

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pris: 4 Kr.

SJÆLLANDSKE BYER
OG
DERES MÆND

HOLBÆK - KALUNDBORG - NYKØBING - HVALSØ - TØLLØSE
MØRKØV - KNABSTRUP - JYDERUP - SVINNINGE
HØRVE - ASNÆS - GREVINGE - VIG

NATIONAL-FORLAGET
INDEHAVER: S. SCHJØNNING
BRØNSHØJ-KØBENHAVN
1918

SJÆLLANDSKE BYER OG DERES MÆND

HOLBÆK — KALUNDBORG — NYKØBING
HVALSØ — TØLLØSE — KNABSTRUP
MØRKØV — JYDERUP — SVINNINGE — HØRVE
ASNÆS — GREVINGE — VIG

— Eftertryk af Billeder og Tekst forbydes —

A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing

SJÆLLANDSKE BYER OG DERES MÆND

N. S. THØGERSEN:

HOLBÆK BY

NATIONAL-FORLAGET

INDEHAVER: S. SCHJØNNING

BRØNSHØJ KØBENHAVN

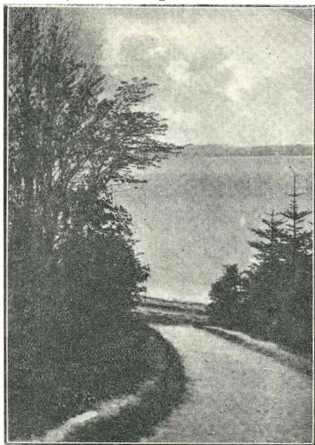
1918

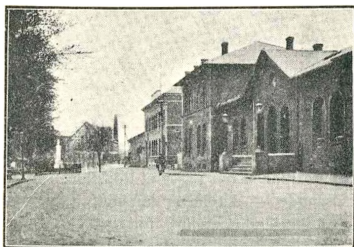
Naar den rejsende ad Vestbanen har passeret Roskilde, skifter Terrænet snart Udseende — det bliver kuperet, idet Bakker veksler med Dale af et ejendommeligt, forrevet Udseende. Snart glider Toget hen over høje Dæmninger, snart skjuler det sig i dybe Udgravninger med Sommerens Smykke og Græs og vilde Blomster.

Har man passeret Stationerne Lejre, Hvalsø, og Tølløse samt Holdepladsen Vipperød, nærmer man sig Holbæk, men — man ser intet til Byen, knap nok, naar Toget har gjort Holdt foran Stationen. Thi Byen ligger paa en betydelig Skraaning, der har Hældning ned mod Fjorden. Der er her Bakker paa 102 Fods Højde o. H., gennem hvilken Banelinjen skærer sig dybt nede, saa det intet Under er, at Byen skjuler sig for den rejsendes Blik.

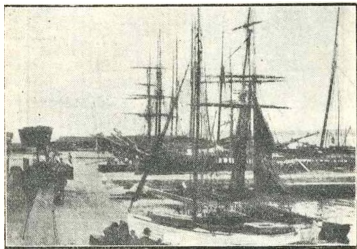
Men Byen er nok et Besøg værd! Næppe i nogen anden dansk Provinsby finder man en saa ejendommelig og smuk Hovedgade som Holbæks Ahlgade, hvad enhver Cyklist eller Bilist, der har passeret Holbæk, vil mindes. Dens Bredde er ca. 30 m, hvoraf de udmærkede, flisebelagte Fortove udgør de

to Trejedele, saa at der, selv paa de Dage, hvor Færdselen er usædvanlig stærk, ikke er særlig generende Trængsel.

Da denne Gade for begge Ender afsluttes af imponerende Bygninger, gør den Indtryk af en aflang, indgrænset Plads, der, naar den en Vinteraften — før Krigen lagde sin knugende Haand over alle og alt — straalede i de elektriske Gadelampers Skær og i Illuminationer fra de mange store og flotte Forretninger, virkede imponerende som en Hovedstadsgade.

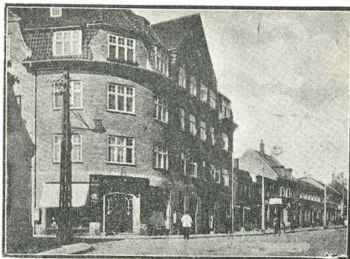
Fra Ahlgade kan man gaa ad morsomme, snørklede Stræder — Vimmelskæftet, Studiestræde m. fl. — ned mod Havnen og Stranden. Skraaningen er saa stærk, at de nederste Huses Tagrygge nogle Steder ligger i Flugt med de øverstes Fundamenter, og mange Steder er Stueetagen paa Husets Forside en høj Førstesal paa Bagsiden, saaledes som man træffer det

i Udlandets Byer i Bjærgegne.

Fra disse Stræder og Gader og fra selve Havnen, der rum-

mer to gode, sikre Bassiner, har man en herlig Udsigt over den venlige Fjord til Tudsenæs med sine yppige Marker, sine Bakker og den skovklædte Bognæs Odde. Lige mod Nord paa den anden Side af Fjorden ligger den venlige og hyggelige Hørby Kro, hvortil der flere Gange daglig gaar en lille Dampers, som besørger Post og tjener som Færge mellem Holbæk og Tudsenæs.

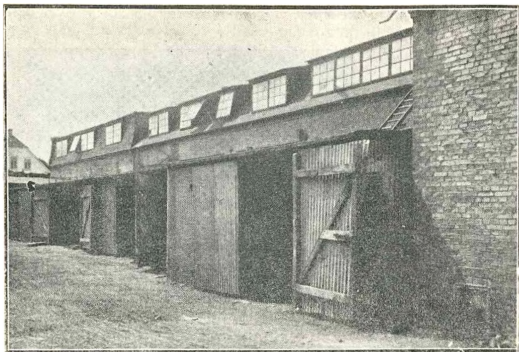

Først naar man er ude paa Fjorden eller ovre i Hørby, faar man det rette Indtryk af, hvilken smuk og indtagende By Holbæk er, og det hvad enten den ligger badet i Solglans hinsides den blaa, glitrende Fjord, eller den i Maaneskin synes drømmende at svømme paa de stille Vande.

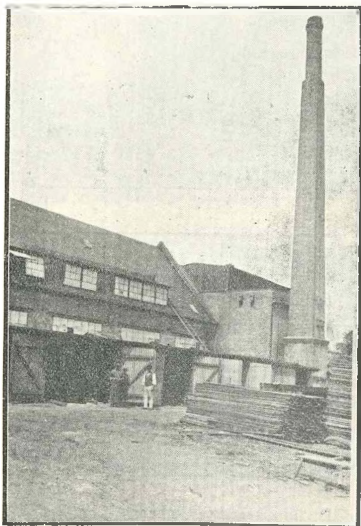

Byens Beliggenhed ved Vandet og den friske Blæst, der saa godt som altid stryger gennem Gaderne, har gjort Holbæk til en ualmindelig sund By, hvortil vel ogsaa bidrager det udmærkede Drikkevand, der faas fra Vandværket paa de højtliggende Enge Syd for Byen.

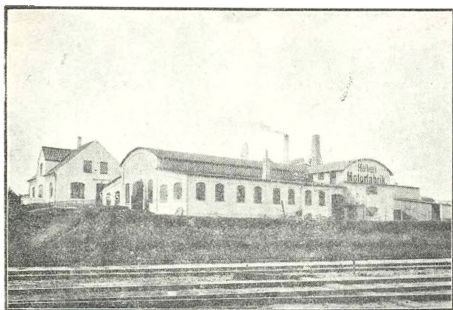
Interiør fra Asmussen & Webers Maskinsnedkeri.

Asmussen & Webers Maskinsnedkeri.

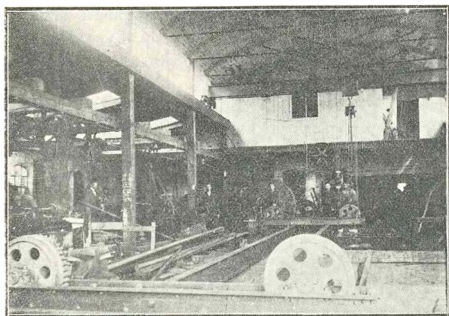
Men trænger
 Indbyggerne til at
 nyde Træernes
 Skygge og Ro og
 Stilhed, behøver
 de blot at vælge
 mellem Byens to
 Parker, den æld-
 ste Park, østre
 Anlæg ved Dra-
 gerupvejen, og
 den yngste, men
 langt større Park,
 Strandparken,
 der ligger ved
 Kalundborglan-
 devejen. Denne
 sidste Park, der
 er ca. 10 Tdr.
 Land stor, er
 Byens Kæledæg-
 ge, udmærket
 vedligeholdt, som
 den er, med ikke

faa sjældne Træer og et Springvand med — salt Vand (dog ikke saltere end Fjordens!). Oprindeligt var det Meningen, at

Holbæk Motorfabrik A/S (Fr. Dahlgaard).

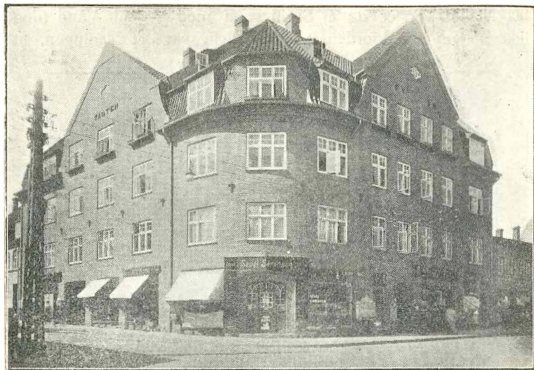
dette Springvand skulde forsyne de mange Børn, der færdes i Parken, med Drikkevand, men skønt Springvandet ligger ikke

Interiør A/S fra Holbæk Motorfabrik (Fr. Dahlgaard).

faa Meter over Fjordens højeste Vandstand, er Vandet dog udrikkeligt.

Heller ikke Besøg i Naturskov behøver Holbæks Indvaanere at savne. I ca. $\frac{1}{2}$ Mils Afstand fra Byen findes imod Nordøst

Sevel Sørensens Kolonial-, Material- & Delikatesseforretning.

Dragerup Skov og Eriksholms Skov, begge ved Bredden af Bramsnæs Vig, hvor som bekendt Marinens Torpedostation ligger. Særlig om Søndagen er disse Skove i Sommertiden søgte Udflugtssteder.

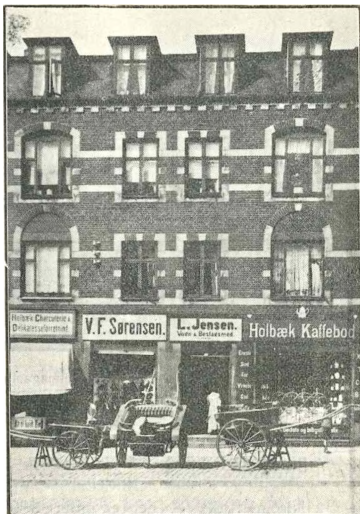

H. W. Toftes Sønners Bundtmagerforretning.

Holbæk er en gammel By. Den nævnes første Gang i juridiske Dokumenter 1199; i 1286 gav Erik Menved Byen Stadsret. Som et Minde fra gamle Dage afdækkes for et Par Aar siden Grundstenene til en Kirke fra Valdemarernes Tid i Byens østlige Del. Der fandtes ved denne Lejlighed en ejendommelig muret Grav, indeholdende Skelettet af en usædvanlig stor og kraftig Mand, der efter Tøjrester at dømme havde tilhørt den gejstlige Stand. Ogsaa det saakaldte „Holbæk

Slot", der nu er Logebygning for Odd-Fellowordenen, viser ved sine Rester af Volde og Grave tilbage til en svunden Tid. Det oprindelige Slot, op om hvilket Holbækefterhaanden voksede, blev afbrændt af Svenskerne i 1658.

Byens Navn skal stamme fra, at der gennem Byens vestlige Del løber en Bæk gennem en Hulvej, den hule Bæk (Holbæk), medens den østlige, lavere Del af Byen, Labæk, fik sit

L. Jensens Vognfabrik (Indehaver C. Jensen).

Interiør fra Holbæk Møbelfabrik (N. F. Petersens Enke).

H. Mortensens Møbelmagasin.

Navn af en Bæk, der løb gennem en lav Engstrækning, den lave Bæk.

Af offentlige Bygninger skal nævnes

KIRKEN

— St. Nicolai Kirke — der er opført 1869—72 i Rundbuestil og Korsform med et ca. 45 m højt Taarn mod Nord og en kantet Korsbygning mod Syd. Altertavlen er malet af Carl Bloch og forestiller Kristus med Barnet. I Kirken findes en Del Epi-

L. Dujardins Isenkram- og Udstyrsforretning.

Fr. Hansens Herreekvipering & Skræderforretning.

tafier, der ligesom Orgelet, Altersagerne, Lysekronerne og de tre Kirkeklokker er overført fra den gamle Kirke.

Tæt ved Kirken findes en gammel Bygning, der er en Rest af Holbæk Kloster, og hvori Folkebogsamlingen og Folkemuseet for Tiden har Lokaler. Denne vil blive omtalt senere.

Ved Merløse Sogns Indlemmelse i Holbæk Kommune i Foråret 1918 har Holbæk altsaa faaet endnu en Kirke, Tve-Merløse Kirke.

Denne Kirke er opført i første Halvdel af det 12. Aarhundrede, vistnok oprindeligt af Granit, idet den nederste Halvdel af Murene er af tilhugne Granitsten, men senere — rimeligvis

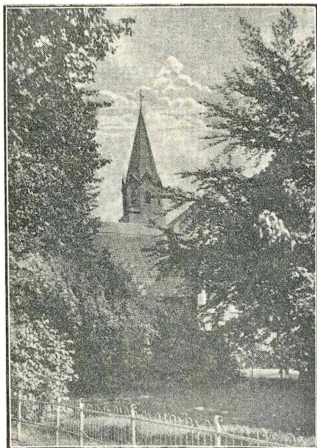
I. C. Frølund's Tricotageforretning.

Karl Jensens Cykleforretning.

efter en Ildsvaade — er genopført af Fraadsten og forsynet med et Tvillingtaarn, der er enestaaende i sin Art.

I Aaret 1892 overgik Kirken til Stiftet og gennemgik det følgende Aar en grundig Restauration under Ledelse af Prof. Storck. Byens

RAADHUS

er beliggende paa en aaben Plads, Bysøplads, og er en særdeles smuk og imponerende Bygning, opført af røde Sten. Grundstenen blev lagt i September 1909, og Indvielsen fandt Sted under stor Højtidelighed i Nærværelse af H. M. Kong Frederik VIII og en Mængde fremragende Embedsmænd og Borgere.

Foruden Sale for Amtsraadets og Byraadets Møder m. m. rummer Raadhuset Politistation for Holbæk. Til Raadhuset er knyttet en Arrestbygning med moderne indrettede Celler.

En af de mest imponerende Bygninger er desuden

AMTMANDBOLIGEN

der foruden Embedsbolig for Amtmanden rummer Amtets Kontorer, bl. a. Amtsraadskontoret.

Under Holbæk Amt sorterer

AMTSSYGEHUSET

der er særdeles godt og roligt beliggende, omgivet som det er af en prægtig, gammel Have, hvor Rekonvalescenterne kan nyde Ro og frisk Luft, og

ARBEJDSANSTALTEN

der omfatter Afdelinger for sindssyge, for forsørgelsesberettigede og for Tvangsarbejdsarrestanter.

Holbæk kommunale

SKOLE

der er beliggende mellem Tidemandsvej og Seidelinsvej, er opført i Pavillonsystemet og har været Mønster for adskillige af Landets andre store Kommuneskoler i Provinserne. Til denne Skole er knyttet en kommunal Mellem- og Realskole, der har Lokaler i en Bygning tæt ved Kirken. Disse Skoler ledes af Inspektør A. M. J. Dalgaard, medens

HOLBÆK PRIVATE MELLEM- OG REALSKOLE

ledes og ejes af Skolebestyrer N. S. Thøgersen. Denne sidste Skole er oprettet 1843 og har Tilgang dels fra selve Holbæk By, dels fra den nærmere og fjernere Omegn. Skolens Bygninger er opført af røde Mursten i en smuk og hyggelig Stil og i rolige Omgivelser.

Efter den fornylig (1. April 1918) stedsfundne Indlemmelse af Merløse

N. F. Petersen, Fabrikant. †

H. C. Nielsen, Lervarefabrikant.

Fr. Dahlgaard, Fabrikant.

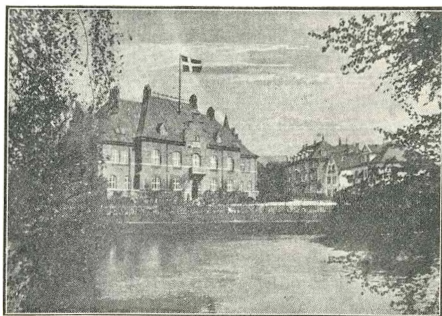

Smedemester J. P. Henriksens Ejendom.

Kommune under Holbæk har Byen faaet endnu en kommunal Skole,

HOLBÆK SØNDRE SKOLE

Inspektør Knudsen. Denne Skole ligger ved Holbæk—Ringsted-Landevejen; Bygningerne er nye og rummelige, ret et Mønster paa en moderne Landsbyskole.

Johs. Nøhrs Cykle- og Geværforretning.

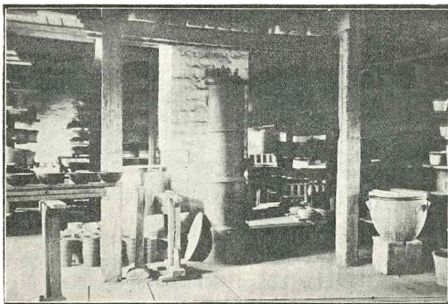
HOLBÆK HANDELSSKOLE

der i Aar har bestaaet i 25 Aar, har Lokaler i den kommunale Skoles Bygninger. Skolen ledes og ejes af Kommunal lærer P. Hvid, der med stor Dygtighed har ført Skolen gennem de 25 Aar under stadig stigende Tilgang.

Endelig skal her kort omtales Holbæks

TEKNISK SKOLE

der har sin egen Bygning paa Jernbanevej. Den er opført 1890 af Holbæk Haandværker- og Industriforening og frekventeres af unge Haandværkere og Haandværkslærlinge.

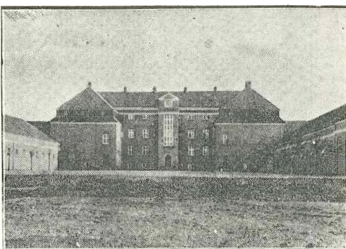

Holbæk Lervarefabrik (H. C. Niensens Sønner).

KASERNEN

der er opført i Byens østlige Del og stod færdig til at tages i Brug i Aaret 1913.

Holbæk hører som Garnisonsby efter de flestes Mening til de yngste, idet vi indtil 1913 her paa Sjælland kun havde Garnisoner i København (og Jægerspris), Helsingør og Næstved. Først i nævnte Aar blev en Del andre

Byer, Roskilde, Vordingborg m. fl., belagt med Garnison, men i Virkeligheden har Holbæk tidligere til skiftende Tider haft Garnison.

I 1760 havde Byen saaledes fast Garnison af Fodfolk — et

Jensen & Olsens Installationsforretning.

Minde herom haves i Navnet „Vagten“ paa en nyopført Bygning, der har Beliggenhed paa det Sted, hvor Byens Hovedvagt laa — og i 1800 var her en Garnison af Spaniere, der i den Tid, de laa her i Byen forstod at gøre sig meget afholdte.

Den nuværende Kaserne er delt i Fodfolkkasernen, beregnet

paa 2 Batailloner (8. og 27.) og Artillerikasernen. Hertil knytter sig en Kommandantskabsbygning med Bolig for Garnisonskommandanten (f. T. Oberst Gjernal) og Kontorlokaler for de til Vaabnene hørende Stabe.

Vognfabrikant Anton Gottschachs Ejendom

De nævnte Kaserne er særdeles imponerende Bygninger; særlig Kommandantbygningen er smuk og iøjnefaldende.

At Holbæk By har været i stadig stigende Vækst og Udvikling, skyldes ikke mindst de driftige Institutioner og dygtige Forretningsledere, af hvilke vi nu gaar over til nærmere at omtale de vigtigste

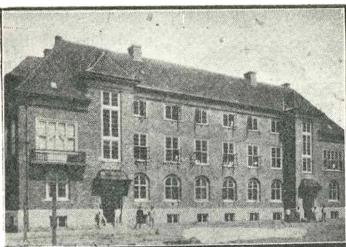
blandt Handel og Industri, og begynder med at nævne et af Byens ældste og mest ansete Købmandshuse, nemlig Firmaet

SØREN WINTHER

Forretningen blev grundlagt i 1814 af Israel Mendel. I

1818 blev den over-

taget af Overretsprokurator Johs. E. Peltz, som i 1820 solgte den til Chr. Holm Herløw, der atter i 1842 overdrog Forretningen til Joh. Gudmann Rohde, der i stor Stil udvidede For-

J. G. Rohde †

C. P. F. N. Flindt †

Søren Winther

retningen og byggede et stort Kornmagasin og Pakhus; da Rohde i 1855 overtog Firmaet Baadh & Winthers Eftfl. i København, solgtes Ejendom og Forretning til Konsul C. P. F. N. Flindt, der drev den samlede Forretning til 1. Januar 1874, da Butiksforretningen overtoges af Søren Winther; 1881 overtog S. W. Tømmer-, Korn- og Foderstofafdelingen og købte Ejendommen, idet Konsul Flindt rejste til København og blev Medstifter af det kendte Kulimportfirma Flindt, Drost & Co.

Søren Anker Winther, født 25. December 1840 i Neksø, Søn af Apotheker D. B. W., kom den 2. Juli 1855 i Lære hos Konsul Flindt og har siden uden Afbrydelse virket paa samme Plads.

W. har været Medlem af Holbæk Ligningskommissionen fra 1882—85, Byrådsmedlem fra 1884—1893 og er siden August 1885 Repræsentant for „Brandkassen for rørlig Ejendom i Sjællands Stifts Købstæder“, er Formand og Kasserer for „Understøttelsesforening for Købmænd i Holbæk“, Medlem af Bestyrelsen og Kasserer for Holbæk Borgerstiftelse“, Medlem af Bestyrelsen for „De Borchske Legater“ og Medlem af Kontrolkomiteén i „A/S Holbæk Dampmølle“. — W. er Ridder af Dannebrog.

DEN SJÆLLANDSKE BONDE- STANDS SPAREKASSE

der blev oprettet paa et Møde i Slægtseje i 1857, fik ikke lang Tid derefter et Kontorsted her i Holbæk i Mellerupgaard, hvor Gmd. Hans Jensen Kundby blev Bestyrer, men kun aaben en Gang om Maanedene. Hans

Laur. Petersens Cykleforretning

Jensen ledede Kontorstedet nogle Aar og afløstes saa af Skolelærer H. P. Hansen, Asmindrup, der i ganske kort Tid var Leder, og blev i 1873 alløst af Grdr. Ole Pederssn, Saderup. Egentlige Valg fandt den Gang ikke Sted, men ordnedes af daværende Formand, Overretssagfører Carl Alberti. Omsætningen var da — udover Terminen — meget lille, med nogle faa hundrede Konti, fordi kun saa faa Landboere havde Penge mellem Hænderne. — I 1883 flyttedes Kontorstedet ned i Dannebrog for at være nærmere Stationen, og fik da to Kontordage om Maaneden.

1893 valgtes til Kontorbestyrer Gmd. Jens P. Jensen af Mogenstrup, kort Tid efter Ejer af „Slotsgaarden“, og Virksomheden udvidedes til 1 Kontordag om Ugen.

Aar 1900 forelagdes Kontorstedet til „Kron-

Morsø Støbeogus Udsalg ved H. P. Nielsen

prinsen" med egen Indgang, og da fremmedes Omsætningen betydeligt indtil Katastrofen ved A. Alberti indtraadte den 8. September 1908, hvorved Sparerne mistede 40 pCt. foruden de 2000 Kr. som hver Tillidsmand maatte indbetale. Af de afskrevne 40 pCt. er dog de 15 pCt. senere bleven godskrevne.

Den 10. Juni i Aar afløstes Jens P. Jensen af Grdr. Carl

Søren Winthers Kolonialforretning

Madsen, Tingrup, og nu er Kontoret Nygade 7 aabent hver Dag fra 9 $\frac{1}{2}$ —11 $\frac{1}{2}$ og 2—4 Eftmd.

For Tiden giver Sparekassen kun 4 pCt. i Indlaansrente og har ingen bunden Serie til 4 $\frac{1}{2}$ pCt. Rente; men til

Gengæld kan Sparerne hæve deres Kapital naar de har Brug for den, og trods de trange Tider som Alberti forvoldte, ser Sparekassen sig i Stand til i Aar at udbetale en Bonus af $\frac{1}{5}$

pCt., hvorved alle Sparer nyder ens Ret.

Af Udlaan mod Pant svares i Rente 4 $\frac{1}{5}$ pCt, og til Afdrag $\frac{4}{5}$ pCt., saaledes at Laanene amortiseres paa 44 Aar. Mod Kaution betales en Rente af 5 pCt. og afdrages paa 10 Aar. Ved Modtagelse af Laan erlægges en Kendelse af 2 pCt., dog overgaar de amortisable Laan fra Ejer til Ejer mod en Kendelse af $\frac{1}{2}$ pCt.

Af de indskudte Kapitaler er ved Kontorstedet udlaant ca. 2 $\frac{1}{2}$ Million Kroner.

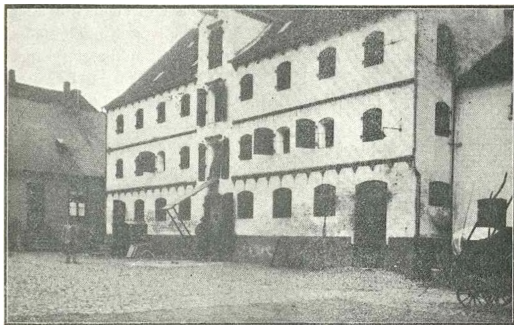
Indskud paa Kontrabog er nu naaet 3,400,000 Kr. og var i 1909 efter Katastrofen kun 1,200,000 Kr.

Indskud paa Check naar knap 100,000 Kr.

I samme Tidsrum er Kontiernes Antal vokset med 800 og udgør nu 2,400 Konti.

Foruden Sparekassevirksomhed har Kontoret i en 3 a 4 Aar tillige haft Slagteriets Kasserer-Virksomhed, der i de gode Aar fremskaffede en Omsætning paa 12 a 14 Mill. Kr.

Havde Katastrofen — der ramte mange Smaasparere haardt nok — ikke indtruffen, er det mere end tvivlsomt om Sparekassen havde faaet en saadan Fremgang og naaet en saadan Betydning, som den nu har, dels fordi det formentlig havde

Interiør fra Søren Winthers Gaard

gaaet i den gamle Gænge, uden at tage tilbørligt Hensyn til Tidens Krav, dels fordi at mange herved fik et aabent Øje for hvor nødvendigt det var at støtte Sparekassen naar Landbruget skulde holdes oven Vande.

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR HOLBÆK OG OMEGN er stiftet d. 11. Novbr. 1854 og aabnedes den 18. s. M. ved et Møde paa Raadhuset, hvor den vedblev at have Lokale. — I Begyndelsen 1 senere 2 Gange ugentlig — indtil 1. Oktbr. 1895, da den begyndte med daglige Kontordage i Nr. 3 i Kirkestræde og fra 23. Maj 1896 i Nr. 28 paa Ahlgade, indtil Kontoret den 27. August 1907 henflyttedes til de nuværende Lokaler i Nr. 23 ligeledes paa Ahlgade.

Sparekassens Direktion har haft følgende Medlemmer: Boghandler Bertelsen, Universitetsforvalter Borgen, Apotheker, Ju-

stitsraad Ipsen, Kbmd. H. J. Koefod, Kbmd. J. Kornerup, Læge, Justitsraad Weis, Prokurator E. Christensen (Formand), Kbmd., Agent P. C. Petersen, Kbmd. Stausholm, Forpagter Dons, Lade-
gaarden, P. Davidsen, Hellestrup, Vicekonsul H. P. Petersen,
Forpagter Roed, Eriksholm, Farver F. Nehammer, Amsraads-
sekretær A. Lund, Kbmd. A. Ehlers, Fuldmægtig G. Blum, Bog-
handler Ulrik Møller, Inspektør, Kammerraad Boeck, Apotheker
A. Ipsen, Partikulier Fred Wulff, og den nuværende bestaar af:
Fhv. Borgmester N. E. Hansen (Formand) Kbmd. Th. J. Peter-
sen, Direktør N. Arnold, Kbmd. C. Reffs, og Partikulier J.
Schou-Hansen.

Som Bogholder og Kasserer fungerede Universitetsforvalter
Borgen fra 1. Novbr. 1854 til 1. April 1862 og Kbmd. Staus-
holm fra 1. April 1862 til 1. Januar 1875. Fuldmægtig Blum
var Bogholder fra 1. Jan. 1875 til 1. Oktbr. 1895 og Kasserer
fra 1. Jan. 1875 til 1. Jan. 1906. Fra 1. Oktbr. 1895 har N.
Arnold været Bogholder og fra 1. Jan. H. Bus Kasserer.

Sparekassens Revisor udnævntes i Begyndelsen af Direktion-
en, fra 1. Jan. 1881 af Holbæk Byraad, og fra 1. Marts 1906
af Amtmanden over Holbæk Amt. I Begyndelsen valgtes 1 og
fra 1. Oktober 1916 2 Revisorer.

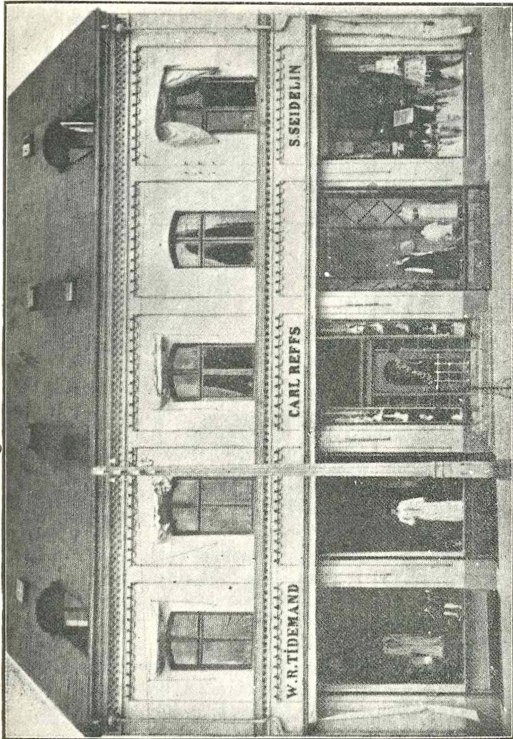
Fra Sparekassens Stiftelse og indtil 1. Jan. 1875 fungerede
Fuldmægtig G. Blum som Revisor, og derefter Landinspektør
Hohlenberg til 31. Marts 1906, idet dog Herredsfuldmægtig N.
R. Krag samtidig fungerede i Aarene 1881—85. Fra 1. April
1906 til 31. Marts 1918 beklædte Postekspedient C. F. O. Mor-
tensen Stillingen — dog fra 1. Oktbr. sammen med Toldassi-
stent C. P. L. Guldager, der endnu fungerer tilligemed Post-
ekspedient H. C. Nielsen fra 1. April 1918.

Den 1. April 1918 indestod i Sparekassen Kr. 4,948,796,04
paa 3,838 Konti, og Reserverne udgjorde Kr. 266,665,78. Spare-
kassens Kapital er for Tiden anbragt med ca. 3,355,000 Kr. i
Udlaan i Land- og Købstadejendomme mod Haandpant og
Selvskyldnerkaution samt til Kommuner, og med ca. 1,700,000
Kr. i indenlandske Obligationer og Aktier.

I velgørende og almennyttige Øjemed har Sparekassen i
Aarenes Løb bortgivet betydelige Summer, saaledes i Aaret
1917—18: 200 Kr. til Asylet, 100 Kr. til Borgerstiftelsen, 100
Kr. til teknisk Skole, 100 Kr. til den kvindelige Understøttelses-
forening, 100 Kr. til Holbæk Amts Folkebogsamling, 500 Kr.
til Musæet for Holbæk og omliggende Herreder og 1000 Kr. til
Holbæk Amts historiske Samfund.

A/S CARL REFFS

I Oktober 1843 grundlagde Købmand, senere Etatsraad S. Seidelin den første Specialforretning i Manufakturvarer i Provinserne.

Firmaet Carl Reffs

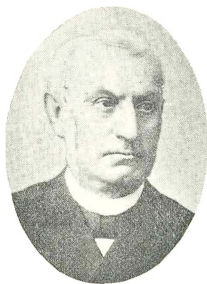
Hidtil havde Manufaktur hørt sammen med Kolonial i de saakaldte blandede Købmandsforretninger, og stort havde Forbruget af Manufaktur da heller ikke været.

Købmand Seidelin startede sin Forretning i Holbæk, hvor han dog kun blev i tolv Aar, hvorefter han drog til København og grundlagde det senere saa kendte Firma S. Seidelin med en gros Forretning i engelsk Manufaktur.

Allerede under Seidelin havde det imidlertid vist sig, at

S. Seidelin †

W. R. Tidemand †

der var god Bund for en Forretning af denne Art, og efter hans Bortrejse fortsattes Forretningen af W. R. Tidemand, der havde arbejdet hos Seidelin i flere Aar.

Etatsraad Tidemand, som den unge Købmand senere blev, arbejdede i Løbet af 39 Aar Forretningen op til en efter Provincesforhold endog meget betydelig Størrelse.

Efter Tidemand fulgte i 1894 Købmand Carl Reffs. — Carl Reffs, som er født den 1. Juni 1850 i Randers, hvor Faderen var Overvagtimester, kom i Handelslære hos Købmand L. S. Bloch i Hobro 1864, og blev senere gift med en Datter af denne.

I 1870 blev han ansat i Vett & Wessels Filial i Aalborg, og etablerede 3 Aar senere det samme Firmas Filial i Nakskov.

I 1876 overtog han Vett & Wessels Filial i Aarhus, som han derefter drev i 18 Aar.

I 1894 købte Reffs, som alt sagt, Etatsraad Tidemands Forretning i Holbæk.

Fleere Gange havde Lokalerne i den kendte Købmandsforretning maattet ombygges, men i 1912 var Omsætningen steget

saa stærkt, at en delvis Ombygning var bleven nødvendig, og hele Virksomheden blev udvidet til sin nuværende Størrelse.

I 1913 lod Carl Reffs sin Forretning omdanne til et Aktieselskab og tog selv senere Bopæl i København, hvor han er indtraadt i Firmaet Velt & Wessels Bestyrelse.

Carl Reffs

E. Reffs

De Holbæk Borgere vidste at drage Nytte af Carl Reffs rige Evner og store Arbejdsdygtighed.

Han var saaledes Medlem af Holbæk Byraad, Direktør i Sparekassen for Holbæk og Omegn, Medlem af Direktionen for Odsherred-Jernbanen og af Holbæk Handelsforenings Bestyrelse.

I det nydannede Aktieselskab Carl Reffs staar Købmand Reffs som Formand for Bestyrelsen, medens hans yngste Søn, Ernst Reffs, blev administrerende Direktør.

Ernst Reffs er født i 1888 og er uddannet dels i Faderens Forretning, dels i kendte store udenlandske Forretninger.

Paa den efter Provinsforhold statelige Bygning med de store Spejlglassruder og de vældige Udstillingslokaler pranger de tre Navne: W. R. Tidemand, Carl Reffs, S. Seidelin.

Carl Reffs Forretning kan hævde Betegnelsen som Provinsens ældste Manufakturforretning. Den har her vist Vejen for andre danske Provinsbyer.

Forretningen er i de sidste Aar gaaet meget stærkt frem, og Omsætningen er steget til det dobbelte.

**Ant. Gottschalck,
Fabrikant**

**N. S. Thøgersen,
Realskolebestyrer**

**L. Jensen,
Fabrikant**

**Karl Jensen,
Cyklehandler**

**Alfr. Tofte,
Bundtmager**

**J. P. Henriksen,
Smedemester**

**Fr. Hansen,
Ekviperingshandler**

**J. Schou-Hansen,
Direktør**

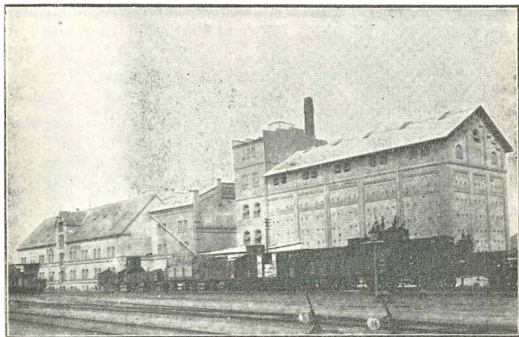
**H. P. Nielsen,
Købmand**

HOLBÆK DAMPMØLLE

I 1876 blev Holbæk Dampmølle grundlagt, og den er nu vistnok Danmarks største Enkeltmølle.

Dette skyldes alene den fortræffelige Ledelse under den nuværende Direktør, F. A. Kjær, der overtog Møllen i 1881.

Dampmøllen spænder nu over et Areal paa 24,000 Kv. Alen, der giver Plads for et mægtigt, fuldtud moderne Silo-Pakhus. Der er indført et saa gennemgribende automatisk System her, at en enkelt Mand under paakommende Tilfælde kunde passe hele Maskineriet, og dog kan der her hver Time modtages 300

A/S Holbæk Dampmølle

Tdr. Sæd direkte fra Jernbanen og lige saa meget fra Gaardsiden ved Vognladninger fra Skibe.

Hele Sædens Behandling sker ad automatisk Vej. Først føres Sæden ad Transportsnegle og Elevatorer til Rensemaskinen, der altsaa kan behandle 600 Tdr. i Timen; derfra føres det rensede Korn paa roterende Transportbaand til 30 Beholdere med hver sin Art Sæd. De kan rumme 15,000 Tdr. og desuden rummer Siloen ca. 6000 Tdr. Korn staaende i Sække.

Herfra hentes Kornet paany automatisk for at blandes i det rette Forhold ved Hjælp af en sindrig og meget nøjagtig Maskine, og derpaa renses det paany og males.

Menneskehænder kommer saaledes slet ikke i Berøring med Sæden og Melet.

Drivkraften leveres af en 250 H. K. Dampmaskine der tillige

driver en elektrisk Dynamo, som leverer ikke alene det elektriske Lys til Møllen, men desuden til den nærliggende Direktørbolig og Møllermesterbolig.

F. A. Kjær, Direktør

I merkantil, teknisk og administrativ Henseende bærer, som sagt, Dampmøller Kjær Æren for den store Virksomhed, hvis Produkter er velkendte over hele Landet.

Man sætter Produkterne fra Holbæk Dampmølle fuldt saa højt som de udenlandske Produkter, deriblandt det verdensberømte, amerikanske Pittsbury Best.

Dampmøller Kjær er født 1857 i Vigerslev ved Odense. Søn af fødte Skolelærer Kjær i Vigerslev.

Straks efter endt Skolegang i Odense Latinskole kom han til Lolland i en større Møllervirksomhed.

Da Posten som Direktør for Holbæk Dampmølle blev ledig i 1881, søgte han, 24 Aar gammel, Stillingen og fik den straks.

Interiør fra Holbæk Dampmølle

Under hans Ledelse er Møllen mange Gange bleven udvidet og moderniseret saaledes, at den altid har staaet paa Højde med Tidens nyeste Krav.

Det er et stort, dygtigt, baade ihærdigt og maalbevidst Arbejde, Hr. Kjær har udrettet her gennem de 35 Aar, og han

har ogsaa haft den Glæde at se Værket vokse saavel indadtil som udadtil.

For Holbæk By har Virksomheden med sin aarlige Lønningskonto paa 75,000 Kr. naturligvis en meget stor Betydning.

Møllens aarlige Udgifter andrager i det hele ca. 250,000 Kr., hvoraf en stor Del kommer Byen tilgode i Form af Havnepenge, Kørsel, Murer-, Tømrer- og Snedker-Arbejde foruden Opførelsen af de mange nye Bygninger, som i Aarens Løb er etablerede.

Under Hr. Kjær er Dampmøllens Omsætning bleven fordoblet, og den er stadig stigende.

O. F. Steenstrup: Den gamle Butik

Dampmøller Kjær er Formand for Landets Handelsmøller og indtager flere andre Tillidsposter blandt andet i Københavns Industriforening og som Medlem af Industriraadet.

O. F. STEENSTRUP

Købmand O. F. Steenstrups Forretning i Holbæk kan følges tilbage til den første Halvdel af forrige Aarhundrede.

I 1848 havde Købmand Fr. Jensen en blandet Købmandsforretning i Smedelungsgade, som allerede den Gang havde haft tidligere Indehavere.

Den 15. September 1856 afstod Fr. Jensen Forretningen til Købmand Chr. Hansen, der drev den betydeligt i Vejret.

I 1884 overgik Forretningen til Konsul Carl Petersen, og

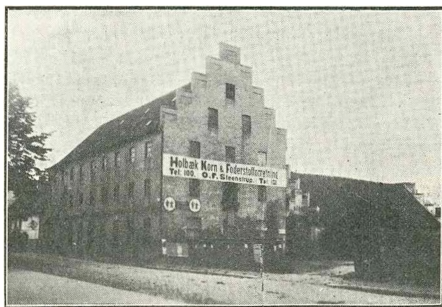

O. F. Steenstrup: Magasinbygninger

denne drev Forretningen saaledes, at der særlig lagdes Vægt paa Korn- og Kulforretningen samt paa Trælast- og Tømmerhandelen.

Disse to Grene af Forretningen voksede hver for sig saa stærkt, at Konsul Petersen i 1907 fandt en Deling af disse nødvendig og heldig.

Han fortsatte derefter selv Trælast- og Tømmerhandelen medens Korn- og Kulforretningen overgik til O. F. Steenstrup. Købmand Steenstrup er født i Jylland 1874 og kom til Nak-

O. F. Steenstrups Havnepakhus

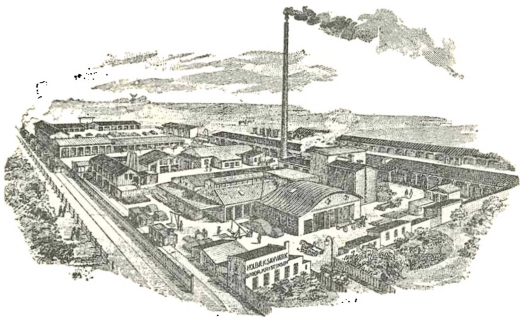
skov i 1889, hvor han blev uddannet i den kendte Theisenske Købmandsforretning, der i Aar kan fejre 160 Aars Jubilæum.

Han blev i den gamle Forretning til 1897 og arbejdede senere hos Konsul Dan i Nakskov, som bekendt ogsaa en af Lollands gamle kendte Kornforretninger.

Det var da under de bedste Forudsætninger, Købmand Steenstrup i 1907 overtog sin nuværende Forretning.

Det er ogsaa lykkedes ham at drive denne betydeligt i Vejret, og Købmand Steenstrups Forretning staar nu som en af Holbæk Bys betydeligste og mest anerkendte.

Foruden Kolonial, Foderstoffer, Markfrø, kunstig Gødning og Kul er der ogsaa tillagt en Afdeling med Støbegods.

Holbæk Savværk (Brødrene Kristensen)

Gennem 70 Aar kan man følge den gamle Forretning, der jo ganske vist i Tidernes Løb i høj Grad har skiftet Karakter.

Den samme solide og gode Aand er imidlertid gennem hele den lange Periode bleven bevaret i Forretningen, og Købmand Steenstrup vil sikkert have den Tilfredsstillelse stadig at se sin Forretning i fortsat Fremgang.

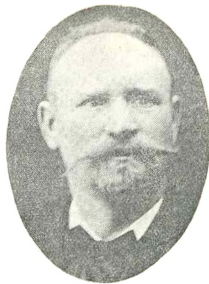
HOLBÆK SAVVÆRK

blev anlagt 1892 og begyndte den 2. August samme Aar med en 8 Hestes Dampmaskine og Kedel, en Høvle- og Pløjemaskine samt 2 Baandsave, og var anlagt med det Formaal at høvle og pløje Brædder og skære Tømmer og Brædder, og Ejerne J. P. Kristensen og P. Kristensen, med 2 Dreng, 1 Arbejdsmand og 1 Fyrbøder var hele Arbejdsstyrken.

Efter et Aars Forløb brændte Savværket, og der blev da

P. Kristensen, Savværksejer

J. P. Kristensen, Savværksejer

indlagt en ny Kedel og en større Dampmaskine, ligesom de ogsaa begyndte for egen Regning at opskære dansk Træ, særlig Bøg, Eg og Ask til Karetmagerbrug og at drive Brænde-handel.

Aaret 1898 blev Savværkets Plads eksproprieret af Statsbanerne og Savværket blev saa flyttet til sin nuværende Plads. Savværket blev nu udvidet med en ny Dampmaskine paa 85 H. K., der blev lagt Overheder ind, og efterhaanden blev der sat flere ny Maskiner ind, saa der nu er 4 Bloksave, 4 Baandsave, 1 Høvle- og Pløjmaskine, 1 Kehlemaskine, 1 Tykkelsehøvl, 1 Opretter, 1 Fræsemaskine, 1 Stemmehøvl og 1 Navmaskine.

Der beskæftiges 50 Mand og 11 Heste, og ind paa Pladsen er lagt Jernbanespor, hvor der kan staa 6 Jernbanevogne.

Paa Drejerværkstedet beskæftiges 4 Drejere, og paa Rammelistefabriken 7 Forgyldere.

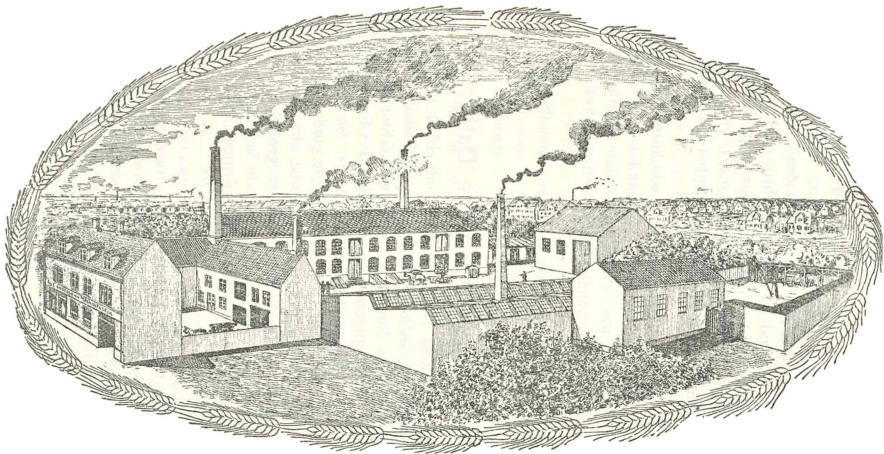
A/S CHR. ANDERSENS MASKINFABRIK

I 80ernes Begyndelse startede afdøde Maskinfabrikant Chr. Andersen og Savværksejer Hans Nielsen et Maskinværksted i Holbæk.

De to Mænd arbejdede sammen en Tid, men i 1885 købte Chr. Andersen Fabriken, der den Gang var meget lille.

Hele Arbejdsstyrken bestod foruden Mesteren selv af en Svend og en Lærling.

Chr. Andersens Energi og Dygtighed bragte dog snart Virksomheden videre frem, og ved hans Død i 1915 talte Fabrikens Arbejdsstyrke ca. 40 Mand. Det var altsaa en ret betydelig Bedrift for en By af Holbæks Størrelse.

A/S Chr. Andersens Maskinfabrik

Foruden Fabrikation af forskellige Landbrugsmaskiner kastede Chr. Andersen sig særlig over Handel med Høstmaskiner og Fabrikation af selvrensende Tærskværker, blandt hvilke sidste var „Hafnia“, som han opnaaede megen Anerkendelse for.

Efter Chr. Andersens Død i Efteraaret 1915, drev hans Enke Virksomheden i nogen Tid, indtil hun den 4. April 1916 solgte den til A/S Chr. Andersens Maskinfabrik med følgende Herrer i Bestyrelsen: Forpagter Andersen, Søgaard pr. Holbæk, Inspektør Kjærsgaard, Tølløse, Konsulent Jensen, Holbæk, Tandlæge Larsen, Holbæk, og som Formand Proprietær Hansen, Ondløse Møllegaard.

Virksomheden ledes nu af den administrerende Direktør, Dines Pedersen, og den fortsættes i samme Spor som tidligere, dog har man nu som Specialitet foruden Fabrikation af selvrensende Tærskværker optaget Fabrikationen af en selvbindende Halmpræsser.

Fabriken er i 1917 delvis ombygget og udvidet betydeligt.

Kendte Navne og Datoer

Lervarefabrikant *H. C. Nielsen*, født 1854 i Maribo. Lært under meget beskedne Forhold hos sin Fader i Maribo; derefter paa Landets forskellige Værksteder. Startet egen Forretning 1878 i Pottemager Lunds Værksted i Søstræde, Holbæk. Fabrikken her bygget 1883 og overdraget Sønnerne 1917.

Hatte- og Bundtmager *Alfred Tofte*, født i Holbæk 1855. Uddannet i Hamburg hos J. C. Daube. Indehaver af Forretningen H. W. Toftes Sønner, som er grundlagt af Faderen i 1832. Overtoges i 1875 af nuværende Indehaver samt dennes Broder Axel Tofte, der døde 1916. Sølvmedaille ved Udstillingen i Kallundborg 1898.

Direktør *F. A. Kjær*, født i Vigerslev pr. Odense 1857. Frekventeret Odense Latinskole, hvorfra udgaaet med den den Gang saakaldte store eller udvidede Præliminæreksamen. Lærte Mølleri, Bogholderi og Handelsvirksomhed paa Lolland, blev Direktør for Aktieselskabet Holbæk Dampmølle i 1881, 24 Aar gammel, og har nu forestaaet denne Forretning i ca. 37 Aar. Formand for „Foreningen af større Handelsmøller i Danmark“ og Medlem af Industriraadet.

Medejer af Holbæk Savværk, *P. Kristensen*, født i Nørre Eskildstrup pr. Tølløse 1859. Lært Kæremageriet hos L. Pe-

dersen, Holbæk. Byraadsmedlem, Repræsentant for Østifternes Kreditforening og for Kreditforeningen for industrielle Ejendomme.

Karetmagermester *Ant. Gottschalck*, født i Holbæk 1860. 2 Aar i Lære hos sin Fader C. F. Gottschalck; udlæt paa N. Larsens Fabrik, Frederiksberg. Dernæst 8 Aar i Udlandet: Berlin, Köln, Düsseldorf, Mannheim, Strassburg. Tog Borgerkab i Holbæk 1892 og driver Fabrik for alt Karetmagerarbejde; har brugt Maskiner siden 1899. Medlem af Bestyrelsen for Haandværk- og Industriforeningen fra 1896 og Medlem af Bestyrelsen for Grundejerforeningen.

Sparekassedirektør *Jørgen Schou Hansen*, født i Holløse 1861. Uddannet ved Landvæsenet. Medlem af Direktionen for „Spare- og Laanekassen for Holbæk Købstad og Omegn“. Medlem af Vurderingsraadet til Ejendomsskyld, Sogneraadsmedlem, alt i Kvandløse Kommune.

Medejer af Holbæk Savværk, *J. P. Kristensen*, født i Nørre Eskildstrup pr. Tølløse 1865. Har lært som Maskinsmed paa Frandsens Jernstøberi i Holbæk, har senere taget Maskinisteksamen og været paa Københavns Højskole, har rejst som Montør og stillet Maskiner op i 4 Aar. Driver Holbæk Savværk sammen med sin Broder, beskæftiger 50 Mand. Under Savværket drives Dampdrejeri, Rammelstefabrik, Maskinsnedkeri og Handel med dansk Træ. Vurderingsmand til Ejendomsskyld.

Cyklehandler *Karl Jensen*, født i Vig Sogn i Odsherred 1865. Virksomheden er udviklet fra ringe Begyndelse i Hestehaven i Odsherred og flyttedes i 1897 til Holbæk. Beskæftiger nu 15 Arbejdere. Fra 1899 Formand for Holbæk Amts Cykleindustriforening, i 1908 Medlem af Bestyrelsen for Danmarks Cykeldindustriforeninger. Fra 1917 Medlem af Holbæk Ligningskommission og af Statens Carbidnævn.

Cykelfabrikant *Joh. Nøhr*, født i Kjeldby paa Møen 1865. Realskoleeksamen fra Københavns Universitet 1885. Fra 1890 Bogholder hos Grosserer Jul. Mortensen i Holbæk i 2 Aar; paa Holbæk Amts Andelsslagteri i 10 Aar; Forretningsfører i Karl Jensens Cykleforretning i 10 Aar. Drevet selvstændig Cykleforretning de sidste 6 Aar. Forretningen omfatter foruden Cykler tillige Jagtgeværer og Ammunition samt Reparationsværksted for Jagtgeværer, Cykler og Symaskiner. Sognerevisor i 10 Aar og Revisor i den herværende Filial af Andelsbanken til Dato.

Købmand, cand. pharm. *Ernst Møller*, født i Holbæk 1867.

Lært Farmacien paa Randers Svaneapothek og Frederiksberg Apothek i Aarhus; tog 1891 farmaceutisk Kandidatsamen. Driver hovedsagelig Materialhandel, Farvehandel og Handel med Sygeplejeartikler samt Fabrikation af kemisk tekniske Artikler. Er Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af farmaceutiske Handlende og Industridrivende i Danmark.

Købmand *Frederik Hansen*, født i Holbæk 1867. Indehaver af Herreekviperingsforretning og Skræderi. Lært i C. Kammersgaards Herreekviperings- og Skræderforretning i Holbæk. Byrådsmedlem, i Bestyrelsen for Holbæk Borgerstiftelse, Holbæk Børneasyl, Holbæk Amts Folkebogsamling, Holbæk Musikforen.

J. C. Frølund, født i Lyskjær i Fousing pr. Struer 1868. Indehaver af Ekviperings-, Skotøj- og Trikotageforretning. Har været Uldhandler paa Landet i Vestjylland i 4—5 Vintre. Begyndte Forretningen i Holbæk 1898 med Strikkeri og Trikotageforretning.

Firma *N. F. Petersens Enke (Marie Petersen)*, Holbæk Møbelfabrik. *N. F. Petersen*, født i Holbæk 1869, død 1909. Uddannet hos afd. Snedkermester Fr. Smith, Holbæk. Etablerede sig selvstændig 1893, anlagde den nuværende Fabrik 1900; denne drives nu af hans Enke.

Smedemester *J. P. Henriksen*, født i Tvinninge, Asminderup Sogn 1869. Lært i Smede- og Maskinværksted i Tvinninge hos Peter Hansen, paa Teknologisk Institut 1912. Egen Smede- og Maskinvirksomhed samt Autogén Svejsning. Medlem af Bestyrelsen for Holbæk Amts Smedemesterforening fra 1913.

Købmand *H. P. Nielsen*, født i Holbæk 1871. Lært hos T. N. Brændstrup, Frederikshavn. Indehaver af Forretning i Holbæk, omfattende Bygningsstøbegods og Landbrugsmaskiner.

Realskolebestyrer *N. S. Thøgersen*, født i Trust, Tvilum Sogn 1872. Præliminæreksamen paa Silkeborg Realskole 1889 og Lærereksamen fra Gedved Seminarium 1893. Lærer ved Viby og Vesterdal Højskoler samt ved Ry Efterskole 1893—97. Lærer ved Skagen Realskole 1897—1900. Bestyrer og Ejer af samme Skole 1900—07. Bestyrer og Ejer af Holbæk private Realskole siden 1907. Medlem af Menighedsraadet siden 1912, dets Formand siden 1915. Formand for Kirkebestyrelsen siden 1916. Medlem af Bestyrelsen for den kommunale Hjælpekasse siden 1917. Medlem af Bestyrelsen for den konservative Forening for Holbæk Amts 1. Valgkreds siden 1909. Formand for Danmarks Realskoleforenings 7. Kreds.

Journalist *S. Chr. Grove*, født i Silkeborg 1872. Lært Bog-

**Sevel Sørensen,
Købmand**

**Johs. Nøhr,
Cyklefabrikant**

**J. C. Frølund,
Købmand**

**S. Chr. Grove,
Journalist**

**H. Mortensen,
Snedkermester**

**Laur. Petersen,
Cyklefabrikant.**

**Chr. Jensen,
Vognfabrikant**

**H. Olsen,
Aut. Installatør**

**L. Dujardin,
Isenkræmmer**

trykfacet paa Silkeborg Avis. Handelsskolens Afgangseksamen. Journalist siden 1903. Kom til Holbæk 1912. Fleraarigt Medlem af Provinsjournalistforeningens Bestyrelse. Formand for Arbejdernes Bageri i Holbæk siden 1914 og for Socialdemokratisk Forening siden 1913.

Købmand *O. F. Steenstrup*, født 1874. Uddannet i den kendte Theisenske Købmandsforretning i Nakskov 1889—97, arbejdede senere hos Konsul Dan i Nakskov. Overtog under gode Forudsætninger sin nuværende Forretning i Holbæk 1907. Denne er nu en af Byens betydeligste og omfatter foruden Kolonial, Foderstoffer, Markfrø, kunstig Gødning og Kul ogsaa Støbegods. Byrådsmedlem; Formand for Holbæk Handelsforening.

Købmand *Sevel Sørensen*, født i Virring pr. Skanderborg 1877. Uddannelse ved Rudolph Petersens Eftf., Skanderborg, og H. C. E. Carstens, Randers. Overtog i 1905 en Kaffe-forretning i Smedelundsgade, Holbæk, som i 1906 blev udvidet til at omfatte Kolonial, Urtekram og Delikatesse. S. købte i 1913 to Ejendomme paa Hjørnet af Ahlgade og Smedelundsgade, lod dem nedrive og opførte i Stedet den nuværende ret anelige Bygning, der med de mange Butikker giver et smukt og solidt Indtryk.

Snedkermester *H. Mortensen*, født i Sæby 1878. Lært hos Snedkermester P. Andersen, Slagelse, paa Teknisk Skole, Slagelse, og Høng Haandværkerskole. Ejer af Møbelmagasin, moderne Møbler; Specialitet: antikke Møbler.

Isenkrammer *L. Dujardin*, født i Vejle 1880. Kom 1896 i Lære hos H. Berg, Fredericia, var der hos dennes Efterfølger, J. Alstrøm, til 1902. Senere i Nykøbing M. og Svendborg. Etablerede Forretning i Holbæk 1910. Forretningen omfatter Isenkram, Udstyr, Glas og Porcelain.

Cyklefabrikant *Laurits Petersen*, født i Søndersted 1881. Lært hos Cyklefabrikant Karl Jensen, Holbæk. Startet Forretning som Filial af Karl Jensen Aar 1912, siden selvstændig Forretning. Sidste Aars Omsætning ca. 35,000 Kr. Har sidste Aar drevet en ikke ringe Forretning med Motorcykler.

Vognfabrikant *Chr. Jensen*, født i Holbæk 1883. Lært hos Faderen, L. Jensen, som grundlagde Forretningen 1883. Arbejdet 2 Aar paa den kgl. Vognfabrik i København, 1 Aar paa Vognfabrik i tysk Schweiz. Forretningen fabrikkerer alle Slags Luksusvogne.

Installatør *H. Olsen*, født i Holbæk 1887. Indehaver af Fir-

maet Jensen & Olsens statsautoriserede Installationsforretning. Udlært i Holbæk hos W. R. Petersen 1906, yderligere uddannet som Elektriker og Mekaniker paa „Elektrisk Bureau“ i København, tog Installatørexamen i København 1908. Arbejdede herefter i forskellige større Virksomheder i Tyskland til 1910. Firmaet Jensen & Olsen stiftedes 1910 af W. Jensen og H. Olsen; 1918 udtraadte W. Jensen af Firmaet, som Olsen fortsætter alene. Installation, Reparation af elektriske Apparater og Maskiner, autoriseret ved Nordvestsjællands Højspændingsværk. Omsætningen er steget fra ca. 20,000 til ca. 100,000 Kr. aarlig.

Direktør *Ernst Reffs*, født i Aarhus 1888. Uddannet hos Rudolf Jensen, Stege, og i Rostock i Tyskland. Administrerende Direktør for Manufakturfirmaet Carl Reffs, Aktieselskab; en gros og en detail.

FR. CHRISTENSEN

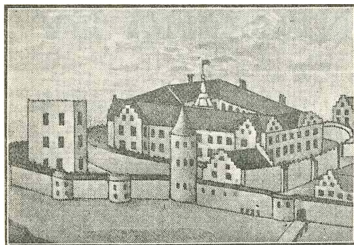

KALUNDBORG BY

Kalundborg ligger paa Nordvestsiden af Sjælland ved den brede og dybe Kalundborg Fjord. — Ved Folketællingen 1. Decbr. 1917 havde Byen med Landdistrikt 5826 Indb. + i

Landdistrikt udenfor Jurisdiktionen 249 Indb.

Kalundborg Fjord, der tidligere hed Hærvig, udvider sig inderst inde til et stort Bassin, der beskyttes mod Vesten stormen af Halvøen Gisseløre og afgiver en fortrinlig Ankerplads for Skibene.

Det er derfor intet Under, om man i Vikingetiden samlede Skibene her, naar man skulde paa Hærtogt og igen vendte tilbage her om Efteraaret for at dele Byttet og lægge Skibene op til næste Foraar.

Kalundborgs egentlige Historie begynder dog først efter at Borgen er bygget. — Man mener, at Navnet kommer af Kaa (Allike). Vest for Byen ligger en Bakke ved Navn Lundebakken. Her har altsaa været en Lund, og denne har været Kaaernes Tilflugtssted og er kommen til at hedde Kaalunden. Da Borgen byggedes, har denne faaet Navnet Kaalundborg senere Kalundborg.

Det var urolige Tider, da Knud Lavards Søn, Valdemar d. Store, var Konge i Danmark. Venderne røvede og plyndrede paa Kysterne som derfor ofte laa ubeboede og uopdyrkede hen. Valdemars Fosterbrødre, Absalon og Esbern, Sønner af Asser Ryg i Fjenneslev, hjalp Valdemar trofast med at tugte Venderne,

idet de gjorde flere Togt til deres Hjemland ved Østersøens Kyst. Efter at have skaffet nogenlunde Ro for disse idelige Anfald, indsaa man, at det vilde være til Gavn for Forsvaret, om man paa de mest udsatte Steder opførte faste Borge, hvorfra man kunde holde Udkig med Venderne og have Mandskab og Skibe til Forsvar. Absalon byggede saa Borg ved Havn, det senere Købmandshavn, og Esbern Snare byggede Kalundborg omkring Aaret 1170.

Hermed var Grunden lagt til det nuværende Kalundborg. Man bosatte sig gerne saa nær som muligt ved en saadan Borg. Der var Arbejde og Fortjeneste at vente paa Borgen, og kom Fjenden, var man ikke saa udsat for hans Plyndringer, man kunde i værste Tilfælde søge Ly under Borgens Mure. Borgen har ligget i Nærheden af Byens nuværende Torv, den har haft 5 toetages Fløje, der dannede en Gaardsplads med en Brønd i Midten.

Uden om selve Borgen laa andre Bygninger, saaledes fire Taarne: Faers Hat, Folen, Maltaarnet og Bagertaarnet. Faers Hat har faaet sit Navn af Tagets Form som en Spidshue og brugtes til Fængsel. I Folen opbevaredes Rigets Arkiv. Navnene paa de andre Taarne siger, hvad de brugtes til.

Endelig byggede Esbern Snare Kalundborg Kirke for Vor Frue. Den laa ogsaa i den ydre Borggaard og er det eneste, der er tilbage af Esberns stolte Bygningsværk. Den er bygget paa en temmetig høj Bakke og har sikkert været et Led i Forsvaret.

Før Borgens Tid var der dog en Kirke her, nemlig Sct. Olai. Den var beliggende, hvor vi endnu har Sct. Olai Kirkegaard, og var en lille lav Bindingsværks Bygning, der ved sin høje Beliggenhed kunde tjene som Sømærke. Den er nedreven i Begyndelsen af forrige Aarhundrede. — Dens sidste Altertavle, der skal have prydet Slottets Kapel, findes nu paa Kalundborg Museum.

Partiet mellem „Vor Frue Kirke“ og Borgen er den ældste Del af Byen, og vi finder her Navnene Præstegade, Adelgade og Munkesøgade, medens man Nord og Syd for Borgens Plads har Navnene Volden og Graven (Baggraven). Munkesøgade førte i Retning af Munkesøen, en ret stor Indsø ved Byens nordvestlige Udkant. Vandet fra denne Sø, der endnu fandtes i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, er nu ledet til Havet, og Søens Bund er Eng, Munkesøengen.

Esbern Snare døde 1204. Han faldt ned af en Trappe paa

Sæbygaard og brækkede Halsen. Kalundborg gik da over til hans Datter Ingeborg, der var gift med Valdemar d. II.s Drost Peder Strangesøn. Medens Ingeborg ejede Kalundborg, kom en Skare Franciskanermunke hertil og fik Tilladelse til at oprette et Kloster i Aaret 1239. — Fru Ingeborg blev senere beskyldt for at staa i Forbund med Rigets Fjender, og Kalundborg blev tilligemed Sæbygaard, som hun ogsaa ejede, inddraget under Kronen i Aaret 1262. Efter at Slottet var kommen ind under Kronen, forfaldt det. — Den berygtede norske Sørøver, Jarlen Mindre Alf, indtog det og plyndrede Byen og Omegnen i Aaret 1285. Det blev dog atter sat i Forsvarsstand og af Erik Mened overdraget til hans Broder Christoffer. Da han blev Konge, forlenede han Knud Porse med Kalundborg.

Valdemar Atterdag, der forgæves havde søgt at indtage Slottet, fik ved Forlig med Knud Porses Enke Ingeborg, Slottet overdraget i Aaret 1341.

Kalundborg Slot blev i den følgende Tid ofte benyttet som Statsfængsel og til Møder og Herredage. — At Kong Albrecht af Sverrig, der blev tagen til Fange af Dronning Margrete, skal have siddet her som Fange, er dog tvivlsomt.

Efterat Christian II var fordreven fra sine Lande og hans Farbroder Hertug Frederik var valgt til Konge, forblev Kalundborg den ulykkelige Konge tro og vilde ikke overgive sig til Kong Frederik. — Man vidste, at Slottet var saa godt som uindtageligt med Magt, og man anvendte List. Kommandanten, Klaus Erichsen Bøller, fik Løfte om at blive Kong Frederiks Mand, hvis han vilde overgive Slottet. Om Natten anbragte han saa Slottets Forsvarere andre Steder, medens han selv med nogle faa fortrolige skulde forsvare Folen. 50 Soldater af Kong Frederiks Folk blev da hejset op i Folen, hvorfra de angreb Slottets øvrige Forsvarere, og Slottet blev indtaget. Klaus Bøller erhvervede sig ved denne Bedrift Kongens Bevaagenhed og af Folket Navnet Klaus Slippeslot.

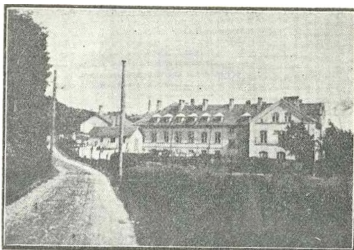
I Grevens Fejde blev Kalundborg igen belejret og indtaget i den fangne Christian II's Navn. Nu belejrede Christian III Slottet, og efter at „Kraagen“ havde overgivet sig til ham, blev Skytset, som var brugt der, ført mod Kalundborg. Slottet var nu afskaaren fra al Tilførsel og maatte overgive sig i Aaret 1536.

I den følgende Tid lod man Slottet forfalde, saa det ikke længere var forsvarsdygtigt. Dog var det endnu i Stand til at modtage kongelige Besøg. Men i Svenskekrigen 1658 blev

Kalundborg Slot indtaget af Svenskerne, der truede med at ville stikke lid paa det. For at undgaa dette betalte Byen den svenske Oberst von der Wich og Major Chresten Karlsen 400 Lod Sølv og 50 Rdl. Slottet blev ogsaa skaanet for Ilden, men Svenskerne nedrev det til Grunden, og Byen maatte endogsaa betale de svenske Officerer 50 Rdl., som havde Tilsyn med Nedbrydningsarbejdet. En Del af Slottets Materiale førtes til Aarhus for at anvendes der, men Størstedelen anvendtes i Kalundborg, hvor der endnu findes Munkestenen i de fleste gamle Huse.

Som tidligere omtalt ansaa man Kalundborg for en særlig stærk Fæstning, og det blev jævnlig benyttet som Statsfængsel.

Da Erik Menve 1294 havde faaet Erkebiskop Jens Grand og Domprovst Jakob Lange af Lund i sin Vold, de var mistænkt for Forbindelse med Eriks Glippings Mordere, blev Jakob Lange

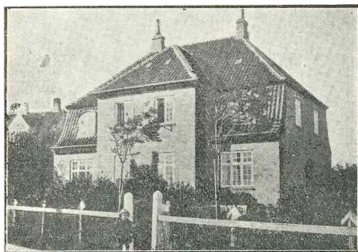
Kysthospitalet Refsnæs

ført til Kalundborg og nedsat i Taarnkælderens. Han blev ved tunge Jernlænker fæstet til en Blok saa tung, at der skulde otte Karle til at bære den. Desuagtet lykkedes det ham dog efter nogle Maaneders Forløb at undslippe. — Under Christian II blev Sten Stures Enke Kirstine, f. Gyllenstjerna, og flere andre svenske Fruer og Adelsmænd indsat i Kalundborg. Men Kalundborgs fornemste Statsfange er dog Christian II. Da han, efter at Adelen havde opsagt ham Huldskab og Troskab, under frit Lejde vendte tilbage til Danmark i Aaret 1532 for at underhandle med sin Farbroder, Frederik I, brød man det givne Lejde og førte ham som Fange til Sønderborg, hvor han sad i strengt Fængsel i 17 Aar. I Aaret 1549 blev han ført til Kalundborg, hvor han fik en mere menneskelig Behandling, ja endog havde det ret frit og godt, indtil han døde i Aaret 1559 efter 27 Aars Fængsel.

Den sidste Statsfange paa Kalundborg var en politisk For-

bryder Dr. med. Christopher Dybvad, der under Christian III talte og skrev mod Adelen Vælde og Overmod.

Slottet havde ogsaa ofte haft fyrstelige Besøg. — Valdemar Sejrs Søn, Valdemar III, der var valgt til hans Efterfølger, boede en Tid paa Kalundborg. Da han en Dag var paa Jagt paa Refsnæs, der den Gang var skovbevokset, blev han saaret i Foden med en Pil og døde af sit Saar 1231. Efter Sagnet lyste Valdemar II Forbandelse over Stedet, og det skal være Grunden til Refsnæslandets Skovløshed nu. I Aaret 1297 gæstede Erik Menved sin Broder Christoffer i Kalundborg. Valdemar Atterdag holdt Rettergang her i Aarene 1350, 51 og 57,

Det kgl. Blindeinstituts Forskole

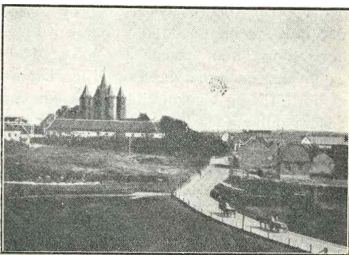
og Dronning Margrete kom her ofte. Erik af Pommern holdt Rettergang her, og Christian I's Privilegier for Holbæk og Kalundborg er givne i Kalundborg. Kong Hans modtog de 4 Stænders Hylding her, og Christian I's Enkedronning Dorothea residerede i

Kalundborg og modtog ofte Besøg af sin Søn, Kong Hans. Christian II, der har givet Kalundborg Privilegier, sammenkaldte en Herredag i Kalundborg 1522. Jyderne udeblev, og kort Tid efter modtog Kongen sit Opsigelsesbrev. Frederik I og navnlig Frederik II gæstede jævnlig Byen, og efter Sagnet er det her, at en Bonde fra Samsø beretter Kongen, at en Havfrue har spaaet, at Dronningen skal føde en Søn, den senere Christian III.

Som før omtalt er den højtliggende Del af Byen omkring Slot og Kirke det oprindelige Kalundborg, hvor den fornemste Del af Befolkningen var til Huse. Gadenavnene vidner herom.

Da imidlertid flere og flere strømmede til Byen, var det tilsidst ikke muligt at rumme flere inden Ringmurene, og man begyndte at bygge udenfor denne. Det blev mod Øst, at Udvildelsen fandt Sted. Her levner Naturen et temmeligt fladt Stykke Land langs med Fjorden og Hovedlandevejen, og her byggede da Næringsdrivende deres Boliger og Pakhuse helt ned til Stranden.

Her boede de ogsaa bekvemmere for det østlige Oplands Beboere, og efterhaanden udvandrede Haandværkere og Købmænd fra Overbyen til Nederbyen, som de to Bydele nu kaldtes. Aristokratiet, der blev tilbage i Overbyen, saa med onde Øjne paa Nederbyen, der tog Næringen, og søgte paa flere Maader at raade Bod paa Skaden, der voldtes Overbyen. Saaledes udstedte Christian III paa Lensmændenes Forestillinger flere Befalinger, som skulde drage Handelen tilbage til Overbyen, men disse Befalinger blev ikke efterkommet. Nederbyens Beboere paastod, at Jorden var solgt dem som Købstadjord og at de bar de samme Byrder som Overbyen. Hans Lindenov, der var Lensmand paa Slottet, talte 1642 Overbyens Sag for Christian III, og der faldt 2 Gange Landstingsdom til Gunst for Overbyen. Sagen blev saa indstævnet for Højesteret og herfra i Aaret 1649 henvist til en Kommission. Dennes Kendelse gik ud paa, at Overbyen

havde Ret, men Billighed talte til Fordel for Nederbyen, og at den burde nyde samme Ret som Overbyen. Kort efter blev Slottet ødelagt, og Overbyens Betydning var dermed til Ende. Under Svenskekrigen 1658—1660 havde Byen, som før omtalt, været besat af svenske Officerer. Disse brandskattede Byen paa det ubarmhertigste baade i Penge og Naturalrepræstationer. Hvor haarde disse Skatter var, faar man Idé om, naar man hører, at en Enke, der ikke var Næringsdrivende, var ansat til 260 Rdl. Skat. En Færgemand eller Skipper maatte daglig betale 5 Rdl., og en Haandværker egentlig 8 Rdl. Den 26. August 1658 udskrev den svenske Kammerpræsident Lars Flemming en Brandskat paa 4000 Rdl. og desuden en maanedlig Afgift paa 1360 Rdl. Som tidligere omtalt maatte man ogsaa betale Svenskerne for ikke at stikke Ild paa Slottet og Byen, og man maatte yde Naturalrepræstationer i Udrustninger osv.

Den 7. April 1660 giver de tvende Krigskammerdeputerede Georg Muchen og Jøram Girsz Kvittering for ialt 16,059 Rdl.

8 Sk., som er ydet i Penge og Naturalier. Intet Under, at Fattigdommen tog til, saa meget mere, som Byens Borgere maatte hjælpe til ved Nedrivningen af Slottet eller lønne andre for at udføre dette Arbejde.

Byens Borgmester, Peder Frellund, var 3 Gange i København, 1660, 62 og 68, for at forestille Byens Nød for Regeringen, og det lykkedes ham tilsidst at faa noget Afslag i Skatterne. Foruden de direkte Skatter paahvilede der Beboerne indirekte Skatter i Form af Consumption og Told. Fra 1675 til 1683 var Consumtionsoppebørselen betroet Magistraten. I nogle Aar derefter var den henlagt under Justitsraad Kruse, der derfor svarede en aarlig Afgift af 1900 Rdl. Efter hans Død overtoges den igen af Magistraten, og Afgiften sattes til 1800 Rdl. Hvad der indkom mere, skulde tilfalde Kongen og Borgerskabet til lige Deling. Man naaede dog aldrig denne Sum, og det manglende blev da lignet paa Borgerne. Da man efter 1700 begyndte at bortforpagte Consumptionen, naaede man rigelig dette Beløb. Senere ophævedes Forpagtningssystemet, og der blev ansat en fast Forvalter ved Told- og Consumtionsvæsenet.

Tolden havde ogsaa været bortforpagtet til førømtalte Kruse for en aarlig Ydelse af 900 Rdl.

I det foregaaende har vi hørt, hvorledes Kalundborgs Stortid er bleven afløst af en Trængselens og Fattigdommens Tid, som Byen først lidt efter lidt arbejdede sig ud af. Og det er da Handelen, der igen skal skabe Byen en Fremtid.

Kalundborgs Beliggenhed og gode Naturhavn henviser Byen til Søhandelen, og det er da ogsaa den, Byens Handelsstand slaar ind paa.

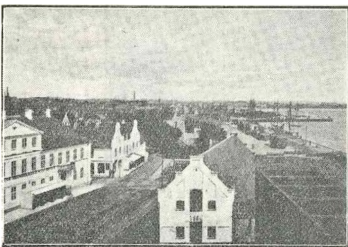
I Slutningen af det syttende Aarhundrede drev Byen en betydelig Handel paa det vestlige og sydlige Europa. Kalundborg er nævnt blandt de Købstæder, der har Tilladelse til at drive en saadan Handel. Denne Handel vedvarer til Midten af det attende Aarhundrede, da den viger for Kornhandelen paa Norge.

Dette Land kunde ikke nær brødføde sig selv, medens Danmark havde Overflod. Da Kornet kunde afsættes der uden Hensyn til Renhed og Kvalitet, brød man sig ikke stort om at fremskaffe gode og sunde Varer, men lod det afskibe som det var fremkommen fra Producenten. Rensemaskine og Støvharpe anvendtes saa godt som ikke. Denne Handel paa Norge blev for en stor Del dreven af Skippere fra Ærø, som købte Kornladninger her og bragte dem til Norge, hvorfra de igen bragte Træ og andre af dette Lands Produkter hertil. Kalundborg

havde en stor Fordel her frem for sine Nabobyer Holbæk og Slagelse, og Handelen og dermed Haandværk og Industri blomstrede. Brændevinsbrænding og dermed Mølleriet tog et stærkt Opsving her i Byen, Raaprodukterne var jo tilstede i tilstrækkelig Mængde, ja man kunde endogsaa udføre Korn til Brænderibrug til de store Brændevinsbrænderier i Flensborg. I Krigsaarene 1807—14 led Byens Handel vel en Del, men til Gengæld var Havnen et godt Sted at bringe Priser i Sikkerhed, og her holdtes ofte Auktioner over opbragte Fartøjer og deres Ladninger. Dette bidrog til at holde Byens Kraft vedlige.

En Forandring i disse Forhold skete, da Norge 1814 blev skilt fra Danmark, og Korn ikke kunde indføres der uden at betale Told.

Medens Kalundborgs Kornhandel dreves paa Norge, havde der været Englændere her i Byen og set paa Kornvarerne her, men deres Fordringer til Tørhed og

Renhed kunde man den Gang ikke opfylde. I Aaret 1817 havde England og Holland haft en mangelfuld Høst, og Kornpriserne steg betydelig. Man anskaffede da Rensemaskiner fra England, sorterede Sæden omhyggelig og frembragte snart et Produkt, som Englænderne var fuldtud tilfreds med. Det er en Selvfølge, at disse Bestræbelser fra Kølmandens Side fulgtes af lignende Bestræbelser fra Producenternes, og Resultatet blev, at Kalundborg kom et Hestehoved forud for andre danske Byer ved Handelen paa England.

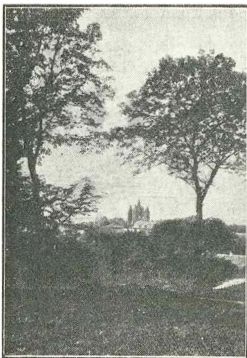
Blandt de Mænd, der indsaa, at en Forbedring af Kvaliteten vilde i høj Grad gavne Kalundborgegnens Renomé for gode Kornvarer, maa nævnes Greve Christian Cornelius Lerche, Lerchenborg. Han opnaaede da ogsaa, at det af ham avlede Chevalier Byg blev anvendt til Udsæd i England, og Lerchenborg Bygget blev særlig efterspurgt af de engelske Bryggerier. Herhjemme vandt det en saadan Anerkendelse, at Landmændene søgte til Lerchenborg for at faa Udsæd derfra. Blandt de Handelshuse i Kalundborg som i denne Periode i særlig Grad

tiltrak sig Opmærksomhed maa nævnes Konsul Helleesen og P. Lassen.

Kalundborgs Opland strakte sig den Gang saa langt som til Vallekilde mod Øst og Tersløse og Slagelse mod sydøst, og den livlige Tilførsel af Landbrugsprodukter gav Anledning til, at Kalundborg forsynede dette mægtige Opland med en Mængde Varer.

En Kilde til forøget Velstand i Byen var ogsaa Smakkefarten paa Aarhus, Færgeløbet, som det kaldtes, holdt 6 Smakker, 3 i Kalundborg og 3 i Aarhus.

Færgefarten var langvarig og upaalidelig, og de fleste rejvende maatte overnatte i Kalundborg, og dette gav Næring til en Del Mennesker. Men det varede ikke længe, før det igen begyndte at gaa tilbage for Byen. Nabobyerne Holbæk og Slagelse rejste en kraftig Konkurrence, og Kalundborgs Førerstilling m. H. t. Bygget tabte sig efterhaanden, som andre Dele af Landet gik i de traadte Fodspor. Det gik dog især ud over Brændevinsbrænderierne, af hvilke der var mange her i Byen. I Slagelse oprettedes et Dampbrænderi for Kartoffelbrænderier, og Agent H.

H. Schou i Slagelse byggede Kornmagasiner ved Mullerup Strand til Opkøb af Kornvarer. P. Lassen og Helleesen af Kalundborg opførte andre Magasiner sammesteds, men disse blev snart afhændede. Holbæk var, som før sagt ogsaa kraftigt paa Færde for at erobre Handelsomraade fra Kalundborg, og Kalundborg Opland blev mindre og mindre. Smakkefartens Aflosning med Dampskibe forringede ogsaa Byens Indtægt, og endelig gjorde den direkte Dampskibsfart København—Jylland og Aabningen af København—Korsør-Banen ogsaa sit til at ødelægge Byen.

Handelsstanden laa dog ikke paa den lade Side. I Aaret 1857 indgik Kommunalbestyrelsen med et Andragende til Indenrigsministeriet om, at Staten enten vilde etablere telegrafisk Forbindelse med Slagelse eller give Concession paa en saadan

H. O. Cappelen,
Fabrikant

Chr. Gottschalck,
Købmand

H. Jørgensen,
Direktør

en saadan Forbindelse. Paa Ansøgning af Holbæk Amts økonomiske Selskab oprettedes Uldmarked her i Byen 15.—17. Juni. Dette Marked blev ogsaa godt besøgt, og som Eksempel paa Omsætningen skal nævnes, at i 1838 var der tilført Markedet 63,000 Pd. Uld.

I en Retning kunde dog Kalundborg endnu stadig tage Kampen op med Nabobyerne, og det var Kornhandelen. Der udførtes nu en Mængde Maltbyg til England, og denne Udførsel kulminerede i Aarene 1870—80.

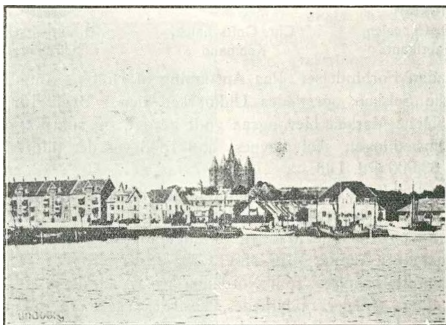
Men efterhaanden som Nordamerikas, Australiens og Ruslands uhyre Arealer opdyrkedes, kastedes saa store Kvanta af Korn paa det engelske Marked, at Kornpriserne daledes saaledes, at det ikke kunde betale sig at eksportere Kornvarerne. Den danske Landmand maatte forandre Driften, og Landbruget svingede over til at blive Smør, Kød og Flæskeproducerende, og Kornudførselen tabte sig.

Kalundborg svingede da ogsaa over fra at være en Eksportby til at blive en Importby, og der fremstod snart Forretninger, som indførte en Mængde Foderstoffer, Korn, Kul og Trælast. Her skal først nævnes Vilh. Colding, hvis Importforretning senere er gaaet over til A/S Importkompagniet, Valentin Jensen, Bussenius, Carl Boiesen og C. Michaelsen. I Aaret 1874 havde Kalundborg faaet Jernbaneforbindelse med København og Danmarks øvrige Jernbanenet. Dette har selvfølgelig fremmet Kalundborgs Storhandel, og Markedet for de importerede Varer blev endnu større, da Slagelsebanen aabnedes. Vørslev—Hørve-Banen vil selvfølgelig ogsaa give denne Handel et Plus.

Det er en Selvfølge, at Havnen nødvendigvis maatte følge Trit med Eksporten og Importen.

1788 beskriver Paludan Havnen saaledes:

Til bekvemmere Landing for Skibene, ja og til større Sikkerhed, er en Bro lagt ud i Havnen paa Byens sydlige Side. Den deler sig i tvende Arme, og Hukken derimellem har faaet Navn af Slæben eller Jensens Krog. Den vestlige Arm er alene bestemt for Smakkerne eller de Færgeskibe, som ugentlig sejler herimellem til Aarhus i Jylland. Den vedligeholdes ogsaa for en Del paa deres Bekostning, som er Interessenter i dette Færges-

løb. Fra Bøjningen af, eller fra det lidet nyopførte Toldhus er denne Bro bygget paa Pæle i en Længde af 70 Alen og trænger ofte til Forbedring, da Drivis fra Houet der støder an og beskadiger den.

Den østlige Broarm er for Koffardskibe, de to Trediedele af den er nedpælet og opfyldt, men den yderste Ende er ligesom den forrige (Smakkebroen) byggt paa Pæleværk. Paa den nordvestlige Side ind mod Byen er Plads og Dybde nok for Fiskerskuder og andre Baade fra Samsø og Fyn. Stranden deromkring med Havbredden kaldes Kejserkrogen. Et Par Slæbesteder finder paa højre og venstre Side af Broen Plads, og vel var det, om Pladsen var bestemt ved Grænser. Broens Fattigdom kunde formindskes ved at tage Leje af de oplagte Varer, som Købmanden ej straks kan bringe hjem, i Stedet for at enhver nu har Frihed til at benytte sig af den, hvor og naar han lyster.

Broens Indkomster har i forrige Tider været betydeligere end nu, thi de udrandt af en Kilde, som er bleven mer og mer tilstoppet eller valgt sig andet Afløb. Jo flere Skibe der landede, desto flere Indkomster for Byen, og disse var saaledes bestemt: Af Smakker, naar de havde fuld Fragt 12 Sk. og halv Fragt 6 Sk., af en Hest eller et Hoved 4 Sk., af et Faar eller Svin 1 Sk., af alle Kornvarer $\frac{1}{2}$ Sk. pr. Tønde, og af andre Varer $\frac{1}{2}$ Sk. af hver Rigsdalers Værdi. Saa var der og sat en Blok, som udbad sig de rejsendes Gavnildhed for Broen, ligesom en

Kr. Sandersens Kolonial-, Kul-, Korn- & Foderstofforretning.

anden udbad sig den for de fattige. Disse Indtægter varer ved for en Del, men strækker ikke til at vedligeholde og forbedre Broen tilstrækkelig. Omtrent for 40 Aar siden maatte den bcoste sig en betydelig Reparation og atter igen for 4 Aar siden en anden. Ved den sidste kunde Tømmerværket der paa Stedet ikke have uden til dobbelt Pris mod, hvad det samme Tømmer kostede i den forrige.

Ved begge (Reparationer) var Broen kommen i den Trang, at den var nødt til at udstede Obligationer til Købmændene, dens Creditorer, og svare Rente af dem. Herved bliver det i nærværende Forfatning umuligt, at dens Tilstand og Økonomi kan forbedres. Til større Fasthed og længere Varighed, saa længe her skal være nogen Sejlads, var det godt, om begge

Broer var Jorddæmninger, trygt indfattet af Bolværk, bedre end nu, da de bestaar af blot Pilstage. Hint holder længere, og kan, formedelst sin Tyngde, bedre tage mod Stød end de fritstaaende Pæle, som desuden koster meget at vedligeholde. Maaske man og kunde komme lidt længere ud i Dybet og faa en Fod Vand til, som for flere Sejlere end de sædvanlige var en virkelig Vinding. Men hvorfra tages Bekostningen og det første Udlæg. Uden Patriotisme fra højere og lavere Steder udrettes intet. Omkring Havnen er 7 til 8¹/₂ Fod daglig Vande. — Saavidt Paludan. — Som man hører, et Klagesuk over Havnens Fattigdom og Byens manglende Evne til at afhjælpe denne.

I Begyndelsen af forrige Aarhundrede dreves ikke noget synderligt Fiskeri fra Kalundborg, medens man fra de fynske Byer drev et ret betydeligt Fiskeri efter Sild, dels med Bundgarn og dels med Drivgarn (Beltfiskeri).

Først da en fynsk Fisker, Hans Høy, bosatte sig her, kom Fiskeriet her ind i et nyt Spor, idet han fiskede herfra som han var vant til fra sit Hjem. Da Udbyttet var godt, var der snart andre, der fulgte hans Eksempel, og Udbyttet blev snart saa rigeligt, at man ikke kunde anvende Fisken i fersk Tilstand.

En Del Mænd fik da Ideen at anlægge et Sildesalteri i Kalundborg. Det var Købmand P. Lassen og Konsul Hellesen, der sammen med Greve C. C. Lerche, Lerchenborg, og Proprietær Barner, Kalundborg Slots Ladegaard, der førte denne Ide ud i Livet. Det var ikke for deres personlige Vindings Skyld, disse Mænd arbejdede for Sagen, men for at ophjælpe en af Byens naturlige Hjælpekilder. Sildesalteriet blev anlagt ved Havnen, men det viste sig snart uheldigt, at det laa saa langt fra Fangstpladsen, og Greve Lerche bragte da Sagen det Offer, at han med ret betydelige Udgifter lod opføre de til Driftens Gang nødvendige Bygninger ved Havnemark paa Asnæs og anlagde samtidig en Bro ved Salteriet, saa Fiskerne kunde løbe ind med Fangsten, og snart efter igen være paa Fangstpladsen.

Hovedmarkedet for de saltede Sild var Vestindien, hvor Plantageejerne brugte dem til Neger-slavernes Bispising. Da Slaveriet ophævedes, lukkedes dette Marked, og man havde intet andet Marked for Silden end Sverrig. Men det varede ikke længe, før Svenskerne ogsaa lærte at fange Sild; Salteriet kunde ikke længere betale sig, og det blev nedlagt. Hvad Betydning det har haft, faar man Ide om, naar man hører, at i de ti Aar

V. Sørensen,
Murermester

N. Th. Christiansen,
Murermester

Kr. Sandersen,
Købmand

Th. Jacobsgaard,
Fabrikant

Vallentin,
Fabrikant

J. Bukh,
Direktør

P. Sørensen,
Snedkermester

L. Jensen,
Cyklehandler

A. Payberg,
Cyklehandler

det var i Gang, fra 1839 til 1849, nedsaltedes der 13,500 Tdr. Sild, for hvilke der med Arbejdspenge blev betalt 60,000 Rdl.

Beltfiskeriet blev dog vedligeholdt, og de bedre Kommunikationsmidler har jo forbedret Afsætningsforholdet for fersk Fisk.

I Aaret 1901 hjemstøgte Byen af en stor Ildbrand. Ilden der opstod i Kalundborg Savværk, fortærede 5 store Ejendomme til Cordilgade med bagved liggende Pakhuse, ca. 100 Tømmer- og Brædestabler og en Del af et Kuloplag. Ilden fandt rigelig Næring i de store Trælagre, og man indsaar snart, at man ikke ved egen Hjælp kunde blive Herre over Ilden. Man kaldte da Københavns Brandvæsen til Hjælp, og ved 4-Tiden ankom den første Dampsprøjte. Da denne ikke kunde faa Bugt med Ildhavet, blev en Dampsprøjte til rekvireret, og denne ankom ved 10-Tiden om Aftenen. Der var nu en ret følelig Vandmangel, og den sidst ankomne Sprøjte blev nu anbragt ved Havnen, hvorfra Slangen førtes op i Byen, og nu blev man Herre over Ilden, men det var ogsaa et stort Areal, der var raseret af Ilden, og store Værdier var gaaet tabt.

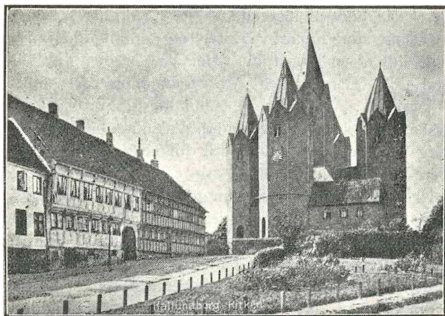
Vi vil nu i det følgende se paa det nuværende Kalundborg.

Kalundborg bestaar af 2 Kommuner, Byen og Landdistriktet. Disse to Kommuner har dog fælles Skole- og Fattigvæsen. Kalundborg Kommune styres af et Byraad, der foruden folkevalgt Borgmester, Byfoged Gjessing, f. T. bestaar af følgende Medlemmer: Købmand S. C. Pedersen, Bankdirektør Pedersen, Købmand Marinus Christensen, Murermester Valdemar Sørensen, Fisker Niels Nielsen, Kontorchef J. Rasmussen, Redaktør Fr. Andersen, Skrædersvend Otto Andersen, Tømrermester Chr. Petersen, Depotarbejder Fr. Jensen og Arbm. Valdemar Nielsen. Landdistriktet styres af et Raad paa 3 Medlemmer, f. T. Læge Morthensen, Købmand Gottschalck og Murer Thyme. Til at tiltræde Byraadet naar Beslutninger skal tages i Skole- og Fattigsager er valgt Læge Morthensen.

Forholdene har udviklet sig i Kalundborg som i saa mange andre Provinsbyer. Byens Udgifter er efterhaanden bleven betydelig større end Landdistriktets. Følgen er bleven, at Landkommunen er bleven et Skattely, hvor saadanne, der ikke er bundne til Byen af deres Næring, søger hen. Ja, selv Folk, der driver Næring i Byen, har ofte deres Bolig i Landdistriktet og unddrager derved Byen en Del af deres Skat. Fra Byens Side har man stadig Opmærksomheden henvendt paa dette Forhold, der er meget uheldig for Byen, saa meget mere, som By og

Landdistrikt er saaledes sammenblandet, at der findes Byjord midt i Landdistriktet og omvendt.

Af større Opgaver, som Byraadet har løst til Byens Tarv, skal nævnes dens Forsyning med Vand, Gas og Elektricitet i Slutningen af forrige Aarhundrede. Det har endvidere skaffet Plads til Byens Udvidelse, først ved at sælge billige Grunde til Byggeforeningen Frem, og nu ved at skaffe Plads til Havebyen, der ligeledes er en Byggeforening, som, naar dens Plan bliver gennemført, vil skabe en hel ny og smuk Bydel med sunde og gode Boliger. Endvidere har Byraadet i den nyeste Tid skaffet

Plads til Kalundborg Skibsværft, en Virksomhed, der sikkert med Tiden vil skaffe Byen stor Fordel.

Af Arbejder som slutter sig hertil, og som Byraadet i den nærmeste Fremtid vil faa med at gøre, kan nævnes en Havneudvidelse og en Udvidelse af Skolevæsenet.

Som tidligere omtalt har Kalundborg kun et lille Opland, og skulde Handelen indskrænkes til at forsyne dette med Varer, vilde den kun være ringe. Men takket være den gode Havn og en dygtig Handels- og Haandværkerstand er Byen ikke henvist hertil.

Den i det tidligere omtalte Eksport af Kornvarer til England tabte sig i Slutningen af forrige Aarhundrede, da saa store Arealer i Nord- og Sydamerika, Australien og Asien var kommen under Kultur og Landbruget var gaaet over til at blive Smør-, Kød- og Flæskeproducerende. Kornet brugtes herhjemme til Fremskaffelse af disse Produkter, og det varede ikke længe,

før Landets egen Produktion ikke slog til. Nu blev der noget at gøre for Handelsstanden i Kalundborg med at indføre Kornvarer og andet Kraftfoder, og store Ladninger af Majs, Klid og Kager førtes ind over Kalundborg. Samtidig steg Kulforbruget betydeligt. Tørvane afløstes i Husholdningen af Kul. De mange Mejerier og industrielle Anlæg krævede Kul. Jernbanerne skulde ogsaa forsynes med denne Vare. Kalundborg blev da en af de Pladser, hvor den største Import fandt Sted, og gennem den herværende Handelsstand spredtes disse Varer ud over Sjælland. Ogsaa med Trælast drevs her en betydelig Import, og Forholdet har ofte været saaledes, at Kalundborgs rummelige Havn har været saa fuldt af lossende Skibe, at der har manglet Kaiplads. Denne store Import vedvarer, og samtidig er Byen bleven ikke saa lidt af en Industriby. Her skal nævnes: Kalundborg Bryggeri A/S, Dampmøllen A/S, Kalundborg Jernstøberi og Maskinfabrik (C. A. Brostrøm), Kalundborg Sav- og Høvleværk (J. Barslund), Nielsens Skibsbyggeri, Valentins Læderfabrik, Kalundborg Skibsværft, Avanti (Fabrik for elektromekaniske Artikler), flere Maskinsnedkerier osv.

Vi vil nu gøre en Spadseretur gennem Byen og bruge vore Øjne godt. Vi begynder ved den vestlige Ende af Adelgade, hvorfra man mod Vest har en ret begrænset Udsigt over Munke-søengen til Refsnæs bakkede Land og over Halvøen Gisseløre til Fjorden, Bæltet og Asnæs skovklædte Kyst. I Vænget lige for os fandt man for nogle Aar siden ved Grundudgravning Rester af gamle Fæstningsanlæg. Udgravningen blev straks standset og Nationalmusæet underrettet om Fundet. Efter en foreløbig Undersøgelse, der konstaterede, at der fandtes tildækkede Ruiner over hele Vænget, blev dette erhvervet til Fredning, og Udgravning foretaget under Ledelse af Nationalmusæets Arkitekt, C. M. Smidt. Disse Udgravninger vil blive fortsat, naar de nødvendige Pengemidler bliver bevilget af Staten, men allerede er store og interessante Murrester afdækkede og restaurerede.

Vender vi os nu mod Øst, har vi paa høje Side Lindegaarden, et stort Bygningskompleks bestaaende af en firelænget Gaard, der omslutter en rummelig Gaardsplads, som ved en Mellembygning er delt i en større og en mindre Del. Længs den østlige og sydlige Længde ligger en prægtig gammel Have, hvor der blandt andet findes et ualmindelig stort og smukt Morbærtræ; de høje Skrænter syd og vest for Gaarden er be-

plantet med Træer og Buske, der danner skyggefulde Gange og idylliske Stier, som slynger sig ned ad Skraaingerne.

Det antages almindelig, at Gaarden er opført af Christian III Svigersøn, Hans Lindenov den yngre, omkring Midten af det syttende Aarhundrede, og at Navnet Lindegaarden skyldes lam. Cand. phil. Henrik Larsen, København, oplyser imidlertid, støttende sig til Arkivstudier, at Lindegaarden 1745 ejedes af Sognepræsten Valentin Köhler, hvis Svigersøn, Erik Pontopidan, senere Biskop i Trondhjem, d. 12. Maj 1656 „skødede denne sin Gaard til Lensmanden Hans Lindenov“.

Den vestlige Fløj er ifølge samme Hjemmelsmand opført af Amtsforvalter Rasmus Salten 1755 (ikke som tidligere antaget af hans Enke 1765). Den nordlige Fløj, Hovedfløjen, kan derimod godt være opført af Hans Lindenov, efter at han havde købt Gaarden, da den ifølge en Artikkel om Lindegaarden i Tidsskriftet „Architekten“ af Nationalmusæets Arkitekt, C. M. Smidt, i hele sin Konstruktion peger hen paa Hans Lindenovs Tid. Lindenov døde 1659.

Blandt Gaardens følgende Ejere kan nævnes Joachim Gersdorf, Jørgen Bielcke, Amtsskriver Jørgen Nielsen og Laurits Hesselberg, der 1706 skødede den til Grev Ahlefeldt; derefter tilhørte den Kalundborg Ladegaards Ejere indtil Grev Lerche solgte den til ovennævnte Amtsforvalter Rasmus Salten. I 1784 solgtes den til Færgeløbets Interessenter, som faa Aar efter overdrog den til Borgmester Schmidt, og i den følgende Tid ejedes den af forskellige Borgmestre, indtil den 1807 købtes af Købmand Vesti Raae, i hvis Slægts Eje den forblev i 100 Aar, indtil Vesti Raae den yngres Enke i 1907 solgte den. Da Ønsket om en mere økonomisk Udnyttelse af Ejendommen gjorde sig stærkt gældende under den nye Ejer, var der Fare for, at der paa Lindegaardens rummelige Grund vilde blive opført moderne Nybygninger, som tildels vilde skjule Kirken fra Vest og i hvert Fald ødelægge det ejendommelige og tiltalende Præg, som den gamle Gaard giver denne Bydel.

Takket være Nationalmusæets Arkitekt C. M. Smidts energiske Agitation, bl. a. ved en Afhandling om Lindegaarden i Tidsskriftet Architekten lykkedes det at undgaa denne Vandalisme, idet Etatsraad Bestle og Frue købte Gaarden, som de derpaa i 1911 skænkede til Nationalmusæets 2. Afdeling, hvor den selvfølgelig er i de bedste Hænder.

Blandt de Musæer, som i de sidste Aartier er oprettet i adskillige af de mindre danske Provinsbyer, indtager Kalundborg

og Omegns Musæum en fremragende Plads, ja maaske Førstepladsen. Skønt det kun er lidt over 10 Aar siden, at Grunden blev lagt til det, omfatter det nu flere Tusinde Numre og forøges stadig haade ved Gaver og Indkøb. Samlingerne, der er ypperlig ordnede, og paa visse Omraader ualmindelig righoldige, findes i Lindegården. Et mere ideelt Hjem for et Musæum kan næppe tænkes. Selve Værelserne i den gamle Gaard er alene et Besøg værd; først og fremmest „Riddersalen“ i den nordlige Ende af Vestfløjen; dens Loft og Vægge er prydet med Rococo-Stukkaturer, som den kendte Kunstkritiker Wansch er i en Artikel i Berlingske Tidende har gjort til Genstand for en særdeles smigrende Omtale. En mindre Stue med en af smukke Rococo-Ornamenter indrammet Kamin og en Empire-Stue fortjener ligeledes Opmærksomhed.

I disse smukke Omgivelser rykkede „Kalundborg og Omegns Musæum“ ind i Efteraaret 1909, og i Juli 1910 aabnedes det for Publikum, men allerede i 1912 blev en Udvidelse nødvendig, og ved Nationalmusæets Velvillie blev en Del af de til Riddersalen stødende Magasiner stillet til Raadighed. Her indrettedes en Række Interiører, saaledes en Refonæsstue, en vestsjællandsk Bondestue, en Vævestue, et Køkken med aaben Skorsten, Bagerovn, Indfyrringssted til Bilæggerovnen m. m. Endvidere et større Rum til Udstilling af Husgeraad, gammelt Værktøj o. s. v. samt et stort Loftsrum til Opstilling af større Genstande.

Kredslæge Møller, der er Formand for Musæet, har udarbejdet en illustreret Vejledning for Besøgende. Den giver Oplysning om Brugen af en Mængde gamle Genstande, og er uundværlig for dem, der vil have det fulde Udbytte af et Besøg i Musæet.

Samlingen omfatter:

1) En ret anseelig Oldsagssamling, der i alt væsentlig stammer fra Omegnen. Navnlig er Stenalderen fyldig repræsenteret, og Samlingen forøges stadig.

2) En Folkemusæumsafdeling, der omfatter forskellige Interiører og en enestaaende Samling af Folkedragter fra Refsnæs og Egnen Øst for Kalundborg.

3) En Samling Genstande fra Kalundborg By, f. Eks. gamle Faner, Lavssager, Brandredskaber; endvidere en Del Billeder af gamle Bygninger og Bydele.

Musæet fremvises daglig af Opsynsmanden, Adelgade 22.

Adgang 50 Øre med Moderation for Selskaber.

Vi kan ikke slutte vort Besøg i Musæet, uden at omtale et Par Mænd, der i høj Grad fortjener deres Medborgeres Tak for deres Arbejde i denne Sag. Det er d'Hrr. Kredslæge Møller og Reallærer Christensen. Med utrættelig Flid har de samlet alle disse Sager og ordnet dem til et Hele saa fuldendt, som faa Provinsbyer kan opvise Mage til.

Over for Lindegaarden, paa den anden Side af Adelgade, ligger en anden stor Ejendom, hvor den tidligere omtalte Slægt Raae har haft Butik, Kornhandel, Maltgører og Brænderi, og i

P. Sørensens Maskinsnedkeri

Forbindelse med sidstnævnte Fedestald. Købmand Raaes Forretning, der i mange Aar saa godt som ene forsynede hele Refsnæslandet med Kolonialvarer og aftog dets Produkter, havde tabt sig betydelig ved Wisti Raaes Død. Forretningen gik nu over paa andre Hænder uden at der skete nogen Opgang, indtil den i Aaret 1909 overtoges af Kristoffer Sandersen. Denne, der er født i Nørrevallingerød, Tølløse, den 1. Maj 1883 og havde faaet sin Uddannelse, først hos C. V. Mouritsen, Stenmagle, senere hos Kristoffer Madsen, Kalundborg, viste sig snart at være en Mand med Energi og Virkelyst. Det lykkedes ham hurtig at tilbageerobre en stor Del af det tabte Terræn. Forretningen udvidedes til ogsaa at omfatte Furage, Foderstoffer, Brændsel og Korn. I Aaret 1912 købte Kristoffer Sandersen Ejendommen, hvis østlige Del 1918 indrettedes og udlejedes til moderne Dampvaskeri. En medvirkende Aarsag til Forretningens Opsving maa vel ogsaa søges i, at Grundene mod Syd

og Vest er blevne mere og mere bebyggede. Købmand Sandersen er tillige Indehaver af en Forretning paa Lundevej, der drives under Firmaet Kolonialforretningen Hærvigshus, ligesom han ogsaa har en ret omfattende Virksomhed som Tørveproducent.

Vi gør nu en lille Afstikker ned i Præstegade, der er smal og har lave Huse. Her er dog et Par Bygninger som tiltrækker sig vor Opmærksomhed. Til højre, paa Hjørnet af Skibslaagestræde, ligger en toetages Bygning af røde Munkesten, som menes at stamme fra det 15. Aarhundrede. Huset, der har kamtakkede Gavle, spidsbuede Blindinger og overhvelvet Kælder, minder om et Taarn, og kaldes populært „Taarnet“. Det har tidligere været benyttet til Sygehus, der i sin Tid blev oprettet af Købmændene O. M. Thrane og Omøe. Nu tilhører Bygningen Nationalmusæet, der agter at føre den tilbage til dens oprindelige Skikkelse og indrette den som Filial af Musæet.

Den anden Bygning ligger paa den modsatte Side af Gaden og er indbygget i Kirkemuren. Den er meget forfalden, og anvendes nu som Magasin. Den har sandsynligvis tidligere været Kirkelade, hvad de store Portbuer i Gavlene vidner om. Senere er den brugt som Latinskole. Nationalmusæet har ogsaa erhvervet denne Ejendom, og det er Mening, at den skal restaureres.

Vi vil nu vende tilbage for at bese Kirken, hvis Hovedindgang findes i det vestre Taarn.

Dens ejendommelige Arkitektur gør den til en af Danmarks mærkeligste Bygninger. Den er bygget i græsk Korsform, fire lige lange Arme. Over hver af disse Arme er der et ottekantet, hvælvet Taarn, og mellem disse fire Taarne og hvilende paa fire Granitpiller knejser det femte Taarn, der ligeledes er hvælvet og betydelig højere end de andre. Midtartaarnet bærer Navnet „Vor Frue“. De fire andre Taarne er opkaldte efter Helgeninderne Sct. Gertrud, Maria Magdalene, Anna og Katharina.

I det attende Aarhundrede var det ret almindeligt, at Folk, der kunde betale blev begravet inde i Kirken under dennes Gulv. Kirken har ingen Krypt. Denne idelige graven i Kirken ødelagde tilsidst Fundamentet for de fire Bærepiller, og den 7. Septbr. 1827 sank Midtartaarnet i Grus. Kirken var da netop under Reparation, men Ulykken skete i Middagsstunden, saa der kom ingen Mennesker til Skade. Efter at det nedstyrtede Murværk var fjernet, blev Kirkens Midterparti forsynet med fladt Loft og

tækket med Tegl. Taarnene var ellers tækkede med Bly. Kirken stod nu uden Midtertaarn, til dette i Aaret 1871 blev genrejst. Samtidig blev de øvrige Taarne udbedrede og alle Taarnene forsynede med Kobbertag. Det, der straks falder i Øjnene ved vor Indtræden i Kirken er dens Altertavle. Den er skænket til Kirken 1650 af Lensmanden Hans Lindenov d. yngre og dennes Hustru Elisabeth Augusta, Christian d. 4.s Datter med Kirstine Munk. Altertavlen er udskaaen i Eg, og behandler forskellige Emner fra Bibelen, saaledes Christi Fødsel, Nadveren, Korsfæstelsen, Opstandelsen og Himmelfarten.

I Kirken findes to Lysekroner. Den i Koret er skænket til Kirken i Aaret 1713 af forhenværende Raadmand Christian Vorndran og Hustru Karen Jensdatter Voller. Døbefonden er af Granit og tilhørende Messingfad bærer Kalundborg Vaaben, 5 Taarne.

For Tiden er man ved at fjerne Kalkpudsen i Kirkens Indre, og samtidig indsættes mindre Vinduer. Det sydlige Taarn er allerede afdækket, og viser nu de røde Munkesten. Kirken vil, naar den bliver færdig, sikkert faa et roligt og alvorligt Præg.

Nordvest for Kirken og indbygget i Kirkegaardsmuren ligger en anden gammel Bygning, der stammer fra det 15. Aarhundrede. Den har tidligere været delt i 2 Stokværk, men Loftet er fjernet og Huset anvendes som Ligkapel. Tidligere har det været benyttet som Rektorbolig og i forrige Aarhundrede var det et Anneks til Fattiggaarden, som ligger ved Siden af.

Omtrent midt i Adelgade er der foran Kirken et smukt, indhegnet Blomsterparti, og paa begge Sider af dette findes igen gamle Bygninger.

Paa Hjørnet af Raadstuestæde ligger med Gavlen ud til Adelgade Byens tidligere Raadhus 1539—1854. Bygningen har i sin Tid udgjort en Del af den tilstødende Bispegaard. Christian III har nemlig udstedt et Gavebrev paa en Del af Bygningen til dette Brug. Under Raadhuset var Byens Fængsler, der af Paludan beskrives saaledes: „Et, hvortil Nedgang er i Gulvet, som holdes for det fasteste, hvor Blokke og Springere og Lænker og andre Tvangsmidler for Udyrene i vor Slægt er tilstede. Et andet, hvortil Indgangen er fra Gaden, som huser de mindre strafskyldige Forbrydere.“

Ejendommen ved Siden af kaldes Bispegaarden, og har i sin Tid tilhørt Roskilde Bispestol. Det er en anselig Ejendom, men Facaden er tildels ødelagt ved, at der er indsat nye Døre og Vinduer.

Lige overfor disse to Ejendomme paa den anden Side af Anlægget ligger et Par Bygninger fra Christian III Tid. De tilhører begge Kommunen og er saaledes skærmede mod Ødelæggelse.

Den, der ligger Kirken nærmest, har tidligere været brugt til Skole. Den er nu restaureret, saa den fremtræder i sin oprindelige Skikkelse.

Vi gaar videre ad Adelgade og kommer nu til Byens Torv, der er af ret betydelig Størrelse. Foruden Adelgade udmunder her fra Vest Præstegade og Munkesøgade. Præstegade er tidligere omtalt og Munkesøgade har kun mindre Huse. Endelig udmunder Slotsgade i Torvets sydøstlige og Volden i dets nordvestlige Hjørne. Af Bygninger paa Torvet vil vi nævne paa Sydsiden Haandværksmestrenes Fribolig, der afgiver Lejlighed til 9 trængende Haandværksmestre, der har været Medlemmer af Haandværkerforeningen, eller til Enker efter saadanne. Til Friboligerne hører en Kapital paa 9300 Kr. Ejendommen er opført 1856.

Paa samme Side af Torvet ligger Præstegaarden, der er af ny Dato.

Paa Torvets Østside ligger Raadhuset og bag dette Arresthuset. Raadhuset er opført 1854 efter Tegning af Arkitekt Tvede og afgiver Lokaler til Kalundborg Byting og Arts & Skipinge Herreders Ting. Desuden er forskellige andre Institutioner til Huse her, saaledes Byraadet, Ligningskommissionen, Forligskommissionen, Skatteraad o. s. v.

I Slotsvænget, bag Raadhuset, ligger „Teknisk Skole“ der ejes af Haandværkerforeningen.

Paa Torvets Nordside, nærmest Munkesøgade, ligger de kommunale Skoler, til hvilke der dog ogsaa er Adgang fra Skolegade. En Afdeling, Melle- og Realskolen, samt Gymnastiksalene og Badeanstalten ligger endog paa den anden Side af denne Gade.

Almueskolen, som den den Gang kaldtes, har tidligere haft Lokaler i det foromtalte gamle Hus ved Kirken, og Borgerskolen har haft Lokale i en gammel Bygning i Lindegaard, som senere vil blive omtalt. I Aaret 1875 byggedes den første Skolebygning ved Torvet. Den havde 8 Klasseværelser og kunde den Gang rumme hele det kommunale Skolevæsen.

Om Skolens Vækst faar man en Forestilling, naar man hører, at i 1880 var Elevantallet 353, i 1890 var det 512, i 1900 506, i 1910 779 og i 1918 954.

Kommunens Udgifter til Skolevæsenet: 1887—88 19,000 Kr., 1897—98 25,000 Kr., 1907—08 49,000 Kr. og 1916—17 68,000 Kroner.

Lærerpersonalet, der i 1880 var 8 Lærere og Lærerinder, er nu 25, og der undervises i 20 Klasseværelser. Skolen har desuden særlige Lokaler til Undervisning i Naturhistorie, Fysik, Tegning og Haandgøring samt 2 Gymnastiksale.

Borgerskolen (Almueskolen) blev højtidelig indviet d. 20. Juni 1816.

Realskolen blev oprettet 1889. — Mellem- og Realskolen, som den nu er, blev oprettet 1904.

Af andre Institutioner, som har Lokale paa Skolen, skal nævnes Ungdomsskolen, hvor den konfirmerede Ungdom kan fortsætte Skolearbejdet i Vintertiden. Denne Skole var sidste Aar besøgt af 20 Elever.

I Aar er der dannet en Elevforening med ugentlige Mødeaftener paa Skolen, hvor tidligere Elever kan møde med deres Haandarbejder og tilbringe nogle Timer med Sang, Oplæsning og lignende. Denne Forening har for Tiden 34 Medlemmer.

Det er Kommuneskolens Overlærer, P. R. Skouby, som er Sjælen i Ungdomsskolen og Elevforeningen.

Overlærer Skouby er født 17. Marts 1879. Efter et Højskoleophold kom Skouby paa Silkeborg Seminarium, hvorfra han demiteredes 1903. Han besøgte derefter flere Aar Statens Lærerhøjskole og gennemgik bl. a. Aarskursus i Engelsk, Fransk og Tysk, ligesom han ogsaa havde en Række Feriekursus. Efter Rejser i Tyskland, England, Frankrig og Schweiz for at studere Sprog og Skoleforhold, kom Skouby hjem og arbejdede ved Skoler i Odense og Nykøbing F. og endelig i Hellerup, hvor han var i 7 Aar, og hvorfra han kom til Kalundborg 1915.

Paa Skolen er endvidere en Tandklinik, hvor Børnene mod en Betaling af 1 Kr. om Aaret kan faa deres Tænder behandlede. Børnene møder efter Omgang til Eftersyn, og Behandlingen har navnlig konserverende og forebyggende Formaal. Klinikken ledes af Tandlæge Harris.

En Institution, som ogsaa har Lokale paa Skolen, er Foreningen til Skolebørns Bespisning. I den strenge Vintertid yder den daglig ca. 150 Børn et Maaltid varm Mad. Bespisningen foregaar i en af Skolens Kældere, hvor der er indrettet Køkken. Foreningens Formand er Redaktør Andersen.

Disse Institutioner har alle Tilskud fra Kommunen.

Endvidere har Handelsskolen Lokale paa Kommuneskolen. Den ledes af Kommunalærer Birkeland. Der er daglig Skolegang fra 7—9 i Tiden fra 1. September til 1. April. Sidste Aar var Skolen besøgt af 50 Elever, der undervistes i 3 Klasser af 4 Lærere.

Endelig har Kalundborg Folkebogsamling Lokale paa Skolen. Kalundborg Folkebogsamling er oprettet den 7. November 1901 paa Initiativ af Bestyrelsen for Folkeuniversitetsforeningen for Kalundborg og Omegn. Bestyrelsen for denne Forening bestod af: Kredslæge Møller, Landstingsmand Lewinsky og Kommunalærerinde Frk. Ottesen.

Udlaanet tog sin Begyndelse d. 6. Marts 1902, og det samlede Bogantal var da 1688 Bind, hvoraf 840 var Skønlitteratur og 848 af belærende Indhold. Folkebogsamlingens første Bestyrelse var Kredslæge Møller (Formand), Overlærer Møller, Landstingsmand Lewinsky, Redaktionssekretær Greve samt Guldsmid Lander (Byraadets Repræsentant). Bogsamlingens første Bibliothekar var Kantor Olsen og Kommunalærer S. Haugstrup.

Bogsamlingen tæller nu 4500 Bind, omtrent lige mange Bind af Skønlitteratur og af belærende Indhold. Udlaanet finder Sted hver Mandag fra 5—6 og hver Torsdag fra 7 $\frac{1}{2}$ —8 $\frac{1}{2}$. Byens og Landdistriktets Beboere har Ret til at laane Bøger i Folkebogsamlingen mod at betale 1 a 2 Kr. om Aaret i Medlemskontingent eller 10 Øre pr. Maaned. Landboerne kan laane Bøger i Folkebogsamlingen mod at betale 3 Kr. om Aaret. Bogsamlingen benyttes meget, og Udlaanet er stadig stigende. Sidste Regnskabsaar har der ialt været indtegnet 350 Laanere, og der er ialt udlaant over 10,000 Bøger.

Bogsamlingen modtager Tilskud fra Kalundborg Kommune, Kalundborg Landdistrikt, Kalundborg Handelsforening, Detailhandlerforeningen for Kalundborg og Omegn, Fællesorganisationen for Kalundborg og Omegn, foruden et betydelig Stats-tilskud. Mange af Byens Borgere støtter Bogsamlingen ved at indmelde sig som Medlem (2 Kr. aarlig) af Foreningen Kalundborg Folkebogsamling.

Gennemsnitlig anskaffes der ca. 250 nye Bøger om Aaret.

Bestyrelsen indstiller nu til kommende Generalforsamling, at Udlaanet bliver gratis, og at Udlaanet til Landboerne udvides.

Foreningens Bestyrelse bestaar af Kommunalærer S. Haugstrup (Fmd.), Overlærer Møller (Kasserer), Kredslæge Møller, Kommunalærer Birkeland, Faktor Nielsen, Murer Carl Petersen og Kontorchef Johs. Rasmussen (valgt af Byraadet). Folkebog-samlingens Bibliothekarer er: Kommunalærerne S. Haugstrup og Birkeland samt Murer Carl Petersen.

I Ejendommen paa Torvet Nr. 12, lige over for Skolen, har Kalundborg Folkebogsamling Læsestue Lokale. Fra Folkebog-samlingens Stiftelse har Bestyrelsen stadig haft sin Opmærksomhed henvendt paa Tanken om Oprettelsen af en offentlig tilgængelig Læsestue i Kalundborg.

Efter mange Forhandlinger lykkedes det endelig at faa den oprettet 4. Januar 1912, og den er offentlig og gratis tilgængelig for Byens og Omegnens Beboere, Hverdage fra 4—10 og Søn- og Helligdage fra 10—10.

I Læsestuen findes et fortrinligt Haandbibliothek paa 408 Bind. Desuden er fremlagt paa Læsestuen 15 Tidsskrifter og de betydeligste Uge- og Dagblade. Besøget har sidste Aar udgjort mellem 9 og 10,000 Personer.

Læsestuens Drift ledes af Folkebogsamlingens Bestyrelse, medens det daglige Tilsyn besørges af Enkefru Andersen.

Fra Torvet fører Slotsgade mod Syd ned i Baggraven, der fra Skibbrogade fører mod Vest og udmunder i Lundevej. Slots-gade fortsætter mod Syd i Strandstræde. I Slotsgade ligger Haandværkssvendenes Sygekasses Fribolig, der har 8 Lejligheder der dels er til Udleje og dels er Friboliger. I Baggraven ligger Vilh. Coldings og Hustrus Friboliger, der afgiver 6 Lejligheder for ældre og svagelige Personer og bestyres af Byraadet. I Strandstræde og Baggraven har vi Sømandsforeningens Friboliger, der dels er Friboliger for Foreningens Medlemmer, dels er til Udleje.

Vi gaar nu tilbage til Torvet og begiver os ad Volden om i Skolegade. Paa denne Tur kan vi ikke undgaa at lægge Mærke til en anselig Ejendom, der ligger dejligt i en stor Park. Det er Kalundborg Slots Ladegaard, men den vil vi tage senere, og begive os til de kommunale Værker (Gas, Vand og Elektricitet), der ligger for Enden af Skolegade.

Gas-, Vand- og Elektricitetsværket bestyres af C. F. Hansen. Gas- og Vandværket er anlagt 1894 og udvidet 1913. Elektricitetsværket er anlagt 1908 og udvidet 1912.

Vandforbruget i 1913—14 var ca. 160,000 Kbm.

Elektricitetsforbruget 1913—14 var 246,868 Kilowattimer.

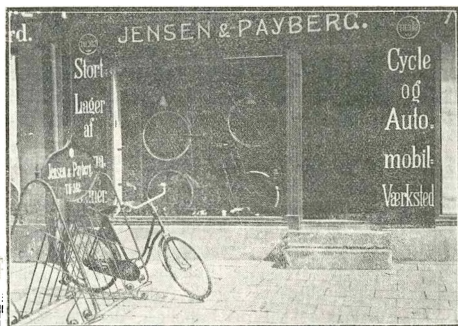
Gasproduktionen 1913—14 var 504,172 Kbm.

Vandet pumpes fra Værket op i en Beholder paa Møllebakken, hvorfra det ved eget Tryk føres ned i Ejendommene.

I Skolegade Nr. 5 er en ret betydelig Forretning, som bør omtales. Det er P. Sørensens Maskinsnedkeri, der fra en ringe Begyndelse er drevet op til en af de største i sin Slags her paa Pladsen.

I Aaret 1905 etablerede N. P. Sørensen (den nuværende Indehavers Fader) sig her som Snedkermester og arbejdede her i flere Aar uden noget Folkehold.

I Aaret 1906 kom Sønnen, P. Sørensen, hjem efter et fler-aarigt Ophold i Tyskland, Schweitz og Italien, hvor han havde

Jensen & Paybergs Cykle- & Automobilforretning

arbejdet, dels som Møbelsnedker, dels i Maskinsnedkerier. Han blev nu optaget i Forretningen, og der anskaffedes en Del Maskiner. Samtidig opsattes en 3 H.s Gasmotor og Værkstedsløkalerne udvidedes. Nogle Aar efter foretoges en ny Udvidelse af Værkstedet, der blev anskaffet flere Maskiner og Driften forandrede til Elektricitet.

I Aaret 1909 var P. Sørensen paa „Teknologisk Institut“ og gennemgik et Maskinkursus, og 1912 overtog han Forretningen, Værkstedbygningerne udvidedes nu atter, og der anskaffedes igen flere Maskiner. I 1917—18 byggedes igen, denne Gang navnlig for at skaffe Lagerplads.

Forretningen omfatter saavel Bygnings- som Møbelsnedkeri. Det sidste forsyner ikke alene det stedlige Marked, men er og-

saa beregnet paa Eksport. — Forretningen beskæftiger for Tiden 12 Mand.

Fra Skolegade tilbage til Volden. Her har vi, omtrent hvor Skolegade udmunder i Volden en lille, uanselig Bygning; det er et Børneasyl. Indskriften over Døren fortæller, at det er indviet 22. Maj 1840.

I Tagetagen er Fribolig for ældre, svagelige Damer.

Lige op ad Asylet er Indkørsel til Amtssygehuset for Kalundborg Lægedistrikt. Det er opført 1872, og der er senere bygget en Epidemiafdeling.

Der forhandles f. T. om Indrettelse af ny Operationsstue, W. C.-Indlæg samt Anlæg af nyt Varmesystem for Operationsstuerne. Efter at Sygehusets mangeaarige Læge, Frigast, for nylig har taget sin Afsked, er Læge Henriksen, Sæby, antaget som Sygehusets Læge.

Hvor Volden mod Øst gaar over i Lindegaarden er Indkørselen til Kalundborg Slots Ladegaard.

Som tidligere omtalt kom en Skare Franciskanermunke til Kalundborg i Aaret 1239 og oprettede et Kloster her. Dette Kloster har ligget, hvor Kalundborg Slots Ladegaard nu ligger. Da Klosteret i Aaret 1532 ophævedes, blev Bygningerne taget i Brug som Ladegaard til Slottet. Efter at Slottet var nedbrudt, havde Ladegaarden forskellige Ejere, indtil den i Aaret 1742 af den daværende Ejer, John Thornton, solgtes til Greve Christian Lerche. Denne byggede den nuværende Stuelænge, der er prydet med Lerchernes Vaaben. Efter hans Død ejede hans Enke Gaarden, og hendes Efterfølger, Gehejmraad G. F. Lerche, saa sig nødsaget til at afhænde sine Ejendomme. Kalundborg Slots Ladegaard kom da i Kommandør Stubs Besiddelse, men da han ikke kunde svare Skatterne af Gaarden, blev den solgt til Familien Barner 1826. I Aaret 1860 overtog O. Lawaets Ladegaarden som Forpagter, i 1866 købte han Refsnæsgaard og 1887 Kalundborg Slots Ladegaard. Dennes Søn, C. Lawaets, forpagtede begge Gaarde i Aaret 1900 og købte Ladegaarden 1906 og senere Refsnæsgaarden.

Kalundborg Slots Ladegaard har et Areal af 512 Tdr. Land med ca. 56 Tdr. Hartkorn. I Slægten Lawaets Eje er Kalundborg Slots Ladegaard bleven en Mønstergaard, hvor en Mængde Landmænd har modtaget deres Uddannelse, og Navnet Lawaets har en god Klang ud over Danmarks Grænser.

Langs Ladegaardens østlige Længe fører Vejen til Sct. Olaj Kirkegaard. Her har man for nylig haft afdækket en Del af

Grunden til Sct. Olai Kirke. Men tilbage til Lindegade. Her har vi et Par Bygninger, vi maa lægge Mærke til, nemlig den føromtalte gamle Skole, hvis Facade dog tildels er ødelagt. Det er en Bindingsværks-Bygning med fremspringende udskaarne Bjælkehoveder. Over Døren i Østerenden af Facaden findes indhugget i Karmen: „Gud velsigne din Indgang og bevare din Udgang. 1681“.

Overfor denne Bygning ligger Apotheket med en meget smuk Facade. Bygningen stammer fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Vi er nu kommen igennem den gamle Bydel (Overbyen) og vil i det følgende se lidt paa Nederbyen, der, som før sagt, er af nyere Dato og Byens egentlige Forretningskvarter.

Fra Hjørnet af Lindegade fører Skibbrogade mod Syd. Denne Gade har navnlig Betydning som Adgangsvej til Havnen. I dens sydlige Ende ligger en Del Forretninger, der driver Skibsprovianteringshandel.

Fra det modsatte Hjørne af Lindegade fører Møllerstræde mod Nord. Denne Gade har lave og smaa Huse og er Adgangsvej til Byen fra Nørrebyerne. Fra Møllerstræde fører et Par Veje til Møllebakken. Lindegade forsættes mod Øst i Cordilgade, og her er Forretningskvarteret. Vi finder her, navnlig paa Sydsiden af Gaden, den ene Butik ved Siden af den anden. Store Købmandsgaarde med Pakhuse, Oplagspladser, Staldrum o. s. v.

Foran i Gaden ligger Hotel Postgaarden med Restaurations- og Teaterlokaler, og lige overfor ligger en smuk, gammel Bindingsværks-Bygning, Købmand Lunds Gaard. Paa samme Side af Gaden, lidt længere henne, Nr. 27, finder vi en morsom, gammel Bygning med udvendig Panelbeklædning, og overfor denne har Landmandsbankens Kalundborg-Afdeling Lokaler.

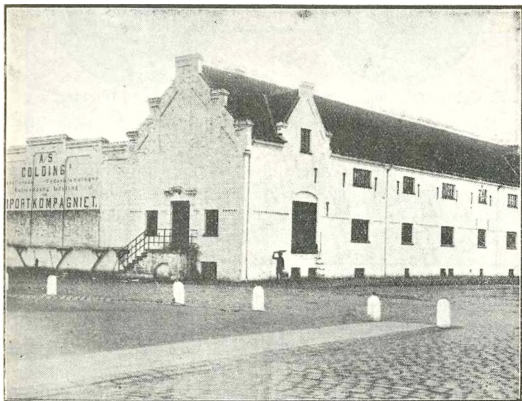
Vi nærmer os nu det efter den store Ildebrand genopbyggede Kvarter, og i den første af disse Ejendomme, Nr. 32, har et Par af Byens største Forretninger Hjemsted, nemlig Vilh. Colding og Importkompagniet. Vilh. Colding, senere svensk og norsk Viceconsul, etablerede i 1854 en blandet Købmandsforretning og Kornhandel i Kalundborg; senere kom den ogsaa til at omfatte Smør og Ost.

Da Landbruget senere svingede fra Kornavlén over til at producere Kød, Flæsk og Smør, og man lærte at værdsætte Affaldet fra Møllerne, indsaa H. Colding snart, at der var noget at gøre med Import af disse Artikler. Han begyndte smaat

med Indførel af Hvede og Rugklid fra Neumühlen og Kager fra Oliemøllen i Flensborg.

Men efterhaanden som det gik op for Landmanden, hvilke store Foderværdier der laa i disse Produkter, tiltog Importen af disse Artikler, og nye Kilder maatte søges.

I 1875 var Importforretningen bleven saa betydelig, at Butiksforretningen maatte opgives.

A/S Importkompagniet

Colding blev snart paa det rene med, at det vilde være af uvurderlig Betydning for Forretningen at have en Repræsentant i København, hvor man kunde have alle Markedets Meddelelser tidligere end her, og efter at den ældste Søn, P. Colding, var kommet hjem i Aaret 1877, startede Vilh. Colding i København sammen med en yngre Søn, Th. Colding, en Forretning, hvis væsentligste Opgave skulde være at støtte Moderforretningen i Kalundborg. Denne Forretning voksede sig snart stor, og allerede i Aaret 1882 fandt Vilh. Colding det rigtigst at flytte til København.

P. Colding bestyrede derefter Forretningen i Kalundborg indtil han overtog den ved Faderens Død 1892. I 1882 havde han overtaget Faderens Stilling som svensk og norsk Vicekonsul. Senere blev han hollandsk Vicekonsul, og ved Sverrigs

P. Colding, Konsul, Grosserer

C. Musaeus, Direktør.

og Norges Adskillelse beholdt han Stillingen som svensk Vicekonsul.

Forretningen førtes videre af P. Colding og voksede stadig. I 1893 optoges Kul blandt Importartiklerne, og navnlig ved Havnen udfoldede Firmaet en Virksomhed, der var ganske imponerende og saa stor, at en Havneudvidelse blev nødvendig for den øgede Trafik. I Aaret 1902 opkom Tanken om at søge Importen til Kalundborg yderligere øget ved at samle en Del af Byens gamle Forretninger i et stort Aktieselskab, og den 1. August 1912 startedes A/S Importkompagniet af d'Hrr. Konsul P. Colding, Kalundborg, N. Carøe, København, Indehaver af Firmaet C. Michaelsens Eftfl., Kalundborg, og Frants Ditlevsen, Kalundborg, med en fuldt indbetalt Aktiekapital paa 500,000 Kroner.

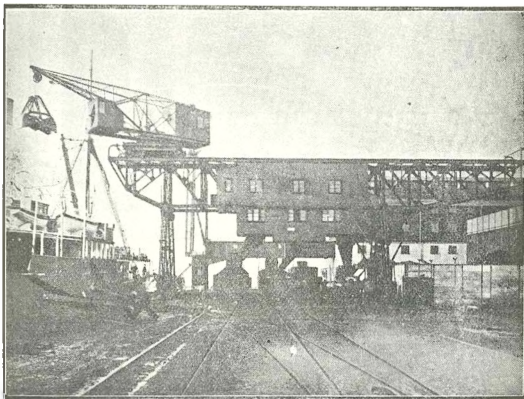
Til denne Forretning overgik Vilh. Coldings Importforretning i Foderstoffer, Kul og Korn, C. Michaelsens Eftfl.s en gros Forretning og Frants Ditlevsens Korn- og Foderstofforretning. Til Direktører antoges Frants Ditlevsen og Vilh. Coldings mangeaarige Prokurist N. K. Poulsen, sidstnævnte som Hovedleder og Frants Ditlevsen som Leder af Kornforretningen. Til Bestyrelsen valgtes Konsul P. Colding, der som Bestyrelsens Formand fører Tilsyn med den daglige Ledelse, Bankdirektør C. C. Clausen og Prokurist A. E. Berg af Firmaet Carøe & Co. København. Ved A. E. Bergs Død indtraadte N. Carøe i Selskabets Bestyrelse. Forretningen lagde sig nu særlig efter Storimporten og en Masse Kul og Foderstoffer fandt Vej over Kalundborg.

Denne Handel hæmmedes dog noget ved de smaa Pladsforhold ved Havnen, og Dybdeforholdene i Havnen.

I Aarets 1913 blev der foretaget en Uddybning af Havnen,

ligesom der blev opfyldt et større Areal. og en Del af dette Areal blev lejet af Importkompagniet, og paa dette opførtes en elektrisk Lossekran og Siloer for Kul, ligesom der ogsaa opførtes en større Silo for Korn og Foderstoffer.

I Aaret 1914 opførte Importkompagniet sammen med Firmaet Vilh. Colding & Co., København, en større Fabrik paa Havnepladsen til Fremstilling af Coldings Foderblanding. Denne Fabrik kan daglig producere 100 Tons.

Importkompagniets Lossekran

I September 1916 indtraadte Gosserer Th. Colding, København, i Selskabets Bestyrelse i Stedet for N. Carøe, og samtidig foregik en Forandring i Selskabets Ledelse, idet d'Hrr. N. K. Poulsen og Frants Ditlevsen fratraadte deres Stillinger og erstattedes med Direktør Musaeus, der nu leder Selskabet som dets adm. Direktør.

Det er en Selvfølge, at en saa stor Virksomhed har givet Byen sit Præg, og den er den væsentligste Aarsag til, at Kalundborg nu er en af de største Importbyer udenfor København.

I Nr. 61 lægger vi Mærke til en fiks Butik, der altid er forsynet med det nyeste paa Cykleindustriens Omraade, det er Jensen & Paybergs Cykle- og Automobilforretning.

Denne er grundlagt af Hans Jørgensen i Aaret 1903.

A/S Kalundborg og Omegns Bank

Interiør fra Kalundborg og Omegns Bank

Da Hans Jørgensen fratraadte 1. Januar 1917 for at gaa over som Direktør i A/S Avanti, overdrog han sin Forretning til sin mangeaarige Medarbejder Aage Payberg, Kalundborg, og Mekaniker L. Jensen, der havde været Montør i A/S Kalundborg Motorfabrik. Forretningen etableredes under Firmaet Jensen & Payberg.

Da Forretningen hidtil havde savnet Garage, fik Firmaet bygget en saadan i Gaarden med Plads til flere Biler og med Reparationsgrave, samtidig fik de indlagt elektrisk Motor til Drejebænk, saaledes at de er i Stand til at paatage sig alle Reparationer. Værkstedforholdene, der var noget uheldige, blev i Eftersommeren 1917 forandrede, og man fik indrettet bedre og tidssvarende Lokaler i Magasinet i Gaarden, hvor man samtidig fik noget mere Lagerplads.

Selve Cykleforretningen er, trods de for denne Branche saa vanskelige Tider, i stadig Fremgang, og Firmaet driver desuden en ret omfattende Symaskineforretning. Forretningen beskæftiger f. T. 6 Mand.

Nr. 65 er en meget pragtfuld Bygning, og ejes af Kalundborg og Omegns Bank.

Efter at Ønsket om Oprettelsen af en lokal Bank var bleven ret almindelig indenfor Handels- og Haandværkskredse, og et stort forberedende Arbejde var gjort, afholdtes den 27. Oktober 1898 en konstituerende Generalforsamling, og A/S Kalundborg og Omegns Bank blev stiftet.

Den traadte i Virksomhed den 7. Februar n. A. med en Aktiekapital paa 50,000 Kr. Det var saaledes

N. Pedersen, Bankdirektør

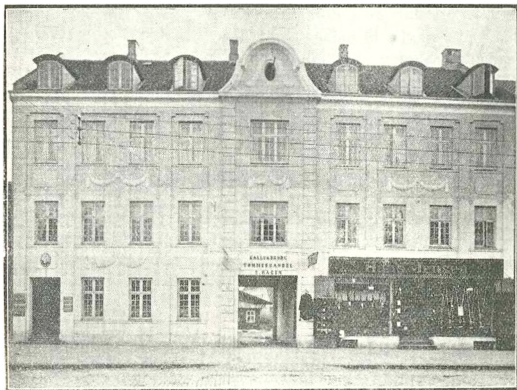
H. Hass, Sagt. Bankdirekt.

E. Frigast, Læge

under meget beskedne Former den traadte ud i Livet. — Dr. Frigast blev Formand for Bankraadet og beklæder denne Stilling endnu. Som adm. Direktør fungerede Overrettsagfører Rasmussen til sin Død i Aaret 1900. Branddirektør Deschler var derefter Direktør til 1903, da han afløstes af Bankdirektør V. Lund, der virkede her, til han 1911 blev Direktør for Haandværkerbanken i København.

Fra Bankens Start til 1917 bestod Bankens Direktion af

S. Hagens Tømmerhandel

flere Medlemmer foruden den adm. Direktør. En Del af de første var afgaaet ved Døden, og nogle var bortrejst fra Byen, saa kun Sagfører H. Hass var tilbage, og denne tilligemed Bankdirektør Pedersen udgør nu Bankens Direktion. Bankens Ledere indsaa snart, at det vilde være til Gavn for dens Virksomhed at faa anlagt Filialer i de omliggende større Stationsbyer, og den 1. April 1899 aabnedes den første Filial i Jyderup Stationsby. Den 1. April 1910 aabnede Banken Filialer i Gørlev og Ruds-Vedby, og endelig den 1. Juni 1918 aabnedes Filialerne i Jerslev og Fuglede.

I Hørve i Odsherred har man ligeledes en Filial under Start, og den vil træde i Virksomhed 1. August 1918.

Det er en Selvfølge, at Aktiekapitalen gentagne Gange har

maattet udvides, sidste Gang den 1. April 1917. Den er nu 1 Mill. Kr. eller 20 Gange dens oprindelige Størrelse.

I sine første Aar boede Banken i lejede Lokaler i Importkompagniets Ejendom, men den 22. Oktober flyttede den ind i sin egen nyopførte Bankbygning med sine store og lyse Lokaler.

Byens Borgere har Ære af dette Foretagende, men maa selvfølgelig dele denne med Styrelsen. Det er navnlig i de sidste Aar, at Bankens Virksomhed har taget Fart, saa den nu indtager en smuk Plads blandt Provinsbankerne.

Lige overfor Banken i Nr. 42 findes et Par af Byens største Forretninger, nemlig Kalundborg Tømmerhandel, S. Hagen, og Kalundborg Sav- og Høvleværk, J. Barslund.

Kalundborg Tømmerhandel er grundlagt af Købmand P. Lassen. Den overtoges i 1874 af hans Svigersøn Købmand S. Bussenius, der drev den, til han i 1896 afstod den til Jens Nimb. I 1897 overtoges Forretningen af et Aktieselskab, der i 1902 afstod den til Københavns Trælasthandel, som solgte den i 1906 til Konsul Carl Petersen, Holbæk.

S. Hagen, Trælasthandler

I 1914 blev Forretningen atter solgt. Denne Gang til dens Bestyrer, S. Hagen, og nu kom der endelig den Stabilitet over Virksomheden, som de mange Ejerskifter hidtil havde umuliggjort. Det viste sig snart, at Hagen var den rette Mand paa den rette Plads, og han var ogsaa godt rustet til at gaa ind til denne Virksomhed. Han havde faaet sin Uddannelse hos Tømmerhandler Schou i Holbæk og virkede i denne Forretning i mange Aar.

I Løbet af nogle faa Aar drev han Forretningens Omsætning op til en meget betydelig Højde uden at svække dens Soliditet. Virksomheden omfatter foruden Trælast tillige Tagpap, Tjære, Cement, Rør o. s. v.

Foruden den betydelige Gaardsplads, der er dækket med Tømmerhuse, har Hagen lejet en stor Plads paa Havnen, hvor

Træet lagres i det frie. Forretningen beskæftiger i Almindelighed ca. 20 Mand paa Pladsen og 4 paa Kontoret.

Den store Brand, der i 1901 hjemsøgte Kalundborg, opstod i Tømmerhandelens Træskæveri og ødelagde Forretningens Bygninger, ligesom den raserede det mægtige Tømmerlager. Forretningens nuværende Bygning mod Cordilgade hører til Byens smukkeste.

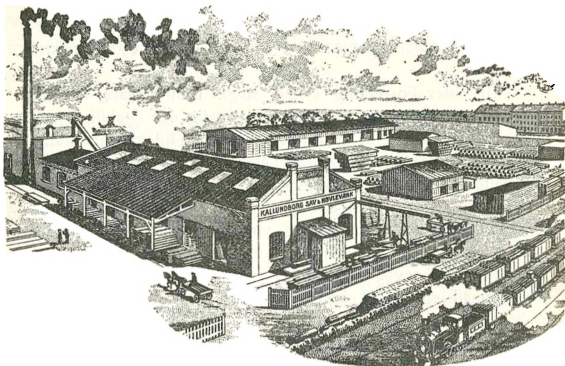

J. Barslund, Savværksejer

Kalundborg Trælasthandel etablerede i Aaret 1896 Kalundborg Sav- og Høvleværk. Virksomheden omfattede den Gang kun Høvleri og Stavfabrikation.

Savværket med Maskiner og Lager nedbrændte i Aaret 1901, men allerede næste Aar kunde de nyopførte Bygninger og de nye Maskiner tages i Brug. Man tog nu navnlig Sigte paa Skæring og Høvling til Trælasthandelens egen Forretning. Den 1. Januar 1906 overtoges Virksomheden af den nuværende Indehaver, J. Barslund, der i 9 Aar havde været knyttet til Forretningen til Dels som Leder.

Med sit store Kendskab til Virksomheden og Forbruget indsaa den nye Indehaver snart, at for at Forretningen kunde

Kalundborg Sav- og Høvleværk

vinde sig en Position, maatte der anskaffes en hel Del nye Maskiner, og Forretningen i det hele taget udvides. Der blev indlagt en Del Maskiner for Bygningsarbejde, og denne Afdeling af Virksomheden er nu meget stor.

En ny Udvidelse fandt atter Sted i Aaret 1914, og der anskaffedes atter nye Maskiner. Samtidig hermed udvidedes Savværket saaledes, at Trævarefabrikation af forskellig Art kunde finde Sted. Barslund havde ikke alene til Hensigt at kunne forsyne Byens og Omegnens Haandværkere, Snedkere, Karetmagere o. s. v. med de opskaarne Varer, men ogsaa at udvide Markedet for disse Artikler.

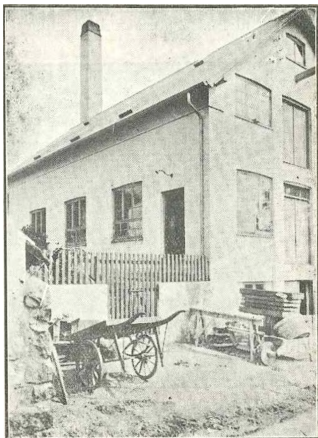
Den stedse stigende Omsætning, det store Lager og den voksende

Arbejdsstyrke (Virksomheden beskæftiger nu ca. 20 Mand) vidner om, at det er lykkedes Barslund at skabe en meget betydelig Virksomhed.

En anden Art af Træforarbejdning finder Sted i Cordilgade Nr. 73. Her findes Kalundborg Møbelfabrik.

Selve Fabriken ligger paa Ejendommens Grund til Lille Møllerstræde og ejes af Snedkermester Th. Jacobsgaard. Denne, der er født i Ødis ved Kolding 1886, har faaet sin første Uddannelse hos Møbelsnedker N. Hansen i Vonsild. Han rejste derefter til Tyskland, hvor han arbejdede i 3 Aar, dels ved Møbelsnedkeri og dels ved Maskinsnedkeri.

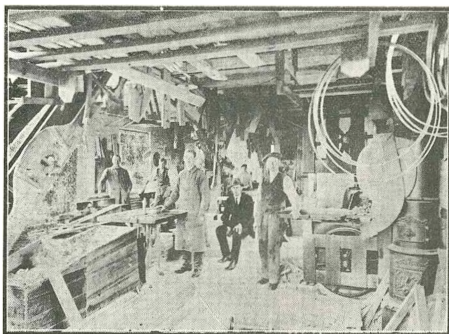
I Vinteren 1912 gennemgik han et Kursus paa Teknologisk Institut. Forretningen blev startet i Aaret 1914, og til at begynde med brugtes Petroleumsmotor som Drivkraft. Da det under Krigen blev umuligt at fremskaffe Petroleum, blev der indlagt Dampkedel, men da det ogsaa viste sig ugørligt at fremskaffe de til Driften nødvendige Kul, gik man over til Elek-

Kalundborg Møbelfabrik (Th. Jacobsgaard)

tricitet. — Til at begynde med fremstillede Fabriken alle Slags Møbler, men det gik snart op for Jakobsgaard, at der kunde opnaas langt bedre og smukkere Resultater, naar man tog en enkelt Side af Møbelindustrien op, og han gjorde da Soveværelser til sin Specialitet.

Der fremstilles nu et komplet Soveværelse daglig, og Jakobsgaard fandt et godt Marked for sine Varer, ikke alene her hjemme, hvor Firmaet har en rejsende Repræsentant, men ogsaa i Norge og Sverige, hvor Fabrikens Varer har vundet megen Anerkendelse. Fabriken beskæftiger f. T. 17 Mand.

Interiør fra Kalundborg Møbelfabrik (Th. Jakobsgaard)

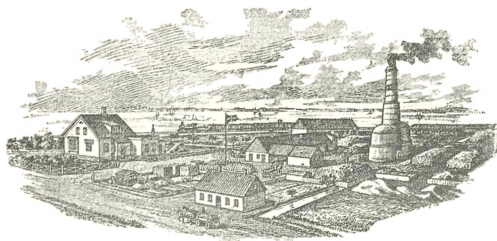
I Naboejendommen, Nr. 75, findes ogsaa en meget betydelig Virksomhed. Det er Murermestrene V. Sørensen og N. Th. Christiansen, der tillige er Indehavere af Kalundborg Kalkværk.

Da Jernbanen mellem Roskilde og Kalundborg blev anlagt, var Frederik Sørensen Entreprenør og Murermester i Kalundborg og opførte blandt andet en Del af Stationsbygningerne for den ny Jernbanelinie og adskillige større Privatejendomme, blandt andet paa Torvet og i Cordilgade. Kort efter Bygningen af Jernbanen forlod Fr. Sørensen imidlertid Byen, og Broderen, Henrik Sørensen, løste Borgerskab som Murermester den 30. Oktober 1874, og anlagde i 1879—80 det nuværende Kalkværk i Kalundborg. I Aarene indtil sin Død i 1902 drev H. S. en efter Provinsforhold meget stor Forretning, udførte Byggearbejder over en stor Del af Sjælland og paa Bornholm. Fra 1889

—93 udførtes adskillige ret store Arbejder i København, Valby og Hellerup. Det var dog væsentlig i Omegnen af Kalundborg at Virksomheden satte sine fleste Spor, saaledes opførtes det ældste Andelsmejeri paa Sjælland og derefter alle Andelsmejerier i Miles Afstand fra Kalundborg, paa Samsø og Sejerø, ligesom en Mængde gode større saavelsom mindre Gaarde rundt om staar som Minder om god Planlæggelse og godt Haandværksarbejde. Baade Stat og Kommune taltes som Kunder i den efter Datidens Forhold store Virksomhed, der efterhaanden optog de stadig fremkomne nye Bygge- maader og Materialer og anvendte disse til Udførelse af godt Haand- værksarbejde. Under Henrik Søren- H. Sørensen, Murermester † sens Ledelse foretoges saaledes gen- tagne Udvidelser af Kysthospitalet paa Refsnæs, Anlægget og Udvidelsen af kgl. Blindeinstituts Forskole paa Refsnæs, Opfø- relsen af Kalundborg Kommunes Vand- og Gasværk. H. S. udførte ligeledes Arbejderne ved gennemgribende Restaureringer af Løvenborg Slot ved Holbæk samt Nørre Jernløse og flere Kirker, ligesom Hovedbygning og Avlsbygninger paa Lerchen- borg og adskillige Kirker og Gaarde under samme Grevskab blev restaurerede og til Dels ombyggede. H. S. var i nogle Aar Medlem af Kalundborg Byraad og Bestyrelsesmedlem af den da begyndende Mesterorganisation, og Haandværkerfor- eningen i Kalundborg. I 1902, midt i en travl Periode efter

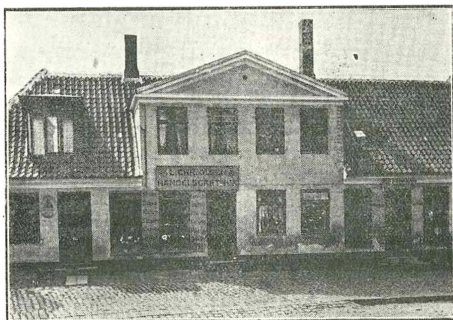

H. Sørensen, Murermester †

Kalundborg Kalkværk.

den store Brand i September 1901, døde H. S. pludselig, kun 54 Aar gammel, og Sønnen, Valdemar Sørensen, der efter at have taget Præliminæreksamen i 1896, aflagt Svendeproeve i Murerfaget, gennemgaaet Teknisk Skole i København, en Del af Kunstakademiets Uddannelsesskole for Arkitekter, kom nu hjem fra Militærtjenesten, for i Aarene indtil 1906 at bestyre Forretningen, og efter en noget vanskelig Periode at løse Borgerskab og genrejse Forretningen, som i de sidste Aar havde haft nogen Modgang. V. S. faar straks store Opgaver, saaledes Opførelse af Tilbygninger til Kommuneskolen, Gasværk,

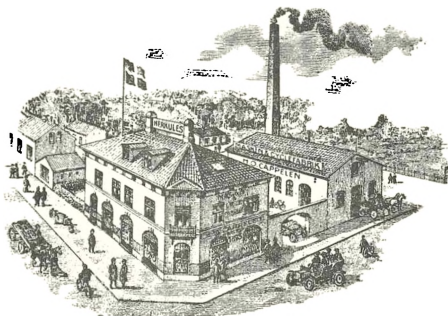
Chr. Olsens Handelsgartneri

Skolebadeanstalt, gentagende Udvidelser ved Kysthospitalet og Blindeskolen paa Refsnæs, og mange forskellige Arbejder for Private baade i Byen og paa Landet.

V. S. er ligesom Faderen var, Medlem af Byraadet; p. t. Formand for Kalundborg Haandværkerforening og fra 1917 Branddirektør for Købstaden.

Fra 1908 har Murermester N. Th. Christiansen deltaget i Forretningens Ledelse, og er fra 1. Januar 1917 Medindehaver af Murerforretningen og Kalkværket i Kalundborg. N. Th. Christiansen har ligesom V. S. taget Præliminæreksamen og faaet sin Haandværksuddannelse under Henrik Sørensens Ledelse, og under begge Ledelse er Firmaet gaaet frem og har optaget under sin Virksomhed alle under moderne Byggeri hørende Arbejder, lige fra Projektering, Udførelse af Tegnarbejder, til Aflevering af den fuldt færdige Bolig eller Fabrik.

I Cordilgade Nr. 70, en af de sidste Ejendomme i Gaden, findes et større Gartneri, nemlig Chr. Olsens Handelsgartneri. Dette er grundlagt i 1875 af Indehaverens Fader, Gartner Chr. Olsen og omfattede da almindelige Havesager. Efter at have været Medarbejder i Forretningen i 7 a 8 Aar overtog Sønnen, Laurits Olsen, Forretningen i Aaret 1910. Denne havde faaet sin Uddannelse hos Carl A. Jensen, „Lundely“, Hellerup, og Dina Schulds, København. Ved Overtagelse af Forretningen var der 1 Drivhus og 30 Mistbænke, men efterhaanden har L. Olsen udvidet Forretningen, saa der nu findes 3 Drivhuse og ca. 325 Mistbænke, ligesom der ogsaa er bleven indlagt

H. O. Cappelens Cyklefabrik

nyt Varmeapparat. Arealet var 1910 ca. 2 Tdr. Land Gartneri, nu er det ca. 7 Tdr. Land. Foruden det almindelige Handelsgartneri driver Olsen en ret omfattende Avl af Blomkaalsfrø og har f. T. ca. 2 $\frac{1}{2}$ Td. Land med Blomkaal til Frø.

Forretningen, der altid har været drevet i et godt og sundt Spor, beskæftiger 6 Mennesker foruden Sæsonarbejdere.

Vi gaar nu fra Cordilgade over i Byens gamle Forstad Sct. Jørgensbjerg. Her fængles vor Opmærksomhed først af H. O. Cappelens Cykleforretning.

I 1894 etablerede Cappelen en Klejnsmedeforretning i en lille Ejendom paa den nuværende Ejendoms Plads. I de første Aar lagde Cappelen sig særlig efter Skibsarbejde, ligesom han fabrikerede en Mængde brand- og dirkefri Jernskabe, hvoraf en væsentlig Del gik til København. Efterhaanden som Cykleindustrien udvikledes, gik Forretningen mere og mere over til denne

Chr. Valentins Læderfabrik.

Branche. Da Motorcyklerne og Motorvognene kom op, tog Cappelen ogsaa denne Side af Forretningen op. For at skaffe den fornødne Plads til Virksomheden, havde Cappelen stadig maattet udvide sine Værkstedslokaler. Men ogsaa Butikken var bleven for lille, og da ingen Udvidelse var mulig her, lod Cappelen resolut Ejendommen nedrive og opførte den nuværende store 2-Etagers Ejendom paa den gamle Plads.

A. Valentin, Fabrikant

Forretningen er stadig gaaet frem i alle disse Aar, og Cappelen har ikke skyet noget Offer for at tilfredsstille sine Kunder.

Midt paa Sct. Jørgensbjerg, Matr.-Nr. 64d, har vi en anden meget betydelig Virksomhed i Chr. Valentins Læderfabrik. Denne er grundlagt 20. Februar 1870 af Niels Juul Lund, som i 1896 solgte den til Andr. Valentin, der i 1913 afstod den

til sin Søn Chr. Jespersen Valentin, der fremdeles driver den under ovennævnte Firma.

Forretningen, der er betydelig udvidet i Aaret 1918, er navnlig beregnet paa en gros Salg til Læderhandlere.

Mellem Valentins Ejendom og Naboejendommen mod Øst staar en Sten med følgende Indskrift: Fredssten, det er Calundborg Wartegn. Denne Sten, formoder man, har angivet, at her hørte „Byfreden“ op.

A/S „Avanti“ (Direktør H. Jørgensen)

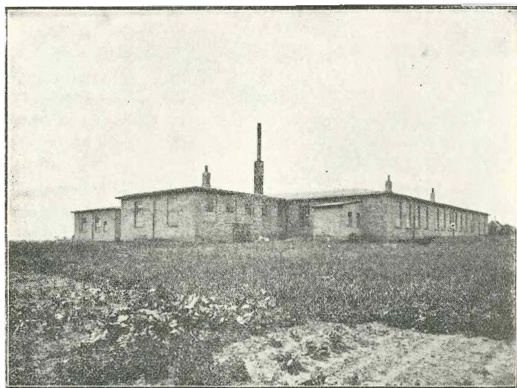
Naar man fra Sct. Jørgensbjerg spadserer en lille Tur ud ad Holbækvejen, hvor Byens øtlige Villakvarter findes, vil man, naar man har passeret dette, lægge Mærke til et stort Bygningskompleks. Det er A/S „Avanti“, dansk elektromekanisk Fabrik.

Dennes nuværende Direktør, Hans Jørgensen, der i mange Aar havde dreven Installationsforretning i Cordilgade Nr. 61 i Kalundborg, havde i lang Tid syslet med Tanken om at oprette en saadan Fabrik.

I Aaret 1913 førte han Tanken ud i Livet og begyndte i det smaa. I 1914 udvidede Jørgensen Fabriken og fik anskaffet flere Maskiner, men han indsaa snart, at skulde Virksomheden faa nogen Betydning, maatte han opgive sin hidtidige Virksomhed. Dette skete 1. November 1916 og samtidig dannedes Aktieselskabet under ovenstaaende Navn. Aktieselskabets

Bestyrelse kom til at bestaa af forhv. Borgmester G. Lander, Formand, Grosserer Gottchalck og Ejendomsmægler Lundgaard, alle af Kalundborg, samt Grosserer B. Lund af A/S Lund & Lawerentz og Overretssagfører Søren Nielsen, begge af København. Til Direktør valgtes Hans Jørgensen.

Fabrikationen fortsattes i de gamle Lokaler, Cordilgade 61, og Grundstenen blev lagt til den nuværende Fabrik i Nyvang, og i November 1917 flyttede Fabriken ind i sine nye Lokaler.

A/S „Avanti“ (Direktør H. Jørgensen)

Disse er forsynede med de nødvendige Maskiner, der drives dels ved Elektricitet og dels ved Damp.

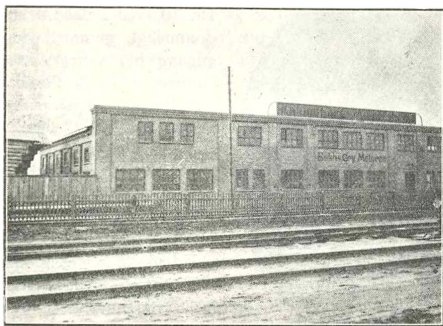
Fabriken tilvirker bl. a. Tumblerafbrydere, Knivafbrydere, vandtætte Afbrydere, Motorstikkontakter, elektriske Strygejern m. m., altsammen Artikler der er stor Efterspørgsel efter, ikke alene her hjemme, men ogsaa i Norge, Sverrig og Finland. Fabriken, der nu beskæftiger ca. 45 Arbejdere, er anlagt saaledes, at den kan producere 10 a 20 Gange saa meget, som den gør nu, da Mangelen af Metaller i betydelig Grad hæmmer Produktionen, og der er ingen Tvivl om, at Fabriken under Hans Jørgensens kyndige og energiske Ledelse vil vinde en fremskudt Plads i sin Branche.

Vi begiver os nu tilbage og svinger ned ad Slagelsevejen. Paa Hjørnet her har A/S Dampmøllen Kontorlokaler. Møllen

ligger et lille Stykke længere ude. Vi følger nu en Sti parallel med Banelinien, passerer Kalundborg Kalkværk og senere Kalundborg Svineslagteri. Vi gaar over Banelinien forbi Kalundborg Skibsværft, hvor et Par Jernskibe f. T. er under Bygning og er nu ved A/S Kalundborg Motorfabrik.

I 1915 flyttede Motorfabriken i Hørve, der grundlagdes 1904 af dens nuværende Leder J. Bukh, til Kalundborg Havn.

Grunden til, at Virksomheden flyttedes var den voksende Efterspørgsel efter Fabrikens Motorer, der efterhaanden vandt

Kalundborg Motorfabriker

store og større Afsætning, særlig for Fiskeri- og Skibsbrug. Allerede 1917 viste det sig nødvendigt yderligere at udvide Virksomheden og Fabriken er nu indrettet paa at fremstille Motorer op til 240 HK., idet den har optaget Fabrikationen af den sælig i Udlandet kendte „Junkermotor“ som 1, 2, 3 og 4-Cylindret i Størrelserne henholdsvis 60, 120, 180 og 240 HK. Fabriken har allerede nu modtaget betydelige Ordre særlig til Norge af denne Motortype, ligesom den igennem en lang Aarrække fabrikerede Motortype for Drift ved Raolie, der fremstilles som 1, 2, 3 og 4-Cylindret henholdsvis i Størrelserne 12, 24, 36 og 48 HK., finder stærk Anvendelse saavel her i Landet som i Udlandet.

Foruden disse to Motortyper, der med kun 2 Cylinderstørrelser rækker fra 12 til 240 HK., fremstiller Fabriken som Specialitet Motorspil med tilhørende Motorer i Størrelse 5 og 8 HK.

A/S Bestyrelse bestaar af: Købmand S. P. Jensen, Fmd., Direktør H. Hass, og Direktør Marius Christensen, alle af Kalundborg, Folketingsmand Rasmus Andersen, Tranderup, og Installatør Hjorth, Kalundborg.

Gaar vi nu videre mod Vest passerer vi Nielsens Skibsværft, en ret betydelig Virksomhed, og staar nu ved Kalundborg rummelige Havn, hvor der under normale Forhold finder en stor Virksomhed Sted.

Før vi forlader Kalundborg vil vi tage en Tur op paa Møllebakken. Ud for Cordilgade Nr. 70, ved Siden af et ejendommeligt, gammelt Hus, der engang har været Accicebod, danner en smuk Portal, rejst af Forskønnelsesforeningen, Indgangen til Møllebakken.

Fr. Albrechtsen, Købmand

Navnet kommer af de mange Vindmøller, der har ligget her. Paa gamle Billeder ses seks, og for 50 Aar siden var der endnu tre tilbage. Bakkens Overflade er ret ejendommelig med mange dybe Kløfter og stejle Skrænter, der hidrører fra, at Byens Borgere her har forsynet sig med Materiale, Ler og Grus, til deres Huse.

For 60 Aar siden laa denne store Strækning hen som en Ler- og Grusgrav, der ejedes af Kommunen. Afdøde Købmand O. M. Thrane fik da den Ide at skabe et Anlæg paa denne Plads, og han fik Møllebakken overdraget i dette Øjemed i Aaret 1866. Uden andet Vederlag end den Indtægt, der var ved at leje Bakken ud til Fester, Møder og lignende, tog Thrane nu fat paa at omdanne den øde Bakke til et Lystanlæg, og til sin Død 1887, gjorde han her et stort uegennyttigt Arbejde, for hvilket Nutiden ikke noksom kan takke ham.

Efter Tranes Død blev Møllebakken overdraget Forskønnelsesforeningen, hvis Formand, Grosserer Valentin Jensen, er en Mand med stor Kærlighed til Natur og Kunst. Siden den Tid er store Arealer bleven taget ind til Beplantning, og under Valentin Jensens kyndige Ledelse har Møllebakken vundet meget i Skønhed.

Men vi begiver os op ad Bakken ad Kørevejen, der fører op til Pavillonen, denne er bygget af en Kreds af Borgere (Pavillonselskabet), og fra dens Taarn er en henrivende Udsigt over Hav og Land. I Pavillonen er Sommerrestaurant og Sommerteater. Foran Pavillonen (mod Syd) er en stor Plæne til Afholdelse af Møder, og bagved Pavillonen findes Skytteforeningens Skydebane.

Møllebakken, der i sig selv er smuk, byder paa en Mængde yndige Udsigtspunkter. Fra Stien mod Øst er der en meget vid Udsigt. I Forgrunden Havebyen „Frem“ og Sct. Jørgensbjerg samt en hel ny Bydel, der er knyttet til Kalundborg Skibsværft. Fjernere ser vi de veldyrkede Marker og Aarby, Rørby og Tommerup Kirker, og langt ude i Nordvest har vi Dragsholms Skove og Vejrhøj.

Mod Syd har man Cordilgade liggende under sig, og bag denne Banegaarden, Havnen, Skibsværfterne og endelig Fjorden med Gisseløre. Paa den modsatte Side af Fjorden er Halvøen Asnæs med Lerchenborg, Hedvigslyst og de store Skove, og paa den anden Side Halvøen skimtes Storebælt. Endelig har man Udsigterne fra den vestlige Del. Denne Del af Bakken er sidst taget ind og har kun ganske ung Skov. Her har vi i Forgrunden Møllerstræde, der ligger gemt i en dyb Slugt, saa man kun ser Taget af de lave Huse, og ud over disse ser man hele den gamle Bydel med den imponerende Kirkes fem Taarne, og i det fjerne Fjordmundingen og Storebælt.

Naar nu hertil kommer, at man i Foraartiden har den herligste Fuglesang her. Drossel og Solsort, enkelte Aar ogsaa Nattergalen, laver Koncert, Træerne staar i deres skønneste Farvepragt, ja selv de alvorlige Graner møder frem med røde, violette og gule Spirer paa alle Grene. — Ja saa er her dejligt.

Kendte Navne og Datoer

Købmand *Fr. Albrechtsen*, født i Ringsted 1859. Kom 1874 i Købmandslære hos Købmand Henrik Vestergaard, Kalundborg. Overtog 1883 sin Principals Forretning. Har været Byrådsmedlem i 5 Aar, i Ligningskommissionen 6 Aar, i Velgørenhedsforening af 1874 i 15 Aar, sidste Aar Formand. I 5 Aar

Formand for Hjælpekassen og Dyrtidsudvalget. Medlem af Odd Fellow Logen i Kalundborg fra 1883.

Købmand *Chr. Gottschalck*, født i Holbæk 1864. Ejer af Firmaet Gottschalck & Tillges Kolonialforretning en gros. Lært hos Poul Rützou, København, og Wilh. Colding, Kalundborg. Sognefoged og Medlem af Distriktsraadet. Repræsentant for Kaseinfabrikken „Danmark“, Kalundborg.

Maskinfabrikant *H. O. Cappeten*, født i Aarhus 1869. Lært Kleinsmed- og Maskinfaget og derefter arbejdet forskellige Steder i Indlandet. Etablerede sig i Kalundborg 1895. Forretningen omfatter Cykler, Automater, Kleinsmederi og Maskinfabrik og beskæftiger 5—6 Mand. Oparbejdet fra ringe Begyndelse. Byens ældste Specialfabrik for Pengeskabe. Amtets Tillidsmand i Automobilsager og Lærer i Køreskolen. Kommunens Tilsynsmand ved Maskinanlæg.

Købmand *Wilh. Hoffmeyer*, født i Fakse 1871. Medejer af Kalundborg Dampvaskeri. Lært hos kgl. Agent Chr. Richter, Storehedinge; bestyrede Butiksforretningen hos samme i ca. 7 Aar. Drev i ca. 10 Aar blandet Købmandsforretning i den bekendte O. O. Lundske Købmandsgaard. De sidste 5 Aar en betydelig Agenturforretning, bl. a. i Tørv, Kul- og Foderstoffer. Korntilsynsmand indtil 1917, fra dette Aar Formand i Kalundborg Kommunes Kornnævn. Repræsentant for Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring.

Savværksejer *J. Barlund*, født i Holstebro 1872. Udlært i Købmandshandelen hos N. Smidstrup, Holstebro. Startede 1897 Savværksdrift og Maskinsnedkeri. Forretningen tilkendt Sølvmedaille ved Amtsudstillingen 1898.

Direktør for A/S. „Avanti“ *Hans Jørgensen*, født i Kalundborg 1875. Lært hos Kleinsmedemester Fr. Jørgensen, Kalundborg. Maskinisteksaminer fra Teknisk Akademi i København 1898. „Avanti“ fabrikkerer elektriske Artikler. H. J. er Medlem af Kalundborg Haandværkerforenings Bestyrelse 1914—1918, Næstformand for Foreningen 1916—18.

Direktør *Jens Bukh*, født i Borris 1877. Lært hos Konstantin Hansen & Schrøder, Kolding. Bestaaet første og anden Del af Maskinisteksaminerne; samtidig arbejdet 2 Aar ved Orlogsværftet. Derefter ca. 4 Aar i Tyskland, Schweiz og Frankrig paa derværende Motorfabriker samt 3 Aar i Amerika og bestaaet amerikansk Maskiningeniørexamen. Startet Motorfabrik i 1904, oprindelig i Hørve, flyttede til Kalundborg 1915. Fremstiller nu Motorer fra 4 til 250 HK. Efter Indstilling af Poly-

tekniske Lærestalt erholdt Jens Bukh det Hjælmstjerne Rosenkranske Legat for Opfindelse af en Anordning ved Dieselmotoren.

Murermester, Branddirektør *Valdemar Sørensen*, født i Kalundborg 1880. Præliminæreksamen 1896, i Murerlære hos Henrik Sørensen. Elev paa Teknisk Skole i København og Kunstakademiet indtil 1901. Løjtnant ved Ingeniørerne 1903. Borgerbrev 1906. 1899—1901 Tegner hos Prof. Martin Nyrup, Raadhusets Tegnesteue. 1902—1906 Bestyrer af Murerforretningen. Formand for Kalundborg Haandværkerforening 1915—16, genvalgt 1918. Fra 1917 Medlem af Byraadet. Fra 1917 Branddirektør i Købstædernes alm. Brandforsikring.

Snedkermester *P. Sørensen*, født i Kalundborg 1880. Læremester N. Jensen, Kalundborg. Arbejdet 3 Aar i Tyskland, Schweiz og Italien. Paa Teknologisk Institut 1909. Overtog 1912 Faderens Forretning, som er blevet betydelig udvidet. Forretningen omfatter Møbel- og Bygningsarbejder og beskæftiger 8—10 Mand.

Murermester *N. Th. Christiansen*, født i Kalundborg 1882. Præliminæreksamen 1899, i Murerlære hos Henrik Sørensen. Borgerbrev 1911. Fra 1907 arbejdet som Svend hos Valdemar Sørensen; fra 1908 til 1917 arbejdet som Tilsynsførende og Interessent i Forretningen, fra 1917 Kompagnon. I Bestyrelsen for Mesterorganisationen, Grundejerforeningen m. m. Vurderingsmand for Hypothekforeningen.

Købmand *Kr. Sandersen*, født i Tølløse 1883. Lært hos Købmand C. V. Mouritzen, Stenmagle, og Købmand Kristoffer Madsen, Kalundborg. Etableret egen Forretning 1909, Kolonial, Kul, Korn og Foderstoffer.

Handelsgartner *Chr. Olsen*, født i Kalundborg 1886. Lært hos sin Fader, derefter hos Carl A. Jensen, „Lundely“, Hellerup, og hos Dina Schultz, kgl. Hofblomsterhandler. Forretningen grundlagt af Chr. Olsen sen. 1875. Specialitet: Avl af Blomkaalsfrø og Meloner.

Møbelfabrikant *Th. Jacobsgaard*, født i Ødis ved Kolding 1886. Uddannet i Møbelfaget hos N. Hansen i Vonsild og Teknologisk Institut. Egen Virksomhed fra 1914. I Bestyrelsen for Kallundborg Haandværkerforening.

Direktør *C. Musaeus*, født i Korsør 1887. Lært hos Th. Rasmussens Sønner, Korsør. Senere i England 5 Aar og i Tyskland 3 Aar samt hos Wilh. Colding & Co., København. Tiltraadt Stillingen 1916.

Læderfabrikant *Chr. Valentin*, født 1889. Uddannet paa Tysk kemiske Institut m. fl. andre tyske Læresteder. Overlædersfabrik, særlig for Seletøjs- og Skotøjsfabrikation.

Cyklehandler *Laurits Jensen*, født i Gadmindrup, Højby Sogn. Lært Maskinfaget hos Firmaet Buch & Gry, Hørve.

Cyklehandler *Aage Payberg*, født i Viskinde 1894. Lært hos Cyklehandler Hans Jørgensen, Kalundborg.

C. STEINCKE

NYKØBING BY

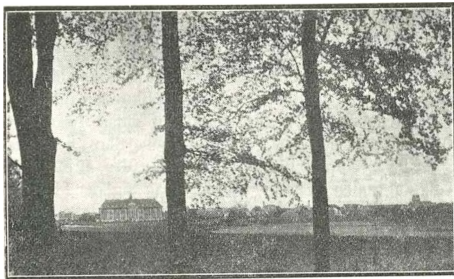

Kommer man en Sommerdag sejlede om „Nakke Hage“ ind Nykøbingbugten, ser man Byen ligge lige for sig. Herfra tager den sig bedst ud med Kirken liggende paa det højeste Sted i Byen, knejsende op over alle de andre Bygninger, der titter frem i alt det grønne. Tidligere hørte der ret store Haver til Husene, navnlig ud mod Fjorden, men disse begynder nu at forsvinde, idet de indtages til Bebyggelse.

Man faar ikke alene et smukt og venligt Indtryk af Byen, set fra Fjordsiden, men her ser den ogsaa ret stor ud, dannede en næsten uafbrudt Række Bygninger lige fra Husene i Lergraven til udenfor Møllen paa Vesterbro. Svarede Bredden nogenlunde til Længden, var den virkelig en større By. Lige ved Byen ser man Grønnehave Skov, noget længere borte Aunebjerg og Ulkerup Skove, og yderst ude paa Egebjerg Land, der er Nykøbingbugtens Grænse mod Vest og Syd, ligger Stokkebjerg og Kongsøre Skove, der gaar omtrent helt ned til Fjorden, medens de andre ligger noget tilbage, dog ikke længere, end at disse mange Skovpartier forhøjer Bugtens Skønhed. En Tur fra Egebjerg Sogn langs med Fjorden paa den saakaldte Strandvej hører da ogsaa til noget af det skønneste, vor Land kan opvise. Herfra tager Byen sig ogsaa godt ud, navnlig naar man er saa langt borte, at man har den som Baggrund og i Forgrunden Aunebjerggaard med sin hvide Murflade og sit graa Tag.

Medens Byen ligger højt, set fra Fjorden, er det modsatte Tilfældet, naar den ses fra det bakkede Terræn vest for Byen. Den tager sig næppe saa godt ud fra denne Side. Alligevel er en Spadseretur fra Grønnehave Skov forbi Engmosegaarden til Byen meget smuk. Snart ser man over vestre Lyng Kattegattets vidtstrakte Flade, snart det smilende Fjordparti til den anden Side. Man ser ud over østre Lyng til Rørvig Sogn med den ensomt liggende Kirke, der forøvrigt ses fra saa mange Steder i Odsherred.

Nykøbing er, trods Navnet, sikkert en gammel By. Der fortælles, at en af Byfogederne med forbløffende Sikkerhed angiver dens Alder til 505 f. Chr. Saa galt er det vel ikke; men har Kongevalget i Almindelighed fundet Sted her i Nærheden, saaledes som det sikkert skete under Svend Estridsøns Sønner, saa er det jo rimeligt nok, at Byen den Gang var til og kan have haft Betydning, og naar det overhovedet menes, at den er afbrændt i de urolige Tider efter Erik Glippings Drab, peger det jo i samme Retning. Kirken, rimeligvis fra Valdemar Sejrs Dage, vidner ogsaa ved sin Størrelse om, at Byen ikke har

Udsigt fra Grønnehave Skov

været saa helt ringe. Da Roskilde til Christoffer af Bayerens Dage var Kongebyen, kan Nykøbing maaske ogsaa have haft Betydning for de Skibe, der søgte til Hovedstaden. Men senere er det vist gaet stærkt ned ad Bakke; i 1740 havde den endda kun 340 Indb., 1801 derimod 615, 1870: 1848 og nu vel det dobbelte.

Nogle mener, at Navnet paa Byen med al Tydelighed viser, at der har eksisteret en ældre By med et andet Navn, andre er ikke saa sikker paa det. Imidlertid er det højest uheldigt for Byen, at der her i Landet er 2 større Byer af samme Navn; thi det hænder hyppigt, at Afsendere af Postsager glemmer at betegne den som liggende paa Sjælland, hvorfor det afsendte gerne kommer til at passere de andre Nykøbinge, inden det, ofte til stor Gene for Modtageren, naar hertil. Praktisk set vilde det derfor være heldigt, om Byen havde et andet Navn. Magister H. V. Clausen udtaler i Hist. Samfunds Aarvog for

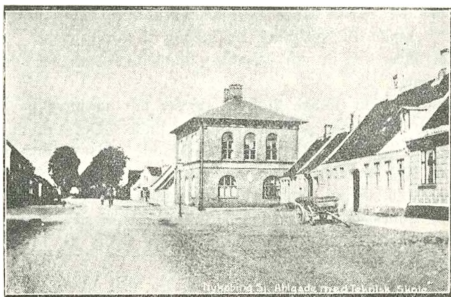
Holbæk Amt den Formening, at Byen oprindelig skulde have haft Navnet Høghakøbing (Højkøbing). Den staar nemlig ikke nævnt i Kong Valdemars Jordebog, uagtet den utvivlsomt har eksisteret, derimod vides ikke, hvad det er for en By, der benævnes Høghakøbing, saa det muligvis kan være Byens gamle Navn. Navnet Højkøbing kunde jo ogsaa i vore Dage pege hen paa Byens høje Beliggenhed set fra Fjorden. Dronning Margrethe skal have indløst Byen, der af Kronen var pantsat til Roskilde Bisp, i hvilken Anledning en nyanlagt Vej ned til Jernbanestationen er bæret med hendes Navn. Kristian d. 3. skænkede den øde By Torups Jorder til Borgmester og Raad i Nykøbing. Navnet Torsjorderne vest for Byen minder derom. medens der skal være fundet Levninger af Byen Torup, har det ikke været Tilfældet med den By, hvormod Skæreby Bakke minder. Ved Havnen opmudres af og til store Trærødder, vel et Vidnesbyrd om, at der har været megen Skov her i ældgammel Tid. Medens Askehavens (øst for Byen) sidste Asketræer for ca. 50 Aar siden er fældet, er Grønnehave Skov heldigvis bevaret. Den var i privat Eje indtil 1842, da den af Møller Birch blev solgt til Staten. Senere ærgrede man sig her i Byen fordi den ikke blev erhvervet til Byen, men Ejeren skal nok have været særlig forhippet paa at sælge den til Staten. Nu er den kønneste Del af Skoven indtaget til Brug for Sindssygehospital. Sommerpavillonen Grønnehavehus, der ejes af et Aktieselskab, ligger smukt med Udsigt over Fjorden og erstatter den gamle Pavillon, der laa inde i Skoven noget foran Opsynsmændens Bolig ind mod Byen. Smaaskove, væsentlig af Naaletræer, er i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede plantet paa Lyngstrækningerne, navnlig Nord og Øst for Byen. Disse Strækninger, hvor der tidligere fandtes store Moser, store og lille Klynemose, Davidsmosen og Pajesø, der strakte sig langt videre end nu, laa fordem unyttede hen, men med rigt Fugle- og Fiskeliv. Senere, da Moserne udtørredes, fristedes mange af den billige Pris paa Jorden til at bygge, saa der efterhaanden ikke er saa faa Beboere baade paa vestre og østre Lyng. Ud mod Kattegattet laa de saakaldte Flyvesandslodder, hvoraf flere hørte til Ejendomme inde i Byen; men mange anede ikke, hvor deres Lodder var. Nu har disse pludselig faaet Værdi. Ved „Nordstrand“ er der en udmærket Badestrand, og efter at der længe var talt om den Betydning, dette kunde faa, stiftedes et Aktieselskab „Kattegatbadet“, og et Badeetablisement blev anlagt, der senere gik over i privat Eje og nu er nedlagt. Alt

som Nordjyllands Badesteder optages søger man længere ud fra Hovedstaden, og i de senere Aar købes der her flere og flere Strandgrunde, og paa denne Maade bliver disse tidligere omtrent værdiløse Strækninger af ikke ringe Værdi, saa at der nu for disse forlanges lige saa meget pr. Kvadratalen som for Byggegrunde inde i Byen. Efter at Lærer M. J. Hansen 1913 byggede det første Strandhus, er der nu en hel Række af saadanne langs Kysten. For at ikke Kysten skulde blive helt lukket, købte Købmand J. H. Hansen et Stykke Strandgrund og foærede det til Kommunen til Badning for Folk i Byen. Entreprenør Nielsen har i Forbindelse med Direktør Ivar Schmidt købt 175 Tdr. Land Strand- og Skovgrund ud mod Kattegat, noget hørende til Nykøbing og noget til Rørvig Sogn. Hele Stykket bliver ved et stort Vejanlæg inddelt i Kareer der udstykes til Salg.

Vender vi nu tilbage til Byen og ser lidt nærmere paa Husene, vil man ingen gamle Bygninger finde. Det kommer af, at Byen er hærgnet af flere store Ildebrande, sidst i 1835, hvor det ene Kvarter efter det andet gik op i Luer, efter Sigende hjalp Folk til, og de straatækte Bygninger fængede let. I Folke-musæet findes en Sang af Distriktslæge Kongselev, skrevet i Anledning af Kongens Fødselsdag 1837, hvori de nye Tage (Tegl) prises.

Algade (Hovedgaden) strækker sig fra Vest til Øst og gaar mod Vest til Hovedlandevejen over Vesterbro, der for et Par Aar siden er brolagt. Vejvæsenets daværende Formand var fhv. Brændevinsbrænder J. G. Jensen, der tillige paabegyndte Havnevejens Brolægning, som senere førtes igennem til Egebjergvejen. Den sidste store Grundforbedring af Algades Brolægning skete 1880. Fra Algade udgaar mod Syd Grønnehavestræde, der gennem Scheppelerns Anlæg og en Alle med gamle Popler fører til Grønnehave Skov; dette er nu for Fodgængere og Cyklister Vejen til Sindssygehospitalet. Endvidere Havnevejen, det tidligere Valentinstræde, der fører til Havnen forbi Egebjergvejen og Slagteriet paa den ene Side — Jernbanestationen og Gasværket paa den anden. Dronning Margrethes Vej fører fra Algade forbi Skovkassererkontoret, Byfoged- og Birkekontoret til Toldkontoret og Jernbanebygningen med Postkontoret. Til sidst Strandstræde. Mod Nord fra Algade er Grundtvigsvej, der fortsætter sig forbi Missionshuset (1904), den ny Skole og Præsteboligen (1907) ud til Kattegat. Dernæst Svanestræde, der fra Apotheket fører til Holtens Plads med den tidligere Beta-

lingsskole, Raadhuset og den tidligere Amtstuegaard. Selve Pladsen, hvor der en Gang var Bøgeskov, har nu et Anlæg med Frederik d. 7.'s Broncebuste paa en Stensokkel (1872). Herfra kommer man gennem Nørregade forbi Kirken og Borgerstiftelsen til Rørvigsvejen. Dernæst Kirkestræde, der forbi Folkemuseet fører til Kirken. Kildestræde, der fortsætter sig i Nordvestvej forbi Assistentkirkegaarden ud til vestre Lyng. Partiet Nord og Vest for Kirken benævntes tidligere Nørrefjordingen. I den østlige Ende af Algade, der hvor den udvider sig til Torvet, ligger Teknisk Skole og Realskolen, derfra fører Vejen forbi

Algade med Teknisk Skole

det tidligere Fattighus gennem Lindealleen til Østre Lyng. Grundtvigsvej forbindes ved Billesvej ved Mejeriet med Holtens Plads. Paa Hjørnet af Billesvej og Nørregade er den bekendte Politiker, Amtmand her i Amtet, C. St. A. Bille født; der findes en Mindeplade paa Stedet.

DEN GRUNDTVIGSKE SLÆGT

Da Trediveaarskrigen brød ud 1618 døde her i Byen Borgmester Morten Thuesen. Fra ham nedstammer ikke alene en anset Borgerslægt, men ogsaa N. F. S. Grundtvig hører til hans Efterkommere. Han er begravet i Kirken, og paa hans Grav laa en Ligsten, der fik samme Skæbne som saa mange andre Ligsten, at blive solgt af Kirken og benyttet som Trappesten. For nogle Aar siden fandtes et Stykke af den i en Gaard her i Byen, hvor det tjente til at modtage Afløbet fra en Vask; nu er dette Stykke indmuret i Kirken ved Siden af Prædikestolen.

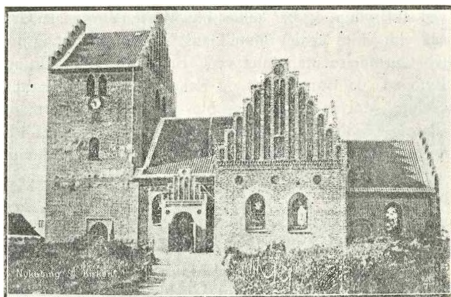
En Son af ham ved Navn Jørgen Mortensen blev 1643 ogsaa Borgmester; han har foræret til Kirken den midterste og største af de tre Lysekroner, der hænger mellem Pillerne; andre af Slægten har givet den første. 1661 var Morten Thuesens Sønnesøn, Dines Andersen, Borgmester, og var med paa Byens Vegne at give Frederik d. 3. Enevoldsmagten. Han var Købmand og Landbruger, boede i en Gaard „med 3 Skorstene“ og ejede en Del af Grønnehave Skov. 2 Lysarme i Kirken med Forbogstaverne til hans og hans Hustrus Navn vidner om, at han ogsaa er begravet i Kirken, hvor forøvrigt Kirkevænger og Borgmestere blev begravet. Jørgen Mortensens ældste Søn løste Kongebrev ved sit Bryllup, og her kaldes han Morten Jørgensen Grundtvig; saa vidt vides er det første Gang Navnet Grundtvig bruges, om hvis Oprindelse man intet ved. Broderen, Hans Grundtvig, blev Byfoged, da Borgmester og Raad 1682 blev afskaffet, og dennes Søn, Morten Grundtvig, blev 1710 hans Eftermand og døde barnløs 1736. Saaledes har der i Nykøbing været 3 Borgmestre og 2 Byfogeder blandt Morten Tuesens Efterkommere. Men en Broder til den sidste fortsætter Slægten andetsteds, og han bliver Oldefader til Biskopperne. I det hele taget er Slægten ogsaa senere knyttet til Odsherred, idet Biskop Grundtvigs Bedstefader var Præst paa Sejro og i Vallekilde, og hans Fader var en Tid Kapellan i Nykøbing og Præst paa Odden. Hans Forældre viedes paa Aunebjerg 1768, idet hans Moder opholdt sig her. Hun var født paa Egebjerggaarden, hvor en Mindesten var oprejst for hende. Grundtvigsvej i Nykøbing skal minde om Slægtens Oprindelse her.

Fra en tredie af Morten Tuesens Sønner nedstammer for øvrigt en ret velhavende Købmand her i Byen ved Navn Morten Gumserum Grundtvig, der døde barnløs i 1864; han mistede sine 3 Sønner, der døde i en ung Alder. Den sidste her i Byen af Navnet Grundtvig døde paa Fattigvæsenet.

KIRKEN

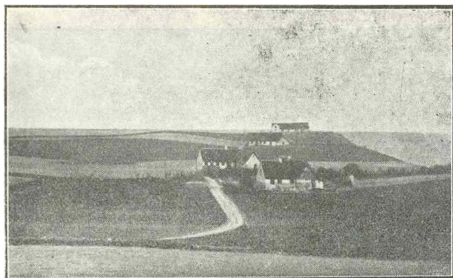
Den højtliggende, ret anselige Kirke skal være bygget i Valdemar Sejrs Tid og være helliget Jomfru Maries Moder Anna, der nævnes ogsaa Sct. Annæ Alter, og en Mark, der hører til Præsteembedet, benævnes Sct. Annæ Have. Den har, foruden Skibet i Midten, Taarnet i Vest og Korbygningen mod Øst. Sakristiet danner en Sidefløj mod Nord, desuden har den mod Syd Orgelfløjen og Vaabehuset, dette fra 1868. Kirken har først haft fladt Loft, senere har den faaet 2 Rækker Hvælvinger,

støttet af 3 Piller i Midten. Oppe i Taarnet kan man af Forsiringer i Muren se, at Taarnet senere er bygget til, muligvis i det 15. Aarhundrede. I Taarnets Ydermur findes indmuret flade Kampsten uden nogen bestemt Orden, hvorfor det vel kun har været Hensigten at bevare dem; formentlig har disse Sten paa en eller anden Maade været anvendt til helligt Brug. Et Særkende for denne og lignende Kirker (paa Lolland flere) er de 3 rundbuede Vinduer i Østgavlen. I arkitektonisk Henseende ser Kirken smukkest ud fra Østsiden med sine takkede Gavle og Mønstre i Murene. Inde i Kirken hænger et Maleri malet

af Fru Ingemann 1838; det forestiller Forklærelsen paa Bjerget og har tidligere været Altertavle; i Stedet for denne er der nu et stort Krucifiks. Døbefonden af Kalksten er maaske saa gammel som Kirken selv. Prædikestolen er fra 1636 med udskaarne Figurer af Kristus og Evangelisterne. I nyere Beskrivelser af Kirken nævnes et Alter fra 1590; men det findes ikke. I 1880 restaureredes Kirken af Arkitekt Herholdt, nye Stole opsattes, og det gamle Orgel paa Nordsiden kasseredes og et nyt fra Orgelbygger Olsen i København blev opsat paa den modsatte Side, det udvidedes betydeligt i 1910. I Orgelfløjen og vist ogsaa andre Steder er der gamle Kalkmalerier uden Betydning. Efter Restaureringen skulde Kirken opvarmes af 2 store Kakkellovne; disse virkede ikke tilfredsstillende, saa de erstattedes 1907 af den nuværende Varmeindretning. Der er ingen Mindesmærker i Kirken, og hvad der har været, er ødelagt. Den blev restaureret udvendig i 1892 ved Arkitekt Clemmensen. I Taarnet er indrettet Ligkapel. Midt i det 18. Aarhundrede havde

Taarnet 4 Klokker, nu kun 2. Paa den ene af disse 4 Klokker stod følgende: „Den Klokke har ladt støbe den ærlige og velbaarne Claus Daal til Raunstrup, Danmarks Raad. Befalingsmand paa Dragsholm, Øverste? og Kommisarius over Sjælland og hans velbaarne Frue Ingeborg Parsbjerg, da de over Lenet regerede. — Aus dem Feuer bin ich geflossen, Felix F... hat mich gegossen. Anno 1629. Nykjøbing.“ Efter at være brugt i ca. 200 Aar revnede denne Klokke og blev sammen med en af de andre omstøbt til den store Klokke, der nu hænger i

Gniben (Sjællands Odde)

Taarnet; paa den staar Aarstallet 1828. Den lille Klokke er fra 1786.

Omkring Kirken ligger den gamle Kirkegaard, som vel har været det sidste Hvilested for Slægt efter Slægt saa længe Kirken har været. I 1892 blev den ny Kirkegaard vest for Byen indviet samtidig med den første Begravelse derude. Ingen af Kirkegaardene har Monumenter af særlig Interesse. Da den nye Kirkegaard kom i Brug, vedtoges det at ophøre med at begrave paa den gamle i 1920. Men da Byen nu har Vandværk, og derved Faren ophørt for, at Drikkevandet skulde blive forurenat fra Kirkegaarden, er det bestemt at fortsætte med Begravelser paa den gamle Kirkegaard.

Af Byens Sognepræster kan nævnes:

Johannes Weibel 1820—32. Et Trækors paa Kirkegaarden viser, hvor han er begravet. Gav en Sum Penge til Skolen.

Jørgen V. Jørgensen 1832—43.

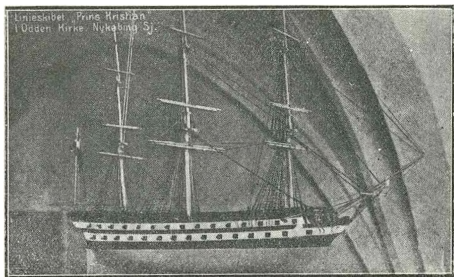
Christian S. Petersen 1843—52, tillige Provst.

Theodor F. Budde-Lund 1852—73. Begravet her. Stiftede et Legat paa 1000 Kr.

Johan P. C. A. Ponsains 1873—92, tidligere Provst og Sognepræst i Sæby.

Laurits J. F. Bostrup 1892—1904, tidligere Provst. Kom fra København nu Sognepræst i Rønne.

Knud Gotfred Knudsen f. i København 17. December 1862. Først Lærer i København, personel Kapellan i Hjørring, 1888—91, Kapellan p. L. i Assens 1891—95, Sognepræst i Lem og Vejby 1895—1904, da han kom hertil. Han har stiftet „Ar-

Linieskibet „Prins Kristian“ i Odden Kirke.

bejdet adler“ 1915, der optager ca. 160 Gæster aarlig. Formand for Skolekommission, Værgeraad, Menighedsraad og Kirkestyrelse.

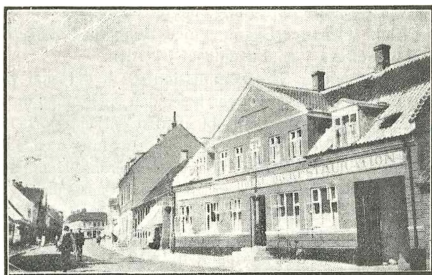
Kordegner har Førstelæreren ved Friskolen (i Modsætning til Betalingsskolen) og Borgerskolen været til 1914. Derefter kom Lærer Kjær, ved hvis Død i 1917 den nuværende Kordegner, Lærer Maltbæk, blev ansat. Som Organist fungeret Munch, og Sadelmager Larsen har i mere end 25 Aar været Kirkebetjent.

SKOLEVÆSEN

Under Kristian d. 4. blev der i Nykøbing oprettet en latinsk Skole, som fandtes i den gamle Munkebygning ved Kirkegaardens Østside, og som bestod til 1739. Dens Rektor var tillige Kordegner. Den danske Skole, der saa oprettedes har sikkert, været meget tarvelig, og Virksomheden som Kordegner gik over til denne. Blandt Lærerne her vil de ældre i Byen kunne erindre Christian Frederik Kirchoff fra 1807—56. Han afløstes af

sin Svigersøn Jens Christian Larsen, der var her fra Byen (1857—82). Han havde været Hjælper hos Kirchhoff fra 1838. Blandt hans Sønner maa nævnes den bekendte Skolehistoriker, Etatsraad, Skoledirektør Joakim Larsen. Larsen efterfulgtes af den nuværende Overlærer.

Efter Skoleloven af 1814 fremkommer Skolekommissionen med Forslag til Skolens Ordning. Man vil ikke have borgerlig Realskole „paa Grund af den ubetydelige Folkemængde, og fordi Børnenes Bestemmelse enten er den tjenende Stand eller Krohold (!). De faa Købmænd, som have Evne, kunne paa an-

Algade

den Maade sørge for deres Børns Undervisning i de højere Grene af Videnskaben.“ Derimod paatager Sognepræsten sig at undervise ca. 32 Børn hver Dag fra 3—5 og derved søger at naa Maalet for en borgerlig Realskole, et Forslag, som vist aldrig er blevet til noget, da det ikke nævnes i en Udsigt over Skolevæsenets Tilstand i 1816. Derimod er der 6 Familier, der holder „en Kone af udmærket Dannelse, der baade har Kendskab til Tysk og Fransk, og desuden ejer en blid Undervisningsgave“ til at læse med deres Børn. Noget senere er der stadig en teologisk Kandidat, der har Privatskole, indtil Betalingskolen kommer. I 1916 undervises 92 Børn i den offentlige Skole — 26 privat. Lige til omkring 1840 har der kun været een Lærer ved den offentlige Skole, nu kommer en Andenlærer. Ved denne Tid har der ikke været hyggeligt at bo i Skolen. I 1841 foretoges en Synsforretning over den straatækte Bygning og Degneboligen. Den straatækte Bygning af

Bindingsværk bestaar af 7 Fag og bruges til Køkken og Skolestue. Der siges, at Tagværket er ubrugeligt, den ene Side saaledes, at man skulde tro, den maatte styrte ind i Skolestuen. Bjælkelaget kan ikke bære Tegl, hele Bygningen tjenlig til Nedrivelse. Degneboligen er grundmuret $8\frac{1}{2}$ Al. bred indvendig, 3 Værelser. Tagværket trænger til Omlægning, Skorstenen faldefærdig, Dørene skæve og lappede og forsynede med Klinker. Væggene skæve og Gulvene fulde af Huller.

En Tavle over Skolebygningen skal minde om, at Sognepræst Weibel ca. 1830 skænkede 212 Rdl. 88 Sk., og Toldkasserer Rohde ca. 1841 gav 500 Rdl. til Skolen. Disse Penge bruges ved Skolens Ombygning, uagtet denne kun var anslaaet til 1200 Rdl. Den nye Bygning med Bolig for Første- og Andenlæreren opføres i en Længde af 31 Alen.

I 1842 bestemmer Skolekommissionen, at der skal være en Friskole og en betalende Borgerskole, den sidste med en videregaaende Undervisning. Dette blev først virkeliggjort i 1857, og næste Aar byggedes en toetages Skolebygning med 3 Klasseværelser og Bolig for Første- og Andenlæreren. Den havde en Drengeklasse og en Pigeeklasse samt en Fællesklasse for de mindre Børn. Betalingsskolen har kun haft 2 Førstelærere, nemlig cand. theol. Giessing fra 23. Maj 1857, til han døde i 1864, og Seminarist J. K. Møller, født 13. Maj 1823 i Grenaa, hvor han var Lærer, indtil han blev kaldet hertil 15. Juni 1864 og var her til 1. November 1891. Nu hørte Betalingsskolen op, den havde da kun 2 Børn i Fællesklassen. Denne Skoleform passede nu ikke mere. Der havde stadig lydt Klager over, at Betalingsskolen var for dyr i Forhold til dens Børnetal, og Tidea krævede, at der afsluttedes med en Eksamen, som kunde give Adgang til faste Stillinger, som mange ønskede deres Børn ind i. Dog var Tiden og Forholdene endnu ikke modne til en kommunal Realskole. Ved Betalingsskolens Nedlæggelse gik imidlertid alle Børnene over i den kommunale Skole, hvis Leder var den nuværende Overlærer. Dette varede kun en kort Tid, saa blev der oprettet en privat Realskole, hvad der næppe var sket paa det Tidspunkt, hvis ikke et Par ny Familier med flere Børn var kommet til Byen. Saa fortsatte da den kommunale Skole og Realskolen deres Tilværelse jævnsides, Realskolen med Skolebestyrerne cand. phil. Lorentzen, og efter ham cand. theol. G. Olsen. Denne købte Skolebygningen, som Forældrene havde ladet opføre i Lorentzens Tid, og solgte senere Skolen til Institutbestyrerinde Frk. Moldenhaver for at overtage Nørre-

H. J. Hansen, Købmand

R. M. Johansen, Købmand.

N. Frandsen, Tømrermester

S. Schibsbye, Købmand

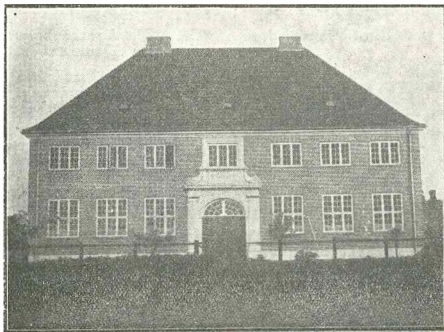

Chr. Pedersen, Direktør

J. Boesen, Bankdirektør

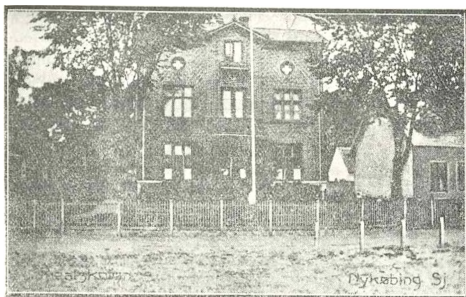
sundby Realskole. Da der var oprettet en Realskole i Asnæs, blev den paa Grund af en bekvemmere Toggang en farlig Konkurrent til Realskolen her, og da Byraadet i Juni 1916 besluttede i Tiden at oprette en kommunal Realskole, saa foretrak Frk. Moldenhaver at modtage en Plads som Medbestyrerinde ved en større Pigeskole i Randers og saa efterhaanden faa Skolebygningen her solgt, da hun selvfølgelig godt indsaa, at 2 Realskoler i en By af Nykøbings Størrelse ikke vilde kunne trives. Desuagtet var der en Mand, der tilsyneladende vovede Forsøget, men som det senere viste sig kun for at gøre en Forretning.

Da han købte den ret billigt, solgte han den et Par Maaneder efter at have begyndt Undervisningen til Skolebestyrer cand. phil. Wassmann, der imidlertid nu har solgt Skolebygningen til offentlig Brug, idet her skal være Politistation og kommunale Kontorer, og Skolen vil vel saa i Løbet af et Aar eller to ophøre.

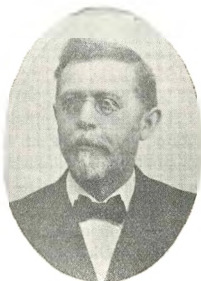
I Borgerskolen var der i 1892 3 Lærere og 1 Lærerinde, desuden betales Gymnastik og Haandarbejde med Timebetaling. Børnetallet var 193, skolepligtige Børn i Kommunen 229. I den tidligere Betalingskole var der 4 Klasseværelser og 1 Lærerværelse, medens et Klasseværelse var bibeholdt i den gamle Skolebygning, der forøvrigt tjente til Bolig for 2 Lærere og 1 Lærerinde. I dette Aar byggedes et Gymnastikhus med Bolig for en Skolebetjent. I 1900 var Børnetallet 226, skolepligtige Børn i Kommunen 286, hvert Barns Undervisning kostede 32

Kr. I 1901 byggedes en halv Pavillon med 2 Klasseværelser. Borgerskoleeksamen toges første Gang 1904. I 1910 var Børnetallet 274, skolepligtige Børn 318, hvert Barn kostede 58 Kr.

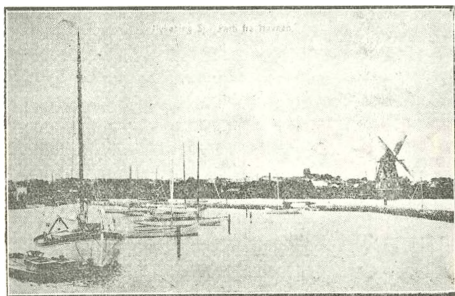
Realskolen

Da var Aaret før Pavillonbygningen gjort færdig med 4 Klasseværelser og en stor, smuk Forhal, og Skolebadning i Mejeriet begyndt. I 1912 solgtes den gamle Skolebygning ved Kirken til Selskabet „Odsherred Folkemusæum“, og Lærernes Boligtvang op-hørte. I 1917 var Børnetallet 346, skolepligtige Børn 386, hvert Barn kostede ca. 75 Kr. En ny toetages Skolebygning ud mod Grundtvigsvej opførtes med 7 Klasseværelser, Lærerværelse og et stort Bospisningsrum; den indvies 23. November. Det var paatænkt at bygge mere, saaledes at den tidligere Betalingskoles Bygning skulde ophøre til Skolebrug; men paa Grund af Dyr-tiden blev det opgivet. Efter en ny Skoleplan skal til den almindelige Folkeundervisning, der ender med Borgerskoleeksamen, føjes 2 Klasser, saaledes, at der fra Skolen første Gang 1921 kan tages almindelig Forberedelseksamen. Naar Ordningen er gennemført, vil der være 16 Klasser, 7 Parallellklasser foruden de 2 Realklasser, og i det hele 14 Lærerkrafter. Al Undervisning

C. Steincke, Overlærer

er gratis, kun i Realklasserne skal der tages Betaling af dem, der har over 2000 Kr. i Indtægt. Dette Resultat skyldes fornemmelig Dr. Egede, der med saa megen Ihærdighed og Dygtighed har arbejdet paa, at Folkeskolen kunde samle alle Byens Børn. Det er vedtaget i Byraadet at Dr. Egede skal være Skolelæge, og som saadan begynder han efter Sommerferien i Aar. Han er Medlem af Skolekommissionen og Formand for Skoleudvalget. I dette er desuden Bankbestyrer Boesen og Bager Carl Petersen. Det 3. Medlem af Skolekommissionen er Bagermester Hansen, der var Byraadsmedlem fra 1906—09 og 1913—17.

BYENS STYRELSE

Som tidligere omtalt ophørte Borgmester og Raad at være i Aaret 1882. Da fik Nykøbing en kongevalgt Byfoged, der saa godt som udelukkende skulde styre deres Sager, hvad der jo i særlig Grad maatte ærgre dem, der plejede at gaa i Spidsen; man var jo ikke vant til Enevoldsmagt, og man havde jo da vist, at man kunde styre sine egne Sager. Ved Forordningen af 24. Oktober 1837 angaaende Købstædernes økonomiske Styrelse, fik dog Borgerne nogen Indflydelse. Disse skulde nu vælge Borgerrepræsentanter, der skulde tage Del med Byfogeden særlig i at styre Byens Pengevæsen. Bl. a. bestemmes, „at Indtægterne skulle anvendes til Byens Udgifter og, indtil de dertil behøves, nedlægges i en paa Raadhuset hensat lukket Kasse af en betryggende Indretning og forsynet med 3 forskellige Laase, saaledes at Øvrigheden har Nøglen til den ene, den af Borgerrepræsentanterne, som disse mellem dem selv vælger,

til den anden, men Kæmneren til den tredje Laas" (en saadan Kasse er i Folkemusæet). Større Frihed kom med Grundloven, indtil endelig Købstadkommunalloven af 26. Maj 1868 kom til at danne Grundlaget for den fremtidige Styrelse af Byens Anliggender. Et Byraad, bestaaende af 4 Medlemmer valgte af den alm. Vælgerklasse, og 3 valgte af de højstbeskattede, skulde nu styre i Forbindelse med den kongevalgte Borgmester som Formand. Ved det første Valg af den almindelige Vælgerklasse blev valgt Købmand Carl G. F. Petersen, Apotheker Eilschou, Redaktør Clausen og Jernstøber Rossell. Valgdeltagelsen var kun ringe, idet der blev afgivet 30 Stemmesedler. Da de højstbeskattede 3 Aar efter skulde vælge, afgaves 19 Stemmesedler, og Sagfører Petersen, Snedker Jakob Larsen og Prokurator Lunøe valgtes. Kort efter rejste den første fra Byen, og Førstelærer Møller valgtes i hans Sted. Valgdeltagelsen naaer i 1888 op til det forholdsvis højeste, nemlig 236. I 1909 valgtes efter Lister; da er der endnu kun 7 Medlemmer, men i 1913 valgtes 11, deriblandt det første kvindelige Medlem, nu afdøde Fru Margrethe Hansen, Bankdirektør Hansens Hustru. Ved det sidste Byraadsvalg valgtes: Bager Karl Petersen, Læge Egede, Avisbruger Valdemar Andersen, Rebslager Frederiksen, Økonom Nielsen, Toldforvalter Knoph, Fru Augusta Christiansen, Tømrer Olsen, Avisbruger Søren Andersen, Bankdirektør Boesen og Fru Signora Petersen.

Økonom Nielsen er senere udtraadt og erstattet af Fru Johanne Hansen, Lærer M. J. Hansens Hustru.

1917 den 8. November skete blandt Vælgerne en Afstemning, der skulde lægges til Grund for Byraadets Indstilling om Udnævnelse af Borgmester fra 1. Januar 1918 at regne. Valget stod imellem Toldforvalter Knoph og Dr. Egede. Førstnævnte valgtes med 237 Stemmer, medens Dr. Egede havde 220.

Af Byfogeder i forrige Aarhundrede kan nævnes Stenum, Berner og Bang før 1850, M. J. F. Svanenskjold fra 1850—70, N. E. Muus til 1883, L. H. Jacobsen til 1905, H. J. F. Tamm til 1910.

Den nuværende Byfoged og Birkedommer er J. Schjørring født 29. November 1858 i Aalborg, kom 15. April 1910 hertil fra Varde.

Af Byraadsmedlemmer, der er valgt i mere end to Valgperioder, maa nævnes: Førstelærer Møller 1874—1890, Konsul C. Nielsen 1876—1894, Snedker F. Larsen 1885—1903, Overlærer Steincke 1888—1906.

Da Byraadsmedlemmernes Antal forøgedes, flyttede Byraadet sine Møder ind i den store Sal paa Raadhuset, medens de tidligere havde været i Retssalen, og den store Sal kun blev benyttet ved festlige Lejligheder eller ved Valg. Det ældste Raadhus, bygget 1684, laa efter Resens Atlas paa Hovedgaden lidt nedenfor det nuværende Apothek (en Kobberplade derfra med Odsherreds Segl findes i Musæet). Formentlig afløstes det af den Bygning, der blev nedrevet for at give Plads til Teknisk Skole. Det nuværende Raadhus er opført ved Holtens Plads i 1868. Det ligger temmelig højt og har en ret imponerende Opgang. Forneden er Arrestforvarerens Bolig og Plads til Fangerne, ovenpaa er Byraadssalen, Retsværelse, og Forligskommissionens Værelse. Bestyrelsen for Bygningen er Birkedommeren, Amsraadsmedlem P. Hansen i Rørvig og Købmand Meyer. Til Raadhuset er skænket 2 Buster (Chr. XI. og Dronning Louise) af Billedhuggerinde Nielsine Petersen (1857—1916) født i en Ejendom ved Grænsen af vestre Lyng og ellers meget knyttet til Nykøbing.

Da Kæmner Christensen søgte sin Afsked 15. April i Aar efter at have haft Kæmnerstillingen siden 1873, omordnede Regnskabsvæsenet saaledes, at der ansattes en Kommunebogholder, L. P. Larsen, og en Kommunesekretær, Frk. K. M. Henriksen. Medens Kæmneren tidligere havde Kontor i sin private Lejlighed, lejedes for et Par Aar siden Kommunekontorer i Distriktslæge Herskinds Ejendom. De har vist sig aldeles uundværlige i disse Ernæringskortenes og Rabatmærkernes Tider. Nu afdøde Kæmner Th. Christensen kom hertil i 1885 som Kontorist paa Byfogedkontoret, hvor han ved Flid og Udholdenhed satte sig saa godt ind i Love og Byens Anliggender, at han derved kunde give gode Oplysninger til dem, der søgte saadanne. Ved sin Akkuratesse og Ordenssans blev han ogsaa en dygtig Kæmner for Byen. Hans Formand som Kæmner var Overretssagfører Bagger, der afløste sin Fader, Prokurator Bagger.

Byraadet forvalter følgende Legater: Chr. F. Bokkenheuser og Hustrus Legat (17. Marts 1906) paa 5000 Kr. for Haandværkere eller disses Enker, og Købmændenes Understøttelsesforenings Legat (19. Juli 1916) paa 7100 Kr. for handlendes efterladte, stiftet af C. Nielsen, P. Rasmussen, H. Dørr og E. Jordening.

Endvidere er der i Byen Hestehandler Henriksen og Hustrus Legat paa 5000 Kr. for 10 a 15 trængende i Nykøbing, udde-

les ved Jul af Menighedsraadet; Sognepræst Budde-Lund og Hustrus Legat paa 1000 Kr. for et Par værdige Fruentimmer, særlig i Borgerstiftelsen, styret af Sognepræsten, Borgmesteren og et af Raadet valgt Medlem; Distriktslæge Friis' Legat paa 4000 Kr. for 2 ugifte Kvinder af Middelstanden med Fortrinsret for Medlemmer af hans Familie, bortgives af Stiftsøvrigheden efter Forslag bl. a. af Sognepræsten.

Til Byen hører den tidligere Skolelod paa ca. 15 Tdr. Land, og Præstelodden, der paa fhv. Brændevinsbrænder J. G. Jensens Initiativ (Byraadsmedlem 1913—17) købtes af Byraadet i 1916, ca. 8 Tdr. Land, Købesum 13,500 Kr. Her indrettes Dyrskueplads, Sportsplads og Kolonihaver.

Skatteprocenten var 7 og 5,8. I 1918—19 skal der paalignes af Formue og Lejlighed 124,588 Kr. foruden en Dyretidsskat paa ca. 80,000 Kr. Til Sammenligning tjener, at 1910—11 skulde paalignes 43,175 Kr.

KOMMUNALE VÆRKER OG FORETAGENDER

Havnen. Dr. Larsen siger i sin Beskrivelse af Nykøbing ca. 1830: „Den har ingen Havn, ikke engang en Skibbro. Baade paa 25 a 30 Tdr. Byg fører Varer ud og ind, og til disse udkøres med Vogne, forsynede med høje Vognbunde indtil over Hestebringen.“ I Billedet af Byen i Resens Atlas (udg. 1676) er der imidlertid en lille Bro ud i Vandet, hvad der stemmer overens med, at Dr. Larsen fortæller om Levninger af en tidligere Bro, og at Strandstræde skulde have været den gamle Udskibningsvej. I en Sang fra 1837 af Distriktslæge Kongsted, priser han Byens nye Havn som Kilde til dens forventede Opkomst. Havnepladsen ligger som en Ø ude i Fjorden med en temmelig lang Vej derud. Pladsen bliver stadig større ved Opfyldning af det, der mudres op af en gammeldags Muddermaskine. En Stenmole, bygget ca. 1860, med en Kølhaleplads, omslutter Havnen, der har en Dybde af 12 Fod. Paa Havnepladsen, sammenbygget med Havnefogedens Bolig, var der i sin Tid et Saltværk, bygget 1860 af Købmændene Carl G. F. Petersen og Jak. L. Brønne, Havnefoged Christiansen og Lodsoldermand Jensen i Rørvig, men blev nedlagt i 1895, da det ikke kunde konkurrere med nyere og bedre indrettede Værker. I 1858 stiftedes i Roskilde et Aktieselskab med det Formaal at fremme Dampskibsfarten paa Fjorden, mange var Aktiehavere her i Byen, og Hjuldamperen Frederik d. 7. sejlede i adskillige Aar fra Roskilde til Nykøbing. Fra 1871 har Det forenede Dampskibssel-

skab besørget Dampskibstrafikken her, dels ved at sætte et større Skib i Gang en Gang ugentlig mellem København og Nykøbing, dels ved et mindre, der gik Søgnedagene skiftevis til Holbæk og Frederikssund. Efter Jernbanens Aabning hørte det lille op, medens det større først er ophørt under Krigen, der har lagt sin døde Haand næsten over alt paa Havnen. Havnekassens aarlige Indtægt er nu ca. 1500 Kr., medens den før Jernbanens Tid var ca. 14,000 Kr. Havnen ejer nu 52,000 Kr. i Penge og 32,000 Kr. i Redskaber og Maskiner. Dampskibsekspeditor P. Rasmussen, der tillige er kgl. Vejer og Maaler — Byraadsmedlem 1883—96 — har begyndt Ekspeditionen allerede i 1869. Han havde i sin Tid Hotel Phønix og har nu i sin Ejendom paa Havnevej et stort Lager af Støbegods fra Morsø. Den nuværende Havnefoged, J. P. Jensen, f. 1842, har været som saadan siden 1878.

Gasværket. Byen her har gennemgaaet den samme Udvikling, som er almindelig, fra mørke Gader gennem Tran- og Petroleumsløgter til Gas. Gasværket toges i Brug 1899 med Retorthus, Rensehus, Maalerrum og Bestyrerbolig. Der installeredes 2 Stk. 4 Retorts Ristovne, 1 Gasbeholder, 4 Renseapparater, 4000 m Ledning og 200 Gasmaalere med et Forbrug paa 300 m³ i Døgnet. 1908 foretoges en Tilbygning til Retorthuset med Installation af 2 Stk. Halvgeneratorovne, og Ristovnene nedlægges. 1914 udvides Ledningsnettet til 6000 m, en Beholder paa 800 m³ bygges, og moderne Apparater installeres. 450 Forbrugere med et Forbrug af 700—800 m³ i Døgnet. 1917 var Gasværkets bogførte Værdi 161,000 Kr. Det ledes sammen med Vandværket. Da det blev opført, var Købmand J. Madsen Formand for Udvalget. Gas- og Vandværksudvalget for Tiden er Stationsforstander Petersen, Fmd., Tømrer Olsen og Avlsbruger Valdemar Andersen. Bestyreren af Gas- og Vandværket siden 1911 er V. H. Eriksen. Gasværksudbyttet er nu 8 a 10 pCt. større end i 1911, vel et Bevis for, at det ledes med Omhy. Der er desuden en Assistent og 3 Arbejdere.

Vandværket. I 1909 kommer Vandværket i Drift. Formanden i det Udvalg, der skal forestaa Anlægget er Redaktør N. Vallentin Nielsen. Der blev foretaget 3 Boringer i en Dybde af ca. 150 Fod, der gav 10 m³ Vand i Timen, og der byggedes Maskinhus og Iltningsovn. 2 Pumper med 2 Stk. 5 HK. Gasmotorer installeres. Vandet renses og pumpes op i Vandtaarnet, hvorved opnaas et Tryk paa 35 m Vandsøjle. Da der blev Tale om, at Sindssygehospitalet kom til at ligge ved Nykøbing,

afhæng det til sidst af, om der kunde skaffes tilstrækkeligt Vand dertil. Nye Boringer foretages ved Byen, men de giver ikke tilstrækkeligt Vand, hvilket først opnaas ved at bore et Stykke Vest for Byen i Rørmosen. Der kommer saa 20 m³ Vand i Timen. En Pumpestation anlægges paa Stedet, og et 17 m højt Vandtaarn bygges, for at skaffe tilstrækkeligt Vandtryk til Hospitalet. Stenhugger Otto Larsen var den Gang Fmd. for Udvalget — Byraadsmedlem 1909—17. Ledningsnettets Længde var i 1909 6000 m og Vandforbruget pr. Døgn 70—80 m³, i 1914 henholdsvis 8000 og 400 m³. I 1917 var Vandværkets bogførte Værdi 113,000 Kr.

Elektricitet faas fra Højspændingsværket i Svinninge, efter at det var undersøgt, om man skulde bygge eget Værk eller forsynes fra Svinninge; men efter de antagne Konsulenters Tilskyndelse valgte Byraadet det sidste. De første Lamper kunde tændes her i Slutningen af 1914. En trefacet Vekselstrøm paa 10,000 Volt transformeres ned til 220 Volt. Til et Fordelingstaaarn i den vestlige Side af Sindssygehospitalets Terræn udgaar fra Svinninge 2 Linier; fra Fordelingstaaernet udgaar en Linie til Nykøbing, der forgrener sig til 3 Transformatorstationer. Nykøbinglinien kan i Fordelingstaaernet sættes i Forbindelse med hvilken af de 2 Linier, man ønsker. I Byen er der 1. April 1918 430 Lysmaalere og 35 Kraftmaalere. Der er Akkord med Højspændingsværket og Hospitalet til 1940, men der maa paa mange Maader ses bort derfra i denne Tid. Dr. Egede har bestandig været Elektricitetsudvalgets energiske Formand.

POSTVÆSENET

Uagtet Staten i 1711 overtager det tidligere privat ledede Postvæsen, klager dog Stiftsbefalingsmanden i 1734 over, at hans Breve til Nykøbing ofte ligger 4—5 Uger paa Holbæk Postkontor. Efter hvad Postmester Kornerup oplyser i Hist. Aarbog oprettes i 1739 en Bipost (gaaende) fra Holbæk til Nykøbing med et Bipostkontor og en Postmester uden fast Gage. 1782 kommer Biposten til Nykøbing 2 Gange ugentlig. Efterhaanden omdannes de gaaende Biposter til ridende og senere til kørende, de saakaldte Kugleposter, der her i Landet kom i Brug i 1783. Det var kun Breve, der paa den Maade blev besørget. Pakker adresseredes til en Mand i Roskilde, der vel sagtens lejlighedsvis besørgede dem videre med en Fragtmand, som ogsaa tog rejsende med; fra 1795 sender Postkontoret i Roskilde en Meddelelse til Adressaterne om Pakkerne.

Biposten til Nykøbing blev 1839 omdannet til Hovedpost, og der kom en Postmester paa fast Gage. Først Konsumtionsbetjent J. M. Holm til 1844 med Postkontor paa Hjørnet af Algade og Grønnehavestræde, hvor der senere var Bryggeri; dernæst Kaptejn i Kongens Livkorps F. v. Holstein til 1876, Kontor i Algade hvor nu Dronning Margretes Vej er. Til 1891 var dernæst Grev G. L. Sponneck, Kontor i den gamle Amtstuegaard. Den nuværende Postmester er S. H. Schræde f. 21. Maj 1853 i København, og kom hertil fra Skagen. Postkontoret er nu i Jernbanebygningen. Der er 3 mandlige og 1 kvindelig Ekspedient, 3 faste Postbude og 1 Hjelpepostbud. Fra Kontoret udgaar 3 kørende og 4 gaaende Landposter. Postintraderne udgjorde i en Sommermaaned ca. 414,500 Kr., og der solgtes bl. a. af Frimærker for 7444 Kr.

I 1870 besørgedes Posten af en Kaleshevogn 7 Gange ugentlig, desuden af Dampskib til Roskilde 3 Gange ugentlig. Da Holbæk—Kalundborgbanen aabnedes i 1874 gik Posten daglig fra Jyderup og senere ogsaa fra Holbæk til Nykøbing; men i 1899 ophørte med Jernbanens Komme Postbefordringen pr. Vogn og Dampskib.

JERNBANEN

I Henhold til Lov af 8. Maj 1894 fik Holbæk Amtsraad i 1896 Eneretsbevilling til at anlægge Odsherredbanen, der aabnedes for Trafikken 18. Maj 1899. Den er bestandig stigende, indtil Driftoverskudet i 1913—14 er 145,000 Kr., eller ca. 7 pCt. af Anlægssummen.

Allerede i Firserne var der stærk Tale om en Jernbane fra Nykøbing over Mørkøv Syd paa; men da der paa Grund af de politiske Forhold kom en Standsning i Lovgivningsarbejdet, blev den ikke til noget, og først i Halvfemserne blev Jernbanesagen taget op paany. Der var imidlertid fra Landboernes Side et stærkt Ønske om, at Banen skulde pege mod København og gaa til Holbæk, og der foresloges 2 Linier, en østlig, kortere, men som ikke betjente saa meget af Oplandet, og en vestlig, længere. Her i Nykøbing holdt man paa den vestlige, da den østlige over Lammefjordsdæmningen, bragte Odsherred i alt for nær Forbindelse med Holbæk. Til denne Linie vedtog Byraadet at tilskyde 80,000 Kr., og det syntes, som om dette forholdsvis store Tilskud hjalp til at faa Vægtskaalen til at synke til Fordel for den vestlige. Den nuværende Stationsforstander er O. Petersen, f. 1865, der nu er Byraadsmedlem og

kom hertil i 1902. Der er her ved Stationen under almindelige Forhold 2 Assistenten og 1 Elev samt 5 Portører.

TOLDVÆSENET

Før 1852 skulde der betales en Afgift (Akcise) af hvad der fra Landet indførtes til Byen, ja endog en Afgift af, hvad der blev formålet af de to af Byens Møller, der laa udenfor Grænsen. Ved alle Veje, der førte fra Landet til Byen, placeredes derfor Toldbetjente, der skulde sørge for, at Afgiften blev betalt. Der var en Toldinspektør, en Toldkasserer og en Tolkontrollør, foruden et større Antal af Told- og Konsumtionsbetjente. Afgiften var vel ikke stor, men paa Grund af Sinkeriet generende, og det var en yndet Sport at drille Toldopsynet og narre sig for at betale.

Nu er der paa Toldkontoret ved Jernbanestationen en Toldforvalter, en Assistent og en Kontorist. Under det herværende Toldvæsen er et Kystdistrikt fra Saltbæk Vig over Sejerøbugten, Sjællands Odde forbi Rørvig og til Bognæs i Holbækfjorden. Toldafgifterne var før Krigen ca. 10,000 Kr.

Den nuværende Toldforvalter E. J. L. Knoph, f. 26. Marts 1855 (Faderen var Toldkontrollør her i Byen fra 1845—52). Han er ansat her i 1907 efter at have været Toldassistent i København og Toldkontrollør i Aalborg. Han er fra dette Aars Begyndelse Byens første folkevalgte Borgmester. Noget før ham var H. F. M. Agerskov Toldforvalter († 1902), der paa Grund af sit varme Fædrelandssind og sin politiske Interesse flere Gange paatog sig det utaknemmelige Hverv at være Højres Kandidat til Folketinget. Før ham var A. J. P. Schepelern, der paa Grund af hans virksomme Interesse for Havnen og Byens Forskønnelse af Byraadet udnævntes til Æresborger. (Hans Billede, tegnet af Billedhuggerinde Nielsine Petersen, findes i Musæet).

TELEFONEN

Telefonen her blev af Københavns Telefon-Aktieselskab overtaget i Januar 1896. Den ejedes da af Assistent Skeel i Holbæk. Anlægget bestod af en Samtalestation med 3 Abonnenter; den første var Redaktør Vallentin Nielsen. En Ledning gik til Holbæk ad Hovedlandevejen over Svinninge. Siden er der foretaget store Forandringer, idet Byabonnenterne har faaet Dobbelledninger, og der er nedlagt Jordkabler i Gaderne. 1913 blev Nykøbing selvstændig Afdeling med 10 Bicentraler, og Redaktør V. Nielsen valgtes til Repræsentant. Der er nu 240

Abonnementer, 21 Centralledninger, og gennemsnitlig ekspederes 2600 Samtaler daglig; i Aar er indført Døgtjeneste. Ved Centralen er som Forstanderinde Frk. C. Petersen samt 6 Telefonistinder.

BYENS LÆGER

Blandt tidligere Læger her kan nævnes Distriktskirurg Lind og Distriktslægerne Kongsted og Friis. I tidligere Tid, da der først hentedes Læge, naar det for Alvor kneb, var der ingen Læger paa Landet. Praktiserende Læge Købke 1858—69 var saaledes ene Læge i Odsherred under en Skarlagensfeberepidemi.

A. F. A. Berg, f. i København 29. Januar 1836 var Distriktslæge paa Færøerne og kom hertil 1869—95. Ved sin Omhu for sine Patienter og ved sine opmuntrende Samtaler vandt han mange Venner her paa Egnen, hvad der viste sig ved hans 25 Aars Jubilæum. Sygehuslæge fra 1877.

H. B. C. Holst, f. 9. Marts 1839 i København, praktiserede i Nykøbing fra 1869, var Distriktslæge 1895—1901.

G. Schad, f. 19. September 1865 i København, praktiserende Læge og Sygehuslæge. Byraadsmedlem 1909—12, da han forlod Byen.

E. R. Herskind, f. 4. November 1861 i Frederikshavn, kom hertil i 1901 som Distriktslæge, havde praktiseret i Brande. Fra 1. April 1915 Kredslæge.

J. P. L. Egede, f. 25. Marts 1869 i Risleve Sogn. Kom hertil i 1896 og blev Jernbanelæge i 1899, Skolelæge 1918. Dr. Egedes offentlige Virksomhed omtales andetsteds. Byraadsmedlem fra 1913.

Aage Madsen, f. 4. August 1882 f Vallekilde. Kom hertil som Sygehuslæge 1912 fra Holbæk, hvor han var Reservelæge ved Amtssygehuset.

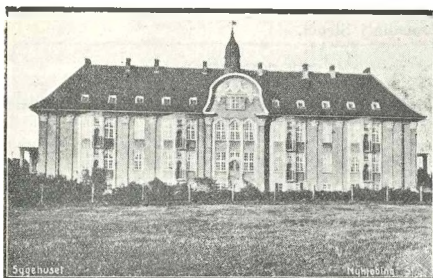
SYGEHUSET

Det gamle Raadhus nævnes først som Epidemilokale, men blev nok til Held for Patienterne aldrig benyttet. I 1877 fik Nykøbing sit første Sygehus, idet det nuværende Epidemisygehus da blev fuldendt. Det omfattede en medicinsk-kirurgisk Afdeling med Plads til 14 Patienter samt en Epidemiafdeling til 10 Patienter.

Da senere Pladsforholdene ikke svarede til Kravene, opførtes en hel ny Bygning, der blev taget i Brug 1. Marts 1912 og omfattede en med.—kirurg. Afdeling med Plads til 44 Patienter. Samtidig indrettedes det gamle Sygehus med Plads til 20 Epidemi-

patienter fordelte i forskellige Afdelinger, samt til Bolig for Økonomen i en særskilt Fløj. Den nye Bygning der er forsynet med Varme- og Varmvandsindlæg, elektrisk Lys og en moderne Operationsstue, hvortil senere er kommet Røntgeninstallation, er opført efter Tegning af Arkitekt Ingemann. Det er en stor 2-etages Bygning med fri Beliggenhed og rummelige Pladsforhold.

Sygehuset ejes af Amtet og drives for Amtets Regning, idet Nykøbing Kommune deltager i Driftsomkostningerne i Forhold

Sygehuset

til Antallet af Sygedage for Patienter fra Kommunen. Bestyrelsen bestaar af Birkedommeren, Sygehuslægen, 2 Medlemmer, valgt af Amtsraadet og 1 af Byraadet. For Tiden er det Ejendomsrådgiver H. Nielsen, Byrådsmedlem fra 1894—1906, hvor han særlig virkede som Formand for Vejudvalget.

APOTEKET

1810 begyndte Apoteker Hagen i Holbæk at drive Apotek i Nykøbing i Ejendommen, hvor det nu er, paa Hjørnet af Algade og Svanestræde, som derfor nu i Almindelighed kaldes Apotekerstræde. 2 Aar efter solgte han det til S. V. Stevenius for 7000 Rdl. Allerede i 1816 sælges det til Brummerstedt med en Avance af 11,000 Rdl. Dette var altsaa kort efter den langvarige Krig med England, hvor Tiderne sikkert har været lige saa vanskelige som nu, og hvor det gik ud over dem, der købte for dyrt. I 1822 stilles det til Auktion og bliver i 10 Aar forpagtet bort, da Ejeren ikke er Farmaceut. Derefter købes det

af C. V. Kiersing for 15,000 Rdl. og sælges til L. E. Degn i 1843 for 20,000 Rdl., indtil endelig Christian Eilschou i 1855 køber det for 30,500 Rdl. Ved hans Død i 1905 fortsætter hans Enke Driften ved Provisor til hendes Død 1914, hvorefter Sønnen E. C. Eilschou, f. 21. December 1863, overtager Apoteket og fortsætter de gode Traditioner fra Faderens Tid. Kort efter faar Apoteket en særlig god Kunde i Sindssygehospitalet Eilschou var i Byraadet fra 1905—09 og er nu Overligningskommissær.

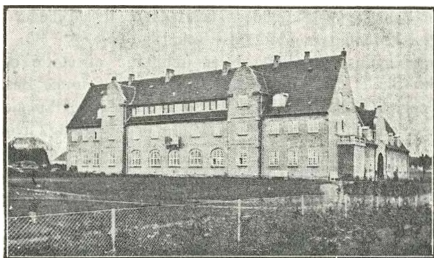
Den gamle Bygning, hvori Apoteket havde været siden dets Oprettelse, maatte ombygges i 1906, og en smuk toetages Bygning traadte i Stedet.

SINDSSYGEHOSPITALET

Da der for nogle Aar siden blev Tale om Oprettelse af et nyt Hospital for sindssyge, søgte flere Byer om at faa det. Til sidst kom Valget til at staa mellem Hillerød og Nykøbing; for den sidste arbejdede Kredsens Folketingsmand N. Jensen-Nybjerg ihærdigt, og det lykkedes at faa det her, og saa maa man haabe, at det vil blive til Gavn for Byen, saa at de maa blive bragt til Tavshed, som mener det modsatte.

Hospitalet oprettedes ved Lov af 29. April 1913 og blev taget i Brug 15. November 1915. Anlægssummen gaar nok nu stærkt op mod de 3 Millioner. Det ligger overmaade smukt med Udsigt over Fjorden og med Læ i Nord fra Grønnehave Skov, og med sine over 40 Bygninger, der skyldes Arkitekt Varming, danner det som en By for sig selv. Arealet er paa ca. 85 Tdr. Land foruden Brugsret til ca. 30 Tdr. Land af Grønnehave Skov. Nykøbing Kommune har givet 65,000 Kr. til Jorden, der er købt fra Aunebjerggaard og er udskilt fra Højby Sogn. Der er en Administrationsbygning med Kirken, Økonomibygningen, Forsamlingsbygningen, en Værkstedbygning m. m. 14 a 15 Patientbygninger foruden Sikringsanstalten, der bestaar af 2, desuden Læge- og Funktionærboliger. Der er Plads til 600 Patienter og ved Udvidelse til 800, f. T. er der ca. 475. Sikringsanstalten er beregnet til 50, men den er nylig taget i Brug, saa der er nu kun ca. 15. Her er de sindssyge Forbrydere, Mennesker, der er samfundsfjendske, saa man ved Indespærring maa sikre sig imod dem; ellers gives der Patienterne den størst mulige Frihed, og ved at lade dem være i hyggelige og smukke Omgivelser sørger man for ogsaa derigennem at virke til deres Helbredelse.

Foruden Overlægen er der 4 faste Læger og 2 Kandidater, et Plejepersonale paa ca. 125, desuden er der til Sikringsanstalten beregnet 22 Plejere og en Overplejer. Der er desuden Forvalter, Bogholder og 3 Assisterter, en Værkstedsleder for mandlige og en Haandarbejdsforstanderinde for kvindelige Patienter, Oldfrue og Maskinmester, alle med Assisterter samt 2 Gartnere. Foruden de smukke Anlæg og Gartneriet, der forsyner Hospitalet, er en stor Frugthave med ca. 4000 Frugttræer. Hospitalet forsynes fra Nykøbing med Vand, Gas og Elektricitet. Direktionen bestaar af 3 Medlemmer: Overlægen, Købmand Anders Larsen i Holbæk og Skovkasserer West i Nykøbing.

Sindssygehospitalet — Administrationsbygningen

Overlæge F. Krarup er f. 28. Juli 1873 i København og er kommen hertil fra Middelfart Sindssygehospital.

FORENINGER

Haandværkerforeningen med teknisk Skole. I 1868 stiftedes Foreningen og kunde saaledes i Aar den 13. Maj holde 50 Aars Jubilæum. Dens første Bestyrelse var Jernstøber Rössell, Fmd., Drejermester S. Holst og Glarmester Bøeg. Stødet til Foreningens Oprettelse kom fra Roskilde, hvorfra Haandværkerne her i Byen anmodedes om at være med til at faa oprettet et Vare- og Industrielotteri. Dette oprettedes, og allerede Aaret efter kunde Foreningen begynde paa en af sine Opgaver, at gøre Laan til Medlemmerne mod Kaution. Foreningen virker ellers ved paa anden Maade at støtte Medlemmer og deres efterladte, ved Afholdelse af Foredrag, ved en Bogsamling og ved en Begravelseskasse. Foreningen har ellers holdt Møder

for at tage Stilling til og være med at løse Samfundsopgaver af Betydning for Byen f. Eks. Skolesagen, Jernbanen og kommunale Valg, saa længe disse ikke som nu var politiske.

Et Bevis for, at Foreningen og dens Opgaver omfattes med Interesse af Byens Borgere er, at den nu har 146 Medlemmer; det aarlige Kontingent er 8 Kr. mod 2 tidligere.

Den nuværende Formand for Bestyrelsen er Tømrermester Frandsen siden 1910, der ved Jubilæet viste sin Interesse for Foreningen ved at skænke den 1000 Kr. til Anvendelse efter Bestyrelsens Skøn; andre Bestyrelsesmedlemmer er Uhrmager Ring og Sadelmager Frederiksen. Blandt afdøde Bestyrelsesmedlemmer, der har virket i længere Tid, kan nævnes Garvermester Schacke og Skrædder Th. Hansen, hvis Billeder er op hængt i Foreningens Mødesal i Teknisk Skole.

Foreningens Hovedopgave er imidlertid at støtte og lede Teknisk Skole, der oprettedes i 1877, og hvis første Bestyrelse var Bøeg, S. Holst og Schacke. Den havde først Lokale i det gamle Raadhus, men i 1894 byggedes den Bygning, hvor Skolen holdes, der foruden 2 Klasseværelser har en Bolig til Opsynet (Mdm. L. Nielsen har været der 21 Aar) og en Mødesal. Formanden for Bestyrelsen da Bygningen opførtes, var Skomagemester Carl Mørch (Byraadsmedlem 1891—97 og 1906—09) der ellers flere Gange paa en smuk og værdig Maade har repræsenteret Foreningen. Blandt nulevende, der har virket i længere Tid ved Skolen, kan nævnes Malermester Jørgensen i 26 Aar. Han har været Foreningens Formand (Byraadsmedlem 1900—06). Overlærer Steincke, Lærer i 23 Aar, Fmd. for Skoleudvalget i 8 Aar, ved Jubilæet udnævnt til Æresmedlem i Haandværkerforeningen. Den nuværende Fmd., Tømrermester Frandsen, Lærer i 16 Aar. Uhrmager Ring har i 14 Aar været Medlem af Skoleudvalget. Hans levende Interesse for Skolen viser sig særligt, naar han ved Afslutningen taler varmt og indtrængende til Eleverne.

Haandværkerforeningen har i 1916—17 bidraget til Skolen med 1100 Kr. foruden Lotterioverskuddet 800 Kr. Ellers støttes Skolen fra Staten, Kommunen, Skolefondet, Holbæk Amts økonomiske Selskab og Reiersenske Fond, Renten af et Legat paa 500 Kr. skænket af Fru Charlotte Schoubo, anvendes til Flidsbelønning til hvert Aars flinkeste Elev.

Et Udvalg, bestaaende af 3 af Haandværkerforeningen valgte Mænd, bestyrer Skolen, medens Spørgsmaal angaaende Skolens Økonomi og Skolebygningen afgøres af Foreningens Bestyrelse.

Handelsforeningen oprettes i 1884 med 14 Medlemmer. Den første Bestyrelse bestaar af Købmændene Jakob Hansen (Byraadsmedlem 1885—97), J. Madsen og C. Nielsen. Saa vidt man kan se, har Foreningen ikke grebet stærkt ind i Byens Liv. Købmand P. Engmann repræsenterer Foreningen paa et Jernbanemøde i Svinninge i 1888 og Købmand Elster i 1890 i Vig. Foreningen udtaler sig 1905 mod Isefjordens Uddybning, da man finder Dybdeforholdene i Fjorden tilstrækkelige for den Trafik der er og kan ventes. I 1906 har Spørgsmaalet om Læbæltets Ophævelse været fremme; men det ses ikke, at Foreningen har taget Stilling dertil. Det er ikke hidtil lykkedes at faa en Handelsskole til at bestaa, men maaske der i denne som andre Retninger oprinder lysere Tider for Foreningen. Den nuværende Bestyrelse er Købmændene R. M. Johansen, Fmd., Buurgaard Jensen og I. C. Larsen; der er 20 Medlemmer.

BORGERSTIFTELSEN

Sognepræst Budde-Lund, Prokurator Bagger, Garvermester Schacke og Glarmester Bøeg dannede en foreløbig Bestyrelse, der havde til Formaal ved Afholdelse af Fester og Indsamling blandt Byens Borgere at faa indsamlet Midler til at faa bygget en Stiftelse, En saadan enetages Bygning blev i 1867 opført i Nørregade med 6 Friboliger bestaaende af 2 Stuer, Køkken, Udenomslejlighed og Have. Ved Besættelsen af Pladserne tages særligt Hensyn til Trang og til, at der er ydet Bidrag til Stiftelsen. Fra Begyndelsen var Borgmesteren og Sognepræsten selvskrevne Medlemmer af Bestyrelsen, men i 1906 skete den Forandring, at alle i Bestyrelsen vælges. Denne bestaar af 5 Medlemmer valgte paa 2 Aar. For Tiden er Købmand Dørr Fmd., Skomager Carl Mørch, Købmand Meyer, Uhrmager Ring og Malermester P. Christoffersen Bestyrelsesmedlemmer. Renten af følgende Legater uddeles blandt Beboerne i Stiftelsen: Grundlovens Jubilæumslegat paa 1500 Kr., indsamlet af Borgere i Byen, Glarmester Bøeg og Hustrus Legat paa 500 Kr., Garvermester Schacke og Hustrus Legat paa 1000 Kr., Spare- og Laanbankens paa 2000 Kr. Der er ca. 100 Bidragydere. Ved Bankbestyrer Søebergs Død skænkedes 5000 Kr. til Stiftelsen; senere solgtes en Strandlod, derved er Formuen gaaet op til 17,220 Kr., og desuden ejes en Byggegrund paa den modsatte Side af Gaden.

FOLKEMUSÆT

Efter Opfordring fra forskellige, deriblandt Borgmester Tamm,

begyndte Overlærer Steincke i 1909 at virkeliggøre en længe næret Tanke om at faa oprettet et Musæum for Odsherred. Flere Mænd i By og paa Land underskrev en Opfordring til Dannelse af et saadant. De gamle primitive Redskaber o. a., der gennem Aarhundreder var brugt i Hjemmene, var ved at svinde for den nyere Tids mange Opfindeiser. Det kunde derfor have sin Interesse at samle dem, og i det hele hvad der angik svundne Tiders Liv og Egnens Historie. En Udstilling paa Teknisk Skole skulde henlede Opmærksomheden paa Musæet og bringe Folk til at skænke gamle Ting dertil. Senere købtes den gamle Skolebygning ved Kirken for 7000 Kr., og da Halvdelen af den blev lejet ud, kunde man derved forrente og afdrage Købesummen. Der er ca. 1200 Numre af Ting i Musæet og 250 Bidragydere. Besøget har hidtil i Sommer været ca. 300. Af Bestyrelsesmedlemmer, der har været siden Oprettelsen og har været særlig virksomme, maa nævnes Lærer Rasmussen i Asmintrup og Gaardejer Valdemar Rasmussen i Hølkerup, Snedkermester G. Gottschalck og fhv. Brændevinsbrænder J. Gr. Jensen tager sig særligt af Bygningen.

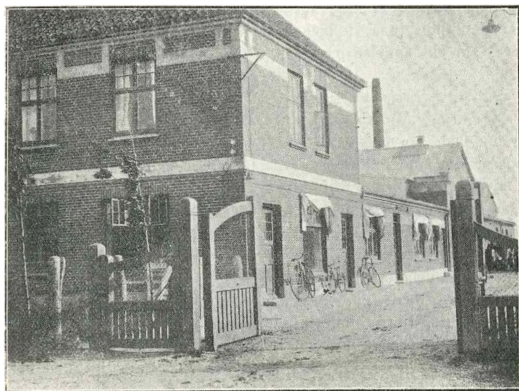
FOLKEBOGSAMLINGEN

stiftedes i 1873 af Borgmester Muus, Købmændene Carl G. P. Petersen og Jak. L. Brønnicke samt Førstelærer Møller. Sidstnævnte forestod Bogsamlingen til 1882. Overlærer Steincke har siden da indkøbt Bøgerne og indtil i Fjor besørget Udlaanet, der nu sker ved Lærer J. Meyer og Lærerinde Frk. Askgaard. En Læseforening, hvis Medlemmer betaler dobbelt Kontingent (2 Kr.), er for nogle Aar siden oprettet. De nye Bøger cirkulerer først her og gaar derefter ind i Bogsamlingen. Der er ca. 150 Laanere med ca. 3500 Udlaan. Kommune og Stat har i de senere Aar ordinært ydet 50 Kr. hver, men Kommunen yder desuden Lys, Varme og Rengøring. Der er ca. 2000 Bøger i Samlingen.

Foruden de politiske Foreninger er der adskillige andre. Der er saaledes en Afholdsforening, en Foredragsforening, Dansk Kvindesamfund, desuden en Arbejderforening, der dels støtter sine Medlemmer, naar det tiltrænges, og ellers er en selskabelig Forening. Borgerlig Forening, der har bestaaet i mere end 50 Aar, har kun det Formaal at more Medlemmerne, og det kan jo ogsaa være godt. Sangforening findes ikke for Tiden.

ANDELSSLAGTERIET

Efter at der var gjort flere forgæves Forsøg paa at faa et Slagteri her i Byen enten selvstændigt eller som Filial af det i Holbæk, lykkedes det endelig at faa Sagen saa meget fremmet, at Slagteriet kunde begynde med Aaret 1914. Byens Borgere indsamlede imellem sig 10,000 Kr.; i Spidsen for Indsamlingen stod Sagfører Born, Ejendomsmægler Nielsen og Købmand Harald Nielsen, og Kommunen gav en lignende Sum for at faa det her i Byen; men da havde vi ogsaa baade Vand- og Gasværk. Alt gik nu godt, og der slagtedes Uge efter Uge ca. 450 Svin; men Krigens Udbrud mærkedes straks. Svinetilførs-

Andelsslagteriet.

lerne blev uregelmæssige. Den stabile og bekvemme Esbjerg—Parkeston-Rute blev nedlagt, og den senere benyttede Rute København—Bergen—N. England var ca. 4 Gange saa lang og blev efterhaanden 7 Gange dyrere.

Ikke alene har høje Sø- og Krigsforsikringspræmier tynget haardt paa Slagteriets Budget, men forøget Arbejds løn, Prisforhøjelsen paa Kul, Olie og andre Varer har ogsaa været følelige.

Trods disse mange og store Vanskeligheder viser nedenstaaende Angivelser, at Driften har været nogenlunde stabil i de 4 første Krigsaar

Der slagtedes af Svin i	Udbetalt Overskud:
1914 — 22,968	110,527 Kr.
1915 — 20,049	123,199 —
1916 — 20,750	276,796 —
1917 — 20,900	104,003 —

men i sidste Aar var ogsaa Driftsomkostningerne 3 Gange saa store som i første.

I indeværende Aar vil Slagtingerne sandsynligvis gaa ned til ca. 3000 Stkr. For i nogen Maade at holde Slagteriet i Gang har man paabegyndt Kreaturslagtning og Pølsefabrikation.

Gaardejer Niels Jensen, Lumbsaas, har hele Tiden været Slagteriets Formand.

Den daglige Ledelse sorterer under Direktør Petersen, der var Bogholder paa Holbæk Slagteri i 6 Aar, men har ellers faaet sin Uddannelse paa de koopmannske Slagterier.

ERHVERVSLIVET

Omkring Midten af forrige Aarhundrede eksisterede her endnu ikke saa faa af de gamle Købmandsgaarde, hvor Landboerne tog ind for at sælge deres Smør og Sæd, og hvor de i en Stue ved Siden af Butikken kunde spise deres medbragte Mad og blev vel saa i Reglen opvartet med Snaps og Øl og Kaffe. Tilsyneladende florerede disse Forretninger, men det viste sig senere, at der ofte levedes for stort, Forretningen kunde ikke bære de store Udgifter. Kun hvor der passedes paa, og man levede med Sparsommelighed, er der da ogsaa Eksempler paa, at disse Forretningers Indehavere kunde efterlade sig ikke saa lidt. Mærkeligt nok har der ikke været en eneste af disse Forretninger, hvor Søn efter Fader endda i flere Slægtled har fortsat den, saaledes som man kan se det i andre Byer. Flere af disse Gaarde, ofte med Brænderibygninger, stort Staldrum og Kornmagasiner er senere solgt og omdannet til Beboelse eller andre Forretninger.

Lammefjordens Udtørring i 1875, hvorved der ad Dæmningen ved Gundestrup for Odsherreds sydlige Sogne kom en lettere Forbindelse med Holbæk, var et Tab for flere af disse Forretninger. Byens ringe Opland, kun en Mil mod Øst og ellers indsnævret af Fjorden og Kattegat maa jo overhovedet være en Hindring for Forretningens Opkomst, hvortil kommer Oplandets mange Brugsforeninger og opblomstrende Stationsbyer. Alligevel maa det dog siges, at har man forstaaet at benytte sig af de forandrede Forhold, har det dog vist sig, at større For-

retninger ogsaa har kunnet fremstaa. I ældre Tider var Krammarkederne store Dage for Byen, hvor der var en Vrimmel af Mennesker paa Gaden, senere blev Valgdagene det, og da disse nu ogsaa er ophørt, er der kun Dyrskuerne tilbage, som bringer de mange ad Gangen til Byen. Medens man, iuden Jernbanen anlagdes, væsentlig kun saa Folk i Byen om Onsdagen, naar Københavnerdamperen førte Kreaturer og Landbrugsprodukter til Hovedstaden, er Forholdet nu forandret betydeligt. Medens

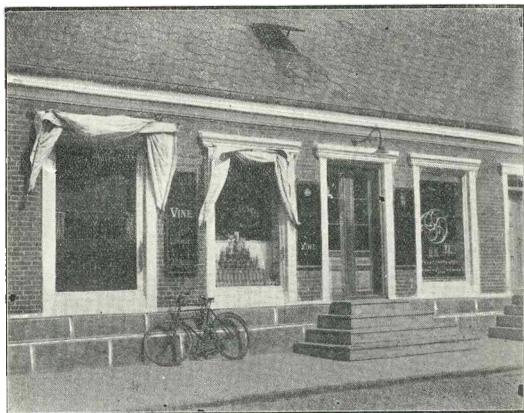

N. Frandsens Tømmerforretning

en bekendt Journalist kun traf en Hund og en Politibetjent paa Gaden paa en af de stille Dage, er det anderledes nu efter Jernbanens Komme, hvor den lettere Adgang bringer flere hertil, saa Færdselen paa Byens Gader kan være ret livlig nu paa alle Hverdage. Sindssygehospitalet, Slagteriet og de mange fremmede, der i Sommertiden opholder sig, dels i Byen og dels i Omegnen, bringer ogsaa øget Liv.

Odsherred er nemlig ved sine ejendommelige Naturskønheder blevet opdaget til Skade for Idyllen, og selv om Nykøbing levede vel i det skjulte tidligere, kommer den forhaabentlig til at leve bedre, forretningsmæssigt set, ved at komme mere i Lyset.

Aktieselskabet J. H. Hansen. Omkring 1870 byggede C. Nielsen en Ejendom paa Vesterbro, omtrent hvor Hovedgaden endte, og oparbejdede en stor Købmandsforretning, uagtet han var udpræget Højremand, saa det var ikke Politik, der gav ham Forretning, men hans egen Dygtighed som Forretningsmand. Han var svensk-norsk Vicekonsul. Da han afstod sin Forretning og flyttede til København, gik den senere i 1910 over til hans tidligere Kommis J. H. Hansen, der købte den for 22,000

A/S J. H. Hansens Kolonial-, Korn-, Foderstof & Trælastforretning

Kr. Hansen er f. 1. Marts 1872, har lært Handelen hos afdøde Købmand Slott her i Byen og begyndte en Købmandsforretning paa Hjørnet af Havnevej og Algade for senere at flytte over i Købmandsgaarden lige overfor. Han skaffede sig nu ved sin Dygtighed, hurtige Opfattelsesevne og raske Færd en stor Kundekreds, som han vel til Dels tog med sig til sin nye Virksomhed paa Vesterbro, og øget med denne Forretnings Kunder. Forretningen omfatter Kolonial-, Korn-, Foderstoffer, Kul og Trælast, og har navnlig en meget stor Tømmerplads. For kort Tid siden solgte J. H. Hansen Forretningen for 125,000 Kr., og den overgik da til et Aktieselskab, bestaaende af en Grosse-rer fra Esbjerg, den nuværende Direktør Axel Nielsen og J.

I. H. Hansen som Formand; men denne forlader alligevel Byen. Der var foruden en Forvalter 6 Personer i Kontor og Butik og 14 Arbejds mænd knyttede til Forretningen. J. H. Hansen er anset for at være en forstaaende og velvillig Arbejdsgiver. Beklageligt er det, at Byen ikke kan holde paa sine gode Forretningsmænd og deres mange Penge.

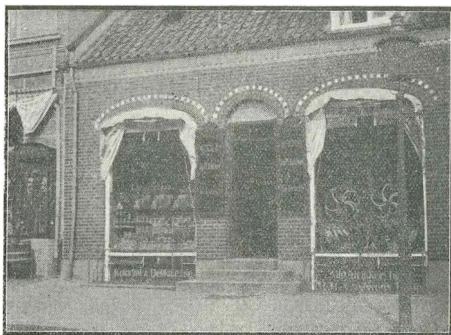
Gaar man derfra ned ad Algade, træffer man en gammel Købmandsgaard til højre i Gaden. 1854—83 tilhørte den Konsul M. Hansen, der i det Aar døde i Kirken, hvor han var Fadder ved en Barnedaab; fra 1884—1903 var W. Schmidt Købmand her. Derefter gik Ejendommen over til en københavnsk Grosserer, indtil den nuværende Ejer, Hans Hansen, kom, der først var Bestyrer i 5 Aar og Lejer i 6, da han i 1914 købte den. Af de 55 Tdr. Land, der hørte til, er der nu kun ca. 8 Tdr. tilbage, der er beliggende lige bag ved Gaarden og maa selvfølgelig indeholde adskillige Fremtidsmuligheder. Den tidligere Brænderibygning bliver nu nedrevet for at give Plads for Lagerrum og maaske anden Virksomhed (Ægpakkeri). Til Tømmer er der nylig opført et stort Skur, hvor der efter Behag kan aabnes og lukkes. Forretningen, der omfatter Kolonial, Foderstoffer, Cement, Kul, Trælast og Støbegods søges stadig udvidet, men med Forsigtighed, saa den sikkert hviler paa god Grund.

Paa den anden Side af Gaden træffer vi Carl Jensens Købmandshandel i den Gaard, der har været ejet af hans Bedstefader for 100 Aar siden fra 1807, og hvor siden hans Fader, Laurits Jensen, og Broder, J. G. Jensen, har været Brændevisbrændere, til Brænderiet i 1907 blev nedlagt, og Ejendommen 1915 solgt til Tømrermester Frandsen.

Paa Hjørnet af Algade og Grundtvigsvej, der hvor Hovedgaden i den vestlige Ende bliver smallere, har O. Lausen i Aaret 1900 grundlagt en Kolonial-, Material- og Farvehandel. Han fører tillige Chokolade og Konfekture, Vin og Cigarer og sælger en betydelig Mængde Konserver. Da flere af hans Forfædere paa dette Sted er gaaet fallit, begyndte han denne Forretning i Erkendelse af, at en blot og bar Kolonialforretning ikke vilde føre til noget. Han har nu 8 Folk i Forretningen og har en efter Byens Størrelse ganske usædvanlig stor Om sætning. De mange Sommergæster, der nu kommer til Egnen, søger dertil og nøjes ikke med at være Kunder, medens de er her, men bliver ofte ved bagefter at sende Deres Ordre. Han er endvidere Leverandør til Byens og Omegnens Hoteller og

større Pensionater og til Sygehuset; til Sindssygehospitalet gaar daglig Vogn med Varer. For ca. 50 Aar siden havde Glarmester Bøeg sin Forretning her i en lille lav Bygning. Han byggede denne toetages Bygning i 1883 og havde Galanteriforretning her. Nu har O. Lausen ved Købet af 2 Naboejendomme udvidet sine Forretningslokaler.

Mellem Grundtvigsvej og Svanestrædet er der nu kun een Købmandsforretning. Paa dette Sted har der Siden 1825 været Købmandshandel, drevet af Bruun og hans Svigersøn Sachmann,

R. M. Johansens Kolonial-, Korn- & Foderstofforretning.

og efter denne til 1883 af Rasmussen. I 1884 overtog Slott, den til sin Død 1898; derefter solgtes den til den nuværende Ihænderhaver R. M. Johansen, der havde været Kommiss hos Slott. Forretningen var hidtil drevet paa gammeldags Vis, og Butikken var ogsaa gammeldags med sine smalle Ruder, lave Bjælkeloft og høje Trappe. Bygningen blev saa i 1909 bygget op paa en tidssvarende Maade, hvad der gav Forretningen et godt Opsving i Forbindelse med Ejerens Paapasselighed og Dygtighed. Den omfatter nu Kolonial, Kul, Korn og Foderstoffer samt Jern, og som Specialitet Kaffe med eget Risteri og elektrisk Drift. R. M. Johansen har været Byrådsmedlem fra 1913—17, har været i Ligningskommissionen og er nu Fmd. i Handelsforeningen.

Skraas overfor paa den anden Side af Gaden findes en af de gamle Købmandsgaarde, der ejes af Købmand Dørr, der bor

her, men har nylig afstaaet Forretningen til M. Lauritzen. Dørr kom hertil i 1874 som Kommis hos Jak. L. Brønnicke. Efter at være etableret i 1879 i en anden Ejendom længere nede i Gaden, flyttede han i 1885 til sin nuværende Forretning, som han købte i 1913. Ejendommen købtes af Boghandler Petersen, hvis Fader, Carl G. F. Petersen, i sin Tid her havde en stor Forretning. Paa Grund af politisk Uoverensstemmelse mellem Dørr og hans Kunder fra Landet opgav han at drive Grovvare-

Interiør fra R. M. Johansens Købmandsgaard

forretning og indskrænkede sig til almindelig Kolonialhandel, væsentlig beregnet paa Byen. Paa Grund af sine solide og støtte Egenskaber har han haft flere Tillidshverv. Han har været i Byraadet i 10 Aar, hvor han flere Gange har været konstitueret Borgmester, i Ligningskommissionen og i 12 Aar haft de fattiges Kasse, og er nu Fmd. for Borgerstiftelsens Bestyrelse.

Af Manufakturhandlere træffer vi øverst oppe i Gaden T. W. Jørgensens Forretning, der efter hans Død fortsættes af hans Enke. Han købte den i sin Tid af N. W. Thomsen, der i lang Tid sammen med F. Hansen var Byens eneste Manufakturhandlere. F. Hansen havde i 1854 bygget Huset med de takkede Gavle paa Hjørnet af Algade og Grønnehavestrædet. I 1871 overtog hans Søn, Jakob Hansen, Forretningen, som han førte til 1899. Han var Byraadsmedlem fra 1885--97, har været i

Ligningskommissionen og i Odsherredbanens Repræsentantskab. Han var Direktør i Spare- og Laanebanken da den overgik til Landmandsbanken, hvor han saa fik Virksomhed. Hans Forretning købtes i 1899 af Carl Meyer, der fra 1884 havde lejet L. P. Hansens Manufakturforretning midt i Hovegaden og havde været Kommis i Slagelse. Fornylig er Meyers Forretning solgt til N. Maltesen. Carl Meyer var i Byraadet 1900—10, i Skolekommissionen til 1917 og er nu med i Raadhusbestyrelsen.

Paa samme Side midt i Gaden er Harald Niensens Forret-

Niels Maltesens Manufakturforretning (Carl Meyers Eftfl.)

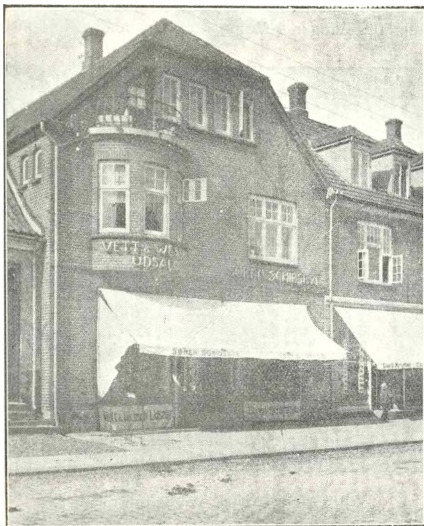
ning, som han begyndte i 1884; før ham havde Aug. Mørch og Barfod haft Forretning der. Fra 1902—12 maatte han paa Grund af Sygdom leje den ud for saa atter at overtage den. Han er født her i Byen og har lært hos Jakob Hansen, hvor han var i 12 Aar. Han er valgt ind i Byraadet 1903 og har været Kirkevæрге, og Skyttesagen har i ham en varm Ven.

I Ejendommen ved Siden af træffer vi Crome & Goldschmidts Udsalg, der først bestyredes af Viggo Elster til hans Død 1901, senere indtil nu af I. C. Larsen, der har været Kommis i Frederikshavn og Ringsted. Forretningen omfatter særlig Damekonfektion og Kjolestoffer.

Lige overfor, paa Hjørnet af Algade og Svanestræde, ligger den gamle Købmandsgaard, hvor i gamle Dage M. Grundtvig og Olsen havde store Forretninger. Ejendommen strakte sig gennem hele Svanestræde til Holtens Plads. Nu er den øverste

Del, hvor Skomagemester Petersen og Skræddermester Petersen bor, solgt fra, medens alt det øvrige i sin Tid købt af Ekviperingshandler P. Rasmussen, der lod opføre en stor toetages Bygning ud mod Gaden til sin egen Forretning, som nu hans Søn, Julius Rasmussen, fortsætter.

I Svanestræde blev der i 1915 indrettet Lokaler til en Brugs-

Vett & Wessels Udsalg ved Søren Schibsbbye

forening der begyndte med 137 Medlemmer og nu har ca. 400 baade fra By og Land. I Begyndelsen af dette Aar købte Brugsforeningen hele Ejendommen for 95,000 Kr.; dens Formand er Murer K. Th. Nielsen. Ud mod Hovedgaden bor paa Hjørnet Uhrmager Ring, og midt for har Drejer Larsen en Cigar- og Porcellænsforretning; her har ogsaa Sagførerne Borre og Jensen Kontor og her er Bondestandens Sparekasse og øverst oppe har Søren Schibsbbye Manufakturforretning (fra 1912) med Udsalg fra Vett & Wessel. Efter et Ophold i San Francisco paa 1½ Aar og et Engagement i Magasin du Nord i København i 7 Aar kom han hertil 1902 og lejede Harald Niel-

sens Forretning under dennes Sygdom. Han har startet Nykøbing Roklub, er Formand for Turistforeningen, Sø- og Handelsretsmedlem og Brandinspektør. Naar noget fint skal arrangeres ved festlige Lejligheder paakaldes gerne hans velvillige Hjælp.

Lige overfor O Lausens Forretning har Buurgaard Jensen fra 1909 startet en Trikotageforretning og senere forbundet den med en Fodtøjsforretning. Han har i Aar oprettet en Garnfabrik, der beskæftiger 4 Mand. Paa den anden Side af Gaden

Vett & Wessels Udsalg ved Søren Schibsbbye

lidt længere nede, er L. Hansens Ekviperingshandel, hvor der ogsaa sælges Fodtøj. Forretningen er i en stor toetages Bygning, som hans Fader lod bygge, og hvor hans Broder, C. Friis-Hansen i 15 Aar havde en Isenkram- og Udstyrsforretning, der i 1915 overtoges af A. Rasmussen. Friis-Hansen var i Byraadet fra 1909 til hans Bortrejse. L. Hansen, der er Medlem af Ligningskommissionen, har udvidet sin Forretning ved Køb af L. P. Hansens Ejendom, hvor der i mange Aar var Manufakturhandel (L. P. Hansen var i Byraadet 1879—85). I Købmand Hans Hansens Ejendom er Byens anden Isenkramforretning, ført af M. C. Christiansen fra 1911.

Tiderne skifter og Forretningernes Antal med dem. Der har

P. Holst,
Handelsgartner

Axel Rasmussen,
Isenkræmmer

N. Malthesen,
Købmand

tidligere i Byen været flere Farverier, et Uldspinderi, Jernstøberi, Tobaksfabrik, Garveri, Saltværk og mange Brænderier; men det er der nu ikke mere.

I 1912 overtog L. S. Poulsen Nykøbing Savværk og Maskinsnedkeri, som han har udvidet betydeligt, saa han nu kan have 14 Mand i Arbejde. Hans Specialitet er Vinduer og Døre, og der fabrikeres bl. a. Kaffemøllemontrer, hvoraf der i Fjor blev lavet 200. Han overtog den samlede Virksomhed efter Snedker F. Larsen, der i 1878 arvede Virksomheden efter sin Fader. Baade Fader og Søn har været Byraadsmedlemmer.

I 1913 købte C. F. Petersen, der er født her i Byen, Matr.-Nr. 1 hvor Jak. L. Brønnicke havde sin Købmandsforretning 1844—84. Petersen havde tidligere sammen med A. Simonsen drevet Forretning paa Vesterbro, saaledes at han havde Smedeværksted og S. Handel med Redskaber og Maskiner. Dette fortsattes i den ny Ejendom indtil S. i 1916 rejste her fra Byen, og Petersen overtog det hele. Ved Køb af en Længe af Brændevinsbrænder Jensens Ejendom ved Siden af, skaffede han Kørevej ud til Vesterbro, og kunde tillige udvide Værkstedbygningen, I disse vanskelige Tider beskæftiger Værkstedet 7 Mand, og der er stadig anskaffet det nyeste Værktøj bl. a. Autogen-Svejsningsmaskiner. Forretningen, der har Lager af forskellige Slags Landbrugsmaskiner, vokser stadig. C. F. Petersen er Medlem af Bestyrelsen for Holbæk Amts Smedemesterforening og Fmd. for Afdelingen „Dansk Arbejde“ her i Byen.

En af de Mænd, der mest har bidraget til at omdanne Byen, hvad dens Bygninger angaar, er Tømrermester Niels Frandsen, der begyndte her i 1895 omtrent paa bar Bund, men ved sin Dygtighed og sit Fremsyn har han nu oparbejdet en større Forretning med ca. 14 Mand i Arbejde. Han har haft Arbejde paa alle Stationsbygningerne til Asnæs, flere Bygninger paa

Sindssygehospitalet og de nye Skoler i Byen. Ogsaa Præsteboligen med en ny anlagt Vej skyldes ham. Mange ældre Bygninger har han købt og omdannet; bl. a. købte han en Gaard beliggende mellem Havnevej og Dronning Margrethesvej, hvor Bager C. G. Steincke og hans Fader havde haft Bageri omtrent fra Aarhundredets Begyndelse til 1880. Her byggedes i Haven udfor Jernbanestationen en stor Bygning, hvor Birkedommeren bor, og hvor der er Kontorer, og i Hovegaden en anelig to-etages Bygning, som nu ejes af Overretssagfører Frandsen, der

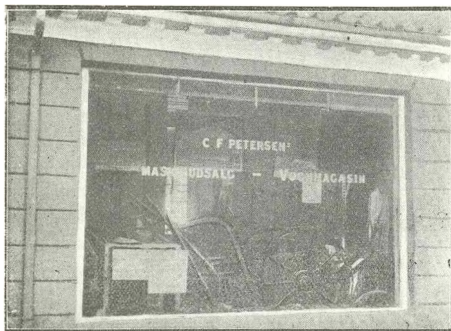

Axel Rasmussens Isenkramforretning.

har været her i Byen fra 1913, og hvor Landmandsbanken har Lokale. Bygningen ved Siden af blev gennembrudt og den nye Vej til Jernbanen anlagt, og en Bygning opført, hvor der nu er Skovkassererkontor. Ogsaa J. G. Jensens Ejendom med Brænderibygning, store Staldrum m. m. har han købt. Han har været Brandinspektør, er Fmd. i Haandværkerforeningen og Vurderingsmand for flere Institutioner m. m.

En af de Forretninger, der led mest ved, at Lammefjorden udtørredes, hvorved Oplandet formindskedes, var tilhuse i den gamle Købmandsgaard over for Grønnehavestræde, hvor i sin Tid Hans Bentzen havde en gammel, solid Forretning. Nu er Ejendommen købt af Muremester C. L. Johansen, der af Helbredshensyn omtrent har forladt sit Haandværk og oprettet en Cementvarefabrik, hvis Specialitet er Terrazzoplader til Borde, Servanter o. l. I Ejendommen bor nu 7 Familier og der er 3

Forretninger, bl. a. har F. Rodian her Engelsk Beklædningsmagasin. Ogsaa Ejendommen paa Hjørnet af Grønnelavestræde har Johansen købt og omdannet. Blandt de Haandværkere, som Sindssygehospitalets Opførelse har bragt hertil, kan nævnes Murermester F. S. Hansen, som derude har bygget omtrent $\frac{1}{3}$ af Bygningerne og adskillige større Villaer ved Nordstrand. Blandt de Haandværkere, der har større Forretninger, kan nævnes Malermester P. M. Christoffersen, der f. T. har 12 Mand i

C. F. Petersens Maskinudsalg- og Vognmagasin.

Arbejde; han er født her i Byen, og hans Fader, der er højt oppe i Halvfjerdserne, passer endnu sin Malerforretning.

Ude paa Vesterbro bor Malermester Jørgensen, der var i Byraadet fra 1900—06 og er Medlem af Skatteraadet. Snedkermester G. Gottschalk har en gammel Forretning i den nederste Ende af Algade, hvor hans Fader og Bedstefader har været Snedkere før ham. Brødrene Bendixen har i Fællesskab købt en ældre Gaard ved H. Hansens Købmandsforretning; der er den ene Snedker med Møbeludsalg og den anden Smed. V. Clausen bor i Bagstræde, hvor hans Fader ogsaa var Smed i en Bygning, der oprindeligt er opført af Købmændene til Korn-tørring. Skomager C. Mørch bor overfor Landmandsbanken, hvor han har Butik i en Bygning, hvor der gennem mange Aar var Byfogedkontor. Den ældste Skrædderforretning er over for J. H. Hansens Butik, hvor Skræddermester Guldbrandsens Enke fortsætter Forretningen ved sin Søn. Rebslager C.

Andersen paa Hovedgaden, der efter sin Fader har en Forretning, der er i stadig Fremgang.

Handelsgartner P. Holst begyndte i 1899 sit Gartneri i sin Fader, Distriktslæge Holst's Ejendom i Grønnehavestræde, hvortil var en større Have, som blev betydelig udvidet ved Køb af Engstrækninger udenfor Haven. Han har Udsalg i en Butik i Købmand Dørrs Ejendom. Gartner H. Christiansen kom 1900

Povl Holst's Handelsgartneri

til Byen og købte Truelsens Gartneri. Hans Hustru er Byraadsmedlem og søger gennem Foredrag at oplyse andre Husmødre om den rette Henkogning af Frugt og Grøntsager. Andre Forretninger nurde maaske være bævnt, men Pladsen tillader det ikke.

BYENS BLADE

Den første Nykøbing Avis [begyndte at udkomme 1858. Paa Forsiden staar: „Dette Blad, der redigeres, trykkes og udgives af Jul. Han-

son, udgaar foreløbig 2 Gange ugentlig. Prisen er 1 Rdl. kvartaliter. Bestillinger paa Bladet modtages paa Bogtrykkeriet.“ Formatet var lille, og Stoffet væsentlig hentet fra andre Blade; kun sjælden findes lokale Nyheder; men der udfægtes ofte ret hidsige Kampe mellem Egnens Mænd, hvad de ældre i Befolkningen endnu vil mindes. 1862 overtages Redaktionen af Prøveprokurator E. Clausen. Han begyndte at optage Byens Skatte- ligning og forklare Folk, hvordan man skal bære sig ad med at klage over Skatteansættelsen. Hele Skatten er i det Aar 2844 Rdl. 28 Skilling foruden 640 Rdl 48 Sk. i Næringssskat. Byens højeste Skatteyder er Købmand Hans Bentzen, der skal svare i Skat 170 Rdl. 56 Sk.

Optaget, som Clausen var af sin egentlige Virksomhed,

solgte han Bladet til sin Broder, Landmaaler Hans Clausen, i 1865. Disse to Brødre havde Ord for at være Nykøbings eneste Venstremænd. Bunden som man var i saadan en lille By af Hensyn til alle Tider, virkede nemlig E. Clausen ved sine Udtalelser, der ikke var ledet af smaalige Hensyn, til at røre op i de tit for rolige Vande, og han var vel Egnens politiske Leder gennem mange Aar. Hans Clausen solgte saa Bladet i 1884 til Folketingsmand C. Berg, der lod det trykke sammen med „Holbæk Amts Dagblad“. Herved kunde Bladet give et fyldigere Indhold og udkomme som nu 6 Gange ugentlig. I de første 8 Aar var P. K. Toksvig Redaktør af Bladet, men da Korsgaard, der i politisk Henseende stod til venstre for Berg, blev Folketingsmand, forlod Toksvig Redaktionen af „Nykøbing Avis“, og Korsgaard startede „Nykøbing Venstreblad“ med Toksvig som Redaktør. Da Korsgaard hørte op med at være Folketingsmand, vilde han ikke opretholde Bladet, der blev trykt i Nykøbing, da det sikkert kostede ham en Del, og det gik derfor ind. Nægtes kan det ikke, at det vilde være heldigst, om Byen havde sin egen Avis, der ganske uafhængig af andre kunde varetage Byens Interesser. Der er ogsaa senere gjort Forsøg i den Retning, men det er ikke lykkedes.

Da Toksvig fratraadte som Redaktør af „Nykøbing Avis“ i 1892, overgik Stillingen til Bladets nuværende Redaktør N. Valentin Nielsen. Nu har Bladet til Huse i egen Bygning i Svanestræde. 1916 overgik Bladet til et Aktieselskab og benævntes „Odsherred Tidende“. Samtidig dermed gik „Nykøbing Dagblad“ ind, der var redigeret af Chr. M. Jakobsen, og vel nærmest var af samme Farve som „Nykøbing Avis“, dog maaske nærmest Organ for Højskolebevægelsen. Redaktør Nielsen har haft forskellige Tillidshverv. Han har bl. a. været Medlem af Ligningskommissionen. 1906 og 1909 var han valgt ind i Byraadet, men af Helbredshensyn trak han sig tilbage.

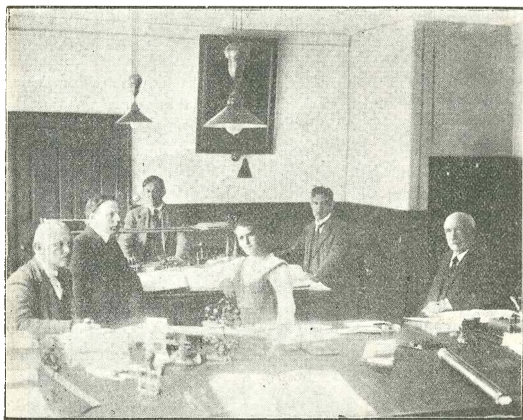
„Holbæk Amts Venstreblad.“ Da det radikale Venstre dannedes, havde det til Følge, at der i 1905 blev oprettet et nyt Blad i Nykøbing. 1906—08 var C. Jacobsen Redaktør af Bladet, hvorefter han forgæves søgte at oprette et upolitisk Blad her i Byen. Perregaard var Redaktør fra 1908—12. Den nuværende Redaktør Christensen begyndte her 1912 efter at have haft journalistisk Virksomhed i Holbæk. Abonnentantallet er stadig stigende.

Det konservative Blad „Nykøbingposten“ har i mange Aar som stedlig Redaktør haft nu afdøde A. M. Faxholm, der var

i Byraadet fra 1909—17. I dette Aar gik Bladet over til et Aktieselskab under Navn af „Odsherred Avis“. Redaktør nu J. N. Madvig.

„Holbæk Amts Socialdemokrat“ har som stedlig Redaktør siden 1912 haft Bager Carl Petersen, der har været i Byraadet siden 1913.

PENGEINSTITUTTER

Landmandsbankens Nykøbing S. Afdeling
Bestyrere: J. Boesen og Jacob Hansen

Landmandsbankens Afdeling er oprettet 1872 og har fra beskedne Forhold udviklet sig saaledes, at den nu har en Om-sætning paa adskillige Millioner og er derved af Betydning for det økonomiske Liv i Byen og Omegnen. I 1917 overtog Banken det lokale Pengeinstitut „Spare- og Laanebanken for Nykøbing og Omegn“. Blandt Bankens første Ledere var Overretssagfører Bagger og Skovkasserer Sørensen, og en af de Mænd, der har haft særlig Betydning for Banken, er den 91-aarige Prokurator Lunøe, der endnu fungerer som delegeret.

Bankens nuværende Ledere er d'Hrr. Jul. Boesen og Jakob Hansen, hvilken sidste havde været Leder af Spare- og Laane-kassen. Personalet bestaar af 5 Personer og et Bud. Delege-

rede er foruden Lunøe Købmand Carl Meyer og By- og Birkefuldmægtig Richter i Nykøbing samt Formand for Odsherreds Landbrugsforening Gaardejer Niels Jensen, Lumbsaas, og Amtsraadsmedlem, Mejeriejer P. Hansen, Rørvig.

Banken for Nykøbing og Omegn oprettedes, da Spare- og Laanebanken forrige Aar overgik til Landmandsbanken, idet mange ønskede en selvstændig Bank her i Byen. Den begyndte med en Aktiekapital paa 50,000 Kr., der siden er udvidet til 100,000 Kr., og har allerede dobbelt saa stor Omsætning som den ophævede Bank. Bankens Direktører blev M. H. Olsen og afd. Kæmner Christensen. Bankraadet bestaar af Direktørerne, Formanden for Repræsentantskabet N. Vallentin Nielsen, Tømrermester Frandsen og Gaardejer Hansen, Nordgaard. Repræsentantskabet bestaar af 9 i Byen og 18 fra Landet.

Bondestandens Sparekasse havde allerede Kontordag hos Prokurator Clausen, hvilket fortsattes, da dennes Forretning i 1891 gik over til Sagfører Borre. I 1910 bestemtes, at der skulde være daglig Kontortid i 4 Timer med fhv. Købmand L. P. Hansen som fast Medhjælp, medens der tidligere var tilkaldt Medhjælp paa den ugentlige Kontordag. Sparekassens Omsætning er 2 a 3 Millioner om Aaret. Sagfører Borre har været i Byraadet fra 1906—09, er Formand for Ligningskommissionen, hvor han 3 Gange har været valgt, Medlem af Odsherredbanens Repræsentantskab og er Revisor i Bondestandens Sparekasse. Fra 1917 er Sagfører J. Jensen optaget i Forretningen.

I Nykøbing er oprettet en Afdeling af Andelsbanken med H. C. Larsen som Bestyrer.

DET INDDÆMMEDE AREAL

Prokurator E. Clausen, Brygger C. Jakobsen og Glarmester Bøeg inddæmmede i 1869 den lave Strand i den østlige Side af Nykøbingbugten ved en Dæmning fra Havnevejen til Ringholm og derfra til Egenæs. Aaret efter inddæmmedes Hov Vig mellem Egenæs og Nakke. Overretssagfører Schytte købte det første Stykke med hele Ringholm 1873, hvor han byggede sig en smuk Bolig. Hov Vig solgtes ogsaa og blev tilsidst købt af Frøken Schytte, der efter Faderens Død drev hans Ejendom. Dæmningen ved Hov Vig var ikke forsvarlig vedligeholdt, saa Vandet brød igennem ved Julestormen 1902, og da Dæmningen mellem Hov Vig og det øvrige i Forvejen var gennembrudt, oversvømmedes det hele. Hov Vig, som derefter overtoges af Universitetet som Prioritetshaver, solgtes senere til Entreprenør

N. Nielsen for 4000 Kr. Efter at Dæmningen atter med stort Besvær var bygget op, pumpedes kun en Del af Vandet ud, men her indrettede Ejeren med genialt Blik for Forholdene et Aalefiskeri, som ikke findes tilsvarende noget Steds. Her gaar Glasaalen ind, og naar den efter 7 Aars Forløb er yngledygtig og skal ud i de store Have, fanges Aalen, og nu beløber Fangsten sig til adskillige Tusind Pund om Aaret. Ogsaa Karper findes, hvoraf der ligeledes er fanget i Tusindvis af Pund. I et indhegnet Stykke Skov lever ca. 30 Daadyr, og paa Smaaøer i Vandet bygger Strandfuglene Reder. I Aar er Hov Vig solgt for 257,000 Kr. Den nuværende Ejer af det først inddæmmede Stykke er Proprietær la Cour.

ANNEBJERG

Annebjerggaard hører ganske vist ikke ind under Nykøbing, men paa Grund af, at den kun ligger ca. $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen, maa den nærmere omtales. Af tidligere Ejere kan nævnes en Kammeraad Hansen, der blev Stiffader til to unge Piger, der tidligere havde hørt hjemme paa Egebjerggaarden, men nu ved deres Moders Giftermaal kom til Annebjerg; den ene, Katrine Marie Bang, blev Moder til Grundtvig. Et Mindesmærke for hende er oprejst ved Egebjerggaarden. Hun var 1768 paa Annebjerggaard bleven viet til Grundtvigs Fader, der den Gang var Præst paa Odden. Hendes Søster blev Moder til Henrik Steffens. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede ejedes Gaarden af F. V. Trojel, der var Inspektør og Forvalter paa det kgl. Ods-herredske Gods, og som har gjort sig meget fortjent i landøkonomisk Henseende. Senere nævnes Kaptajn Fribert til Annebjerggaard, som skænkede det smukke Monument paa Oddens Kirkegaard med de berømte Vers af Grundtvig. Bedst kendt af den nulevende Slægt er Familien Buchwald. Den ejendommeligt djærve, og for sin Tid frisindede Kaptajn F. von Buchwald købte Gaarden 1814 og døde her 1874. Som dygtig Landmand, der i de første vanskelige Aar ikke skyede selv at tage fat, var han i flere Heenseende Foregangsmand. Han var Stænderdeputeret fra 1842—46, men stillede sig forgæves til Folketinget i 1852. Hans udførlige Biografi findes i Holbæk Amts historiske Samfunds Aarvog for 1912. Gaarden overgik ved hans Død til hans to Døtre, hvoraf den længstlevende, Frk. Charlotte Buchwald, ligesom Familien i det hele taget følte sig knyttet til Nykøbing, hvor ogsaa hendes Søster var gift med Kaptejn v. Holstein, hvis Søn, Kontorchef F. von Holstein over-

tog Gaarden. Med megen Liberalitet havde Frk. Buchwald og Holstein aabnet den smukke Have for besøgende, hvilket op-
hørte under de tre senere Ejere.

SLUTNING

I Midten af det attende Aarhundrede, da Nykøbing kun havde 350 Mennesker, sov aabenbart Indbyggerne og benyttede ikke de Muligheder, der fandtes, saa det gik tilbage. Fra den Tid har Byen været i stadig Vækst, og det synes, som om den nu gaar en god Fremtid i Møde. Mange fremmede har i denne Sommer besøgt Byen, hvor der er gode Hotelforhold, og hvor „Phønix“ endog har Ord for at være det bedste Hotel i Amtets Købstæder, og her findes Foretninger, hvor Købelysten kan blive tilfredsstillet i rigeligt Maal. Kommer vi atter ind i normale Forhold, og Landbruget kan komme til at fremstille, hvad det kunde før Krigen, saa vil Slagteriet atter faa Betydning, og jo mere Sindssygehospitalet udvides, des bedre for Byen.

Naar Holbæk udvider sin Havn, kommer Nykøbing vel og til at gøre det samme. Til Skade for Byens Liv kan det vel ikke blive, selv om Bekostningen for den nulevende Slægt kan blive sviende. Kommer der saa Bane til Rørvig og en let og sikker Forbindelse med Landet lige overfor, kunde det tænkes, at Oplandet derved øgedes. Men selv om Mulighederne er nok saa gode, hjælper det dog altsammen intet, hvis der ikke er Driftighed, Dygtighed og Fremsyn hos Byens Forretningsmænd, og der ikke alene er Lyst til at fremme egne Interesser, men Samfundslivet over Hovedet. Bliver det Tilfældet, kan der sikkert borges for Fremtiden; thi

„Saa er By som Borger“.

Kendte Navne og Datoer

Overlærer *Carl Steincke*, født i Nykøbing S. 1852. Seminarist fra Jonstrup. Overlærer ved Borger- og Realskolen. Kom hertil i 1882. Har været Lærer i Farum og Viskinge Sogne. Kordegn her fra 1882—1914. Byraadsmedlem fra 1888—1906, Medlem af Værgeraadet. Ridder af Dbg.

Handelsgartner *Hans Christiansen*, født i Holev pr. Marslev, Fyen, 1860. Uddannet i Østergaards Have, Fyen (Gartner P. Jensen), Erholm Have, Fyen (Gartner Gormsen) og i I. E. Ohlsens Enkes Handelsgartneri, København. Forretningen omfatter

blandet Handelsgartneri. Næstformand i Menighedsraadet siden 1913.

Urmager og Guldsmed *M. Ring*, født 1863 i Enslev, Randers Amt. Uddannet hos Urmager C. Ussing i Aalborg. Bestyrelsesmedlem og Kasserer i Haandværkerforeningen. Kasserer for Teknisk Skole. I Bestyrelsen for Borgerstiftelsen.

Købmand *Søren Schibsbye*, født 1866 i Hjørring. Tog 1883 Eksamen paa Schneklotts Skole i København. Uddannet i Hjørring 1883—88 hos Konsul Mogensen (Manufakturforretning). 1895—1902 Funktionær i Magasin du Nord, København, Vett & Wessels Udsalg fra 1902. Løjtnant i Viborg 1890—91. Var i San Francisco 1892—93. Repræsentant for Provinshandelsstandens Understøttelsesforening fra 1916. Sø- og Handelsretsmedlem fra 1914. Branddirektør fra Januar 1912 og anlagt fast Korps og Allarm-Apparat. Startet Roklubben for Nykøbing S. Formand og Medstarter af Turistforeningen for Nykøbing S. og Omegn.

Købmand *R. M. Johansen*, født 1868 paa Langeland. Uddannet i J. M. Andresens Detailforretning i Rudkøbing. Overtog 1898 en gammel Købmandgaard, hvori der var begyndt Handel 1825. Ombygget 1909 og Omsætningen drevet betydeligt op. Formand for Ligningskommissionen fra 1909—1913. Medlem af Byraadet fra 1913—17. Nu Medlem af Havnebestyrelsen samt Overligningskommisær og Formand for Handelsforeningen.

Tømrermester *N. Frandsen*, født 1869 i Jelling. Lært paa Landet i Jylland. Har været paa Det tekniske Selskabs Skole i København. Driver en meget betydelig Virksomhed i Bygningsbranchen. Har indlagt Maskiner i Bedriften, der er 23 Aar gammel. Lærer i teknisk Skole, Formand for Nykøbing Haandværkerforening fra 1910, Vurderingsmand for umyndiges Midler fra 1903. Medlem af Huslejenævnet. Vurderingsmand i Købstædernes Brandforsikring fra 1909. Næstformand i Repræsentantskabet for Banken for Nykøbing S. og Omegn.

Købmand *J. H. Hansen*, født 1872 i Veddinge i Holbæk Amt. Uddannet hos Købmand H. Slott og Konsul C. Nielsen, begge her i Byen. 1897 overtog han Købmand Aug. Andersens Forretning, 1901 flyttede han sin Forretning over i fhv. Købmand P. Olsens store Købmandsgaard. 1910 overtog han Konsul C. Niensens Ejendom og flyttede hele sin Forretning dertil. I 1917 afstod han sin Forretning til A/S J. S. Hansen, for hvilket Selskab han stadig er Formand. Har været i Lignings-

kommissionen i 3 Aar og Formand for Nykøbing S. Handelsforening i ca. 10 Aar indtil 1. April 1918.

Bankbestyrer *Jul. Boesen*, født 1881 i Hillestrup paa Falster. Uddannet i Landmandsbanken, hvor han ansattes 1900. Bestyrer af Nykøbing S. Afdeling fra 1913. Byrådsmedlem fra 1917. Bestyrelsesmedlem i Foredragsforeningen, i A/S Dansk Madras Co. Spiralen, Nykøbing F. og Akts. L. Andersens Felt-sengefabrik, København.

Smedemester *C. F. Petersen*, født 1883 i Nykøbing S. Firma-Navn: C. F. Petersens Landbrugsmaskinfabrik. P. har Forhandling fra H. C. Petersen & Co., København. Formand for den stedlige Afdeling af „Dansk Arbejde“. Bestyrelsesmedlem i Holbæk Amts Smedemesterforening. Repræsentantskabslem i A/S Banken for Nykøbing S. Omegn. Fabriken er Ods-herreds eneste Avtogen-Svejseanstalt og Byens største Vognfabrik.

Isenkræmmer *Axel Rasmussen*, født 1889 (Firma: C. Friis-Hansens Eftfl.). Uddannet hos Otto F. Allerup, Aalborg og Henr. Jagehl, Lübeck. Forretningen overtaget 1915. Omfatter særlig Porcelain, Glas og moderne Køkkenkomfort.

Manufakturhandler *Niels Malthesen*, (Carl Meyers Eftfl.), født 1891 i Iglø pr. Stoholm. Uddannet i Randers Handelsskole og hos W. Rasmussen, Business School, St. Paul, Minnesota, U. S. A. Specialitet: Dame-Konfektion, Brude- og Sengeudstyr.

Handelsgartner *P. Holst*, født 1873 i Nykøbing S. Lært Gartneriet paa „Gisselfeldt“, „Juelsborg“, Carl Hansen, Vesterbrogade, København, og Jensen, Nørrebrogade, Aarhus. Gartneriet oprettet 1899 med 2 Huse og 1 Skur. 1902 1 Bakke, 1903 1 Hus, yderlig Udvidelse i 1912 1 Hus og 1 Skur. 1913 1 Hus paa 40 Alen. I 1910 Butik til Gaden. Lærte Binderi 1 Aar i København 1898. Forretningens Speciale er Blomster og Binderi.

Smedemester C. F. Petersen.

V. CARLSEN

HVALSØ

OMEGNEN

Naar man kommer til Hvalsø, lægger man straks Mærke ti at Byen ligger i en Dal og er omringet af Skove paa alle Sider. Mod Nord og Øst Aastrups og Ledreborgs Skove, mod

Vest og Syd Sonnerupgaaards Skove og Tølløse Storskov og Syd for denne Bidstrup Gods' og Skjoldenæsholms Skove, hvilke sidste strækker sig helt ned til Haraldsted Sø. Egnen omkring Hvalsø er meget bakket og hæver sig mod Syd lidt efter

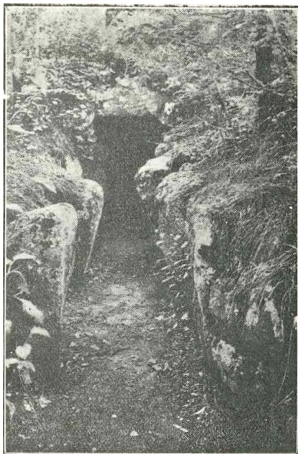
lidt op til Sjællands højeste Punkt „Gyldenløves Høj“, der ligger $\frac{3}{4}$ Mil fra Hvalsø, og mod Nord op til „Egstallebjerg“, hvorfra der er en vid Udsigt over Roskilde og Holbæk Fjord og det mellemliggende Horns Herred.

I Skovene Syd for Hvalsø findes mange smukke Smaasøer — Avnsø, Ellesø o. fl. — og fra den saakaldte „Valdemarsvej“, et Brudstykke af den gamle Landevej mellem Ringsted og Roskilde, er der en henrivende Udsigt ned over den dybt liggende „Mortenstrup Sø“, og den lidt fjernere „Valsølle Sø“. I det hele taget er den Del af Midsjælland, der strækker sig fra Hvalsø og ned til Haraldsted Sø, en af Sjællands ejendommeligste Egne. En god Mil Nord for Hvalsø ligger Rygaard med sin herlige gamle Dyrehave, hvorfra man har en Udsigt, man ikke let finder Mage til, ned over „Dejligheden“, hvor Christian Winther boede, da han skrev „Hjortens Flugt“, over Bramsnæs,

Eriksholms Skove paa den anden Side af Bramsnæsvig, ja helt op til Søminestationen ved Dragerup Skov.

BYEN

I ældre Tider var Hvalsø en lille gammeldags Landsby med en om Vinteren bundløs Bygade, der kun kunde befares af Fodgængere, naar disse var iført Træsko eller lange Støvler. Byen bestod af 11 Gaarde, hvoraf de 7 var udflyttede, 25 Huse med Jordlod til samt nogle faa jordløse Huse; desuden var der Præstegaarden, Skolen og Lægeboligen. Husene var lave og alle Bygninger tækket med Straa, og foran de 4 Gaarde i Byen fandtes ud mod Bygaden Møddingesteder, hvis indhold, navnlig efter Regnskyl, flød som en bruu Strøm gennem Vejens Hjulspor. Præstegaarden bestod af fire sammenbyggede Længer af Bindingsværk, som var meget brøstfældige;

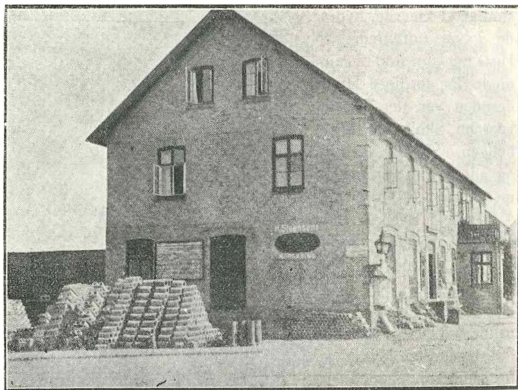

Jættestuen ved Øhm

men til Præstegaarden hørte en stor, gammel Have, hvori fandtes et Par Nøddealleer, som i Begyndelsen af forrige Aarhundrede var plantet af Præsten Ditzel, for, som han skriver i Embedets Dagbog, „at Præsten kan have et Sted, hvor han kan memorere sin Prædiken.“ Skolen var den gamle Degnebolig, hvorved var opført et Skolehus. Dette laa oprindeligt der, hvor Lægeboligen senere var bleven opført, og var i Aaret 1704 af Bodil Hjort, Justitsraad Klothackers Enke til Sonnerupgaard, bleven skænket og indrettet til et Skolehus for Hvalsø Sogn. I 1804 brændte det, og et nyt Skolehus var da bleven opført ved Degneboligen, for at Sognedegnen, som tillige var Skoleholder, kunde have Stedet for sin daglige Virksomhed nærmere ved sig.

Nogle faa Landsbyhaandværkere fandtes, men af egentlige

Købmandsforretninger var der ingen i selve Byen. Der var kun en lille Kolonialhandel, som dreves af en Enke „Kræmmer Birthe“; hos hende kunde man faa Kaffe og Sukker, de almindeligste Kolonialvarer, Sygarn, Bændler o. l.; men skulde man gøre større Indkøb til Huset, maatte Varerne hentes og købes i Roskilde, den nærmeste Købstad, hvor Egnens Gaardmænd jo ogsaa solgte deres Sæd. Til daglig Brug gjorde man dog mest sine Indkøb i

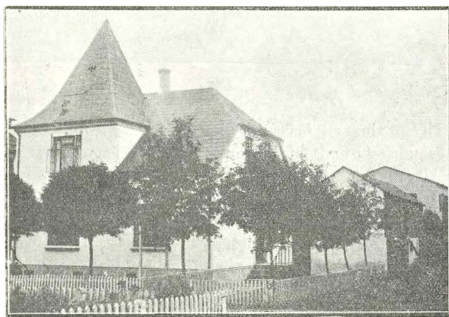
Harald Petersens Kolonial-, Korn-, Foderstof- & Trælastforretning

BUSKE KRO

Denne var en gammel Kgl. privilegeret Landevejskro, som laa et Kvarters Gang fra Hvalsø. Her fandtes baade Ølbryggeri, Brændevinsbrænderi, Bageri og Købmandshandel, dog alt i god gammel Stil. Buske var oprindelig et Hus, som hørte til Sonnerupgaard, men ved Bevilling af 8. Marts 1701 tillod Kong Frederik den 4.

„Os Elskelig Hieronymus Klothacken til Sonnerupgaard, Vores Justitz og Cammer-Raad og hans Arvinger samlet Ejere til bemeldte Gaard udi det Hus „Buske“ kaldet, som under Sonnerupgaards Jordebog er begreben og beliggende paa den almindelige Landevej ved Kirthe-Hvalsø paa Roskilde Ambt her i vort Land Sielland alleene at lade holde Et forsvarligt

Kroe- og Vertshuus med Logementer, Spiise og drickende Vatvæ for de Reysende og andre, som det kunde begiere, saavel som og for Almuen udi bemeldte Kirche Hvalsø og Kitzerup Sogner, og som af samme Kroehold og Vertshuus hidindtil i Steden for Consumptionen er blefven svaret til Roeskilde bye aarligen Fiire Rixdaler og vores Justitz Raad Klothacken sig nu aller underdanigst hafver tilbuden til samme Roeskilde bye udi Consumption Aarlig at svare femb Rixdaler. Saa hafve vi efter saadan hans allerunderdanigste Ansøgning og begiering aller-

Direktør Jolis. E. Jensens Villa

naadigst bewilget, at Sonnerup Gaards Eiere nu og herefter i alt skal svare Aarlig til Forpagteren udi Roeskilde, eller de som oppebørselen fra vores Rentekammer er anbetroet, 5 Rdlr., hvorimod de selv ved Kroemanden, som nu er eller efterkommendes worder der paa Stedet, maa lade brøgge Øll og brende Brændevin ubehindret i alle maader."

Kroen har navnlig i ældre Tid spillet en stor Rolle for de gode Folk i Hvalsø; her hentede de baade Brød og Brændevin, og da Hjemmebrygningen ophørte, ogsaa Øllet, og Kroen var det Sted, hvor man søgte Adspredelse fra det daglige Livs Slid og Slæb.

Det var saaledes i ældre Tid en almindelig Skik, at Hvalsø Bymænd gik til Kros Søndag Eftermiddag; men, naar der var nydt rigeligt af Øl og Brændevin, hændte det hyppigt, at der opstod Klammeri, og naar to Koner mødtes paa Bygaden Mandag Morgen, var det første Spørgsmaal derfor næsten altid:

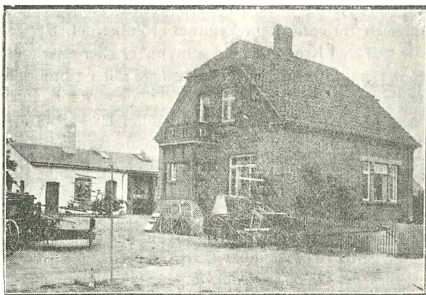

Interiør fra Hvalsø Gemysetørreri.

„Hvem sloges i Gaar, og hvem fik Pryglene?“ og det var næppe uden Grund, at Folkene i Hvalsø dengang kaldtes „de gale Hvalsøere“.

I Aaret 1873 brændte Hovedbygningen, Stalde og Ladelænger, hvorimod Gæstgiveriet og Rejseladen samt Bryggeri- og Brænderibygningerne reddedes. Et Par Aar efter gik der Ild i Brændeovnsbrænderiet, som efter Branden blev nedlagt, hvorimod Ølbryggeriet drevs indtil 1918, da det ogsaa blev nedlagt.

Buske er nu, ved Tilkøb af Jord, kun en stor Landejendom, da Købmandshandelen og Gæstgiveriet i 1875 blev flyttet ned ved Stationen paa den da byggede Kalundborgbane, og Bage-

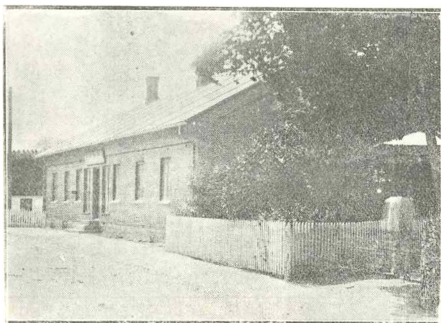

J. H. Christoffersens Maskinværksted

riet blev flyttet til Hvalsø og overtaget af en driftig Mand, afdøde Bagermester Ole Larsen, der allerede havde bygget en Mølle oppe paa Jerndalsbakken.

SONNERUPGAARD

i Hvalsø Sogn, som paa flere Maader har haft Betydning for Hvalsø, bl. a. derved, at Hvalsøerne i ældre Tid var hoveripligtige dertil, og i en nyere Tid ved, at de fleste af Husmændene var faste Arbejdere paa Gaarden, har forhen haft Ejere i de gamle danske Adelslægter Brahe, Bildt, Urne og fl., og Minder

Hvalsø Brødfabrik (J. Larsen)

herom findes endnu i Kirken. Den gamle Borg, som laa paa en Holm i en lille Sø, brændte 1731, og Søen kaldes derfor endnu „den brændte Grav“. Den daværende Ejer, Konferentsraad Junge, opførte Gaarden igen lidt længere mod Syd, men i den nyeste Tid er Gaarden bleven helt ombygget og præsenterer sig nu som en stor moderne Forpagtergaard.

1793 blev Sonnerupgaard købt af Etatsraad Zeuthen, hvis Søn, Baron Zeuthen i 1843 lagde den ind under det af ham oprettede Baroni Zeuthen, Tølløse Gods.

GAMLE MINDER

1. Uhrfabrikken. I Aaret 1780 havde Hof-Uhrmager Jørgen Jürgensen, Faderen til den bekendte Kronometermager Urban Jürgensen og til Islands ukronede Konge for en Tid, Jørgen Jürgensen, anlagt en Uhrfabrik i Kirke-Hvalsø i Forening med Uhrmager Larpent. Et Vidnesbyrd herom haves i en gammel

Kirkebog fra den Tid, hvori findes indført Navne paa franske Uhrmagersvende, der har faaet deres Børn døbt i Kirken eller er indskrevet som Faddere. Fabrikken blev senere nedlagt, men der var dog forfærdiget omtrent 1500 gode Lommeuhre.

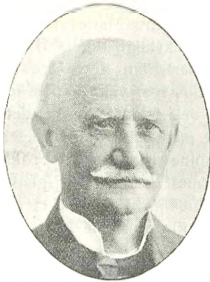
For en Del Aar siden levede der i Hvalsø en Mand, som bar Navnet Rasmus Uhrmager og boede i Uhrmagerhuset. Denne Mand befattede sig med at rensse Stueuhre og havde lært Kunsten af sin Fader, der havde arbejdet i Jürgensen & Larpents Uhrfabrik.

H. P. Hansens Karetmagerforretning

2. Spaniolerne. Da de spanske Regimenter i 1808 kom her til Danmark, blev 2. Bataillon af Regimentet Asturien lagt i Kantonnement i Egnen mellem Roskilde og Holbæk, og en Del af disse Soldater var da indkvarteret i Hvalsø. For ikke mange Aar siden fortalte gamle Folk om, hvad de i deres Barn-dom havde hørt af deres Forældre om disse fremmede Folk, der spiste baade Snegle og Frøer.

3. Jomfrukilderne. Et Stykke sydvest for Hvalsø, der hvor nu Jernbanedæmningen gaar over Elverdamsaaen, findes nogle Kilder, som kaldes Jomfrukilderne. Langt tilbage i den katolske Tid har de været hellige Kilder, indviede til Jomfru Marie, og Vandet i dem har selvfølgelig haft Kraft til at helbrede syge og værkbudne. Efter Reformationen, da man stræbte efter at udrydde alt, hvad der kunde minde om den katolske Tid, men alligevel ikke kunde faa Bugt med den gamle Overtro paa Vandets helbredende Kraft, er der saa til Kilderne bleven knyttet et

V. Carlsen, Førstelærer

P. Hansen, Købmand

P. Andersen, Købmand

J. Larsen, Fabrikant

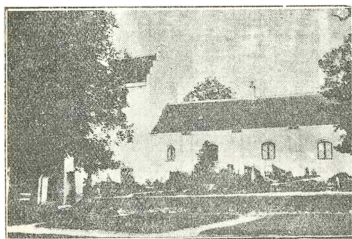

H. P. Hansen, Karetmager

J. H. Christoffersen, Fabrikant

Sagn om tre Jomfruer, som var bleven dræbt af Røvere der paa Stedet, og medens Mindet om Jomfru Marie svandt bort, fastslog Overtroen, at det var de uskyldige Pigers Blod, der havde draget de undergørende Kilder frem af Jordens Skød. Lige indtil 1871 vedblev man hvert Aar at valfarte til Kilderne, dels for at vadske sig i Vandet og dels for at drikke af det eller bringe noget af den kostelige Drik med hjem til dem, der var for gamle eller for svage til at kunne drage med til Kilderne. Samtidig blev der holdt Marked, mest over Husflidsgenstande som Vidjekurve, Riber og andet Trætøj, hjemmevævet Lærred o. l. Selvfølgelig fandtes der ogsaa til Fornøjelse for Ungdom-

men Gynger, Karuseller og andet Markedsgøgl og i de to nærliggende Gaarde, Kildegaarden og Prøvegaarden, var der Dans og Beværtning lige til den lyse Morgen.

KIRKEN

Hvalsø Kirke er en hyggelig gammel

Landsbykirke fra det 12. eller 13. Aarhundrede. I Kirken findes flere gamle Begravelser og en Del Epitafier over Præster. Hvad man dog straks lægger Mærke til, naar man træder ind i Kirken, er et Skib, som hænger under Hvælvingen lige for Indgangsdøren, og en gammel Malm-Lysekrone. Paa denne findes følgende Indskrift:

Hvalsø Kirke med en Crone
og et Skib jeg zire vil;
men o Gud i Himmel Throne
Dig skal Æren høre til.

Nicolay Junge Friederich Mohr.

Kjøbenhavn, den 7. Oktober 1722.

Traditionen beretter, at Giveren, som var en Slægtning af den daværende Ejer af Kirken og Sonnerupgaard, Konferentsraad Junge, skulde være faldet i algierske Søroveres Fangenskab og havde da lovet, at han, naar han slap fri, vilde skænke en Lysekrone og et Skib til Kirken der hjemme i Hvalsø.

Til Venstre i Koret hænger et gammelt Maleri, som tidligere har smykket Forsiden af Alterbordet, og som forestiller de hellige tre Kongers Tilbedelse af Jesusbarnet. Billedet skal være

fra Kong Hans's Tid. I Kirken findes en Del smukt Billedskærerarbejde, Manderup Parsbjergs og Anna Brahes adelige Vaaben, et Brudstykke af den gamle katolske Skriftestol og meget andet, og endelig ejer Kirken en gammel forgyldt Sølv-Altarkalk, som er skænket af Anna Brahe og forsynet med følgende Indskrift:

„Denne Kalck og Disch Hafver Erlich og Welbørdige Frue, „Anna Brahe, Manderup Parberges, til Sonnerup gifvet Til „Hendis Sogne Kircke Wed Sonnerup, Hvalsø Kirche, Til en „evig lhukommelse. Forbandet Blijfver Den, Som tager Den fra „denne Kircke. Amen.“

Gammel Alterbillede fra Aar 1500 i Hvalsø Kirke.

I Taarnet ved Kirkens vestlige Ende var tidligere Materialhus; nu benyttes Taarnet som Ligkapel. Imod Sædvane findes Vaabenhuset paa Nordsiden af Kirken, og hertil knytter sig et gammelt Sagn. Ifølge dette skulde Kirkens Indgang oprindeligt have været paa Sydsiden, men en Lindorm havde lagt sig foran Kirken med Hovedet ved Indgangen, saa Folk ikke kunde komme ind i Kirken. Man brød saa Hul paa Nordsiden og byggede Vaabenhuset der. For at faa Lindormen dræbt, opfødte man saa med sød Mælk og Nøddekærner en Tyr, som man, da den var tre Aar gammel, førte mod Lindormen. Kampen mellem Tyren og Lindormen stod ned for Kirken paa den Plads, som endnu den Dag kaldes „Tyrebroen“.

DEN NY TID,

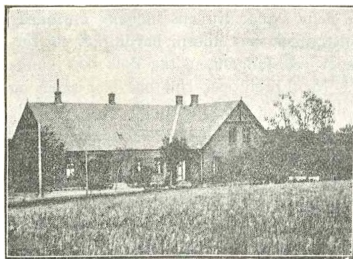
i Hvalsø maa dateres fra 1873. Da begyndte man at bygge Kallundborgbanen, den første Bane, der berørte Hvalsø, og med

den begyndte ogsaa et nyt og kraftigere Liv at røre sig i Byen og dens Omegn. Husmændene, som alle vare Fæstere under Tølløse Gods, købte deres Huse af Godsejeren for snart efter

P. Hansens Kolonial-, Korn-, Foderstof- og Trælastforretning.

at sælge det gamle Hus i Byen med tilhørende Vænge til Byggegrund til de ny Folk, som nu flyttede til Hvalsø. Jordlodden i Husmandsmarken beholdt de saa selv, men efterhaanden er disse Lodder atter bleven solgt og samlet paa nogle faa Hænder, saa at Husmændenes Antal er svundet meget betydeligt ind. Blandt de første Nybyggere maa nævnes Dyr læge Wedel, Sadel-

mager Petersen og Apoteker Jensen, som byggede Apoteket. Omtrent samtidig byggede den daværende Ejer af Buske, Proprietær H. Trebbien, Hotellet ved Hvalsø Station paa et Stykke af Skolelodden, som Jernbanen havde skaaret fra. Hertil

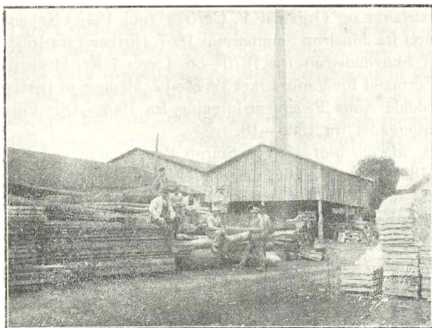
Hvalsø Skole

Vett & Wessels Udsalg ved P. Andersen.

flyttede han saa Gæstgiveriet og Købmandshandelen fra Buske, hvor Kroholdet blev nedlagt.

Men nogen rigtig Fart i Byggeriet kom der ikke, før Kommunen i 1888 byggede en ny og tidssvarende Kommuneskole ude paa „Degnelodden“, og samtidig fik Ministeriets Tilladelse til at sælge „Skolelodden“, som laa paa begge Sider af Vejen til Stationen, til Byggegrunde. Her slog Købmand P. Andersen sig ned og oprettede en Vett & Wessel Manufakturforretning.

Hvalø Savværk og Elektricitetsværk ved C. Olsen.

Et Andelsmejeri blev anlagt, Tømrmester H. Petersen byggede et Savværk, hvortil han senere knyttede Elektricitetsværket, Konditor Larsen byggede et nyt Bageri og Konpitori, hvori senere blev indrettet en Afholdsrestauration og Aar efter Aar byggedes der Villaer og Forretningsbygninger, saa at den 10 Tdr. Land store Skolelod er helt bebygget.

I de sidste Aar er der Nord for Jernbanen begyndt at vokse et nyt Kvarter op, som sikkert vil udvikle sig yderligere, naar den midtsjællandske Bane ad Aare er bygget.

Der findes nu i Hvalsø 1 Hotel, 2 større og 4 mindre Købmandsforretninger, 1 Kaffehandel, 3 Manufakturforretninger, 1 Boghandel, 1 Rammefabrik, 1 Savværk, 1 Cementstøberi, 1 Kartoffeltørreri, 1 Andelsmejeri, 1 Realskole, Apotek, Læge og Dyr-læge samt alle mulige Haandværkere. Desuden har Byen et Elektricitetsværk og to Vandværker, og alt dette nye er kommet til i Løbet at de sidste 35 Aar. Efter al Sandsynlighed vil den ny Hvalsø Station blive en af de største Landstationer paa Sjælland og den forøgede Trafik vil medføre, at der kommer flere ny Folk til Byen, og at der opstaar ny Virksomheder.

Kendte Navne og Datoer

Førstelærer og Organist *V. Carlsen*, født 1847 i København. Dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1867, Huslærer fra 1867—70. Lærer i Skovhadstrup fra 1870—86, Lærer i Kr. Hvalsø siden 1886. Formand for Vandværket 1905—12. Medlem af Bestyrelsen for Roskilde Amts Plejehjemsforening fra 1902—18. Formand for Værgeraadet fra 1906—18.

Johs. Mørch, født 1867 i Starup Præstegaard ved Kolding. Siden 1897 praktiserende Læge i Hvalsø samt Jernbanelæge. Formand for Hvalsø Grundejerforening, for Sygeplejeforeningen for Hvalsø-Særløse Kommune, Formand for Roskilde og Omegns Lægeforening og for den sjælland-falsterske Lægeforening.

Købmand *Harald Petersen*, født i Holbæk 1892. Uddannet hos Th. Petersens Efterfølger, Købmand Martin Jeppesen i Holbæk. Eksamen fra Grønners Handelsakademi. Overtog i 1915 Købmandsforretningen ved Hvalsø Station, hvor den har været drevet siden 1875 som en Fortsættelse af den gamle Købmands-

handel i Buske Kro. Driver en betydelig Handel med Trælast og andre Bygningsmaterialer.

Bagermester *J. Larsen*, født i Soderup Sogn 1872. Overtog i 1906 Hvalsø Bageri efter sin Fader, Bager Ole Larsen. I 1909 omdannedes Bageriet til Brødfabrik og forsynedes med Nutidens nyeste og bedste Maskiner samt elektrisk Drivkraft. Larsen har været Formand for Haandværkerforeningen og er nu Medlem af Sogneraadet.

Købmand *P. Hansen*, født 1874 i Førslev ved Haslev. Overtog i 1896 sin Faders Forretning i Førslev. Købte i 1905 af Købmand H. P. Hansen den af ham i 1877 byggede Ejendom med den deri værende Handel med Foderstoffer, Korn, Trælast og Kolonialvarer m. m. Har Depot for A/S Tuborgs Fabrikker og A/S De forenede Bryggerier, har egen Aftapningsanstalt. I 1918 er købt et betydeligt Areal, der er bestemt til en større Udvidelse af Forretningen, som for nylig er overgaaet til et Aktieselskab med P. Hansen som Direktør.

Fabrikant *Joh. E. Jensen*, født 1881 i Soderup Sogn. Begyndte i Hvalsø i Aaret 1904 som Kommissionær, men udvidede meget hurtigt sin Forretning. Byggede i 1916 et Tørreri, hvori der aarlig tørredes store Mængder Hvidkaal, Gulerødder, Kaalrabi og Kartoffer. I Forening med Tørreriet drives en Hakkelsefabrik. Fabrikant J. har ligeledes de sidste Aar drevet Tørveskæring, hvorved beskæftiges ca. 100 Mand. I 1918 fabrikeredes her 14 Millioner Tørv.

Tømrermester *H. Pedersen*, født 1865 i Tølløse Sogn. Byggede i 1894 Hvalsø Savværk, hvortil i 1910 knyttedes et Elektricitetsværk, som forsyner Byen og Stationen med Lys og Drivkraft. I 1914 solgtes Sav- og Elektricitetsværket til C. Olsen, som efter en Brand 1917 har nyopbygget det igen. I 1918 har Olsen igen bortbyttet det mod en større Landejendom.

Snedkermester *Bjerring Petersen*, født 1879 i Hvalsø. Driver Møbelsnedkeri med Istandsættelse og Polering af antikke Møbler som Specialitet. Har været Formand for Roskilde Amts 33te Skyttekreds siden 1903. Formand for Haandværker- og Industriforeningen for Hvalsø og Omegn. Vurderingsmand for Landhypothekforeningen.

Karetmager *H. P. Hansen*, født 1870 i Kidserup. Byggede 1893 den Ejendom, hvori han siden har drevet Vognfabrikation og Reparationsarbejde. Formand for Hvalsø Afholdsforening. Næstformand for Svendeprovekommissionen. Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen.

Fabrikant *J. H. Christoffersen*, født 1875 i Veterslev ved Ringsted. Fabrikation af Landbrugsmaskiner samt Reparationsværksted. Byggede Maskinfabrikken i 1911.

Manufakturhandler *P. Andersen*, født 1867 i Frølund. Bestyrede en Forretning i Helsingør i tre Aar. Etablerede sig i Hvalsø 1894. Hvalsøs største Manufakturforretning. Udsalg fra Vett & Wessel. Samtidig Forretningsrejsende i Aarene 1896—1916.

Købmand *O. Kr. Jørgensen*, født 1861 i Hjørnlunde Sogn. Kolonialforretning. Sogneraadformand, Formand for Hvalsø Spareforening og for Hundredmandsforeningen.

M. JENSEN

TØLLOSE STATIONSBY

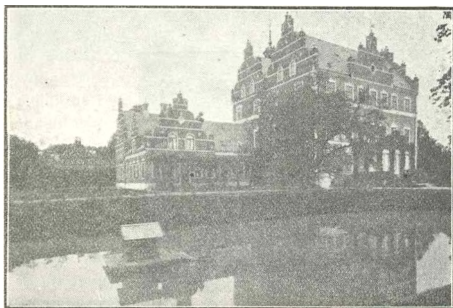

Tølløse Stationsby ligger i en smuk Egn. Høje Bakker: Gyl-denløves Høj med Stidstrup Bjerg i Sydøst, Ordrup Bakke i Syd, og Vest paa den lange Række af mægtige Højder: Grøntvedsbakkerne, der begrænser Udsigten i Vest og Nordvest, dan-ner en storstilet Ramme om Lavlandet, hvori Tølløse m. fl. Sogne breder sig med frodige, velplejede Marker. Egnen er frugtbar og Befolkningen er velstillet.

Roskilde—Holbæk Landevej fører over den anselige Broskovs-bakke ned til den vide Dal ved Elverdammen, hvorfra udstrakte Engdrag breder sig til højre og venstre for mod Nord at ud-munde i den skønne Bramsnæsvis og Syd-paa løbe op forbi Aastrup, Todre — maaske Toderød Mølle, gennem Dumpedal, helt forbi den i sin Tid meget omtalte Kildebro, der voldte Ingeniørerne saa meget Bryderi ved Jernbanens Anlæg. Fra Elverdamskroen stiger Bivejene forbi Sømølle, Fristrup og Hesle Mølle ad stejle Bakker op til den hyggelige Landsby Kvarmløse, paa hvis Jorder Stationen og Byen omkring den har fundet Plads. I en Grusgrav i Kvarmløse er ved et Skelet fundet Gen-stande, der skønnedes at stamme fra den ældre Jernalder: et Lerkar en Træspand med Bronzebeslag, to Sølvsmykker, et Hængesmykke af Guld og en Mængde Perler af Rav og brændt Ler. Desuden vidner de anselige, til Dels velbevarede Runddys-ser paa Nr. Vallingerød, Tølløse og Nyby Marker om, at Eg-nens Bebyggelse gaar tilbage til den fjerne Stenalder. Tølløse By med Kirke og Herregaard ligger lunt i Læ af Skov og Park og Haver. Kirken er opført af Fraadsten ligesom de fleste Kirker omkring det gamle Brud ved Vintremøllerne, og hidrører fra 12. Aarhundrede. Oprindelig var Loftet fladt, men er senere erstattet med Hvælvinger. Over disse ses endnu Rester af Kalk-malerier. Dens indre er dækket med moderne Dekorationer i Oliefarver og smykket med indmurede Gipsrelieffer: over Kor-buen Evangelisterne samt i Koret en Gruppe der forestiller Jesus i Disciplenes Kred. Ved Sydsiden af Kirken opførte Fru Lene

Barnekow 1647 et Kapel; under dette gemmes Liget af den bekendte Adelsmand Christian Barnekow, som fandt Døden i den ulykkelige Træfning paa Skjellinge Hede 21. Februar 1612. I Kapellet findes et pragtfuldt i sort og hvidt Marmor udført Epitafium (af Quellinus) med Figurer af Tiden og Døden, rejst af Fr. Gersdorff over hans Hustru Elisabeth Sophie Skeel † 1690. Kirken tilhørte Baroniet Zeuthen, indtil den i 1912 overgik til Selveje.

Tølløsegaard tilhørte oprindelig Roskilde Bispestol, men blev

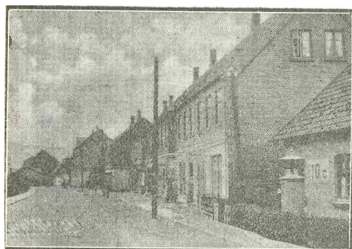
Tølløse Slot

ved Reformationen inddraget under Kronen; Kristian III overdrager den til forhenværende Biskop i Aarhus, Ove Bilde. 1558 kom den i Peder Oxes Eje, og han opførte 1575 den endnu bevarede Hovedbygning, der bestaar af 2 med Længdesiden sammenbyggede Huse med et Taarn, der senere er nedbrudt. Af senere Ejere skal nævnes den førømtalte Christian Barnekow til Birkholm (Løvenborg) og Christian Skeel den rige, den eneste af Griffenfeldts elleve Dommere, som nægtede at underskrive Dødsdommen. 1793 købtes Gaarden af Etatsraad P. Chr. Zeuthen, hvis Søn, Chr. Fr. Zeuthen, i 1843 fik Tølløse, Søgaard og Sonnerup oprettet til Baroniet Zeuthen.

Paa modsatte Side af Stationsbyen ligger i den dybe Dal med Elverdamsaaen gennem Haven, paa Skellet mellem Holbæk og Gl. Roskilde Amt, den gamle Herregaard Aastrup, hvis sidste Ejer Lensgreve Fr. V. Dannemand sammen med sin Hustru Louise Christiane født Grevinde af Schulin bestemte ved Testa-

mente 1857, at Aastrup med alt tilhørende skulde efter begges Død være et Kloster for „uformuende Fruentimmer“ og under Navn af „den grevelige Dannemandske Stiftelse“ staa under Justitsministeriets Tilsyn.

Inden for disse Rammer ligger altsaa Tølløse Stationsby, 55 km Vest for København, 57 km Øst for Kalundborg. Navnet burde maaske været Kvarmløse, da Byen helt ligger paa denne Bys Grund, men her som anden Steds brugte man Kirkesognets Navn. For 43 Aar siden — ældre Folk i Egnen minde det let — fandtes ved Vejen mellem Tølløse og Kvarmløse kun 3 Boliger: Skrædderhuset, „Jeppes Sted“ og Jordemoder-

boligen, mens Byen nu (1918) rummer ca. 800 Indbyggere, og i adskillige Henseender danner Egnens Midtpunkt, kendeligt langt ude i Landskabet ved Teglværkets 2 magtige Skorstene og om Aftenen ved Skinnet fra de elektriske Lamper i Huse

og paa Gader. Jernbanen København—Kalundborg aabnedes 1. Januar 1875, og man indsaa, at her var Muligheder; samme Aar byggede Tømrer Hans Andersen det nu temmelig uanselige, men den Gang næsten flotte Hus med Frontspice, hvori Skræddermester H. Clausen i mange Aar har drevet sin Forretning, og Egnens Folk mente, han „maatte fejle noget“, siden han kunde falde paa at rejse et saadant Palads paa dette øde Sted. Nu rummer Byen mange Huse, der fylder adskilligt mere i Landskabet end H. Clausens beskedne Hus ved Kvarmløsevejen, men det var ubestrideligt Stationsbyens første Forretning, som her blev bygget. 1874—75 medens Banen var under Bygning, opførte Gaardejer i Kvarmløse Hans Knudsen, hvis Mark fulgte Vejen lige til Lunderød Markskel, en Forretningsejendom med Rejselade i Trekanten mellem Banelinien og Vejen og solgte den til Købmand Bay Jensen, der imidlertid allerede 1878 maatte lukke; hans Efterfølgere blev først Emil Jensen og dernæst C. Knudsen, der døde 1907. Forretningens nuværende Ejer, Aage Knudsen, Søn af C. Knudsen, var den Gang kun

L. P. Jensens Kolonial-, Kul-, Korn- & Foderstofforretning.

18 Aar gl., og man tvivlede om, at Enken med sin pur unge Søns Hjælp kunde holde Forretningen oven Vande, men med en Alvor og Energi, som var langt over hans Alder, tog unge Knudsen fat og førte Virksomheden videre, saa hans Omsætning og Kundekreds er vokset fra Aar til Aar, og Forretningen er nu blandt Byens største.

En anden større Købmandshandel ejes og drives af L. P. Jensen, født ude ved Stevns Klint; han lærte Handelen i Køge, og arbejdede siden i Haslev og København, men begyndte saa i Tølløse 1895. Følgende Aar byggede han sin nuværende Ejendom. Han vovede dog ikke at lægge an i det større, men delte Huset til to Forretninger og udlejede den ene til Manufakturhandler F. Hansen. Snart fandt dog begge Pladsen for trang, L. P. Jensens Forretning maatte lægge Beslag paa hele Bygningen, og F. Hansen byggede sin anselige Ejendom, hvori hans Manufakturhandel endnu findes. Tæt ved Banegaarden ligger C. L. Svendsens meget betydelige 3 Etagers Hus. Oprindeligt var hans Forretning og Bolig klemmt inde i et lille Hus ved Gaden, og Udvidelser var umulige, med mindre man nedrev dette og rejste et nyt. Ved Køb af Nabohuset blev det muligt midler-

L. P. Jensen, Købmand.

tidig at flyttede Forretningen, og 1910 rejstes saa de nuværende meget rummelige Butikker, der sammen med Magasinerne i Gaarden afgiver Plads for den store Forretning, ogsaa Haandapotek.

Imidlertid havde Byen naturligvis faaet sit Hotel, bygget af Gaardejer Morten Jespersen, Kvarmløse; men Vejen dertil laa paa Statsbanens Grund, saa baade Hotellet og Vognmand O. P. Andersen, der opførte den store Bygning, hvori nu i mange Aar Afholdshotellet har haft sine Lokaler, aarlig maatte svare en Vejafgift til Statsbanerne, indtil man ved privat Initiativ 1901—02 fik anlagt „Ny Vej“, der forbi Hotellet og jævn-

Posthuset

bende med Statsbanen skaber kortere Forbindelse med Soderup Sogn, som hører til Stationsbyens Opland mod Øst. Nu gaar Bebyggelsen rask: Ølhandler, senere tillige Grosserer, Jens Larsen køber „Jeppes Sted“ — Huset var brændt i September 1901 — og opfører flere

Ejendomme med baade 2 og 3 Værelses Lejligheder, og det viser sig, at der er Brug for dem. Ligeledes byggede han tæt ved Statsbanernes Varehus, Nord for Banelinien, sin smukke og rummelige Villa med Forretningslokaler, i hvilke hans Efterfølger, Brødrene Jensen, fortsætter hans Virksomhed. Samme Jens Larsen, som døde paa Rovsings Klinik 1914, var i det hele en ualmindelig virksom og dygtig Mand, som foruden at være Medlem af Sogneraadet og passe sin omfattende Forretning tog fat paa mange forskellige Opgaver, derom senere.

23. December 1901 aabnedes Privatbanen Tølløse—Høng, og denne Banes Mandskab bosatte sig væsentlig i Tølløse. En Forøgelse altsaa af Befolkningen i Stationsbyen; men havde man tænkt sig derved at vinde øgede Fremtidsmuligheder for Forretningslivet, blev man skuffet. Banen bortklippede snarere et sydligt Opland, idet der langs med den fremstod ny Centre for Forretningsdannelser, og Tølløse St. udvikler sig ikke læn-

gere med samme Fart, dog foretages ogsaa nu Byggearbejder, idet der bestandig er Trang dertil. En Hindring for Udvidelserne er det imidlertid, at Baroniet Zeuthens Omraade rækker saa nær til Byen, idet Salg af Byggegrunde hidtil ikke herfra har fundet Sted.

En Maalestok for Byen Vækst har man ogsaa i den offentlige Skole, som derfor kortelig bør omtales. Inde i Kirkebyen, lunt hængemt mellem frodige Haver, ligger den gamle Skole — nu beboet af Godsforvalteren — overmaade hyggeligt, men

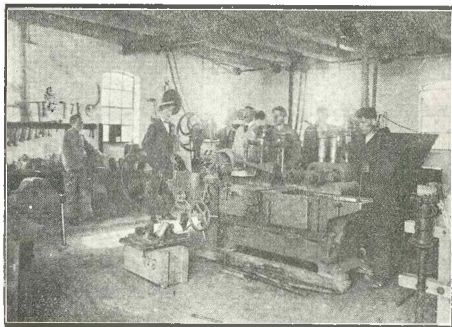

A/S Kreiborgs Maskinfabrik

manglende Plads til at vokse paa. Gamle Lærer J. Chr. Dippel, født Københavner, udlært Filehugger, saa eks. Lærer, havde i henvend 30 Aar alene passet Byens Skole. Rigtignok var der af et Aktieselskab rejst en Realskole ved Stationen, og en Privatskole fandtes i Tølløse By, men Mangelen paa Plads allerede nu og antagelig mere, som den ny By skød frem, nødvendiggjorde Udvidelser af Skolevæsenet. Skolekommissionen og Sogneraadet, hvis Formand var Gaardejer David Jensen, Aagerup, overvejede og drøftede forskellige Forslag, navnlig om man burde bibeholde Gl. Tølløse Skole og bygge en ny ved Stationen eller maaske samle det hele i en større Skole mellem Byen og Stationen. Naturligvis var Meningerne delte, men den sidste Tanke sejrede. Ved Mageskifte med Baroniet fik Kommunen for Skolelod og Degnelod, ialt 18 Tdr. Ld. overladt ca. 22 Tdr. Ld. af Hovmarken, begrænset af Tølløse—Kvarmløse-Vejen og Lunderød-Vejen, og her paa en høj Bakke, nær Vejen, rejstes

i Sommeren 1901 den anselige og smukke Tølløse Kommuneskole med 3 Klasseværelser, Spisestue for Børnene, Gange m. v. og Bolig for Førstelæreren, anden Lærer og Læreriinde.

Her laa nu den ny Skole paa sin Bakketop, omsust af friske Vinde, et Vidnesbyrd om Befolkningens Interesse og Offervilje og om dygtige Bygmestres omhyggelige Arbejde. 1. Oktober rykker Elever og Lærere ind i de lyse og rummelige Lokaler, Førstelærer Dippel, Andenlærer Petersen, og 113 Skolebørn. For Lærer Dippels Vedkommende blev Arbejdet her dog

Interiør fra A/S Kreiborgs Maskinfabrik

af kort Varighed, han fandt sig aldrig rigtig vel under de ny Forhold, i December 1902 tog han Afsked, og Lærer M. Jensen blev hans Afløser. Det var jo Planen, at der, naar Børneantallet voksede, skulde ansættes en Læreriinde. Dette skele 1904, da Børnenes Antal naaede 141, og man oprettede en ny Klasse. Imidlertid vokser Stationsbyens Bidrag bestandig, 1911 var der 210 Børn i Skolen, og Skolemyndighederne vedtog og foretog den betydelige Omordning at dele Eleverne i 7 Klasser, ansatte endnu en Læreriinde, byggede Klasseværelse m. v. og Bolig for gift Andenlærer; Skolen naaede derved et længe ønsket Maal: 7 etaarige Klasser, saa Børnene, enkelte Undtagelser fra regnet, kunde følges ad fra Klasse til Klasse gennem Skoletiden.

Af større Industrivirksomheder maa især nævnes Teglværket. 1896 solgte Gaardejer Hans Knudsen sin Gaard til A/S „Ny Kalkbrænderi“, der anlagde Værket, som nu tilhører A/S Fre-

deriksholms Kalk- og Teglværker. Her fremstilles aarlig ca. 3 Millioner Teglsten, og 27 Arbejdere har Virksomhed Aaret rundt. Arbejdet har hele Tiden været ledet af Chr. Møller. Endvidere har Stationsbyen en Maskinfabrik, A/S Krejborg, der saavel som Savværket i de senere Aar har givet Underhold til mange Familier. Endelig et Mejeri, der oprindeligt blev anlagt af førnævnte Jens Larsen og under forskellige Ejere har fort-

Interiør fra A/S Krejborgs Maskinfabrik.

sat Virksomheden og forsynet Byen med de nødvendige Mejeriprodukter.

Foruden de alt nævnte findes endnu forskellige smukke og gode Forretninger: P. C. Frederiksens Skræder- og Skotøjsforretning, Carl Petersens Bog-, Papir- og Galanterihandel, H. M. Rasmussens Manufakturforretning, L. Arildsens Tømrer- og Snedkerforretning og flere samt naturligvis Barberstuen og fotografisk Atelier, saa Byen handelsmæssigt set udmærket kan tilfredsstille Omlandets almindelige Behov gennem sin dygtige og hensynsfulde Handels- og Haandværkerstand.

Et talende Vidnesbyrd om Stationsbyens Fremgang har man i Kommunens Skatteliste. Sammenlign blot Aaret 1903 med Aaret 1918—19.

	Hele Kommunens paalignede Skat	Stationsbyens do.
1903	Kr. 28294,95	Kr. 2534,15
1918—19. . .	- 86509,21	- 14060,30

hvilket betyder med omtrentlige Tal, at Stationsbyens Andel af

hele Kommunens paalignede Skat i dette Tidsrum er steget fra knap 9 pCt. til over 16 pCt.

Indtil 1906 var Stationsforstanderen i Tølløse tillige Postmester, men da blev Postvæsenet skilt ud, og Postm. G. Hansen fra Gedsted ansattes som Postmester i Tølløse. Under denne Mands overordentlig dygtige Ledelse ordnes Tølløse Postdistrikt,

H. M. Rasmussens Manufakturhandel.

omfattende Postekspeditionerne: Hvalsø, K. Eskildstrup, Merløse, Nyrup og Stenlille og Brevsamlingsstedet Uggerløse; 1910 bygges Byens smukke Posthus, og Postmester Hansen skaffede Egnen et Postkontor, hvor ung og gammel, rig og fattig nød samme elskværdige og prompte Behandling ved Disken, ligesom det fornemmelig skyldtes ham, at Stationsbyen fik Postombæring 3 Gange daglig. Desværre maatte man slippe ham i 1916, da han blev forflyttet til Ringsted.

Medens denne Udvikling gennem Aarene har fundet Sted, og Bygmestrene L. Arildsen og P. F. Olsen har rejst det ene Hjørne efter det andet og senere bygget en Etage oven paa mange af dem, har den tætte Bebyggelse, den højere Lefevod og de deraf flydende Krav til Hensigtsmæssighed og Komfort Tid efter anden krævet Anlæg og Institutioner af forskellig Art: Vandværk 1903, Bank 1905, Kloakledninger og Fortove 1911 og Elektricitetsværk 1911.

Forretningsfolkene savnede praktisk og let Forbindelse med Pengeinstituter, og man drøftede nu og da forskellige Forslag

til en Forbedring af Byens Omsætningsforhold. Jens Larsen og L. P. Jensen forhandlede med „Den sjællandske Bondestands Sparekasse om at holde ugentlig Kontordag i Tølløse og med forskellige Banker om at oprette en Tølløse-Filial, og da intet af dette lod sig realisere, samlede ovennævnte Mænd, Forpagter Ulrich, Aastrup, Manufakturhandler F. Hansen, Købmand C. L. Svendsen m. fl. af Byens handlende, Gaardmændene Chr. Nielsen, Glæmosegaard, og A. Johansen, Nr. Eskildstrup, samt enkelte interesserede fra Nabosognene til Forhandling om Sagen, og Resultatet af dette Møde blev Tølløse-Merløse Bank, som aabnedes 1. Oktober 1905. Betimeligheden af denne Institution skønnes let af Bankens Regnskaber, der det første Aar udviste en Omsætning af 4,690,572 Kr., medens Omsætningen i Aaret 1905 var steget til omtrent 16 Millioner. Imidlertid fremkom, maaske paa Foranledning af Andelsbanken, der tilbød at overtage T.-M. Bank til 150 pCt., et Bud fra Landmandsbanken paa 200 pCt.; dette blev antaget, og nu drives Banken som Filial under Landmandsbanken.

Gennem Byen løb en lille Bæk (Renden), kommende fra Moserne paa Glæmosegaard, rislende gennem Stationsbyens lave Dalsænkning og videre gennem Tysengen til Aamosen. I tidligere Tiders idylliske Ubemærkethed havde Bækken sprunget ved Foraarstide og listet sig stille frem i Sommerens lumre Tørhed, altid i Fred; men anderledes blev det, da Byen i Dalen voksede. Uhumskheder fra Veje og Afløb plumrede den lille Bæk, og Folk yndede ikke mere Bækkens Smaasnakken — dens „Aande lugtede“.

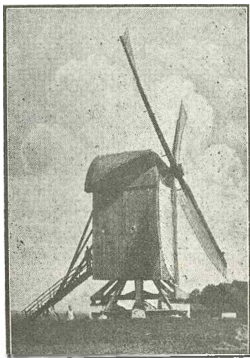
Naboerne skævede til den og henvendte sig

sluttelig til Sundhedskommissionen, der kort erklærede Bækken for utjenlig til Friheden og uheldig for Sundheden. Et Udvalg med Boghdl. Carl Petersen i Spidsen førte Sagen frem gennem Aastedsforretning, Landvæsenskommission osv., og 1911 blev

Tølløse Kirke.

Bækken tørlagt, hele Byen forsynet med Afledninger og samtidig — ved Samarbejde mellem Grundejerne og Kommunalbestyrelsen, hvis energiske Formand L. Arildsen var — med Fortove langs Vejene til almindelig Glæde for de vejfarende, der ofte før var ilde farne i Vejenes Uføre, især under en Vinteraftens Mørke. Rigtignok havde Byens Borgere noget tidligere ved Anbringelse af nogle Lux-Lamper søgt at raade Bod paa disse Tilstande; men forskellige Vanskeligheder, navnlig

med Lampernes Pasning, voldte, at Resultatet ikke ganske tilfredsstillende, ligesom man i Butikker og Boliger savnede tidssvarende Belysning. — Da fremsatte Købm. L. P. Jensen, støttet af Snedker C. Christensen, paa Haandværker- og Industriforeningens Bestyrelsesmøde Forslag om Oprettelse af et Elektricitetsværk, der kunde skaffe Byen Lys og Drivkraft til dens forskellige Virksomheder. Tanken fængede, et Udvalg med L. P. Jensen som Formand tog energisk fat paa Forberedelserne, og 31. December 1911 kunde man i Butikker og Boliger

fryde sig ved „det hvide Lys“. Naturligvis har Krigstilstanden, især ved den manglende Tilførsel af Brændselolie, voldt Elektricitetsværket Bryderi, men gensidig Imødekommenhed og Anskaffelse af Sugemotor har hidtil besejret alle Hindringer, og stadig snurrer Maskinerne og straalere Lyset i Stationsbyen — endogsaa paa Gaderne —, blot man „trykker paa Knappen“, mens man i Omegnen maa hjælpe sig, som man kan — daarlignende altsaa — med Carbid-Lampen eller Praasen.

Hvad angaar Stationsbyens aandelige Fysiognomi, da maa det vel siges, at den religiøse Interesse væsentligst samles om Indre Mission, der har et Missionshus i Byen, men navnlig takket være Grdr. Jens Mortensens, Lindegaard, udholdende Arbejde har den grundtvigske Retning vedligeholdt en Foredragsvirksomhed, som under skiftende ydre Former jævnlig samler talrige Forsamlinger, hvor Landets gode Præster og

Højskolemænd fører Ordet. — Saa ligger altsaa Tølløse Stationsby smukt i sin Dal med de mange Hjem og de mange Virksomheder gemt mellem hyggelige Haver — et Centrum for Egnens Forretningsliv og i nogen Maade for de aandelige Interessers Pleje, et Resultat af flittige og dygtige Menneskers Arbejde; maatte lige saa dygtige og om mulig mere lykkelige Borgere føre Udviklingen heldigt fremad gennem de Tider, som kommer.

Kendte Navne og Datoer

Købmand *L. P. Jensen*, født i Højrup 1861. Lært hos O. Olsen, Køge; i samme Forretning i ca. 10 Aar. Forretningen, som etableredes i Oktober 1895, omfatter Kolonial, Isenkram, Kul-, Korn- og Foderstofforretning samt Støbegods.

Maskinfabrikant *R. Kreiborg*, født i Strandby pr. Assens 1871. Lært Smederiet hos sin Fader, som var Smed og havde en mindre Gaard i Strandby. Paa Højskole 1890. Uddannet paa flere større Fabrikker i København, Maskinassistent ved Kulkompagniet i Frihavnen, nogle Aar Maskinist paa Statsbanernes Værksteder. Købte Ejendom og byggede Fabriksbygning til Maskinfabrik i Tølløse 1915. Fabrikation og Reparation af Landbrugsmaskiner i Forbindelse med Vogn- og Hestebeslag. Har som Specialitet fabrikeret Tørvepressere, særlig i 1918. Formand for Tølløse og Omegns Haandværker- og Industriforening.

Manufakturhandler *H. M. Rasmussen*, født i Nysted 1879. Lært i Nykøbing F. Senere ansat som Førstemand i Stubbe- købing, Nakskov, Roskilde og København. Etableret i Tølløse 1906, udvidet Forretningen 1909, overtaget Ejendommen 1912. Medlem af Sogneraadet samt Fattigforstander 1913—17.

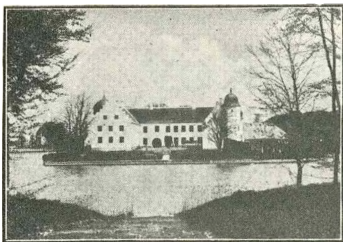

TH. KRISTENSEN

MØRKØV
OG KNABSTRUP
STATIONSBYER

Mørkøv er helt ud en Stationsby. Før Jernbanen aabnedes 1875 var der kun 3—4 gamle Huse, som endnu er til; By var der ikke noget Tilløb til.

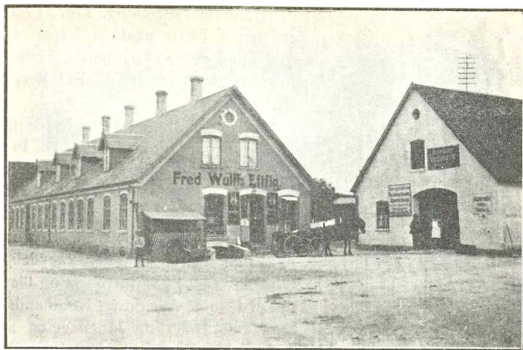
Torbenfeldt.

Stationsbygningen blev lagt i Nærheden af, hvor Banelinien skærer Nykøbing-Ringsted Landevejen. I en Afstand af $\frac{1}{2}$ km mod Syd skærer denne Landevej Kalundborg Landevejen paa en Bakke, der paa

Grund af sin Rigdom paa Sten bærer Navnet Stenhøj. Der er altsaa god Adgang til Byen fra dens Opland: Stiftsbjergby, Mørke, Frydendal, Skamstrup og Ondløse Sogne. — Af større Gaarde ligger mod Nord Bjergbygaard og mod Syd Torbenfeldt, Kongsdal og Orelund.

I de første Aar gik det smaat med Byens Vækst; det er i de sidste 20—25 Aar, at der er kommen Fart i Udviklingen. Mere og mere har Forretningsfolk og Haandværkere faaet Øje for Betydningen af at bo ved en Station.

Den første Nybygning var Gæstgiveriet. Det blev bygget samtidig med Stationsbygningen af Ejeren af Tvede Kro, O. Henriksen, som flyttede Krobevillingen ned til Stationen. Hans Broder A. P. Henriksen var Lejer af Gæstgiveriet eller „Kroen“, som det fra først af kaldtes, til 1879, da det overtoges af den nuværende Vært J. Jacobsen. Senere købte denne Ejendommen og har efter den Tid foretaget forskellige Udvidelser af den. 1913 byggede han en Teatersal, som om Vinteren ret hyppig

A/S Wulffs Eftflg. Kolonial, Korn-, Foderstof- og Trælastforretning.

tages i Brug af forskellige Provins-Skuespillerselskaber og desuden benyttes af Haandværker- og Borgerforeningen samt af Bjergby-Mørke Foredragsforening og forskellige andre Foreninger. — Den sjællandske Bondestands Sparekasse holder ugentlig Kontordag paa Gæstgiveriet.

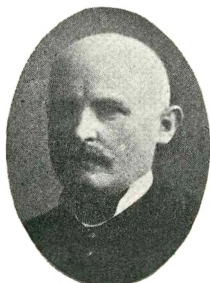
I den vestlige Ende af Gæstgiveriet var indrettet Plads for en Købmandsforretning, og denne overtoges straks af Fr. Wulff, der hidtil havde haft Forretning i Tvede Kro. Efter 10 Aars Forløb afstod han Forretningen til W. Christophersen, der under Firmanavn Fr. Wulffs Eftf. drev den i 33 Aar, til den i 1918 omdannedes til et Aktieselskab. Støt og sikkert er Forretningen stadig gaaet fremad og hævder under det gamle Navn sin Plads ikke blot som Byens ældste, men ogsaa som

A/S Wulffs Eftflg.s nye Forretningsbygning.

Fr. Wulff †

W. Christophersen.

Carl Madsen, Direktør.

dens største Forretning. Først i Aar er den i Færd med at bygge sit eget Hus, der sikkert baade i Størrelse og Kostbarhed vil blive Byens Nr. 1.

Da Kroen flyttedes fra Tvede til Mørkøv, fulgte Gaardskarl H. Pedersen med og fortsatte sin gamle Virksomhed paa den nye Plads. Det varede dog ikke længe, før han selv byggede sig et Sted, hvorfra han i flere Aar drev en betydelig Ølforretning. I samme Bygning blev ogsaa i nogle Aar drevet Købmandsforretning, men da Indehaveren af denne, J. Pedersen, i 1890 byggede sit eget Sted og flyttede Forretningen derind, toges Lokalerne i Brug af W. S. Christensen, som her begyndte en Manufakturforretning, der siden under samme Ledelse stadig er gaaet fremad og har naaet en efter Landsbyforhold betydelig Størrelse og Anseelse. 1907 flyttede Forretningen ind i egne Lokaler.

Til de ældre Virksomheder i Byen hører A. P. Rasmussens Snedkerværksted og Møbellager, der startedes 1882; nu ledes det af Sønnen Fr. Rasmussen.

Mørkøv Savværk, der er en af de betydeligste Virksomheder, blev anlagt 1894 af N. P. Knudsen, som drev Værket for egen Regning, til det 1908 overgik til et Aktieselskab med N. P. Knudsen som Driftsbestyrer.

Værket, der stadig har været i fremadskridende Udvikling, sysselsetter nu ca. 40 Mand og tilvirker aarligt 150,000 Smørdritler. Desuden har det Fabrikation og Lager af

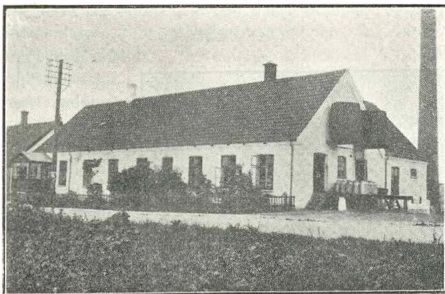

W. S. Christensens Manufakturforretning.

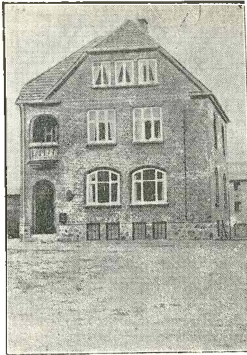
cylinderskaarne Staver til Hoved-, Kød- og Sildetønder samt Tilvirkning af forskelligt mindre Emballage i alle Maal og Opskæring af en hel Del Løv- og Naaletræ.

I Maj 1897 nedsatte Uhrmager E. Jørgensen sig i Mørkøv og har siden været Foregangsmand i meget af det, der kan betegnes som Mærkepæle i Byens Vækst og Udvikling. 1898 fik han oprettet Telefoncentral, som han endnu er Bestyrer af. Centralen begyndte med 11 Abonnenter og har nu ca. 100.

1905 stiftedes Teknisk Skole, som han i mange Aar var Formand for; nu er Købmand Hans L. Hansen det.

Mørkøv Mejeri (Ejer: J. V. Jensen).

Posthuset.

Her anføres, at samme Aar byggedes Missionshuset „Siloam“ og Aaret efter Fællesmejeriet.

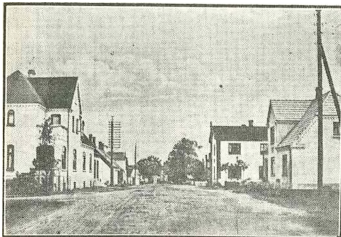
Den 19. Marts 1907 stiftedes Mørkøv Haandværker- og Borgerforening med E. Jørgensen som Formand til 1916, nu Manufakturhandler Andersen.

1908 fik Byen Gadebelysning og var i den Henseende vistnok en af de første Stationsbyer i Landet; det begyndte med 7 Petroleumslamper og har nu 20 elektriske Blus.

1910 blev Kloakvæsenet ordnet, og 1912 blev Elektricitetsværket oprettet af Uhrmager Jørgensen, Manufakturhandler Christensen, Købmand Christophersen, Gæstgiver Jacobsen og Læge Olivarius med E. Jørgensen som Formand. 1917 gik det ind under Højspændingsværket i Svinninge.

Byens første Læge var Dr. med. A. Blume, der efter at have boet til Leje en kort Tid 1892 byggede det Sted, der siden har været Byens Lægebolig. Dr. Blume afstod Forretningen til V. Olivarius, som atter i 1915 overdrog den til V. Johansson.

POSTVÆSENET

har ogsaa udviklet sig betydeligt i de forløbne Aar. — I mange Aar var det til Huse i Stationsbygningen, og Forstanderen var tillige Postekspeditor. Det første Aar udgik der kun et Postbud fra Stationen. — flytte- 1911 de Postvæsenet fra

Stationen ind i det nye Posthus, der var opført af Købmand Christophersen. Nu udgaar der daglig 8 Postbude.

Den her skitserede Udvikling forudsætter selvfølgelig en samtidig Forøgelse af Byens Folkemængde, der nu udgør ca. 600. De gamle, banebrydende Forretninger har ikke faaet Lov

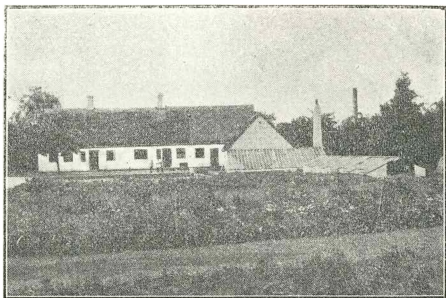
Hans L. Hansens Kolonial-, Foderstof- og Iseukramforretning.

at være ene om Markedet. Flere og flere — for Størstedelen unge Kræfter — er kommen til, og at Byen nu er ret godt forsynet baade med Forretningsmænd og Haandværkere, vil let skønnes, naar her anføres, at den har 5 Kolonial- og 3 Manufakturforretninger, 2 Slagteriudsalg, 2 Slagtere, 3 Kreaturhandlere, 2 Bagere, 3 Murere, 2 Tømrere, 3 Snedkere, 2 Smede- og Maskinværksteder, 2 Malere, 2 Barberere, 1 Blikkenslager, 1 Skomager og 1 Gartneri.

Det er vel nok en tvivlsom Fordel for Byen, at den ligger i to Kommuner, den større Halvdel i Mørke Kommune og Resten i Skamstrup-Frydendal. Jerbanestationen og den ældste Del af Byen ligger i Mørke Sogn, men Ringsted Landevejen, der et lille Stykke paa begge Sider af Jernbanen danner Skel mellem de to Kommuner, er efterhaanden bleven Byens Hovedgade, og den sydlige Del af denne ligger helt i Skamstrup Sogn, medens den nordlige Del tilhører Mørke.

Denne Fordeling i kommunal Henseende er vel nok for en stor Del Grunden til, at Byen ikke har sin egen Skole, men

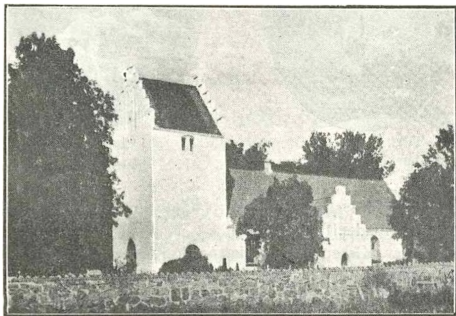
er henvist til Mørke og Frydendal Skoler. — Skønt der er to Stationer i Sognet, havde Mørke Sogn dog indtil 1914 kun een Skole, og at denne Ordning kunde blive ved at gaa saa længe, lod sig kun gøre ved, at Børnene fra Mørkøv Stationsby henvistes til at søge Skolen i Stiftsbjergby; men da de to Sogne, der hidtil havde dannet een Kommune, 1914 separere-

Chr. Mortensens Handelsgartneri.

des, og Mørke Sogn som Følge deraf maatte overtage den Del af Stationsbyens Børn, der hørte Sognet til, blev det nødvendigt at foretage en Udvidelse af Sognets Skolevæsen. Der blev da agiteret en Del for at faa en selvstændig Skole oprettet ved Mørkøv, men Resultatet blev, at der byggedes 2 Forskoler, hvoraf den ene kom til at ligge ved Hovedskolen og den anden, Ibs Skole, i Nærheden af Mørkøv St. I den første blev indrettet Lokale, hvor Sogneraadet holder sine Møder. I disse Forskoler, der begge er toklassede, og ved hvilke der er ansat eksaminerede Lærerinder, undervises Kommunens Børn indtil 9 a 10 Aars Alderen, hvorefter de samles i Hovedskolen, der har 4 Klasser og 2 Lærere. Antallet af skolepligtigede Børn i Kommunen er ca. 250; deraf gaar 130 i Hovedskolen og ca. 50 i hver af Forskolerne. Resten gaar i Realskole i Jyderup eller Holbæk eller undervises i Hjemmet. Hovedskolen er bygget 1857, men udvidet ved Tilbygning 1883 og 1914. I de 61 Aar, Skolen har staaet, er der kun skiftet Førstelærer een Gang: 1889. Tidligere har Skolen ligget i Bakkerup og hed da Bakkerup Skole. Der er endnu en Levning af den gamle Skole.

Mørke Kirke er en sjælden smuk, lys og hyggelig Kirke i Spidsbuestil. Den blev af den daværende Kirketiendejer, Hofjægermester Hoppe til Thoftholm, restaureret 1872, og ved den Lejlighed blev de gamle Kalkmalerier i Skibets Hvælvinger fremdragne. Samtidig fik Kirken sin nuværende smukke Altertavle: „Kristus velsigner de smaa Børn“ — malet af Jerndorff. Den

gamle Altertavle — een af Fru Ingemann's — findes endnu ved Kirken. Tidligere var Indgangen til Kirken paa den søndre Side. Ved Restaureringen blev det gamle Vaabehus, hvor der ogsaa findes Kalkmalerier, omdannet til Ligkapel. Nu er Hovedindgangen og Vaabehuset i Taarnet. Fra Vaabehuset fører en Glasdør med farvet Glas ind til Kirkerummet.

I Korsets Sidevægge er indmuret 2 Ligsten — ca. 2 m høje og 1 m brede. I den ene er udhugget en Kvindeskikkelse, og under denne staar:

„Her ligger begravuit erlig og velbyrdig Frue Kierstin Uiftand, salig Karl Brylkes Efterlefuerske til Toftholm, och var hendis Alder 78 Aar, og døde hun then XI Dag Julij Anno . . Gud gifue hende en salig Opstandelse. Amen.“

Paa den anden Sten staar:

„Her er begravit erlig og velagtet Mand Terkild Søfrensen, som tjente paa Torbenfeldt for Dreng og Ridefogit 36 Aar. Boede paa Mørkegaard i Egteskab med Inger Christdatter 11 Aar, aflede med hinde 7 Børn, døde den 26. November Anno 1617 i sit Alders Aar 48.

Gud gifve hannem en gledelig Opstandelse“.

W. S. Christensen,
Manufakturhandler.

Th. Christensen,
Førstelærer.

5 mindre Gravsten er anbragt i Gulvet ned ad Kirkeskibets Gang og een ude i Vaabehuset.

1910 blev Kirken selvejende, og kort efter blev der indsat Orgel, anskaffet for frivillige Bidrag fra Menigheden.

Som en Særegenhed kan anføres, at der paa Kirkegaarden er rejst en Flagstang, fra hvis Top Flaget vajer hver Søn- og Helligdag.

Kendte Navne og Datoer

Førstelærer *Th. Christensen*, født 1854 i S. Felding. Uddannet paa Jelling Seminarium 1872—75. Andenlærer i Mørke 1878—86. Enelærer i Vrangstrup 1886—89. Førstelærer i Mørke fra 1889. Sygekasseformand 1891—1917.

Købmand *W. Christophersen* (Firmanavn Fred. Wulffs Eftf.), født 1860 i Spalte, Snesere Sogn. Uddannet hos W. C. Nielsen, Stege. Overtog Forretningen, som omfatter alt henhørende under blandt Købmandsforretning, i 1885. Forretningen overgik 1918 til Aktieselskabet „Wulffs Eftf. A/S“. Forretningen er i Tidens Løb udvidet i meget betydelig Grad. C. var Sogneraadsformand 1916—17.

Manufakturhandler *W. S. Christensen*, født 1862 i Viborg. Uddannet hos Chr. M. Bynck i København og Fred. Winding, Rudkøbing. Etablerede sig 1890, udvidet 1898, flyttet og yderligere udvidet 1907.

H. L. Hansen,
Købmand.

J. V. Jensen,
Mejeriejer.

Direktor *Carl Madsen*, født 1873 i Spodsbjerg paa Langeland. Uddannet hos Chr. A. Jacobsen, Rudkøbing. Har drevet Forretning i Svinninge i 13 Aar. Indtraadt i Aug. Fr. Wulffs Forretning i 1904. Overtog Ledelsen her 1918.

Mejeriejer *J. V. Jensen*, født 1882 i Aunsø. Uddannet paa 10 af Landets bedste Mælkerier, tog Afgangseksamen fra Ladelund Mælkeriskole 1909. Mejeriet byggedes 1906. Tilbygning 1915 og 1918. Her behandles Mælken fra 18 Leverandører, væsentlig Herregaarde, med ca. 700 Køer.

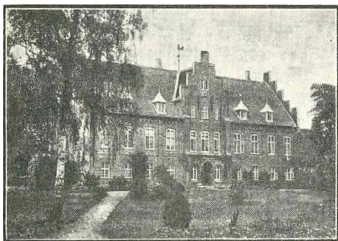
Handelsgartner *Chr. Mortensen*, født 1883 i Svendborg. Uddannet hos Gartnerne Petersen, Qvist og Rasmussen i Svendborg og har faaet videre Uddannelse i Tyskland. Har drevet blandet Handelsgartneri i 10 Aar.

Købmand *Hans L. Hansen*, født 1888 i Asminderup Sogn paa Sjælland. Uddannet hos Fred. Wulffs Eft., Mørkøv (Indehaver W. Christophersen), var ansat i samme Forretning i over 10 Aar, overtog Forretningen i Mørkøv 1916 og har arbejdet den stærkt frem. Kasserer for Mørkøv Haandværker- og Borgerforening.

KNABSTRUP STATION

Omtrent samtidig med, at den nordvestsjællandske Jernbane aabnedes 1875, blev der af Ejeren af Knabstrup Teglværk,

Knabstrupgaard.

Ingeniør W. Lunn, anlagt et privat Sidespor derfra, hvor nu Knabstrup St. ligger, op til Teglværket. Dette Spor, der er ca. 3 km langt, har en stærk Stigning (1 : 35), og det var derfor temmelig besværligt at faa Jernbanevognene op til Teglværket, saa længe Trans-

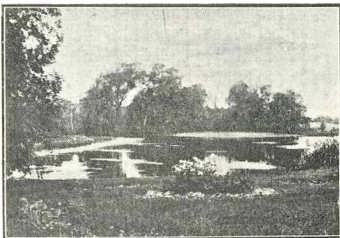
porten foregik ved Hestekraft. I de første Aar maatte tilmed Vognene hentes helt ude ved Mørkøv St., hvorfra Afstanden til Teglværket var ca. 6 km. Det gik lettere med de læssede Vogne fra Teglværket, for naar de først var sat i Gang, kunde de selv løbe næsten ud til Mørkøv. Saa kom Hestene og et Par Mand sjokkende bag efter for at trække Vognene det sidste Stykke ind til Stationen og derefter tage tomme Vogne med tilbage.

En Ændring indtraadte, da der i 1881 blev offentlig Holdeplads, hvor Sidesporet støder til Hovedbanen, saa Teglværket kun behøvede at hente og bringe Vognene der.

I Nærheden ligger Landsbyen Vendet eller Vented, men Holdepladsen fik ikke Navn efter Byen, paa hvis Grund den blev lagt, men derimod efter Teglværket, som jo ogsaa var Fader til Barnet, og kom saaledes til at hedde Knabstrup Holdeplads. Denne var dog i en Aarrække nærmest kun regnet for et Plejebarn af Statsbanen og fik ogsaa en temmelig stedmoderlig Behandling. Forholdene, særlig for Persontrafikens Vedkomvar i det hele meget primitive.

Først 1893 den 1. April overtog Statsbanerne helt Holdepladsen, som da blev forfremmet til Station af 7. Klasse.

1899 rykkede Stationen op i 6. Klasse og staar nu i 16. Lønningsklasse med en Aarsindtægt af 70—80,000 Kr. og med et Personale bestaaende af Forstander, Assistent, 2 Portører og 1 Ekstramand. Af disse har Forstander L. Jansen været

knyttet til Pladsen i 37 og Portør Søren Larsen i 27 Aar. Begge har de i det lange Tidsrum virket til Publikums udelte Tilfredshed, altid hjælpsomme op imødekommende og ikke saa nøjeregnende med, om det har været i eller udenfor Kontor- eller Lukketid, at man har henvendt sig til dem.

Selv efter at Knabstrup var bleven Station, foregik Forbindelsen mellem denne og Teglværket endnu i mange Aar paa den gamle Maade: De tomme Vogne og Kulladningerne slæbtes ved Hestekraft op til Teglværket, og de belæssede Vogne kom selv rullende ned til Stationen. Enkelte Gange, naar Bremsesystemet nægtede at fungere, satte de Farten op, agerede Eksprestog, sprængte Stoppebom og andre Forhindringer og havnede et eller andet Sted i Smedens Mark eller Have i temmelig havareret Tilstand.

I disse Forhold skete en Forandring, da „Grisen“ 1905 holdt sit Indtog paa Knabstrup. „Grisen“ er et lille Lokomotiv som Teglværket har anskaffet, og som nu besørger Trafiken mellem Teglværket og Stationen.

Samtidig med Stationens Vækst er der ogsaa sket en Udvikling af Postvæsenet, der i al Korthed kan udtrykkes saaledes: Først Brevsamlingssted, saa „udvidet Brevsamlingssted“ og endelig Postekspedition.

Stationsforstanderen er Postekspedient, og der udgaar daglig fra Stationen 2 Postbude, en mandlig og en kvindelig.

KNABSTRUP STATIONSBY

Som Forretningsby har Knabstrup en daarlig Beliggenhed,

idet Oplandet er meget lille. Mod Nord er der bag Byerne Vendet og Nøkkentved afspærret fra Omverdenen ved store Mosestrækninger, hvorover der ingen Vej gaar, og fra Syd fører heller ingen Vej ind til Byen. Kalundborg-Landevejen, den saakaldte Skovvej, berører Byen, men gaar parallelt med Jernbanelinien, og mod Øst og Vest er Afstanden fra Regstrup og Mørkøv Stationer kun ca. 3 km.

Trods disse ugunstige Vilkaar er der alligevel omkring Stationen vokset en lille By op med ca. 50 Huse og med enkelte ikke ubetydelige Forretninger.

P. C. Hagelunds Kolonial-, Fødestof- & Trælasforretning.

Og atter her har Teglværket — for Tiden vel det største i Landet — med dets store Stab af Arbejdere (til Tider 150—200) spillet en fremragende Rolle. — En Del af disse Arbejdere bor i selve Stationsbyen, og de øvrige hører saa godt som alle med til Byens Kunder. De større Gaarde i Byens Opland: Knabstrup, Dorthealyst, Toftholm og Dyrehavegaard sysselsætter ogsaa en Del Arbejdere, hvoraf de fleste hører til Byens Kundekreds. Den Chance, der herved er givet Byen, er bleven udnyttet af driftige og energiske Forretningsmænd og Haandværkere.

Byens ældste Købmandsforretning er fra 1877; den har skiftet Ejer flere Gange.

Ludvig Keller er den, der har drevet Forretningen i det længste Aaremaal (1892—1909), dens nuværende Indehaver er P. C. Hagelund. I mange Aar kunde Byen godt nøjes med den ene Købmand.

P. C. Hagelund,
Købmand

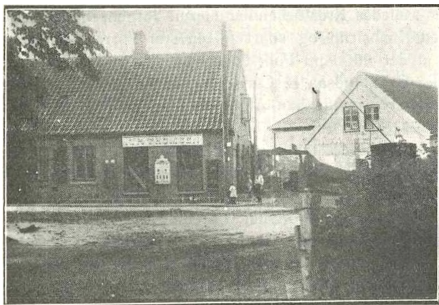
Emil Hansen,
Skræddermester

S. P. Treppendahl,
Købmand

Omtrent samtidig med, at Knabstrup blev Station, byggede Gaardejer Rasmus Jensen i Vendet det andet Købmandssted, som han lejede ud til Købmand H. Henriksen. Hverken denne eller hans Eftermand, der ligeledes hed Henriksen, kunde dog faa Vækst i Forretningen. En saadan kom først, da N. P. Thomsen tog fat 1901. — Denne, der var Gaardmandssøn fra Kvandlose, havde faaet sin Uddannelse paa selve Pladsen hos Ludvig Keller, havde derefter i nogle Aar Plads i en større Forretning i Holbæk og var saaledes godt kendt med Omegnens Befolkning. Dette — i Forening med hans Dygtighed og Paa-lidelighed som Forretningsmand samt ikke mindre hans Evne til at omgaas Folk — gjorde, at han erhvervede sig en stor og trofast Kundekreds og oparbejdede en ret betydelig Forretning, som han i indeværende Aar solgte til S. P. Treppendahl.

Blandt Byens større Forretninger — oven i Købet den ene-

N. P. Thomsens Eftfl. Kolonial-, Korn- & Foderstofforretning

ste i sin Slags — maa nævnes Skræder E. Hansens Manufaktur- og Herreekviperingsforretning, der i de 22 Aar, den har bestaaet, stadig har været i fremadgaaende Udvikling.

Af Knabstrups nuværende Borgere er, naar undtages Stationsforstander Jansen og Portør S. Larsen, Tømrermester L. Carlsen den, der har levet længst paa Pladsen. I de 25 Aar der er gaaet, siden han nedsatte sig der, har han ikke blot set sin egen Virksomhed vokse og udvides, men det samme er sket med Byen, paa hvis Vækst og Udvikling han har haft en ikke ringe Indflydelse.

Emil Hansens Skræderforretning.

Da saaledes Kreaturhandler Herm. Jørgensen 1906 bosatte sig ved Knabstrup og snart fik en stor Forretning, der medførte, at der tidt kom Folk temmelig langvejs fra med Kreaturer eller Svin, indsaa L. Carlsen, at Byen manglede noget, og samme Aar byggede han Afholdshotellet Skovly, som han var Ejer af i ca. 10 Aar, og som i Cl. Larsen fik en Vært, der forstod at gøre det hyggeligt for Gæsterne. Til Hotellet hører en stor Sal med en lille Scene, hvor Dilettanter og mindre Skuespillerselskaber af og til har givet Forestillinger, men mest er Salen bleven brugt til Møder, Foredrag, Gymnastik og selskabelige Sammenkomster. Det har tidt været saaledes om Vinteren, at der maatte træffes Aftale med Værten længe forud for at faa Salen til Raadighed en Aften. Den nuværende Vært og Ejer af Hotellet er Chr. Nielsen.

1907 stiftedes Knabstrup Haandværker- og Borgerforening

ligeledes paa L. Carlsens Initiativ, ligesom han ogsaa i mange Aar var Foreningens Formand. Nu er dette Tillidshverv overdraget Bagermester Wallind.

Endnu skal nævnes, at siden 1912 har det hvide Lys skinet over Knabstrup, idet L. Carlsen da anlagde et Elektricitetsværk, som 1917 gik ind under Højspændingsværket i Svinninge.

Som Vidnesbyrd om, at Byen og dens Borgere søger at følge med Tiden, og tillige som Mærkepæle i Byens Udvikling kan anføres, at Byen 1908 fik Vandværk, 1909 Telefoncentral og 1915 Kloakledning. Vandværket har nok været noget af et „Smertens Barn“ for Byen, idet det har været besværligt at skaffe tilstrækkeligt Vand, saa Vandskatten er temmelig stor.

Af Haandværkere, som i en længere Aarrække har været bosat i Byen, og som sammen med de tidligere omtalte har været med til at bære Byen frem, skal nævnes: Maler C. Hansen, Karetmager Jensen, Smed Chr. Christensen, Snedker Elling, Sadelmager Lassen, Skomager Thomassen, Murer Andreassen og Træskomager S. P. Nielsen.

Kendte Navne og Datoer.

Skrædermester og Manufakturhandler *Emil Hansen*, født 1865 i Egemose (Mørkøv). Uddannet hos O. Hansen, Holbæk, og derefter arbejdet i forskellige Byer og etableret i Knabstrup 1896. Forretningen oparbejdet til en efter Forholdene ret betydelig Virksomhed.

Købmand *P. C. Hagelund*, født i Tømmerup ved Frederiksværk. Uddannet i Jul. Mortensens Forretning i Holbæk. 4 Aar Købmand i Nr. Hylling, fra Marts 1915 i Knabstrup.

Købmand *S. P. Treppendahl*, født 1881 i Aarup St., Fyn. Uddannet hos Købmand P. Spøhr i Aarup nu Faaborg, fra 1902 i Firmaet Th. J. Petersens Eftfl. i Holbæk, først som Kommis, fra 1911 som Direktør. 15. Februar 1918 overtog han Forretningen i Knabstrup efter Købmand N. P. Thomsen.

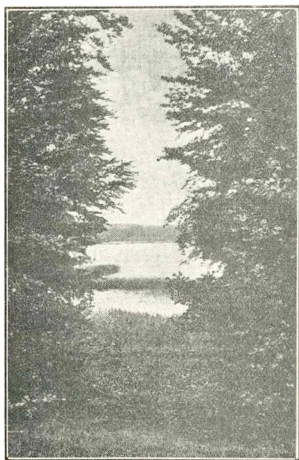

R. MALLING POVLSEN

JYDERUP

Byen ved Skarridsøl" — En Mængde Mennesker kender Navnet Jyderup, for maaske de fleste staar den i Tankerne blot som „Byen ved Skarridsø“. Ja, selv for Mennesker,

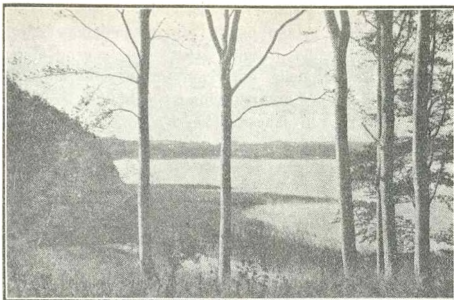
som har levet deres Barndomstid her og senere er havnet andre Steder, vil den ofte være „Byen ved Skarridsø“; meget glider ud af Bevidstheden, Skarridsø bliver der.

Meget af, hvad Jyderup er i Nutiden, er den i Kraft af sin Beliggenhed midt i en herlig, idyllisk Egn med Bakker, Skov og Sø. Saa langt tilbage som til først i 1840 vides det, at der har været foretaget Udflugter hertil for Naturens Skyld, idet Grundtvig i et Digt fra den Tid besynger Skarridsøs og dens Skoves Idyl, som han har set paa

en Udflugt hertil fra Stiftsbjergby, hvor hans Ven Gunni Busch var Præst.

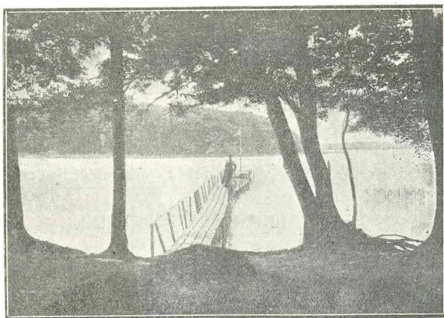
Og Egnen fortjener at ses! Det lønner sig at gæste Jyderup, baade for en enkelt Dag, hvor man nyder Idyllen omkring Søen, og for længere Tid, da man saa baade kan faa mere af Omegnen med og yderligere fordybe sig i Søens og dens Omgivers Skønhed.

Blandt de mange Punkter i Omegnen, der er et Besøg værd, skal her kun nævnes: Bassebjerg (2 km. fra Jyderup Stationsby) med herlig Udsigt mod Syd og Vest, Bjergsted Bakker (3 $\frac{1}{2}$:

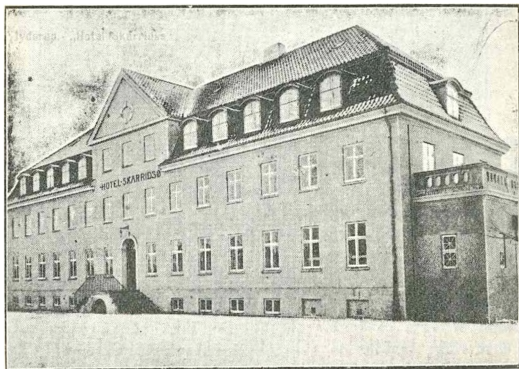

km) med storslaet Natur og Udsigt over Sejrø Bugt, Kalundborg og Storebælt, en Bakke ved Akselholm (2 km) med vid og herlig Udsigt, samt Kongens Møller (5 km) i en Dalstrækning med maleriske, skønne Partier.

Jyderup benyttes da ogsaa i høj Grad af Turister. Sommeren igennem er det udmærkede, tidssvarende „Hotel Skarridsø“ optaget af Gæster, der søger Hvile og Forfriskelse i den rolige og smukke Natur. Pinsen er den Tid, da Turiststrømmen er størst, d. v. s. da kommer særligt de, der kun bliver her en enkelt Dag. 2. Pinsedag besøges Jyderup i Reglen af 5—6000 Fremmede; Togene bringer mange, og ad Landevejene kommer

en stadig Strøm af Cyklister og kørende. Hvert Aar afholder de kristelige Ungdomsforeninger i Nordvestsjælland et Møde her — i Reglen en Søndag i Juni, da besøges Jyderup af fra 3—5000 Gæster. — Endelig har Byen en af sine „store Dage“, naar Holbæk Amts Landboforeninger afholder Fællesdyrskuc her; da vrimler Byen ikke blot af Gæster, men Indbyggerne selv er i høj Grad paa Færde — baade unge og gamle: Der indrettes Cyklestalde paa de mest forunderlige Steder, og der

Hotel „Skarridsø“. Ejer: A. Schmidt.

dukker den Dag de mest forskelligartede Boder og Udsalg op, og Festpladsen ligner en „Dyrehavsbakke“ med Forlystelser af enhver Art. End ikke ved Vintertid savner Jyderup Besøg af fremmede Gæster; Naar Frosten har hersket en Tid, danner Skarridsø en ideel Skøjtebane, og Skøjteløbere fra Holbæk og Kalundborg søger i stort Tal hertil, medens den stedlige Skøjteløberforening nu og da arrangerer Fester med Koncert paa Søen.

FORRETNINGSLIVET I JYDERUP

Men selv om Jyderup skylder sine skønne Omgivelser meget, saa skylder den dog sin Beliggenhed midt imellem Holbæk og Kalundborg endnu mere. En Landsby med Station, ved gode Landeveje og med over 20 km til nærmeste Købstad baade mod Øst og Vest har jo Betingelser for at vokse. Og Jyderup har

Interiør fra Hotel „Skarridsø“

været tidligt med. Allerede først i det 18. Aarhundrede anlagdes den første Købmandsforretning, i lange Tider Byens og Omegnens eneste. Den blev oprettet af Major Balthasar Heinrich Weitzmann, og et Sagn, for hvis Paalidelighed jeg dog ikke tør indestaa, siger, at Majoren, da han traadte ud af Hæren, i Stedet for Pension fik Bevilling til at drive denne Forretning. Den udvikledes efterhaanden til en stor Forretning med betydelig Handel fra Omegnens Herregaarde. I mange Aar var der til Forretningen knyttet et Bryggeri, som nu er nedlagt. I den sidste Menneskealder (fra 1883 til 1906) blev Forretningen drevet af Carl Hooge, som ledede den med megen Dygtighed og blev højt agtet og meget afholdt som Medborger. Hans Medborgeres Agtelse og Tillid viste sig ogsaa derved, at han var Medlem af Sogneraadet i en Del Aar, ligesom han ogsaa indvalgtes i Menighedsraadet og i Hjælpekassens Bestyrelse, for hvilken han var Formand. — Efter at have afstaaet sin Forretning vedblev han lige til sin Død,

1913, at drive Bryggeriet og at være lokal Direktør for Kalundborg og Omegns Banks Jyderupafdeling. Nuværende Indhaver af denne Jyderup ældste Købmandsforretning er Chr. Olesen.

Jyderup Bys (gamle Jyderups) anden større Købmandsforretning blev i mange Aar drevet af K. Engell, som arbejdede den op fra en forholdsvis ringe Begyndelse til at blive en kendt og søgt Forretning, dens nuværende Ejer, H. A. Nielsen, har ikke blot fortsat i det gamle Spor, men opført nye, tidssvarende Bygninger, og udvidet den ved at paabegynde et Kaffebrænderi, som hurtigt fik en betydelig Omsætning. Desuden har den

H. A. Nielsens Kolonialforretning

gamle By endnu et Par mindre Købmandsforretninger og en Manufakturhandel.

Indtil Nordvestbanen blev anlagt var det nuværende gamle Jyderup det hele Jyderup; men ved Banens Fremkomst opstod Jyderup Stationsby, som ganske selvfølgelig ret hurtigt blev dominerende med Hensyn til Forretningslivet.

Den første Købmandsforretning oprettedes af Chr. F. Jensen, som drev den i en lang Aarrække. Den var iøvrigt længe den eneste Købmandsforretning i Stationsbyen, idet Chr. F. Jensen ejede alle Grundene nærmest Stationen, hvorved al Konkurrence kunde udelukkes. Forretningen blev iøvrigt drevet med megen Dygtighed og ansaas stadigt, medens Chr. F. Jensen var Chef, for at være en solid og god Forretning, i enhver Henseende en 1. Klasses. Ogsaa efter at der er kommet andre Forretnin-

ger, og den oprindelige har skiftet Chef, har den vedblivende hævdet sin Plads som Byens og Omegnens største Købmandshandel. Firmanavnet er nu „Chr. F. Jensens Søn, Viggo Jensen.

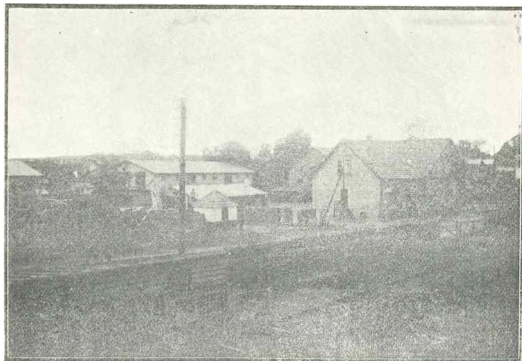
Stationsbyens anden store Købmandshandel er H. P. Folkmanns. Lige Vest for Stationsbygningen begyndte Skoven, som hørte til Lerkøbenhavn. Efterhaanden har Byen opslugt saa et, saa et andet Hjørne af Skoven. H. P. Folkmann gjorde Begyndelsen med at købe Grund og anlægge sin Forretning lige i Skovkanten. Den blev med betydelig Dygtighed og Energi arbejdet op til en anselig Størrelse.

H. P. Folkmanns Søn, H. Gylling Folkmann, har grundet og driver en betydelig Isenkramforretning.

Emil Scharling er Indehaver af Stationsbyens ældste og største Manufakturforretning. Den blev anlagt af Emil Scharling selv 1881 og Scharling er den eneste af de „oprindelige“ Forretningsmænd, som stadig selv driver sin Forretning. Denne

Chr. F. Jensen, købmand

Chr. F. Jensens Søn, Kolonial-, Korn- & Foderstofforretning

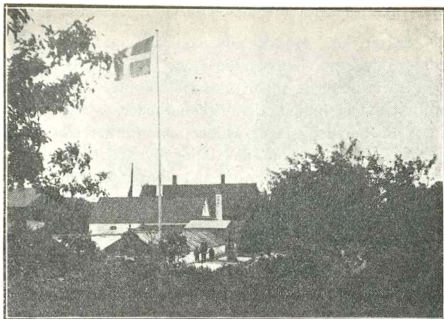

H. P. Folkmanns Købmandshandel

har steds været ledet med stor Dygtighed og har været i fortsat Vækst, saa den nu har en for Landforhold betydelig Størrelse. I det hele maa det siges, at Forretningslivet i Jyderup Stationsby har været — og er endnu — præget af Navnene Jensen, Folkmann og Scharling; men ved Siden af disse for tjener at nævnes under eet den Stab af yngre Kræfter, som har oparbejdet — ganske vist mindre — men dog i enhver Hen-

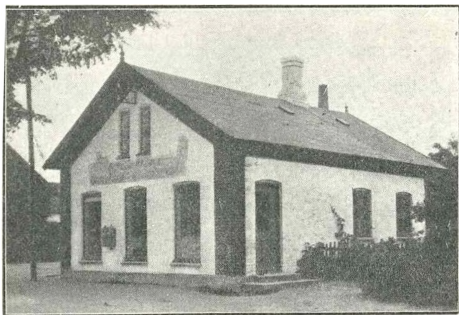

H. Gylling-Folkmanns Isenkram- & Udstyrsforretning.

Carl Kreutzers Handelsgartneri

seende gode og solide Forretninger af enhver Art. — Her er nemlig netop noget af alt: en smuk, velforsynet Boghandel, 3 Barberstuer, 2 Handelsgartnerier, af hvilke Carl Kreutzers er det ældste, Træhandel og Legetøjsforretning, 2 Blikkenslagerforretninger, flere Skotøjsforretninger, af hvilke O. Petersens er den ældste og maaske endnu den betydeligste, o. s. v. — som sagt noget af alt, og som Helhed dygtigt og omsigtsfuldt ledet.

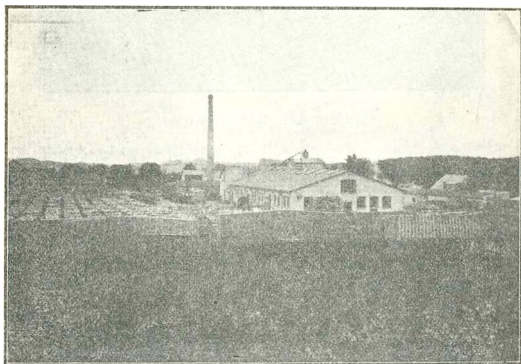

O. Petersens Skotøjsfabrik og Skotøjsforretning

INDUSTRIEN

Det er en Selvfølge, at en saa betydelig Handel som den, der findes i Jyderup, ikke kunde trives uden en betydelig Industri, der giver Arbejde til en stor Befolkning. Jyderup har da ogsaa en hel Del industrielle Virksomheder.

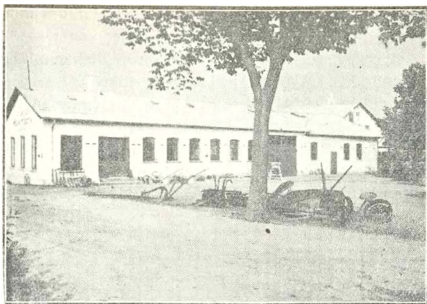
En af de betydeligste er Jyderup Savværk. Det er oprettet for en Menneskealder siden, da Stationsbyens Udvikling begyndte at tage Fart, af N. E. Lang, som endnu driver den betydelige Fabrik sammen med sin Søn C. J. Lang. — Fabrikken er fra

Jyderup Savværk ved C. J. Lang

en beskedne Begyndelse ved megen Flid og Dygtighed arbejdet op til sin nuværende betydelige Størrelse med ca. et halvt Hundrede Arbejdere. Der arbejdes især med Fremstilling af Drittelstaver, hvoraf der fremstilles betydelige Mængder. Fabrikken fremstiller Elektricitet til eget Brug og har under de nuværende vanskelige Forhold ogsaa leveret en Del Strøm til Jyderup Elektricitetværk. Det fortjener at nævnes, at Jyderup Savværk aldrig har lidt ved Ildebrand, hvad der vist er en Sjældenhed for et saa stort Savværk, der har været i Virksomhed i saa lang en Aarrække.

En anden Virksomhed, der ogsaa er begyndt i Jyderup Stationsbys første Periode — „Nybyggertiden“ kunde den passende kaldes — er Th. Langs Garveri, som nu ejes og drives af

Jyderup Maskinfabrik ved S. Sørensen

dennes Søn R. Lang, der har forbedret og udvidet det samt forskønnet dets Omgivelser i høj Grad.

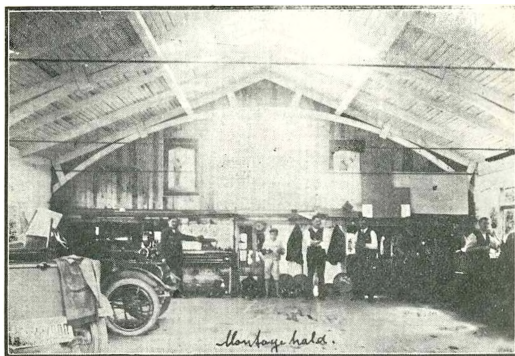
Noget senere er Jyderup Maskinfabrik oprettet af S. Sørensen, som endnu leder denne betydelige Virksomhed. Det er især Landbrugsmaskiner og Redskaber, der har været Fabrikens Speciale, og den smukke Udstilling af Maskiner og Redskaber illustrerer Aarstidernes Skiften, idet der til enhver Tid findes Udvalg af det, Landmanden paa den paagældende Aarstid har Brug for. En mønsterværdig Orden har Sørensen altid forstaaet at holde i sine Værksteder og paa sin Plads, og ved

Heinrichson jun. Herre- og Dameskræderi

sin solide, retlinede Karakter har han i høj Grad vundet Agtelse og Tillid; han har til forskellige Tider været Medlem af Sogneraad, Hjælpekassens Bestyrelse og Skolekommission og har eer altid ved sin Dygtighed og Rettænkthed vist at gøre sig gældende som en Mand, der er respekteret ogsaa af Modstandere.

Af industrielle Virksomheder, som er kommet frem i de senere Aar, skal nævnes Brødrene Jakobsens Automobil- og Automatfabrik samt A/S Sprængstoffabrikken. Den første er

Automobilfabrikken „Flac“ ved A. L. Jacobsen

anlagt af fire Brødre, som med Dygtighed har skaffet deres Fabrikater Indgang, saa deres Automater vist kan findes overalt i Danmark saavel som deres Automobiler.

Navnet til en af Typerne paa disse — Flac — er dannet af de fire Brødres Forbogstaver.

Sprængstoffabrikken er for en Del Aar siden anlagt af Ingeniør K. V. Nielsen i Forening med Købmand Viggo Jensen. Virksomheden er senere overgaaet til et Aktieselskab. Den tilvirker det stærke Sprængstof Aerolit (Ingeniør K. V. Niensens Opfindelse) og Kapsler til Stoffets Antændelse, da det ikke kan antændes uden paa denne særlige Maade ved Hjælp af Sprængkapsler. Medens Fabrikationen af selve Sprængstoffet er ufarlig, er der betydelig Fare forbundet med Fremstilling af Kapslerne, hvor der arbejdes med saa vanskeligt og farligt et Stof

A/S De danske Sprængstoffabrikker (Aerolit)

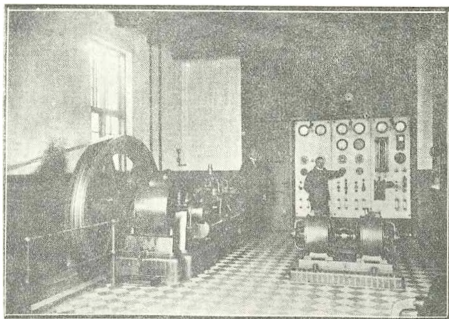
A/S De danske Sprængstoffabrikker

som Knaldkvikselv. To Gange er der da ogsaa indtruffet Eksplosioner, hvoraf den sidste førte til Tab af to Menneskeliv og Kapselabrikens Brand. Det siger sig selv, at Fabrikken genopføres, og at der da vil blive taget Hensyn til indvundne Erfaringer. Fabrikens Leverance er meget betydelig

baade til Ind- og Udland og til den danske Hær.

Jyderup Elektricitetsværk er ogsaa en Virksomhed, der er begyndt i de senere Aar. Det er oprettet, ejes og drives af E. Folkmann og forsyner baade Stationsbyen og den gamle By med Lys og Kraft, ligesom det ogsaa leverer Kraft til Stationsbyens Vandværk. I de sidste Aar under de for den Slags Virksomheder vanskelige Forhold har Værket formaaet at levere Strøm til Forbrugerne uden Indskrænkning.

Af de rent haandværksmæssige Virksomheder er Snedker-

Jyderup Elektricitetsværk ved E. Folkmann

A. Schmiut, riotelejer

H. N. Hansen, Tømrermester

H. P. Folkmann, Købmand

H. Gylling-Folkmann, Isenkrammer

Viggo Jensen, Købmand

Jyderup Møbelmagasin og Møbelsnedkeri (J. Folkmanns Søn)

mester J. Folkmanns Møbelforretning den ældste og største. Den er i de senere Aar vokset stærkt og leverer Møbler baade til Magasiner i København og endogsaa til Udlandet. Desuden findes her et Maskinsnedkeri, som drives af Vilh. R. Jensen, der ogsaa driver en Cementvarefabrik.

Tømrermester H. N. Hansen har i mange Aar drevet en kendt Tømrerforretning; men endnu mere kendt i Jyderup er Hansen blevet gennem forskellige offentlige Tillidshverv. Han har været Medlem af Sogneraadet og Skolekommissionen og har taget Initiativet til Oprettelse af Haandværker- og Industriforeningen og Teknisk Skole; for begge disse Institutioner har

H. N. Hansens Tømrerforretning

Heinrichsen sen. †

S. Sørensen,
Fabrikant

Carl Kreuzer,
Handelsgartner

H. A. Nielsen,
Købmand

C. J. Lang,
Savværksejer

N. Mønsted Friis,
Skolebestyrer

Heinrichsen jun.,
Skrædermester

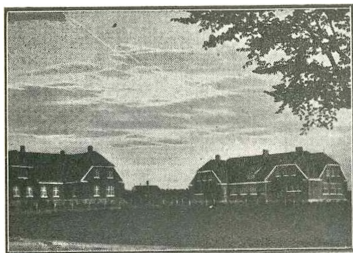

A. L. Jacobsen,
Fabrikant

Hansen i en Aarrække fungeret som Formand, og har stedse forstaaet at vække Interesse for de Sager og Opgaver, han har haft at virke for.

SKOLE OG KIRKE

Jyderup Sogns offentlige Skolevæsen har fra først af været samlet i den gamle By. Listen over Kirkebylærere — og som det gamle Navn lød — Sogndegne i Jyderup, kan føres tilbage til 1572. 1852 oprettedes Andenlærerembedet og 1863 et Lærerindeembede. For Tiden er ved Jyderup Kommuneskole ansat 3 Lærere og 1 Lærerinde, desuden er der Forskoler i

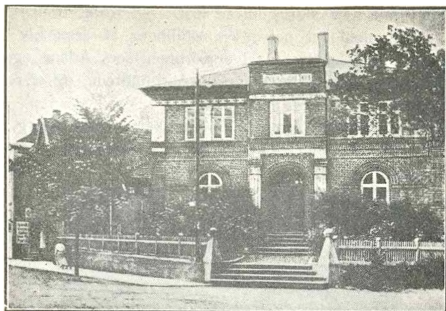
Kommuneskolen

Høed og i Tornved. I Hovedskolen (Jyderup Kommuneskole) gaar for Tiden 290 Børn, som er delt i 8te Klasser. Alle Børnene har Hverdagsundervisning med 3 a 4 Timers daglig Undervisning. Skolebygningen er opført 1910 og er godt indrettet med Lær-

erbolig i en særskilt Bygning, 4 Klasseværelser og to store Entreer i Skolebygningen.

Jyderup Realskole ligger i Stationsbyen. Den blev oprettet først i Halvfemserne af en Kreds af Beboere, som skaffede de fornødne Lokaler og antog en Bestyrer. Den nuværende Skolebestyrer N. Mønsted Friis har købt Skolen og driver den for egen Regning. Skolen forbereder til Mellemskole- og Realeksamen. Den har for Tiden 120 Elever (ca. 50 fra selve Jyderup), der undervises i 2 Forberedelsesklasser, 4 Mellemskoleklasser og 1 Realklasse. Foruden Bestyreren virker 2 Lærere og 3 Lærerinder ved Skolen.

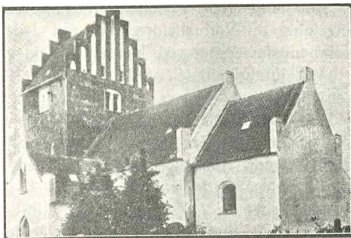
Jyderup tekniske Skole er oprettet først i det 19. Aarhundrede af en Kreds af Haandværkere og Forretningsmænd. I Begyndelsen havde den lejede Lokaler; nu har den sin egen smukke og velindrettede Skolebygning med 4 Klasseværelser og Bolig for Skolens Pedel. Der undervises hver Vinter — fra Oktober til April — fem Aftener om Ugen med 3 Timer hver

Teknisk Skole

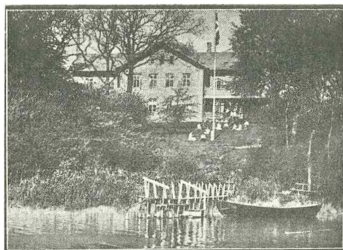
Aften, dels i almindennende Fag som Modersmaalet og Regning, dels i særlige Fag: Fagtegning for Haandværkerne og Bogholderi for Handelslærlingenes Vedkommende. Som Lærere virker dels Realskolens Lærere og dels Haandværkere og Handlende fra Stationsbyen. Der er i Reglen omkring ved 50 Elever hver Vinter. Blandt dem, der særligt har virket for Skolen, maa nævnes Tømremester H. N. Hansen, og Isenkræmmer Gylling-Folkmann.

Jyderup Kirke ligger i den gamle By. Den er meget lille; den oprindelige Del af den — Skib og Kors — er opført af raa Kampesten i Rundbuestil, senere er der muret Hvælvinger i Stedet for Bjælkeloft, og Taarnet er opført. Alle de senere tilføjede Dele er af Munkesten, for Taarnets Vedkommende med Iblanding af tilhuggede Kampesten. Kirken har to Klokker, af hvilke den mindste bærer en Indskrift, der angiver, at Klokken er støbt til Øen Fur. Hvorledes det er gaaet til, at den er havnet saa langt fra sit Bestemmelssessted, er en Gaa-

de, som rimeligvis aldrig bliver løst. — I Koret findes nogle Kalkmalerier med ret naive Fremstillinger af Jesu Liv samt nogle Helgenskikkelser; i selve Korbuen sees Adam og Eva. Kalkmalerierne skal stamme fra 14. Aarhundrede, og er restaurerede 1889.

Jyderup Kirke har før hørt til Grevskabet Lerchenborg, men er ved Tiendeaflysningen blevet selvejende Institution.

Kendte Navne og Datoer

Skrædermester *J. Heinrichson*, født 1834, død 1917. Var en af Jyderups første Næringsdrivende. Mesterstykke i København og Hædersdiplom sammesteds 1872.

Købmand *Christian F. Jensen*, født 1845. Lært hos Etatsraad, Købmand A. A. Hasselbalch, Køge. Etablerede sig som Købmand i Jyderup 1875—1908, da Forretningen overtoges af hans Søn. Kgl. Veier fra 1876.

Købmand *H. P. Folkmann*, født i Rønne 1857. Fragtmandsforretning og Viktualieforretning ved Jyderup St. 1880—1900. Købmandsforretning ved Jyderup St. siden 1900.

Maskinfabrikant *S. Sørensen*, født i Raklev Sogn 1860. Lært hos Smedemester C. Jensen, Lerchenborg Nordstrand ved Kalundborg. Etablerede sig 1896 i lejet Lokale, men siden 1901 i egen Ejendom. Har været Sogneraadsmlem og en Tid Formand for Hjælpekassen. For Tiden Formand i Jyderup Haandværker- og Industriforening.

Møbelsnedker *J. Folkmann*, født 1861. Lært hos Snedkermester H. P. Snedker, Rønne. Etablerede sig 1885. Udvidet Forretningen 1916.

Hotelejer *Asmus Schmidt*, født i Haderslev, Sønderjylland, 1864. Kellnerelev paa Hotel Kronprins Frederik, senere Ungkellner paa Banegaarden i Fredericia, derefter paa Hotel Kongen af Danmark i København, senere i Berlin, London, Paris, Italien, Schweiz. Hjem til København 1889, blev Kellner paa Hotel d'Angleterre paa 1. Etage, hvorfra han senere blev Overkellner paa Hotel „Royal“, Aarhus.

Købmand *H. A. Nielsen*, født i Braaby pr. Haslev 1866. Ejer af Jyderup Købmandsforretning og Kafferisteri. Lært hos C. Steinmetz, Køge, 1881—1886, samtidig frekventeret Køge Handelsskole; derefter Kommiss og Disponent hos Lüde H. Steinmetz, Storehedinge, og Brødrene Henrichsen, Maribo, til 1897, i hvilket Aar han startede en ny Forretning ved Haslev, rejste derfra 1906 og overtog Albert Sørensens Forretning i Gørlev pr. Borup, som han solgte 1909 og købte sin nuværende Forretning i Jyderup, som for 3 Aar siden udvidedes til ogsaa at omfatte Kafferisteri.

Handelsgartner *Carl Kreutzer*, født i Middelfart. Lært hos L. Dæhnfeldt, Odense.

Blikkenslager *Carl Holm*, født 1866. Lært hos Blikkenslager N. H. Holm & Søn, Holbæk. Jyderup Stations ældste Blikkenslagerforretning. Forretning med antik Kobbertøj og gammelt Metal. Etableret 1889.

Skrædermester *Heinrichson jun.*, født i Sørslev 1871. Lært hos sin Fader, derefter arbejdet forskellige Steder og etableret sig i Jyderup 1910. Byens eneste Skræderforretning. Har 3 Gange været paa Teknologisk Institut. Bestyrelsesmedlem i Holbæk Amts Skrædermesterforening.

Savværksejer *C. J. Lang*, født i Snertinge 1875. Lært paa L. Frandsens Jernstøberi og Maskinfabrik i Holbæk samt hos Ferrall & Clausen. Stavfabrik, Tømmerhandel og Savværk. Lager af Gavntre i Bøg, Ask og Eg.

Købmand *Viggo Jensen*, født i Jyderup 1876. Ejer af Firmaet Chr. F. Jensen's Søn, Jyderup St. Uddannet i Udlandet. Direktør for A/S De danske Sprængstoffabrikker, Jyderup St.

Kommissionær *L. Damgaard*, født i Sønder Kirkeby paa Falster 1877. Lært Skomagerfaget, senere Handel i en Brugsforening. Har fra 1903 drevet Fragt- og Kommissionsforretning i Jyderup. Medlem og Formand for Sogneraadet, Formand for radikal Venstreforening, Formand for Fragtmands-Centralen, København.

Realskolebestyrer *N. Mønsted Friis*, født i Kristenslund,

Jylland, 1877. Præliminæreksamen og Seminaristeksamen. Er Leder af en alm. Mellem- og Realskole.

Købmand *Johs. Frank*, født i Aarhus 1879. Lært hos N. Kjær, Mørke St. (Jylland). Har i en Aarrække været Rejsende for „Det Danske Petroleums Aktieselskab“. Oplag for „Det Danske Petroleums Selskab“, Repræsentant for en Del Firmaer, bl. a. „De Danske Spritfabrikker“, Jacob Holm & Sønner, A/S H. Steensens Margarinefabrik og en gros Forretning. Medlem af Direktionen for „Jyderup Bank“.

Isenkrammer *H. Gylling-Folkmann*, født i Jyderup 1882. Uddannet i A. Frederiksens og senere i Aug. Fr. Wulffs blandede Købmandsforretning i Svinninge. Etablerede sig 1907, paa hvilket Tidspunkt den gamle blandede Købmandsforretning, tilhørende Faderen, H. P. Folkmann, blev delt, saaledes at Faderen beholdt Kolonial, Korn og Foderstoffer, medens Sønnen fik Isenkram, Glas, Porcelain og Støbegods. Gylling-Folkmanns Forretning blev i 1915 henflyttet til hans nyopførte Ejendom „Gyllinghus“, som ligger lige overfor Jernbanen. Sekretær og Forstander for Teknisk Skole, Næstformand for Haandværker- og Industriforeningen, Viceformand for Hærens frivillige Bevogtningskorps, Bestyrelsesmedlem af Handelsforeningen, Interessentskabet Jyderup Vandværk, Idrætsforeningen, Repræsentant for Fængselshjælpen, „Kalundborg Avis“, „Sorø Amtstidende“ m. m.

Boghandler *Hagbarth Søvendahl Petersen*, født i Holbæk 1883. Lært i E. Henningsens Boghandel, Holbæk. Forretningen omfatter Boghandel, Papirhandel, Musik, Kunst, Galanteri og Bogtrykkeri.

Elektricitetsværksejer *Einar Folkmann*, født i Jyderup 1884. Lært hos Maskinfabrikant Sørensen, Jyderup. 2 Aar Maskinmester i Kina og Japan. Taget Maskinisteksamen 1904 paa Maskinisteskolen i København. Elektricitetsværket kom i Gang 1910. Maskinkraft 60 HK Bronsmotor og 30 HK Sugegas-motor. Bestyrelsesmedlem i Foreningen af Landelektricitetsværker for Sjælland, Bornholm, Lolland og Møen. Vurderingsmand i Kreditforeningen for industrielle Ejendomme.

Automobilfabrikant *Ludvig Jacobsen*, født i Jyderup 1889. Maskin konstruktør, specielt i Automobilbranchen, praktisk Uddannelse i Brd. Jacobsens Automobilfabrik, Jyderup, og F. Bylovs Automobilværksted, København, m. fl. Specialitet: Fabrikation af lette Automobiles for 2—4 Personer, efter egne, patenterede Konstruktioner, særlig praktiske i Brugen for Læger og Forretningsfolk. Autoriseret Lærer i Motorkørsel for Holbæk Amt fra 1914.

J. N. JENSEN

SVINNINGE BY

Byen Svinninge ligger ved den store Hovedlandevej fra København til Kalundborg, mellem Købstæderne Holbæk og Kalundborg, ca. 16 km Vest for Holbæk. Amtsvejen fra Nykøbing i Odsherred til de tre Købstæder Slagelse, Sorø og Ringsted krydser i Svinninge, og de gode Vejforhold har bidraget meget til Byens første Opkomst. I Fortiden havde Byen 2300 Tdr. Land med 293 Tdr. Hartkorn; senere blev det forøget med et Stykke af den inddæmmede Svinninge Vejle, og da Lammefjorden blev udtørret først i Halvfjerdserne, blev Byens Areal igen forøget lidt. Terrænet er fladt, og Jorderne er udmærket Lerjord. Mod Øst og Syd grænser det op til det store Kundby Sogn, mod Sydvest til Hjembæk Sogn til hvilket sidste den samhører i kommunal og gejstlig Henseende. Mod Vest Sørslev Sogn, mod Nordvest Vallekilde og Hørve Sogne. I Sognet findes to Avlsgaarde: Svinningegaard og Arnakkegaard. Til den første hører ca. 314 Tdr. Land Ager og 130 Tdr. Land Eng og 46 Tdr. Hartkorn. Den nuværende Ejer, Godsejer Knipschildt, har forskønnet Gaarden meget. Godsejeren og hans Frue er bekendt for deres gavmilde og humane Sindelag overfor deres Arbejdere.

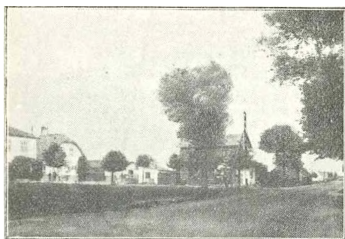
Til Arnakkegaarden hører ca. 214 Tdr. Land Ager og 58 Tdr. Land Eng med 29½ Tdr. Hartkorn. Arnakkegaarden er en gammel Gaard, der menes at have tilhørt Erik Emune. I Følge Boths Beskrivelse havde Erik Emune forgæves fordret sin Fædreearv hos sin Broder Harald Kesia, da tog han ikke i Betænkning at røve en stor Del Gods fra Broderen og henføre dette til Arnakke. Om Natten overfaldt Harald imidlertid Arnakke; men da Erik undkom, og Harald ikke fik Tid at tilbage tage sit Gods, antændte han Gaarden, der opbrændte tilligemed Byttet.

For en Del Aar siden fandt man ved Gaarden forskellige Udrustningsgenstande fra Middelalderen.

Gaarden har i de senere Aar været en Del i Handelen. Den nuværende Ejer er Godsejer Heinrich Hansen.

Ca. 3 km Øst for Byen ligger den bekendte Bakke „Drusebjerg“, der i fordums Tid blev benyttet til Rettersted, hvor flere Personer har maattet bøde for deres Gerninger.

Kirken i Svinninge er i sine oprindelige Dele opført af Kampesten, Taarn og Hvelvinger er senere tilføjede af Munke. Der er Spor af rundbuede Vinduer. Der er ingen særskilt Korbygning. Kirken har tidligere tilhørt Svinningegaarden. I Aaret 1909 gik Kirken over i Kommunens Eje, og bestyres nu i kirkelig Henseende af Sognets Menighedsraad, der bestaar af følgende Medlemmer: Pastor Voldum, Fmd., Gaardejer Chr. Nielsen,

sen, Henrik Jensen, Jens Chr. Nielsen og Tømremester Chr. Jensen, Peter Nielsen repræsenterer Sogneraadet i Kirkebestyrelsen, Skræddermester Hansen er Kirkens Værge.

I Aaret 1903 blev der stiftet en Haandværkerforening, der

senere blev forandret til en Haandværker- og Borgerforening. Foreningen er baseret paa at drive teknisk Skole. Foreningen har nu 52 Medlemmer. Skræddermester Hansen er f. T. Formand. Teknisk Skole har nu 28 Elever og kan i Aar naa at faa Statstilskud. Skolen har Lokale ovenover Kommuneskolen.

I Aaret 1888 blev der opført et Forsamlingshus.

Ved den Folketælling, som blev afholdt 1. Februar 1855, havde Svinninge Sogn 712 Indbyggere, nu er der 1255.

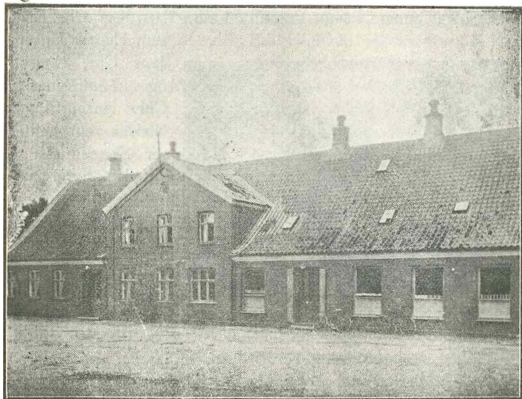
Gudmandstrup By, der hører til Svinninge Sogn, ligger ca. 1 km Syd for Svinninge, ved Landevejen fra Nykøbing over Svinninge Syd paa, der staar i Forbindelse med Landevejene til de tre Købstæder, Slagelse, Sorø og Ringsted. Byen har 112 Indbyggere.

HANDELENS, HAANDVÆRKETS OG INDUSTRIENS OPKOMST OG UDVIKLING I BYEN

Paa Grund af den Beliggenhed, Svinninge har ved Indgangen til det store og frugtbare Odsherred paa en Tid, hvor der ingen Baner var og hvor Forbindelsen med Odsherred skulde fore-

gaa enten ad Søvejen fra Nykøbing eller ad Landevejen fra Nykøbing over Svinninge Syd paa, var der gode Chancer for Svinninge som Handelsby. De to store Landeveje, der krydser midt i Byen, giver Forbindelse til andre Sider. Vejene var den Gang, hvad Banerne er nu, det bedste Middel til Samfærdselens Fremme.

I første Halvdel af Halvtredserne kom Bagersvend C. D. Petersen † fra Buske Kro hertil. Af daværende Kroejer Jørgen-

A/S C. D. Petersens Kolonial-, Korn-, Foderstof & Trælasthandel.

sen købte han Svinninge Kro med dertil hørende Jorder og et lille Bageri. I Skænkestuen blev der drevet en lille Høkerhandel. C. D. Petersen, der var en driftig Mand, begyndte snart at udvide Forretningen, og efter nogle Aars Forløb begyndte han en Sæd-, Trælast- og Foderstofhandel. Ved Hjælp af gode Handelsforbindelser saa han sig snart i Stand til at give højere Sædpriser end Købmændene i Nykøbing, og Følgen deraf blev, at en stor Del af Odsherreds store Sædehandel gik til Svinninge. C. D. Petersen havde flere Vogne, der daglig passerede Vejen til Holbæk Havn eller Magasiner med Sæden og bragte Trælast og Foderstoffer med hjem. Da Nordvestbanen i 1875 blev aabnet for Trafikken, gik Vognene til Mørkøv St.; hver Vogn kunde gøre to Ture daglig.

Fra 1874 kom C. D. Petersens Søn, W. Petersen, efter endt Uddannelse i Handelsfaget hjem, og deltog som Fuldmægtig i Forretningen. C. D. Petersen trak sig stadig mere tilbage fra Handelen, og i 1905 overtog W. Petersen hele den store Forretning. I Aaret 1917, d. 1. Juli, overgik Forretningen til et Aktieselskab med R. Møller fra Haslev som Direktør og W. Petersen som Formand. Firmanavnet er: C. D. Petersen, A/S.

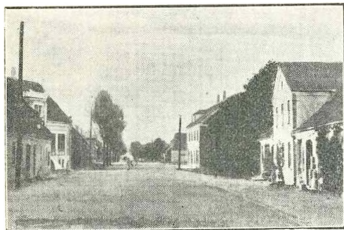

A/S C. D. Petersens Isenkram- & Udstyrsforretning

Købmand A. Frederiksen kom til Byen sidst i Halvtredserne. Han købte et gammelt Hus, der tilhørte Svinningegaarden, hvor der boede to Arbejderfamilier. Huset laa der, hvor Carl Madsens Bageri nu ligger. I Huset lod han indrette en meget lille Butik i den østre Ende og Beboelse i den anden Ende af Huset.

A. Frederiksen var en meget driftig Mand, og i Løbet af nogle Aar fik han samlet sig en Kapital. A. Frederiksen besluttede sig saa til at udvide Forretningen, og i den Anledning købte han det Stykke Jord, hvorpaa nu Brugsforeningens Bygninger ligger, af Jomfru Lund. Før der gaas videre, skal der her med et Par Ord dvæles ved bemeldte Jomfru Lund. †

Da hun kom til Byen, lejede hun den vestre Ende af et gammelt straatækket Hus, der ligger omtrent ved Stationsvejen. Huset findes endnu i samme Skikkelse som den Gang. Vest for Indgangen var Beboelse og Øst for var en lille Butik. Her drev hun en lille Handel med Modepynt, Garn og Traad. Jomfru Lund var en Dame, der forstod at passe paa Skillingerne, og i Løbet af nogle Aar havde hun tjent saa meget, at hun tænkte paa at udvide Forretningen. Hun købte saa et gammelt Hus, der laa længere nede i Byen, der hvor nu Træskohandler Hans Pedersens store Ejendom ligger. Der var flere Lejligheder i Huset, hun indrettede sig en Butik i den

østre Ende med Udgang imod Vænget, som hun ogsaa havde købt.

Da Købmand A. Frederiksen vilde købe Vænget af Jomfru Lund for at opføre nye Bygninger, var det hans Plan at lægge Butikken ud imod

Hjørnet, hvor de to store Landeveje støder sammen, men Jomfru Lund, der var en myndig Dame, vilde kun sælge Jorden paa den Betingelse, at han vendte Butik og Facade ud imod Nykøbingvejen. Der fortælles, at hun ikke vilde have A. Frederiksens Butikspersonale til at kontrollere hendes Kunder, naar de gik ind og ud af Butikken. A. Frederiksen byggede saa den store Ejendom med Undtagelse af Magasinet. Her begyndte han en Forretning med Korn, Trælast og Foderstoffer. Byggeriet og Udvidelsen har maaske nok oversteget A. Frederiksens finansielle Kræfter, thi efter en Tids Forløb maatte han gaa fallit.

Forretningen blev lejet ud til Købmand Seidelin-Wisby, og A. Frederiksen flyttede hen i Byen; men efter et Par Aars Forløb kom han til Akkord med sine Kreditorer, overtog igen Forretningen og drev den i flere Aar. Tillige med Forretningen havde han Postkørselen til Mørkøv Station, hvortil der gik lukket Vogn to Gange daglig i hver Retning.

Da A. Frederiksen havde drevet Forretningen i en Del Aar, solgte han den til Købmand Aug. Fr. Wulff fra Slagelse. Wulff

byggede et stort Magasin i Forbindelse med Laden. Efter nogle Aars Forløb solgte Wulff Forretningen til Købmand Carl Madsen fra Roskilde. Madsen drev saa Forretningen i nogle Aar og afhændede den saa til et Konsortium, der oprettede en Brugsforening for Svinninge og Omegn. Den har udviklet sig stærkt i den korte Tid, den har bestaaet; den blev aabnet d. 16. Juli 1917, og nu, godt et Aar efter at den er startet, er der indmeldt 252 Andelshavere, og sidste Halvaars Omsætning er over 76,000 Kr. Formanden for Brugsforeningen er Gaardejer Fred. Petersen, Gudmandstrup.

I Aaret 1889 var der en Mand ved Navn Niels Sørensen, der byggede en større Bygning i Svinninge, hvori han oprettede et Øltapperi fra Gl. Carlsberg Bryggerier. Over Stuehuset indrettede han en Forsamlingsaal, som blev benyttet til Møder og selskabelige Sammenkomster; der var den Gang intet Forsamlingshus i Byen. Senere blev der indrettet Butik i Stuen, og den 1. Maj 1901 aabnede en ung Mand, Ferdinand Nielsen, en Kolonial-, Vin- og Delikatesseforretning i Ejendommen. Han drev Forretningen i 16 Aar og samlede sig en god Kundekreds. Aaret 1917 solgte han Ejendommen med Forretning til Magnus Larsen fra Kalundborg. Denne er en meget driftig Mand, og har øget sin Kundekreds i den korte Tid han har haft Forretningen.

Der findes endnu et Par Forretninger, der handler med Kolonial, den ene findes i Byens vestre Side, Købmand Chr. Hansen. Den anden ligger ved Stationsvejen og tilhører Murerm. O. Petersen.

MANUFAKTURHANDLERE

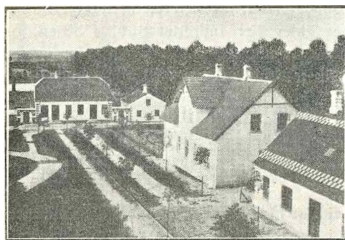
Købmand F. Christiansen lejede i Aaret 1905 Manufakturforretningen i Købmand Carl Madsens Ejendom og drev den, indtil han i Aaret 1912 af Købmand W. Petersen købte en Ejendom, som han ved Tilbygning udvidede og indrettede til Butik. Her driver han Forretning i Manufaktur. Herreekvipering, Hatte og Fodtøj.

I den Ejendom, som Købmand Poul Larsen ejer, har der tidligere været Farveri. I Halvfjerdserne boede Købmand F. Nehammer i Ejendommen og drev, foruden Farveri, en Manufakturhandel. I 1893 købte Købmand H. E. Beck-Schultz Ejendommen og drev Manufakturhandel indtil han 1895 solgte den til Købmand Poul Larsen, der i 1898 opførte den store Toetagers Bygning, der foruden Beboelse blev indrettet til Butikker.

I nogle Aar lejede han den ene ud til Boghandler Ferd. Hjorth. Nu har Poul Larsen begge Butikker og driver Manufakturhandel, Herreekvipering og Lotterikollektion for Vare- og Landbrugslotteriet.

I Halvfemserne begyndte Ole Jeppesen en Herreekviperingsforretning i Træskohandler Hans Petersens Ejendom. I 1899 byggede han et Sted paa Hjørnet ved Frederik d. 7. Mindestøtte og flyttede Forretningen derhen. Efter nogle Aars Forløb solgte han Ejendommen til Drejer N. P. Petersen Thorslunde, der lejede Forretningen ud til Købmand Nielsen, som drev en Partivareforretning i et Par Aar.

Aaret 1909 flyttede Boghandler Ferd. Hjorth ind i Ejendommen; han havde siden 1899 drevet Boghandlervirksomhed i Poul Larsens Ejendom. Hjorth udvidede her Forretningen, der foruden Boghandelen nu omfatter Galanteri, Porcellæn, Glas, Fajance, Cigarer og Tobakker. Hjorth er Formand for Aktieselskabet Svinninge Forsamlingshus.

BRYGGERIET I SVINNINGE

I sidste Halvdel af Halvfjerdserne byggede Brygger Ipsen, Holbæk et Bryggeri og Maltgøroeri. Driften af det blev overdraget til Sønnen Carl Ipsen, der drev det i nogle Aar; men senere skiftede det ret hyppigt Ejere. Niels Larsen købte det af Ipsen. Derefter kom Gaardejer Søren Nielsen, og saa Gjedbæk og Sørensen, derefter Brødrene Hansen, senere Gaardejer L. P. Nielsen, som solgte det til Brygger Arntz fra Holbæk. Nu er det overgaaet til et Aktieselskab. Bryggerivirksomheden er for Tiden nedlagt.

Da Købmand C. D. Petersen først i Halvtredserne kom til Byen, overtog han et gammelt Bageri, som han fortsatte Driften af, indtil han nogle Aar efter byggede det op; men en Del Aar senere indrettede W. Petersen, der havde overtaget det efter Faderen, det efter nyeste og bedste Konstruktion. I 1907 forpagtede han det ud til Bagermester J. J. S. Kragh fra Køben-

havn. Efter ti Aars Forløb købte Kragh Bageriet. Han har et Par Vogne, der stadig kører ud til Omegnen med Brød foruden Udsalgssteder hjemme.

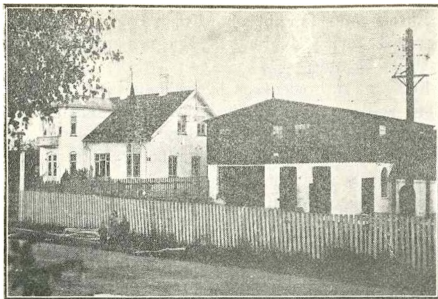
Da Købmand A. Frederiksen byggede sin Ejendom, byggede han tillige et Bageri paa det Sted, hvor hans første lille Købmandsforretning laa. Frederiksen drev selv Bageriet. Nogle Aar senere lejede han det ud til Bagermester Nielsen; men en Del Aar efter solgte han det til Bagermester Jensen, der i 1910 solgte det til Bagermester Carl Madsen.

Lige først i Halvfjerdserne kom Uhrmager H. Nielsen her til Byen. Efter at have boet til Leje et Par Aar byggede han

A. C. Hansens Skråderforretning

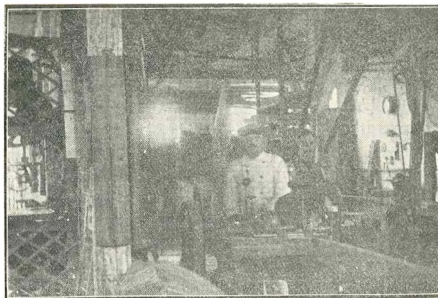
i 1873 en Ejendom, hvor han fortsatte Virksomheden i over 20 Aar og fik oparbejdet en stor Forretning. Efter hans Død i 1895, overtog hans Søn, K. S. Nielsen, Forretningen og førte tillige Guldsmedeforretning, som han fik Bevilling til. Nielsen er bleven overdraget flere forskellige Hverv, baade kommunale og offentlige. 1. Jan. 1905 blev han valgt til Formand for Sogneraadet og fungerede som saadan til April 1913. I April 1917 er han atter valgt til Formand. Da Banken for Holbæk og Omegn blev stiftet i 1908 med Filial i Svinninge, overtog Nielsen Pladsen som Bestyrer. Banken har daglig Kontortid fra 9—11. Nielsen var med at stifte Haaandværkerforeningen og blev Foreningens første Formand. I Aaret 1917 solgte han Uhrmager- og Guldsmedeforretningen tilligemed en Ejendom, han ejede ved Hovedlandevejen, til Uhrmager K. Bygum, Kalundborg.

H. P. Hansens Maskinsnedkeri

Skrædermester A. C. Hansen kom til Svinninge i 1897 og byggede samme Aar sin nye Ejendom paa Hjørnet ved Frederik d. 7. Mindestøtte. Han har oparbejdet en stor Forretning og beskæftger stadig 8 a 10 Mand. Hansen er Formand for Borger- og Haandværkerforeningen samt Kirkeværge.

Tømremester H. P. Hansen byggede 1901 en Ejendom i Svinninge og fortsatte den Forretning, som hans Fader, Chr. Hansen, har drevet paa sin Bopæl lidt udenfor Byen i ca. 30 Aar. 1903 oprettede han et Savskæreri og Maskinsnedkeri, og i 1912 oprettede han et lille Elektricitetsværk for Byen, som Højspændingsværket overtog et Par Aar efter.

Interiør fra H. P. Hansens Maskinsnedkeri.

Hansen er Vurderingsmand i Landbygningernes Brandforsikring og Formand for Venstreforeningen i Svinninge.

Cykelfabrikant L. Jacobsen kom til Svinninge 1898. Efter at have boet til Leje i nogle Aar byggede han 1902 en Ejendom ved Stationsvejen. Her drev han Forretningen til 1913, da han opførte en ny og større Bygning længere nede i Byen, hvor han nu driver Forretning. Han har i nogle Aar haft Bilkørsel, men paa Grund af Benzinmangel er den foreløbig indstillet.

Blikkenslager P. Larsen kom til Byen sidst i Firserne. I 1890 byggede han en Ejendom, hvor han driver Blikkenslagerforretning og Skifferdækning.

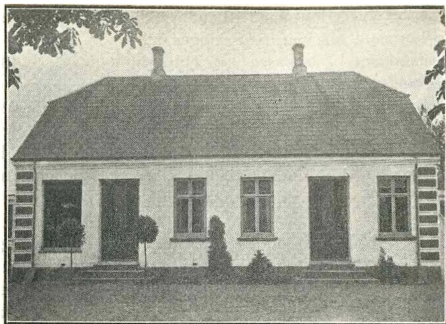
Murermester O. Petersen, der kom til Byen 1906, boede først til Leje i den vestlige Ende af Byen. 1908 flyttede han ind i en Ejendom ved Stationsvejen. Aaret 1913 købte han den Ejendom. Han har opført en Del Bygninger i Byen og Omegnen.

Murermester Chr. Larsen kom her til Byen 1908. I Aaret 1910 byggede han en Ejendom til sig selv i den østlige Ende af Byen, som han senere solgte til fhv. Gaardejer Lauritz Hansen. Nu har han igen en Bygning under Opførelse til sig selv. Han har opført flere Bygninger i Byen og Omegnen.

Snedkermester R. Knudsen nedsatte sig her i Byen som Mester i Aaret 1893. Han byggede sig en Ejendom ved Stationen i Aaret 1901, hvorfra han driver Virksomheden.

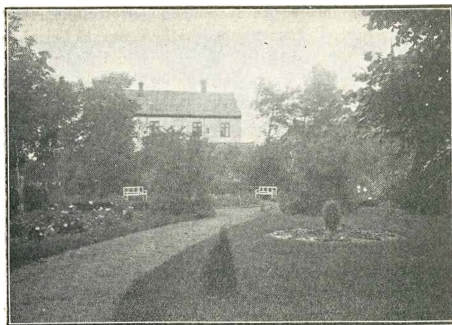
Sadelmager P. Larsen overtog Forretningen efter Sadelmager A. Olsen, der havde drevet Sadelmagerforretning i Svinninge i mange Aar. P. Larsen boede i flere Aar til Leje i Poul Larsens Ejendom. I Aaret 1912 byggede han i Forening med Skomager Mortensen en Toetages Bygning midt i Byen. Efter P. Larsens Død overtog Sadelmager J. Nielsen Forretningen og købte Ejendommen. Nielsen driver ligesom hans Forgænger Tapetsererforretning og Møbelstopning foruden Sadelmagerforretning.

Sidst i Firserne købte Handelsgartner M. C. Rasmussen fra Holbæk Gdr. Hans Hansens Gaard med Jordtilliggende ca. 18 Tdr. Land ved Gaarden op imod Landevejen og oprettede derpaa Planteskole og Handelsgartneri. Han drev det som saadan i nogle Aar, men solgte saa det meste af Arealet til Gartner Olsen. Han forbeholdt sig nogle Tdr. Land op imod Landevejen, og derpaa byggede han Handelsgartneriet „Flordal“. En Del af Jorden solgte han til Byggepladser. Efter nogle Aars

Chr. Rasmussens Handelsgartneri

Forløb solgte han Gartneriet. Det har i Løbet af nogle Aar flere Gange skiftet Ejer, og tilhører nu Gartner Chr. Rasmussen, der driver Handelsgartneri, Kransebinderi og Frugteksport. Paa den anden Del af Gartneriet, der fik Navnet „Abildgaard“, som han først solgte, havde Olsen ryddet Planteskolen og drev det som Agerbrug med noget Gartneri og Frugteksport. Efter nogle Aars Forløb solgte Olsen „Abildgaard“ til fhv. Mejeribestyrer Niels Peter Jensen, der driver Landbrug og nogen Frugteksport.

Interiør fra Chr. Rasmussens Handelsgartneri „Floldal“

I Foraaret 1913 kom Tømremester N. P. Jensen til Byen. Han begyndte straks at bygge baade Beboelse og Bygninger til Værksted, Savværk og Maskinsnedkeri. Lidt senere byggede han en Vindmotor. Han var en Mand der var rig paa Ideer, han fik en temmelig stor Virksomhed og byggede flere Ejendomme her i Byen. I Januar 1918 solgte han Ejendommen med Forretning til Tømremester J. C. Nielsen fra Rødvig i Stevns. Han fortsætter Forretningen og fabrikkerer tillige Møbler i flere Stilarter.

Slagtermester Hammecken fra Kundby byggede i Aaret 1882 en Ejendom i Svinninge og begyndte samme Aar en Slagterforretning, som han drev i tyve Aar. 1902 solgte han Ejendommen med Forretning til Fred. Andreassen fra Thorslunde, der har fortsat Forretningen siden.

Tømremester Chr. Jensen købte 1895 en Ejendom, som var bygget af fhv. Tømremester Valdemar Sørensen; han driver Hjulmager- og Tømmerforretning.

I Aaret 1870 begyndte Tømremester N. P. Hansen en Hjulmager- og Tømmerforretning i en Ejendom, der ligger ca. 1 km nord for Byen, til Ejendommen hørte et mindre Landbrug. N. P. Hansen var en dygtig og alsidig begavet Mand. Der var paa den Tid ingen Maskinreparatører i Byen, og da Damptærskværkerne kom til Egnen, begyndte han at reparere dem, og fik tilsidst en stor Virksomhed paa det Omraade. Hansen var i 23 Aar Formand for Svinninge Vaabenbrødreafdeling. I nogle Aar Formand for Mejeriet og ligeledes i flere Aar Medlem af Sogneraadet. N. P. Hansens Søn, Tømremester A. Hansen, byggede i 1901 en Ejendom lidt Vest for Byen, hvor han fortsætter Faderens Forretning. Han er Æresmedlem i Vaabenbrødreafdelingen og Foreningens Kasserer, Taksationsmand i Østifternes Brandforsikring og i Sjællandske Brandforsikring for Løsøre.

Maskinfabrikant A. P. Andersen kom til Byen og begyndte Reparation og Fabrikation af Maskiner i Februar 1914. Han har i den korte Tid oparbejdet en god Forretning og beskæftige 8 a 10 Mand.

Skomagermester P. Eriksen købte en Ejendom i Byen 1892 og nedsatte sig samme Aar som Skomagermester. Han bestyrer Telefoncentralen, der har ca. 100 Abonnenter.

Foruden foran nævnte Haandværksmestre findes her i Byen 3 Malermestre C. Nielsen, J. Nielsen og Dandanell, den sidste er tillige Tørvfabrikant; 2 Skomagermestre: P. Mortensen og

Nielsen; 2 Snedkermestre: Severin Christensen og Carl Petersen; 2 Smedeforretninger: Rasmussen og Fr. Hansens Enke; 1 Drejermester: C. Christensen; 1 Murermester: Grønæk Andersen; 1 Fotograf: Petersen; 1 Bødkermester: N. P. Nicolaisen; 2 Barberer: A. Rasmussen og E. Larsen: 1 Udsalg af Fedevarer: R. Espensen; 1 Udsalg af elektriske Artikler: Overmon-tør Johansen; 1 mindre Gartneri: Chr. Villumsen; Træskoma-ger og Træskoudsalg: Hans Petersen.

Midt i Tredserne fik Byen sin første Læge, Hallas †, han boede en Tid hos Gdr. Hans Hansen og flyttede derfra ind til Byen, hvor nu Nyrup bor, og der blev han boende til sin Død.

Hallas var en sympatetisk Person, han vandt sig mange Venner i sin lange Virksomhed her i Byen, han praktiserede her i ca. 30 Aar. Han var med at stifte en Afdeling af Vaabenbrødrenes Selskab og var Foreningens første Formand.

Læge I. Gottschalk kom til Byen 1894 og overtog Hallas's Praksis. Han var en velhavende Mand. Efter at have boet til Leje i nogle Aar, byggede han i 1898 en stor og smuk Lægebolig i to Etager med Taarn og Spir. Bygningen indeholder mange Værelser, af hvilke enkelte er af saa store Dimensioner, som man sjældent træffer dem paa Landet. Bygningen kom paa Grund af sit slotsagtige Udseende og store Dimensioner i Folke-munde til at bære det smukke Navn „Slottet“. Bemeldte Bygning har haft en meget omskiftende Tilværelse, kun i to Aar var den Lægebolig, saa blev der Realskole. Den har haft mauge forskellige Ejere. En Tid vidste man, kuriøst nok, ikke engang, hvem der var Ejer af den; den har til Tider staaet ubeboet hen, og er bleven benyttet som et Husvildehjem for Omegnen. Læge Gottschalk afstod sin Praksis til Læge Axel Thrane, der kom til Byen 1899, og flyttede da ind i Gottschalks Lægebolig, der boede han kun et Aarstid. I Aaret 1904 byggede han selv en stor Lægebolig. A. Thranes Hustru havde ogsaa taget Læge-eksamen, de praktiserede begge to og fik en god Praksis.

Efter nogle Aars Forløb rejste Læge Thrane til København efter at have overdraget sin Praksis til Læge Scavenius Nielsen. Denne blev her kun nogle faa Aar.

Læge Classon overtog Scavenius Niensens Praksis, men naaede heller ikke at blive gammel i Byen.

Læge A. M. Smidt overtog Classons Praksis. Han boede til Leje i nogle Aar, men har nu købt Ejendommen, han har faaet en betydelig Virksomhed.

Dyrlæge Chr. Haldkjær kom til Byen omtrent midt i Halv-

fjerdserne, han boede til Leje en lille Tid i det Hus, hvor Købmand A. Frederiksen først drev Forretning, da han rejste, byggede Frederiksen Bageriet der. Saa købte han Byggeplads af Mathias Sørensens Enke og byggede den Ejendom, hvor nu Partikulier Niels Rasmussen bor, der boede han til sin Død 1904. Han var en afholdt Mand paa Egnen.

Dyrlæge J. G. Modigh nedsatte sig som Dyrlæge i Svinninge i Aaret 1904, han boede til Leje i nogle Aar, men byggede 1910 en Ejendom i den østlige Ende af Byen, hvorfra han driver en god Dyrlægepraksis.

Vejassistent J. Bonde har tidligere boet paa Faurbogaard. I 1899 byggede han en Ejendom „Højvang“ i den østlige Ende af Svinninge, hvor han siden har boet. J. Bonde er Vandløbsassistent og Sekretær for Lammefjordens Lodsejerlag.

Chr. Weitemeyer, var født i København den 8. Juli 1848, bosatte sig i Svinninge som Landinspektør 1871. Han boede først til Leje en Tid, senere byggede han en Ejendom ved Nykøbingvejen. Han var en Mand, der blev betroet mange Hverv. I en Aarrække var han Formand for Hjembæk-Svinninge Sogneraad, Formand for Valgmenigheden i Vallekilde, Repræsentant for Husmandskreditforeningen, Repræsentant for Østifternes Kreditforening, Holbæk Amts Vandløbsinspektør og Formand for Skatteraadet. Weitemeyer var ledende Landinspektør ved Anlægget af Høng-Tølløse og Sorø-Vedde Banen og har foretaget Hartkornsansættelsen paa Inddæmningerne Saltbæk-Vig og Lammefjorden. Chr. Weitemeyer døde den 8. Juli 1906, og samme Aar blev en Mindesten af Beboere i Holbæk Amt rejst i hans Have umiddelbart ved Landevejen.

Axel Weitemeyer, der er født 29. Januar 1875, overtog sin Faders Landinspektørforretning 1906. Han boede til Leje nogle Aar, men købte i Aaret 1911 den Ejendom, som han nu bebor, og hvorfra han driver sin Forretning, der er vokset meget i de senere Aar.

POSTVÆSENET

Den 1. Oktober 1863 blev der oprettet en ikke regnskabsførende Postekspedition i Svinninge, den var underlagt Holbæk Postkontor i Forbindelse med Postkontorerne i Kalundborg og Nykøbing. Før den Tid var der kun Brevsamlingssted i Byen. Postfuldmægtig Olsen bestyrede Ekspeditionen, der havde Lokale i en gammel Gaard, som laa hvor nu Nyrup har Have. Efter en Tids Forløb nedbrændte Gaarden. En Tid derefter blev det

første Posthus bygget, den Ejendom hvor Nyrup bor, og Postmester Jensen kom til Byen. Der gik paa den Tid kørende Post — Kaleshevogn med Plads til to Rejsende inde i Vognen og en hos Kusken — fra Holbæk over Svinninge hver Eftermiddag og tilbage hver Nat. Da Vejen over den inddæmmede Lammefjord fra Audebo til Gundestrup blev aabnet for Færdsel i 1874, kom Postvognen i nogle Aar til at gaa den Vej, og der kom saa til at gaa en lukket Postvogn fra Svinninge til Mørkøv, Købmand A. Frederiksen besørgede Postkørselen.

Postmester Jensen var her i Byen i flere Aar, efter ham kom Postmester Møller, derefter Postmester Weis, der efterfulgtes af Postmester Linde, og senere Lund, der kun var her en ganske kort Tid, herefter Rosenstand og nu bestyres Embedet af Postmester C. Hansen. Fra Svinninge Posthus udgaar nu tre Landpostbude og et Bypostbud i rød Uniform, og Postkontorerne i Hørve og Faarevejle er underlagt Svinninge Posthus.

SKOLEVÆSENET

For ca. 170 Aar siden begyndte den første Skole i Svinninge i et „Annekshus“, som tilhørte Præsteembedet Hjembæk, hvortil Svinninge er Anneks og laa tæt ved Kirken. Et godt halvt Aarhundrede benyttedes dette Hus, men saa opførtes en Skole umiddelbart Vest for Byen. I Begyndelsen af Tredserne blev Lærer Mads Matthiassen kaldet, han havde først taget Uddannelse som Gartner, derefter tog han Lærereksamen, Matthiassen antog senere Familienavnet Rørbæk, han blev udnævnt til Dannebrogsmænd og døde 1899. I 1898 blev der opført en ny Skole med to Klasseværelser og der oprettedes et Andenlærerembede. Lærer J. Jensen blev kaldet til Førstelærer i Aaret 1900, han ledede Skolen i ca. 2 Aar indtil sin Død. I Aaret 1902 blev Lærer Marius J. Ougaard kaldet til Embedet. Der var kommen Vækst i Byen og hurtig steg Børnetallet, saa der maatte foretages en ny Udvidelse af Skolen, hvilket skete paa den Maade, at de gamle Klasseværelser omdannedes til Beboelse, og der opførtes en hel ny Skole med tre Klasseværelser, og samtidig oprettedes et nyt Embede. Lærer Ougaard leder Skolen som Førstelærer og har til Hjælp en Lærer og en Lærerinde. Børnetallet er ca. 150, fordelt i 5 Klasser med 4—6 Dages ugentlig Undervisning, — Skolearbejdet er nu i en udmærket god Gænge.

Ougaard er og har været betroet mange Hverv, fra 1904 til 1910 var han Formand for Sygekassen, fra 1904 til 1914 For-

A. C. Hansen,
Skrædermester

Chr. Rasmussen,
Handelsgartner

H. P. Hansen,
Tømrermester

mand for Svinninge Sogns Venstreforening, siden 1910 Revisor for Holbæk Amtsraad og Skoleraad, og fra 1912 Formand for Foredragsforeningen.

I Aaret 1889 begyndte Ferd. Hjorth en privat Skole i Svinninge. Det varede ikke længe, før det viste sig, at Hjorth var i Besiddelse af pædagogiske Evner og Skolen voksede godt i Børnetal. Skolen gav Undervisning til Konfirmationsalderen og det viste sig, at Børnene med Hensyn til Kundskaber hørte til de fremmeligste i Byen. I 1899 ophævede Hjorth Skolegerningen for at tage fat paa Boghandlervirksomheden.

Aaret 1902 var der en Del Beboere fra Svinninge og Omegn der oprettede en Realskole i Svinninge. Skolen fik Lokaler i den flv. Lægebolig „Slottet“. Som Bestyrer blev antaget Lærer, cand. phil. Georg Andersen. Han bestyrede kun Skolen et Aar. Cand. theol. Grove-Rasmussen overtog derefter Bestyrerpladsen og beholdt den til 1908. I Aaret 1904 byggede Interessentskabet selv en Skolebygning med Beboelse til Lærer og Lærerinder. Wulff Hansen bestyrede fra 1908 til 1909. Cand. phil. Christensen fra 1909 til 1912. Cand. theol. Birkedal fra 1912 til 1913. Grove-Rasmussen overtog igen Skolen 1913, men da han i 1908 havde opret en Realskole i Asnæs, blev de ældste Klasser flyttede til Asnæs, og kun den yngste Klasse blev i Svinninge under en Lærerindes Undervisning. Efter en Tids Forløb opløstes Skolen helt.

I Foraaret 1916 købte L. Markmann fra Bornholm Skolen og han i Forening med M. H. Schmidt ledede den. 1917 solgte Markmann Skolen til Schmidt. Efter at en Del af Egnens Beboere lige havde vist Schmidt den Tillid at hjælpe ham tilrette med Pengesagerne, solgte han pludselig Skolen 1918 til P. M. Petersen fra Jylland. Petersen tager meget energisk fat paa

Skolegerningen og vil sikkert faa Held til at faa oparbejdet en første Klasses Realskole.

ODSHERREDSBANEN

Aaret 1899 den 18. Maj blev Banen aabnet for Trafikken. Der var fra Beboernes Side arbejdet meget i de forskellige Kommuner, dels for at tegne Bidrag, dels for at faa afgjort, hvilken Linie eller Retning, der skulde blive den sejrende. Der var nemlig Tale om to Linier, en over Dæmningen ved Audebo og en over Svinninge. Linien Svinninge blev den sejrende og var ogsaa den mest centrale for Odsherred og kom tillige et Opland tilgode fra Holbæk til Svinninge, som havde 1 Mil eller derover til nærmeste Station. Det blev en letbygget Bane, da man mente, at Godstrafikken fra Odsherred ikke blev stor, saa man kunde spare lidt ved Banens Bygning.

Det viste sig snart, at man havde regnet forkert; det store og rige Odsherred kunde producere mere, end Odsherredsbanen kunde magte, og man har lagt sværere Sveller og Skinner, efterhaanden som det skulde fornyes. Banen har gavnet Odsherreds Landbrug meget, og de store Besværligheder, som Beboerne har lidt, naar strenge Isvintre har gjort Sejladsen fra Nykøbing umulig, saa Beboerne maatte køre 8 a 9 Mil med deres Produkter, er nu ophørt. (Man kan i Tankerne danne sig et uhyggeligt Billede deraf!) Banen har skadet Handelen i Nykøbing, dertil kommer den for Nykøbing By saa uheldige Køreplan. Svinninge By blev ved Banen berøvet noget af sit Opland, en Del af Odsherred. Ved Stationerne i Hørve og Faarevejle har rejst sig store Forretninger, som har beskaaret Byens Handel. Hørve-Værsløv Banen, som nu er færdig og kun venter paa at blive aabnet for Trafikken, vil igen beskære Byens Opland. Men selv om Oplandet er blevet mindre, kan man vel ikke sige, at Handelen derfor er blevet ringere, idet de industrielle Foretagender i Byen har øget Folkemængden stærkt og Forbruget pr. Individ er tiltaget i de senere Aar. Da Nordvestbanen i 1875 blev aabnet for Trafikken, tog de nærmeste Stationer jo lidt af Byens Handel. Medens der skrives om Nordvestbanen, skal nævnes, hvad der fortælles fra den Tid:

Det var vist oprindelig Autoriteternes og Statens Tanke at lade Banen gaa fra Holbæk over Svinninge til Kallundborg, i Stedet for over Mørkøv, men indflydelsesrige Mænd paa Egnen modarbejdede det. Var Nordvestbanen kommen over Svinninge, vilde det sikkert have gavnet Byen. Odsherredsbanen vilde saa

ikke have faaet den Retning, men snarere blevet bygget som en Tværbane fra Nykøbing over Svinninge og Mørkøv og videre Syd paa.

ANDELSSELSKABET NORDVESTSJÆLLANDS HØJSPÆNDINGS-ELEKTRICITETSVÆRK

Værket fremgaar som Resultat af et mere end 7-aarigt Agitationsarbejde mellem Beboerne af Holbæk Amts Landkommuner. Som den, der ved dette Arbejde trak det største Læs, maa nævnes Værkets Direktør, J. Andersen, hvem det trods mange Vanskeligheder lykkedes at faa skabt den nødvendige, økonomiske Basis for Værkets Oprettelse.

Fra Centralen i Svinninge, der gik i Drift d. 21. December 1913, udgaar der 4 Højspændingsledninger, som fører Strøm med en Spænding af 10 000 Volt; af disse Linier forsyner de to Odsherred med Nykøbing og Sindssygehospitalet, medens den tredie gaar mod Vest og forsyner hele Oplandet mellem Svinninge, Refsnæs og Gjørlev; den fjerde Linie endelig gaar mod Syd og skal forsyne alt, hvad der ligger syd for Linien Svinninge—Holbæk.

Paa Centralen findes der 4 Dieselmotorer paa ialt 1360 HK., af disse er nu 2 a 500 HK. omdannet til Drift med Tørvegas paa Grund af de manglende Olietilførsler, og de forbruger ca. 200 Tdr. Tørv i Døgnet.

Da Centralen i Svinninge snart vil være for lille, er det nu vedtaget at bygge en Damp turbine-Central i Kallundborg paa ca. 4500 HK.

Værket forsyner ca. 3 000 Forbrugere — foruden Nykøbing og Sindssygehospitalet, — der er tilsluttet 58 231 Lamper og 1 435 Motorer med ialt 7 850 HK., ultimo Juli 1918.

Den 1. Januar 1918 overtog Forbrugerne selv Værket, der indtil da havde været i privat Eje. H. A. Jensen, cand. polyt., er Driftsbestyrer og J. Andersen Direktør for Værket.

A/S VALSEMØLLEN I SVINNINGE

Mølleer Lauritz Petersen, der i Hagendrup Mølle pr. Følleslev har drevet et større Mølleri i Forbindelse med Bageri, fik den Tanke at ville bygge en moderne Valsemølle til Fremstilling af første Klasses Hvedemel. I Hagendrup Mølle havde man haft saa gunstige Erfaringer med elektrisk Drift i Modsetning til tidligere Former for Drivkraft, at han straks var paa det rene med, at den ny Valsemølle skulde drives elektrisk.

Hagendrup Mølle.

Møllen blev bygget 1916 og blev tilligemed Hagendrup Mølle overtaget af et Aktieselskab med en Aktiekapital paa 400,000 Kr. Formand for Bestyrelsen er W. Petersen, der paa-tog sig at ordne den finansielle Side af Sagen, og forannævnte Møllejer Lauritz Petersen er administrerende Direktør.

Mølle- og Silobygningerne er beliggende umiddelbart ved Svinninge Station, hvorfra man har indlagt Privatspor for Ind- og Udlosning af Sæden. Silobygningen, hvor Sæden modtages, er opført i 15 Meters Højde af solide Tømmerkonstruktioner og kan i sine 8 Beholdere rumme ca. 5000 Tdr. Sæd. Til selve Bygningen er ført Jernbanespor, saa at man samtidig paa hver sin Side kan modtage Sæd direkte fra Banevogn og almindelige Køretøjer. Sæden føres ind i Siloen ved Transportsnegle, som

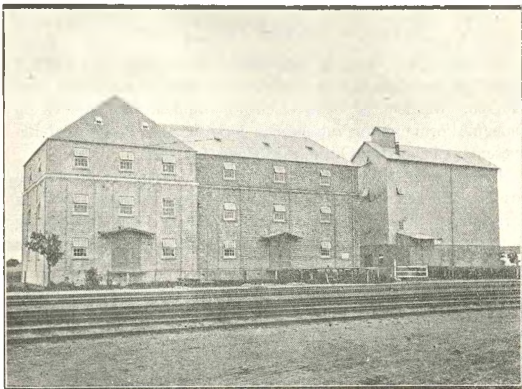
kan modtage ca. 150 Tdr. i Timen og som over en Elevator lader det gaa til den automatiske Vægt, hvor det modtagne Kvantum kontrolleres. Siloen er endvidere forsynet med en Aspirator, en Maskine, der paa en meget virkningsfuld Maade renser Sæden for Sand og grovere Urenheder og ventilerer den kraftig. Efter saaledes at være vejret og rensat, gaar Sæden gennem en Elevator til Silobeholderne, hvorfra den atter kan udlosses, for gennem Transportsnegle enten at gaa ud af Siloen eller fyldes paa andre af Silobehol-

Lauritz Petersen,
Møller.

derne, for derved at røres og aspireres, d. v. s. gøres lagerfast. I Forbindelse med Aspiratorerne er indbygget en Cyclon, hvorigennem den afsugede Luft passerer, og som tilbageholder og afdækker alle Urenheder, medens Luften gaar rensed ud.

Selve Møllen er indrettet i en anseelig 3-Etagers Bygning og bestaar af Renseri, Mølle og Melblanderiet. Fra Siloen føres Sæden direkte til Renseriet, som er forsynet med følgende — alle de mest moderne — Rensemaskiner: Aspirator med Magnet

A/S Valsemøllen.

og Trior, Spidse- og Skrællemaskine med Smergelkappe, Forknusevalsestol og Børstesnegl, hvilke Maskiner paa den mest intensive Maade renser, spidser og forknuser Sæden, ligesom Renseriet staar i Forbindelse med et moderne Filteranlæg. Saaledes fuldstændig rensed gaar Sæden ind i selve Møllen, som er forsynet med de ny og moderne engelske „Midget“ Maskiner og med en speciel Valsestol til Udmaling samt en fritsvingende Plansigte til Eftersigtning af Melet, som netop ved denne Udmaling og Eftersigtning bliver et absolut første Klasses Produkt, medens Aspirationen besørger af et moderne Anlæg med Sugefilter og Sugere, der staar i Forbindelse med alle Maskinerne. Fra Møllen gaar Melet til Melblanderiet, som ligeledes er forsynes med de mest moderne Maskiner paa dette Omraade, for at faa et altid ensartet Produkt.

Hele Anlægget er indrettet paa Hvede, der formales ca. 8 Tdr. Hvede pr. Time. Drivkraften er Elektricitet, der, som før meddelt, leveres fra Højspændingsværket, og hver Afdeling i Anlægget er forsynet med separat Elektromotor. Denne Mølle er saaledes den første større danske Mølle, der udelukkende drives ved elektrisk Kraft og dens Fabrikata er saa fint og godt, at det staar Maal med de bedste amerikanske Mærker.

Kendte Navne og Datoer

Købmand *W. Petersen*, født 1851 i Buske Kro. Fra 1905 til 1917 Ejer og Indehaver af Forretningen, som han overtog efter Faderen. Medlem af Bestyrelsen for Banken for Holbæk og Omegn. Formand for Valsemøllen i Svinninge. Medlem af Repræsentantskabet for Odsherredsbanen fra 1902.

Bagermester *J. J. S. Kragh*, født 1865 i Vrinders. Uddannet hos Bagermester H. Kr. Hansen i Hjørring. Startede 1897 en Forretning i Store Nygade, Amager. Flyttede 1902 til Valby og Omegns Byforening. Forpagtede 1907 Købmand C. D. Petersens Bageri i Svinninge, købte dette 1917.

Skrådermester *A. C. Hansen*, født 1866 i Dramstrup. Udlært hos H. A. Sørensen, Holbæk, og derefter arbejdet i forskellige Byer. Etableret 1889 i Regstrup, i Svinninge 1897. Forretningen omfatter Herre- og Dameskrædderi, Byens største og bedste i Branchen. Til Stadhed 8—10 Mand i Arbejde. Formand for Haandværker- og Borgerforeningen og Kirkeværge.

Manufakturhandler *Poul Larsen*, født 1867. Uddannet i Crome & Goldschmidts Udsalg i Hillerød. Manufaktur og Herrekvipering. Vare- og Landbrugslotteri-Kollektion. Formand for Hjembæk-Svinninge Hjelpekasse.

Manufakturhandler *F. Christiansen*, født 1874 i Rydhaugø pr. Vinderup. Uddannet hos Albert Wilde, Nyborg.

Møller *Lauritz Petersen*, født 1875 paa Hagendrup Mølle. Uddannet samme Sted, senere paa Ringsted Dampmølle. Paa Valsemøllen i Svinninge formales Flormel. Rugsigteriet og Brødfabriken paa Hagendrup Mølle hører under A/S Valsemøllen.

Tømrermester *Hans Peter Hansen*, født 1878 i Svinninge. Uddannet hos Faderen, i Tekniske Skoler og hos Arkitekter i København. Faderen drev Forretning i Svinninge i 30 Aar og H. har i 17 Aar med Held drevet Virksomheden i stor Stil. Er Vurderingsformand i Landbygningernes Brandkasse. I Bestyrelsen

for Holbæk Amts Mesterforening. Formand for Venstreforeningen i Svinninge. Næstformand for Venstreforeningen i 2 Valgkreds. Teknisk kyndig Medlem i Svendekommissionen i Svinninge Haandværker- og Borgerforening. Bestyrelsesmedlem i Svinninge og Omegns Brugsforening og flere andre Tillidshverv.

Handelsgartner *Chr. Rasmussen*, født 1879 i Tudse By.

Direktør *R. Møller*, født i Slagelse 1883. Firma Navn: C. D. Petersen, Aktieselskab. Blandet Købmandshandel. Uddannet hos Carl J. Ulrich & Søn A/S, Haslev. Overtog Stillingen som Direktør 1917, da Forretningen overgik til Aktieselskab.

JOHANNES LARSEN

HØRVE OG OMEGN

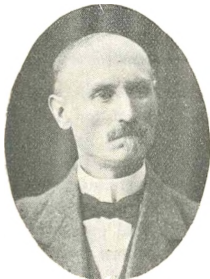
Hørve Sogn dannede tidligere en Halvø, beliggende mellem de nu udtørrede Arealer: Lammefjord og Svinninge Vejle: det hører under Dragsholm Birks Jurisdiktion, som har Tingsted i Nykøbing Sj.; men i kirkelig Henseende hører det under Skippinge Herred. Dets Afstand fra hver af de tre nærmest liggende Købstæder: Holbæk, Nykøbing og Kalundborg er ikke meget forskellig, mellem 3 og 4 Mil. Hørve Sogn er Anneks til Vallekilde og udgør sammen med dette Vallekilde—Hørve Kommune, hvis Sogneraad har 9 Medlemmer. Sogneraadsformanden, Gaardejer P. Slott, er tillige Sognefoged og bor i Hørve.

Navnet Hørve, mener man, skal komme af et Ord, som betyder det Sted, hvor Landet vender; men en anden Forklaring er vist ogsaa mulig, Sognet var i forrige Tider kun af ringe Størrelse, men ved Udtørring af Svinninge Vejle 1850 tillagdes det 66 Tdr. Land, hvad jo dog kun var af mindre Betydning i Sammenligning med Udvidelsen ved Lammefjordens Tørlægning, hvorved dets Størrelse forøgedes med 2680 Tdr. Land, og dets hidtidige Udstrækning mere end fordobledes. I Sognet ligger fire Byer nemlig: Hørve, Vejlbj, Stationsbyen og Hørve Lammefjord, hvoraf de tre førstnævnte gennemskæres af Slagelse—Nykøbing Landevej. Tæt ved denne ligger Hørve Sognets Kirke, lille og lav med et forholdsvis højt Taarn. I Modsætning til de fleste andre Kirkers Beliggenhed, har man opført denne Kirke i en Eng, skønt den til Kirkeplads godt egnede Bakke ligger tæt ved og i 1878 blev Bakken indhegnet til Kirkegaard, da den gamle omkring Kirken liggende Kirkegaard trængte til Udvidelse. Kirkens oprindelige Kor er i sin Tid nedrevet og et mindre opført, hvilket ses af en Indskrift paa Korets Nordvestvæg, der fortæller, at 1575 murede Olufsen af Alsted dette Sanghus i Mikkel Hansens Tid. Sidstnævnte var Sognepræst i Vallekilde Hørve. Koret har Tøndehvælving, medens den toskibede Langkirke har Krydshvælvinger. I den østlige af disse findes Kalkmalerier, fremkaldt 1884 af Professor

Kornerup. Kirken har et Harmonium anskaffet 1904 af Menigheden, og siden dets Opstilling spillet af Fru Bang, Enke efter Stationsforstander Bang i Hørve. Uden hendes Tilbud om at ville spille til Gudstjenesterne, var det næppe blevet opstillet dengang. Hendes Mand var den første Stationsforstander i Hørve; hans ret pludselige Død efter 7 Aars Virksomhed her vakte megen Deltagelse blandt Egnens Folk, af hvem han kendtes som en yderst tjenstvillig Mand. I Kirken findes ogsaa et Krucifiks af Træ samt en Tavle med udskaarne Billeder af Helgenen St. Laurentius, hvis Levned paa den Maade er illustreret. Taarnets Gulv ligger højere end Kirkegulvet og hæver sig terrasseformigt. Dette Taarngulv er dog kun faa Aar gammelt; de der opstillede Bænke danner nu en bedre Siddeplads end før, da Gulvet var lige op i Højde med Kirkens Gulv. Vaabenhuset mod Syd skæmmedes indtil for et Par Aar siden ved, at en Del deraf ved en Skillemur var

indrettet til Brændselsrum; dette er nu fjernet, saa Vaabenhuset i sin Helhed nu anvendes som oprindelig bestemt.

Johs. Larsen,
Lærer og Kirkesanger

Gravstederne er paa baade den gamle og den nye Kirkegaard fra Aaret 1893 inddelt i Rækker, saa hvert Gravsted har sit Nummer, ligesom der er tegnet Kort over hver Kirkegaard.

Kirken tilhører Baroniet Adllerborg. Kirketienden er under Frederik den 5. skænket af Lehnsherrn til Præsteembedet i Vallekilde. Ved den for nogle Aar siden stedfundne almindelige Tiendeafløsning kunde der for Hørve Kirkes Vedkommende af den Grund ikke baandlægges nogen Kapital til Kirkens Vedligeholdelse, hvorfor denne fremdeles paahviler Baroniet, hvis Godsforvalter Holm altid har vist sig særdeles imøde-

kommende overfor de Vedligeholdelseskrav, som ved de aarlige Kirkesyn er fremkomne, hvormed Kirken Aar 1916 forsynedes med elektrisk Lys, ligesom der nylig er opstillet en udmærket Ovn til dens Opvarmning.

SKOLERNE

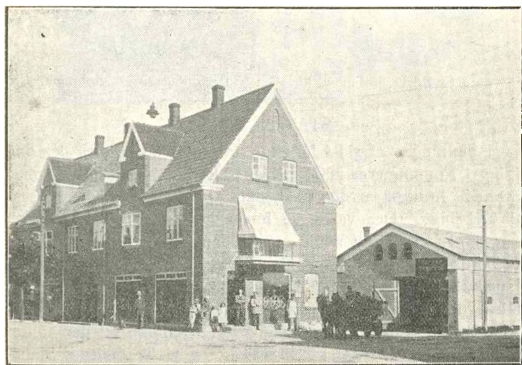
Ved Siden af Kirken ligger Skolen, den eneste Sognet havde indtil Aar 1911. Den gamle Skolebygning med lerklinede Vægge, der endnu anvendes som Skolens Udhus, blev afløst 1857 af en

Høyer & Rasmussens Kolonialforretning omkring 1904

ny Skolebygning, der foruden en god Lejlighed for Læreren har en god Skolestue. Alligevel blev denne ved Sognets Udvidelse for lille og 1891 udvidedes den med en Tilbygning, hvori der er Skolelokale og Bygning for en Lærerinde, saa at Skolen nu er delt i 4 Klasser. Ogsaa denne Skole viste sig efterhaanden at være for lille, hvorfor der i 1911 oprettedes et Enelærerembede og opførtes en Skole paa Hørve Lammefjord. Fra Skolevæsets Side set vilde det vel have været bedre, atter atter at udvide Skolen i Hørve, men af Hensyn til den lange Skolevej en Del af Børnene paa Hørve Lammefjord havde (nogle ca. 1 Mil til Hørve) fik denne Del af Sognet Aar 1911 sin egen Skolebygning, som opførtes solidt og godt; men Anbringelsen af Lærerfamiliens Værelser (paa et nær) alle i Nord med Køkken og Spisekammer i Syd maa siges at være saare upraktisk, hvor-

for den allerførste Lærer ved Skolen da ogsaa fik Sogneraadet til at skaffe mere Lys til det ene af Værelserne ved at lade hugge Hul i Gavlen til et Vindue i Vest. Medens der allerede siden 1911 har været to Lærere ved Lammefjordens Skole: først Lærer Neergaard og nu Lærer Jensen, har Hørve Skole siden 1835 ogsaa kun haft to Lærere. Fra 1835 til 1892 var Frederik Herman Neumann Lærer og Kirkesanger her, de sidste Aar bistaaet af forskellige Hjælperlærere, af hvilke kan nævnes hans Svigersøn, den senere Lærer Edvard Petersen i Vallekilde og

Høyer & Rasmussens Kolonial-, Korn-, Foderstof- & Trælastforretning

Lærer Sørensen, nu i Nakke ved Rørvig, hvoraf den sidste var her i 8 Aar. Gamle Neumann, som han de sidste Aar kaldtes, tog sin Afsked i Slutningen af 1892 efter saaledes at have været i Embedet i 57 Aar. Ved hans 50 Aars Jubilæum vistes der ham fra Befolkningens Side megen Opmærksomhed, ligesom han ogsaa ved samme Lejlighed modtog Dannebrogskorset. Hans Eftermand, den nuværende Lærer i Embedet Johs. Larsen, kaldedes 13. Januar 1893 efter forud at have været Hjælperlærer der i 14 Maaneder. Blandt Skolerne bør ogsaa nævnes Friskolen ved Hørve Station, som i mange Aar blev holdt i et af de faa gamle Huse, der er kommen til at ligge midt i Stationsbyen. Det ligger der endnu, men ved Siden af er der opført en ny Bygning, som nu anvendes som Friskole og søges af ca. 40 Børn.

L. C. Høyer, Købmand

R. L. Rasmussen, Købmand

STATIONSBYEN

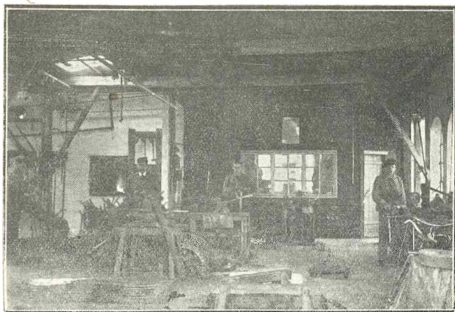
I Slutningen af sidst forløbne Aarhundrede holdtes der om kring i Kommunerne i Odsherred adskillige Møder, hvor man drøftede Anlægget af den paatænkte Odsherredbane fra Holbæk til Nykøbing. Der var i de forskellige Sogne delte Meninger om Banens Retning; nogle mente, den østlige Linje over Lammefjordsdæmningen ved Andebo vilde være bedst — i hvert Fald var denne Linje den korteste mellem de to Købstæder og altsaa den billigste at anlægge — medens andre var interesserede i at faa den vestlige Linje over Svinninge og den udtørrede Lammefjord. De sidste sejrede, og vi fik saaledes Stationen ved Hørve. Til Stationsplads her valgtes et Sted midt mellem Hørve By og Vejleby, tæt ved Landevejen.

Banen aabnedes i Maj 1899 og fra samme Aarstal skriver sig saa godt som hele Stationsbyen, idet der her, før Stationen kom, kun fandtes 3 smaa Huse foruden et Forsamlingshus, medens der nu i 1918 findes 51 Bygninger, og saafremt ikke Verdenskrigen var kommen med de deraf følgende høje Priser paa Bygningsmaterialier, vilde utvivlsomt adskilligt flere Huse være opført i de sidste Aar. Den allerførste Bygning i Stationsbyen var Købmandsgaarden, idet denne opførtes et Aars Tid før Banen aabnedes. Denne Forretning maatte siges at være i høj Grad nødvendig for Hørve Beboere, da der forud kun var en mindre Købmandshandel, hvorfra nærmest kun mindre Smaating kunde erholdes. Mindst een Gang hver eller hveranden Uge skulde de fleste køre til Svinninge for at sælge eller købe eller begge Dele. Derfra hentedes dengang mange Læs Varer

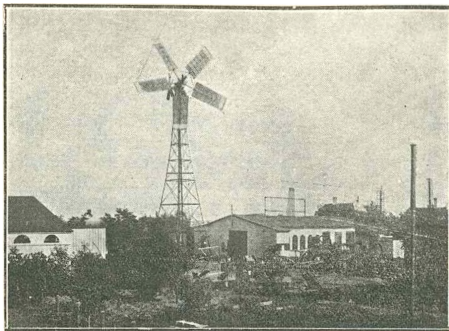

N. Olsens første Smedeforretning

til Hørve Sogn. I Svinninge boede foruden Købmanden tillige Bageren, Slagteren, Maleren, Urmageren, Snedkeren, Lægen og Dyrlægen, — i Hørve var der kun en Smed og en Tømrer. Med Stationsbyens Anlæggelse skete der en stor Forandring i alt dette. Købmand Schiøtt opførte paa Hjørnet af Stationsvejen og Landevejen det første Købmandshus med Rejselade, som efter at have haft forskellige Ejere i Aaret 1904 købtes af Høyer & Rasmussen, under hvilket Firma de to Købmænd nu driver en omfattende Handel med Kolonial, Isenkram, Korn og Foder-

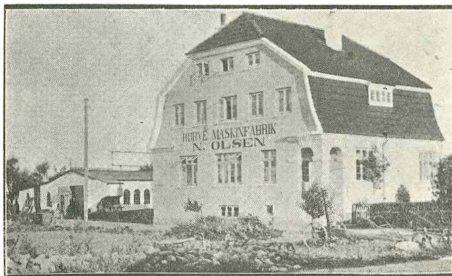

Interiør fra N. Olsens Maskinfabrik

N. Olsens Maskinfabrik

stoffer, Kul, Trælast og Cementvarer samt Støbegods. Manufakturforretningen fik Plads paa det modsatte Hjørne i Bygningen „Frem“, opført af et Konsortium dannet af nogle af Egnens Landmænd. Paa et tredje Hjørne fik Gæstehjemmet, hvori ogsaa findes Bageri, sin Plads. Af andre større Bygninger, som i det første Aar rejstes ved Stationen, maa ogsaa nævnes Maskinfabriken, som Bukh og Gry opførte. Paa samme Grund byggede Hørve Elektricitetsselskab det Værk, hvorfra Byen forsynedes med elektrisk Lys og Kraft, indtil Ledningsnettet i Aaret 1917 solgtes til Nordvestsjællandss Højspændingsværk, der nu leverer

Fabrikant N. Olsens Privatbolig

Elektricitet til Hørve Sogn. Maskinfabrikken solgtes i 1916 til Maskinfabrikant N. Olsen, der nu driver en betydelig Virksomhed, som er kendt Landet over ved Fabrikation af Radrenseren „Hørve“, af hvilket Redskab der i Aaret 1918 af et Firma alene er gjort Bestilling paa 1000 Stk.

Stationsbyens Kloakvæsen ordnedes Aar 1906. Beboerne tegnede sig for Bidrag til at afholde Udgifterne derved, og Kommunen ydede et Tilskud. Man blev derved fri for de grimme Vejgrøfter langs Husrækkerne, og i deres Sted anlagdes Gangstier til stor Behagelighed for Fodgængerne. Til Forsyning af Drikkevand anlagdes ligeledes af Beboerne i Aaret 1907 Vejleby-Hørve Vandværk, hvis Pumpe fra først af kun blev drevet af Vinden; men da denne Kraft viste sig at være for upaalidelig, opstilledes som Reservekraft en Petroleumsmotor. Da der imidlertid nu som Følge af Krigen ikke kan skaffes Olie til denne Motor, søger Vandværksselskabet at faa indlagt elektrisk Drivkraft.

Trods de før nævnte Byggevan- skeligheder gaar der dog intet Aar, uden at Stationsbyen udvides, og der kan ikke være Tvivl om, at disse Udvidelser snart vil medføre, at de tre Byer: Hørve, Stationsbyen og Vejleby vil være en sammenbygget By med den brede Landevej som Hovedgade. Paa Afstand betragtet synes disse Byer allerede at være samlede. Følg med op paa Bakken ad Vejen fra Vejleby til Søhusene, en Samling mindre Huse med Lodder paa 2—5 Tdr. Land, der ligger gemt idyllisk bag Bakker i en Lavning, som sandsynligvis før har dannet en Sø, og vend saa Øjet ned mod Stationsbyens blinkende Tage med Kirketaarnet i Baggrunden og længere ude den udtørrede Lammefjord, begrænset mod Nord af Odsherreds Bakkedrag. Eller kom ad Landevejen fra Drags Mølle, og stands paa Toppen af den lille Bakke nær Hørve. Ogsaa herfra viser Stationsbyen sig som en større By, mod hvilken Sporene af to Jernbanelinier, Odsherredsbanen og Hørve-Værslvbanen, løber sammen, og husk saa paa, at 1899 var der slet ingen By — nu skriver vi 1918. Og den vil blive større endnu. Hørve-Værslvbanen er i Sommer bleven færdig til at tages i Brug, men Myndighederne er blevet enige

Fabrikant N. Olsen.

J. H. Mikkelsen,
Fabrikant.

J. F. Jørgensen,
Tømrermester.

om, at den ikke foreløbig maa aabnes for Trafik paa Grund af Dyrtiden. Kommer den først i Gang, skal det snart vise sig, at Byen trænger til flere Huse, og Byggeriet vil atter komme til at florere som før Krigen.

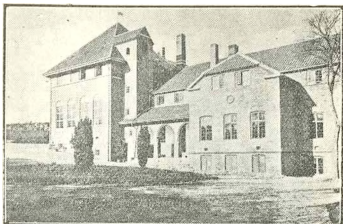
POSTVÆSENET

Med Odsherredsbanens Aabning blev ogsaa Postvæsenet omordnet. I Svinninge ligger som forhen Posthuset, hvorunder Hørve Sogn hører. Tidligere bragtes Postsagerne fra Mørkev Station til Svinninge ved Dagvogn. Derfra udgik saa til Hørve Sogn samt en Del af Faarevejle eet Landpostbud. Efter Opførelsen af Stationen ved Hørve blev der her oprettet et Brevsamlingssted, som forestaas af Stationsforstanderen. Herfra udgaar nu 3 Landpostbude foruden en kørende Post til Vallekilde og Storeklinte. Postomdelingen i Hørve tør dog langt fra kaldes tidssvarende, idet alle Postsager, der ankommer med de to i hver Retning daglig kørende Posttog, først udbringes den næste Dag. Ønsker man sin Dagspost, maa selv hente den ved Brevsamlingsstedet, hvilket er lige upraktisk for dettes Personale og Publikum. Man skulde derfor mene, at de Beboere, som findes i de næsten sammenbyggede Byer Hørve, Stationsbyen og Vejleby, burde have deres Post uddelt ved Middagstogets Ankomst, men hidtil er det ikke lykkedes at faa dette rimelige Krav opfyldt.

LANDBRUGET

Spørger man en af vore Landmænd, der i Højsommeren har gjort en Rejse, hvorledes Kornet staar andre Steder, plejer saaledes: „Jeg saa det ingen Steder bedre end her!“ Et saadant Vidnesbyrd bekræfter, at Hørve Sogns Jorder er af god Beskaffenhed, ligesom de da ogsaa bliver fortrinlig dyrkede.

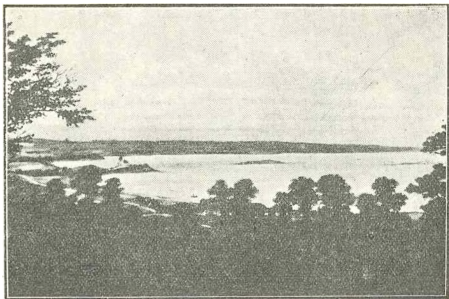
Mange Steder saa-vel paa Lammefjordens Jorder som i det oprindelige Hørv-Sogn har Landmændene set deres Fordel ved at drive Frøavl: Græs-, Roe-, Gulerods-, Pastinak- og Kaalfrø, ligesom der ogsaa dyrkes Sukkerroer, der nu kan blive transpor-

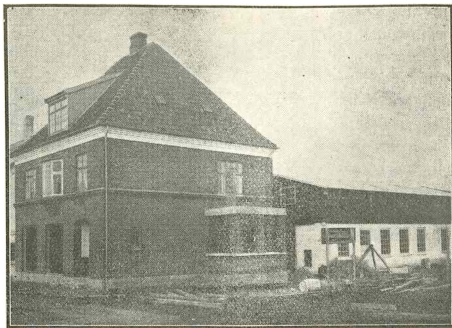

Vallekilde Højskole.

teret med Hørve-Vørslevbanen til Sukkerfabriken „Vestsjælland“ i Gørlev, hvilken Transport man fra Odsherredsbanens Side foreløbig er gaaet ind paa at besørge ad den ny Bane.

Trods den omfattende Frøavl staar Kornavlens dog ingenlunde tilbage, og Gaardenes Besætninger er i ypperlig Stand baade med Hensyn til Størrelse og Udseende. At adskillige Landmænd her foruden at besidde deres Ejendom paa Landjorden tillige er Ejere eller Forpagtere af Parceller paa Lammefjorden har sikkert gjort sit til, at Besætningerne gennemgaaende er forholdsvis store. For at forbedre Heste- og Kvægbestanden har man ved Dannelse af Foreninger indkøbt ypperlige Avlsdyr, baade Hingste og Tyre, hvorved flere af Egnens Landmænd har været i Stand til fra Dyrskuerne at hente manges god Præmie hjem.

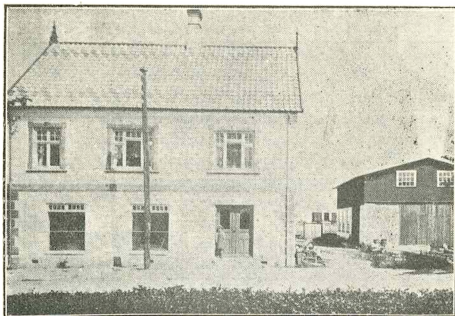

J. Fr. Jørgensens nye Ejendom og Værksted.

FORENINGER

Vallekilde-Hørve Sygekasse oprettedes 1886. Den begyndte sin Virksomhed samme Aar og havde da 40 Medlemmer. Statsanerkendelse fik den Aar 1900 og havde 31. December 1917 690 Medlemmer, som i Bidrag svarer 1 Kr. 80 Øre pr. Kvartal. Medlemsbidraget udgjorde for Aaret 1917 Kr. 4,100.

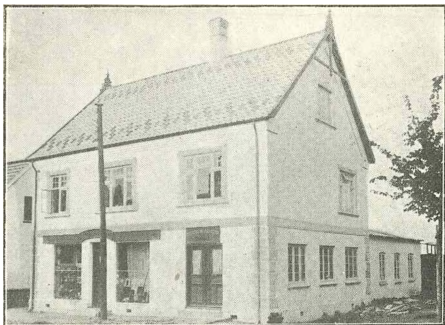
Vallekilde-Hørve Sogns Spare- og Laanekasse stiftedes 18. Juli 1869 i den Hensigt at opsamle Smaakapitaler til Forrentning

J. Fr. Jørgensens første Tømmerforretning.

og at udlaane Penge til Sognets Beboere paa billige Vilkaar. Den har nu indestaende en Kapital paa 281,361 Kr. af 821 Sparere, og Udlaanssummen andrager 235,760 Kr.

Hver Lørdag har den Kontordag skiftevis hos Kassereren og paa Hørve Gæstehjem. I 18 Aar har Gaardejer Jens P. Olsen nu været Kasserer. I 1884 opførtes en Foredragsforening for Hørve Sogn, hvis Medlemmer tegnede sig for Aktier, et Forsamlingshus. Dette blev lagt ved Vejen ad Vallekilde, netop der, hvor senere Stationsbyen anlagdes. Da mange af Beboerne efterhånden fandt det opførte Forsamlingshus for lille og

Skotojsfabriken „Alsing“ ved J. H. Mikkelsen.

tarveligt, opfordredes Egnens Folk til at være med til at bygge et større. Da Udgifterne til Opførelse af et saadant imidlertid kom til at overstige de Bidrag, der kunde ventes tegnede i Hørve Sogn alene, udgik der Indbydelse til Tegning af Aktier ogsaa i Vallekilde Sogn; derfor kom Hørve ny Forsamlingshus til at ligge nær Grænsen mellem begge Sogne. 1916 var Bygningen fuldført og fik Navnet „Bavnen“. Det indleddes med Taler af Provst A. Jensen, dengang Sognepræst i Vallekilde-Hørve, og af Pastor Koch, Valgmenighedspræst i Ubberup og tillige dengang vikarierende Præst for Valgmenigheden i Vallekilde. „Bavnen“ er opført efter Tegning af Murermester H. Kr. Jørgensen, Vallekilde, og har foruden en stor og rummelig Sal med hvælvet Loft tillige en mindre Sal samt Beboelseshus til Værten.

Efter Initiativ af Sognepræst A. Jensen, senere Provst for Ods og Skippinge Herreder, stiftedes 15. Januar 1896 Vallekilde-Hørve Sygeplejeforening, som ved sine to Sygeplejersker øver en god Gerning blandt Egnens syge, ikke mindst til Gavn for de ubemidlede, der paa den Maade kan opnaa gratis Sygepleje. Foreningens Formand er Sognepræst Borchsenius, dens mangeaarige Kasserer er Lærerinde K. M. Bentsen, Bjerresø.

Sognets Andelsmejeri opførtes 1888 og havde til at begynde med 88 Medlemmer, der det første Aar leverede 799013 kg Mælk. Siden steg Medlemmernes Antal, saa at nu hver eneste

J. H. Mikkelsens Skotøjsforretning fra 1902.

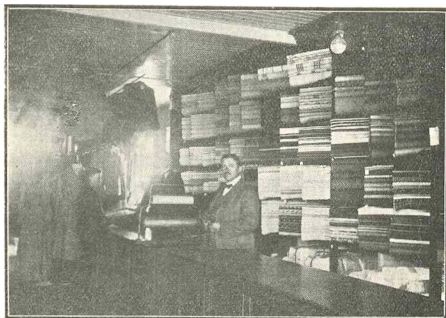
Landmand her leverer sin Mælk til Mejeriet. I Aaret 1917 skummedes 1612272 kg Mælk og solgtes 62754 kg Smør. En Bygning til Lagring af Ost opførtes 1918, hvilket Aar Produktionen af Ost begyndtes. Fra et Udsalgssted i Stationsbyen forsynes Sognet med de nødvendige Mejeriprodukter.

En Ungdomsforening stiftedes 1914 og tæller nu ca. 100 Medlemmer. Ved Foredrag og selskabelige Sammenkomster søger den at interessere Sognets Ungdom, hvorved dennes Fristelser til Deltagelse i Adspredelse af tvivlsom Art forebygges.

Hørve Sogns Brugsforening stiftedes 11. December 1912, væsentlig paa Foranledning af daværende Lærer paa Hørve Lammefjord, Neesgaard. Den begyndte med et Medlemsantal paa 49, nu har den 234 Medlemmer. Omsætningen Aar 1914, det første fulde Regnskabsaar, Foreningen virkede, udgjorde

98,583 Kr., for Aaret 1916 var den steget til 246,319 Kr. I Aaret 1918 er det vedtaget at udvide Brugsforeningens Ejendom ved at gøre dens Bygning en Etage højere for ogsaa at kunne forhandle Manufakturvarer. Formand for Foreningen siden dens Oprettelse har Gaardejer N. Fr. Nielsen, Vejleby, været, dens Uddeler er Chr. Jørgensen.

Haandværker- og Borgerforeningen for Hørve og Omegn stiftedes den 12. Januar 1917. Foruden at varetage Medlemmernes Interesser har den tillige til Formaal at danne en Grundfond til Anvendelse ved Opførelse af en teknisk Skolebygning.

Interiør af P. Sørensens Manufakturforretning.

Den opretholder en teknisk Skole, hvori de mange Lærlinge, særlig i Stationsbyen, hver Vinter undervises. For Tiden benytter denne Skole Kommuneskolen i Hørve som Undervisningslokale, men Foreningen arbejder ivrigt for at forøge Fonden til den tekniske Skolebygning og har ved Afholdelse af en Basar samt ved andre Bidrag nu indsamlet 4,243 Kr.

Foruden den før omtalte lokale Sparekasse holdes paa Hørve Gæstehjem en Gang ugentlig Kontordag af Den sjællandske Bondestands Sparekasse, og i Sommeren 1918 er endvidere oprettet Filialer i Hørve med daglig Kontortid af Banken for Holbæk og Omegn samt af Kalundborg og Omegns Bank. I Betragtning af, at Hørve Stationsby endnu ikke er 20 Aar gammel, turde det anses for at være ret rigeligt at faa 2 ny Pengeinstitutioner paa een Gang, tilmed da der i Forvejen er

2, men maaske kan det forudsættes, at en saa rivende Udvikling indenfor Byens Industri og Handel forestaar, at de forskellige Sparekasser og Banker hver for sig vil faa tilstrækkelig stor Omsætning.

Indenfor det aandelige Omraade har der i Fortiden været stærke Brydninger mellem Tilhængerne af den grundtvigske Retning og Indre Mission. Et ikke ringe Antal af Sognets Beboere hører til førstnævnte Retning og slutter sig til Valgmenigheden i Vallekilde, hvis Præst er Pastor Fønnesbech-Wulff, medens en anden Part af Befolkningen søger Sognekirken i Hørve, hvis Præst er Pastor Borchsenius, der hører til Indre Missions Retning. Et Missionshus opførtes Aar 1895 og ligger i Stationsbyen; det blev udvidet 1916. Hver Søndag holdes der Søndagsskole for Sognets Børn, medens det iøvrigt bruges flittigt til Missionsmøder.

Kendte Navne og Datoer

Lærer *Johs. Larsen*, født 1869 i Ballerup. Demitteret fra Jonstrup Seminarium 1889. Var Medlem af Menighedsraadet 1904—10. Medlem af Værgeraadet. Kasserer for Hørve Brugsforening siden dennes Oprettelse 1913. Mangleaarig Revisor for Andelsmejeriet i Hørve. Medlem af Bestyrelsen for Haandværker- og Borgerforening. Efter 25 Aars Virksomhed som Lærer i Hørve vistes der ham fra Skolebørn og Beboere udsøgt Opmærksomhed ved Afholdelse af en smuk arrangeret Festlighed og Overrækkelse af mange Gaver.

Maskinfabrikant *N. Olsen*, født 1875 i Bjerresø. Uddannet hos Smedemester J. P. Jensen, Bjerresø, og paa Maskinfabrik i Jyderup. Begyndte 1904 i Hørve med 1 Lærling, har nu 11 Mand og fabrikerer aarlig ca. 500 Radrensere af egen Opfindelse. Fra 1911 Formand for Holbæk Amts Smedemesterforening, fra 1915 Medlem af Bestyrelsen for Dansk Industri og Haandværk. Formand for Hørve Haandværker- og Borgerforening.

Købmand *R. L. Rasmussen*, (Firma: Høyer & Rasmussen), født 1877 i Nakskov. Uddannet hos Ludvig Holm, Fejø, senere hos Fr. Wulffs Eftf., Mørkøv. Forretningen omfatter Kolonial, Kul, Korn, Foderstof og Trælast.

Købmand *L. C. Høyer*, født 1878 i Gudme. (Firma: Høyer & Rasmussen). Uddannet i Gudme hos Magnus Norlander,

senere hos Martin Jensens Eftf., Nyborg, og M. Christensen, Hørve. Etableret 1904 i Hørve.

Fabrikant *V. J. H. Mikkelsen*, født 1879 i Kainæs (Als). Firma Navn: Skotøjsfabriken „Alsing“. Udlært hos E. Frederiksen, Dybbøl, og derefter arbejdet forskellige Steder i København. Etablerede 1902 i Hørve alm. Skotøjsforretning, som i Aarens Løb er jævnt oparbejdet i Forbindelse med Sæbehus, som startedes 1916. 1918 gik Fabriken over til Fabrikation af Morgen og Gymnastiksko med Chromsaal. Beskæftiger nu 6 Mand og fabrikerer maanedlig 1000 Par, som forhandles Landet over. Er Leder af den stedlige Børnegudstjeneste paa 12. Aar.

Købmand *P. Sørensen*, født 1880 paa Starreklint. Uddannet i blandet Købmandshandel. Startede 1902 bl. Købmandshandel. Etablerede 1913 speciel Manufakturforretning under Firma: „Messens Udsalg“. 1917 Medlem af Sogneraadet og Bestyrelsen for Nordvestsjællands Handelsforening fra 1911.

Tømremester *J. Fr. Jørgensen*, født 1883 i Hørve. Lært hos Tømrer J. P. Christiansen, Gl. Hørve, og derefter arbejdet forskellige Steder, bl. a. Esbjerg, Ringsted og hos A. F. Johansen, Hørve St. Etablerede 1913 Maskinsnedkeri, Tømrer og Bygnings- samt Møbelsnedkeri, beskæftiger 5-6 Mand.

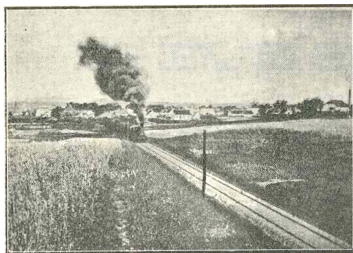
O. GJEVNØE

ASNÆS

Gamle Folk kalder Asnæs for „Aasens“, og ret forstaaende turde det vistnok være rigtigt: Stavelsen „As“ skal være „Aas“, og de tre sidste Bogstaver er blot en sløset Udtalelse af

Fot. Bay

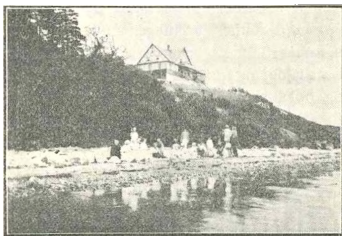
Stavelsen „Næs“, og Asnæs betyder da Aasens Næs, og Asnæs er ogsaa ganske rigtig bygget paa et Næs, som fra en Aas, der gennemskærer Sognet fra Vest til Øst, løber ud i Lammefjorden.

Oprindelig har Asnæs været en lille ubetydelig Fiskerby

ved Lammefjorden — en Arm fra Issefjorden — den strakte sig i vestlig Retning helt ind til Faarevejle Kirke, og flere Ting tyder paa, at i Middelaalderen har der været livlig Skibsfart paa Lammefjorden, ja, man ymter endogsaa om, at her var et yndet Skjulested for Sørøverne, der saa herligt kunde gemme sig her. Fund af usædvanlig mange Menneskeknogler paa et samlet Sted i Folsager har ført til den Gissning, at søfarende her har begravet deres døde. Andre vil vide, at der en Gang har ligget en Kirke, vel sagtens før Asnæs Kirke er blevet til, og saa er Ligfundene sagtens en Gravplads eller Kirkegaard, og da en Gaard i Tolsager hedder Kirkehof, har denne Tanke Sandsynlighed for at være Sandheden nærmest. Man har dog intet sikkert Bevis herfor; det første sikre er, at Asnæs tjente Odsherredboerne som Havn, hvortil man kom sejlene med Købmandsvarer. En af Asnæs Bys betydeligste Mænd dengang var Peter Nielsen kaldet „Per Nilen“, der havde sit eget Fartøj, efter den Tid stor Forretning i Asnæs, han boede der, hvor

nuværende Fabrikant P. Gyldenvang bor. Men samme Peter Nielsen havde intet godt Greb paa at administrere sit Foretagende, saa da Forholdene i Byen begyndte at ændres, begyndte det at gaa ned ad Bakke for ham, noget blev han maaske ogsaa narret fra, og han endte som en yderst fattig Mand. Saa længe hans Helbred tillod det, gik han omkring i Byen og solgte Hvedebrød under Navn af Basse-Per Nilen; men efter et apoplektisk Slagtilfælde, blev han bundet til Hjemmet og Sengen de sidste Par Aar. Han var født i Veddinge, Faarevejle Sogn den 27. November 1827 og døde i Asnæs den 13. September 1915, altsaa omtrent 88 Aar; hans Hustru, som døde 2 Aar før, blev 94 Aar.

1872 begyndte Udtørringen af Lammefjorden, og snart begyndte Bortforpagtning og Salg af den udtørrede Fjordbund, som mange Steder viste sig at være meget frugtbar; andre Steder var Bunden sandet og daarlig; men det meste toges dog i Brug; det var mest

Fot. Bay

Smaahjem, her blev dannet, og denne Udtørring førte til, at Asnæs, som andre Kystbyer ved Lammefjorden blev en Del udvidet; den yderste Del tilhørende Asnæs Sogn kaldes Boerlandet.

Men endnu større Betydning for Asnæs Opvækst fik Baneanlægget og Brødrene Madsens Maskinfabrik, det er de to Faktorer, Asnæs mest maa regne med som Ophavet til Byens nuværende Skikkelse og Størrelse, og fra at være en lille Fiskerby er Asnæs gaaet over til at blive en ret stor Stations- og Fabriksby i Odsherred.

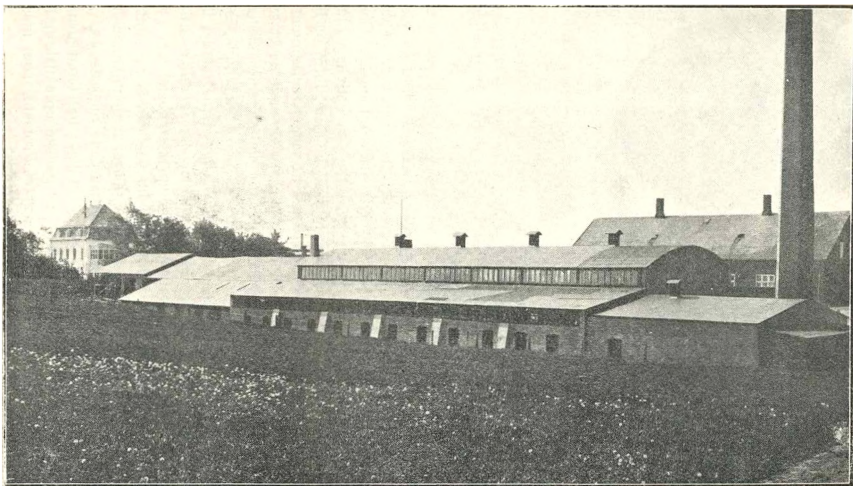
Før 1899 lignede Asnæs enhver anden By i Odsherred; men med Baneanlægget blev den Stationsby, og da den ligger centralt mellem Nykøbing S. og Holbæk, blev den Krydsningssted for Togene, og det førte snart til, at her blev Brug for et ordentligt Hotel med Samlingsaal og Opholdssted for Handelsrejsende, og et saadant byggedes da ogsaa i Foraaret 1902 skraas overfor

Stationen, det var et lille Aktieselskab, der ejede det og havde Bestyrer paa det. Byen kunde ernære flere Forretningsfolk, det ene Hus blev bygget efter det andet, Gader blev anlagt parallelt eller vinkelret paa hinanden, ligesom dens gamle Hovedvej ud til Vejlekroen efterhaanden tætbyggedes gennem hele Byen. En Station faar altid kulturel Betydning for en By, og det har i høj Grad vist sig at være Tilfældet her — Odsherredbanen er ligesom blevet Pulsaaren, gennem hvilken Asnæs har faaet sin nuværende Form og Størrelse.

Alene kan Odsherredbanen dog ikke tilkomme Æren for Asnæs Tilvækst; som før nævnt er ogsaa Brødrene Madsens Maskinfabrik her en betydelig Faktor; vel er her nu flere Fabrikker; men denne er den første og største, og ligesom Grundstenen for Fabrikslivet her i Byen; thi netop denne Fabrik har gjort, at Asnæs er blevet en kendt By Landet over, ja, ogsaa ud over Landets Grænser. Denne Fabrik har haft ca. 50 Mand i Arbejde, og naar det betænkes, at de fleste af dem var gifte og bosatte sig her i Byen, er det en Selvfølge, at dette bidrog til at forstørre Byen og til, at Skolevæsenet blev udvidet, som Tilfældet er.

Asnæs Maskinfabriks Tilblivelse skyldes Brødrene Carl og Oluf Madsen, to Gaardmandssønner fra selve Byen. Deres Forældre: „Gaardejer Henrik Madsen og Hustru Ane født Petersen, ejede den Gaard, som nuværende Sognefoged Jens Hansen bebor. Det var Anes Fødehjem. Hun havde flere Søkende, en Søster har været Husmoder i Gaarden Tolsager, og hun er Moder til Ejeren der og til Uhrmager Larsen i Asnæs. Men foruden denne Søster var der fem Brødre, som alle udviste Geni paa Mekanikkens Omraade. Tre Brødre rejste til København som Uhrmagere, den ene, Lars Petersen rejste senere til Frankrig, hvor han endnu er Uhrmager i Le Havre. Kun en af Brødrene, Hans Petersen, lagde an paa større Maskiner og boede en Tid i Tolsager som Maskinhaandværker.

Efter disse Oplysninger er det let at forstaa, at det er fra Moderen Ane, at Henrik Madsens Sønner har arvet deres Geni eller Opfindelsesevne. Der var ialt fire Børn, en Datter og tre Sønner. Datteren er gift med Købmand Chr. Jensen, Asnæs, og den ældste Søn, Hans Peter, er Papirhandler i Asnæs; han har arvet store musikalske Evner efter sin Fader, der var en meget søgt Musikant. Men de to, Carl og Oluf, begyndte allerede som Børn at spekulere over Maskintekniken. Først rejste Carl og senere Oluf til Rørby ved Kalundborg hos en

A/S Asnæs Maskinfabrik (Brødrene Madsen)

O. Madsen, Fabrikant

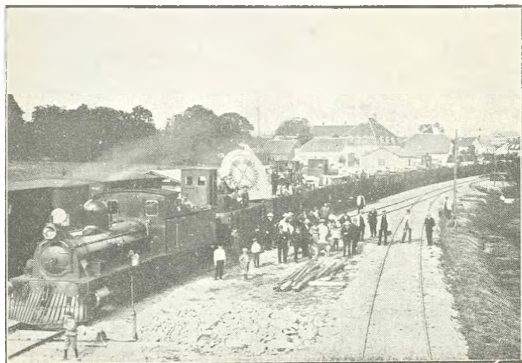

C. Madsen, Fabrikant

Maskinsmed Jørgen Jensen, og Carl var ogsaa i kort Tid i Roskilde, hvor han især lærte at dreje Jern. Da de kom hjem igen, begyndte de selv at eksperimentere; men de havde store Vanskeligheder at overvinde, da Faderens økonomiske Forhold var saa daarlige, at det kneb med at faa Raamateriale at eksperimentere med. Som Arbejdslokaler fik de indrettet Snekerværksted i Gaardens østre Længe og et lille Smedeværksted ude i Haven. Først spekulerede de i Decimalvægte, endogsaa saa store, at man kunde veje Kreaturer paa dem; en af disse Vægte skal endnu findes paa Gaardejer N. P. A. Petersens Gaard i Næsvang. Siden byggede de en Mølle paa Faderens Mark; den benyttedes en Tid, men blæste saa om i en Storm og blev ikke rejst mere; thi stadig blev deres Foretagende hæmmet af trykkende økonomiske Forhold. Men saa opfandt de et selvrensende Tærskeværk, og hermed slog deres Genier saaledes igennem, at det vakte stor Opmærksomhed hos Folk, som kunde og vilde hjælpe dem over Vanskelighederne. I det lille, primitive Værksted i Faderens Gaard blev det egentlige Grundlag for denne store Tærsk- og Halmpresseindustri lagt i Begyndelsen af Halvfemserne, idet det allerede den Gang stod de to unge, fremadstræbende Mennesker klart, at den gammeldags Tærskemetode ude omkring i Bøndergaardene med den besværlige, langvarige Efterrensning og samtidig i høj Grad usunde og næsten uudholdelige Støvplage var ganske upraktisk og forældet, og at der paa dette Punkt var et Problem, som maatte og kunde løses.

Maalet blev da at fremstille en mindre, enkel og frem for alt letgaaende Tærskemaskine, som kunde trækkes af 2 eller 3

Heste; — den mekaniske Trækraft var jo paa dette Tidspunkt saa godt som ikke bragt i Anvendelse ved de mindre Landbrug — hvormed man kunde opnaa de samme Resultater, som man hidtil kun havde kendt i Forbindelse med de udenlandske, transportable Værker. Det var jo ikke under de blideste Omstændigheder, at Brødrene arbejdede med deres nye Opfindelse; de havde saavel økonomiske Vanskeligheder som Folks Mistro at overvinde hvilket jo ikke er saa morsomt at kæmpe imod;

Ekstratog med Asnæs Tærskeværker afgaar fra Asnæs Maskinfabrik

men deres medfødte Snille i Forbindelse med en beundringsværdig Energi og Udholdenhed sejrede over alle Vanskeligheder; og Eksperimentet lykkedes over al Forventning. Resultatet kendes den Dag i Dag af Tusinder af Landmænd, som uforbeholdent har ydet dette deres Anerkendelse.

Den første Maskine stod altsaa færdig, og der var imidlertid udtaget Patent paa Opfindelsen. Dette Tærskeværk frembød umaadelige Fordele paa Tærskningens Omraade. Det var af en yderst jævn og solid Konstruktion, men dog samtidig i i Stand til at præstere et fuldt ud tilfredsstillende Arbejde, baade med Hensyn til Tærskning og Rensning. Som et Kuriosum skal i denne Forbindelse anføres, at den første Asnæs-Maskine endnu den Dag i Dag kan ses paa Landbrugsmuseet i Lyngby, hvor den staar til Minde om den store Betydning,

som dens mange Efterkommere efterhaanden har faaet for det danske og udenlandske Landbrug. Ganske vist er der senere foretaget forskellige Forbedringer ved Typen, og nye Patenter er udtaget; men det principielle ved den er dog stadig beholdt, simpelthen fordi det vilde blive vanskeligt at fremkomme med noget bedre, hvilket synligt er bevist ved de mange Efterligningsforsøg af forskellige Konkurrenter.

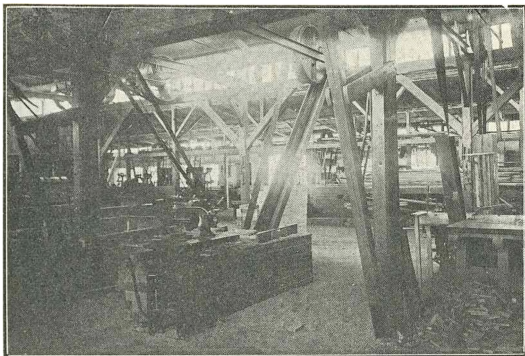
Jernstøber Petersen, Holbæk, afkøbte Brødrene Madsen det

Interiør af Malerværkstedet paa A'snæs Maskinfabrik.

første Patent og solgte Maskinerne; men snart forskaffede de sig nye Patenter, sagde sig løs fra Petersen og dannede saa Firmaet Brødrene Madsens Maskinfabrik. En ny Fabrik blev bygget i Nærheden af Fødegaarden, som havde huset de første heldige Forsøg, og nu kom der først rigtig for Alvor Fart i Fabrikationen; men den store Efterspørgsel fordrede Gang paa Gang Udvidelse, hvorunder Virksomheden efterhaanden svang sig op til at blive Landets største Specialforretning paa dette Omraade. Tusinder af Tærskværker, stationære som transportable, udgik i disse Aar fra Fabriken, og flere og flere blev de Familier, der som Arbejdere paa Fabriken kunde opnaa et efter deres Stand sorgfrit Udkomme, og det har igen bidraget til Udvidelse af Byen, Skolevæsenet o. s. v., og de to Brødre har her givet et smukt Bevis paa, hvad utrættelig Energi og Arbejde kan føre til.

I Aaret 1908 traadte Carl Madsen ud af Firmaet, og Oluf Madsen blev Eneindehaver. Derefter fulgte nogle Aar, som i særlig Grad prægedes af Eksperimenter med smaa Halmpræssere, specielt til automatisk Binding, og der fremkom ogsaa paa dette Omraade udmærkede Maskiner, som hurtigt vandt overordentlig stor Anerkendelse, og ikke mindst denne Omstændighed bidrog til, at Vareomsætningen stadig voksede i betydelig Grad.

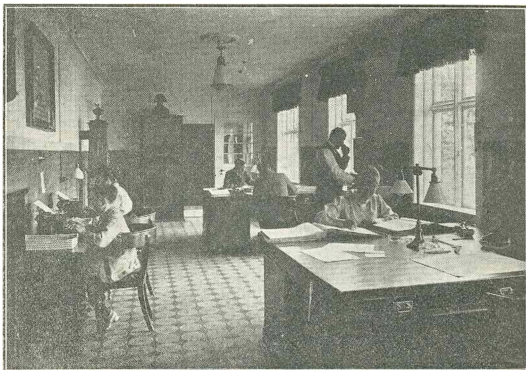
Interiør af Maskinhallen paa Asnæs Maskinfabrik

Under disse Omstændigheder var det kun naturligt, at Fabrikken i 1917 overgik til et Aktieselskab, tilmed da Forholdene med Hensyn til Fremskaffelse af Raamateriale, paa Grund af Krigen, efterhaanden viste sig at være ret vanskelige.

Den af Landboerne velkendte Direktør N. Juel Schmidt, København, som gennem mange Aar ved sin Handelsvirksomhed havde erhvervet sig et nøje Kendskab til Landbrugsmaskiner, og allerede i flere Aar havde forestaaet Salget af Asnæs-Fabrikkens Produkter gennem det af ham oprettede Salgskontor i København, blev Aktieselskabets administrerende Direktør, og Salgskontoret flyttedes nu fra København til Asnæs i nærmere Tilknytning til Fabrikken. Siden da er der ved Fabrikken foretaget gennemgribende Forandringer. Store Forbedringer paa det fabrik-tekniske Omraade har fundet Sted, og ny, moderne og tidssvarende Maskiner er anskaffet, og i det hele taget er

ingen Omkostninger sparet, hvor det gjaldt om at højne Fabrikatet.

Fabrikken vil saaledes nu mere end nogensinde være i Stand til at præstere et absolut første Klasses Fabrikat og i saa rigelig Mængde, at der vil kunne eksporteres en Del deraf, idet de sidste Aar har fremvist større og større Muligheder for Eksport, Muligheder, hvis Tilstedeværelse ikke mindst skyldes Fabrikens nuværende dygtige og ihærdige Direktør Schmidt.

Interiør fra Asnæs Maskinfabriks Hovedkontor

En anden Maskinfabrik ligger i umiddelbar Nærhed af førstnævnte; men da Fabrikanten har leveret mig en særdeles smuk Selv-Biografi, vilde det være en stor Skam ikke at nedskrive hans egne Ord. Han skriver saaledes:

„Kære Ven! Hermed et flygtigt Rids af min Fortid.

Træk kun fra, læg intet til! Skæbnen bli'r, som Gud det vil.

Den 1. Maj 1891 kom jeg i Lære hos Karetmager L. Petersen, Høve, og Læretiden varede i tre Aar. Denne Profession havde dog aldrig nogen dybere Interesse for mig; thi fra min tidligste Ungdom har jeg altid haft et aabent Øje for alt, hvad der hed Maskineri. Et af de største Vidundere saa jeg i seks Aars-Alderen, det var, da det første Damplokomobil med Tærskæværk kom her til Egnen. Det var jo før min Skoletid, og da mine Forældre som Regel hver Dag var paa Arbejde, fulgte

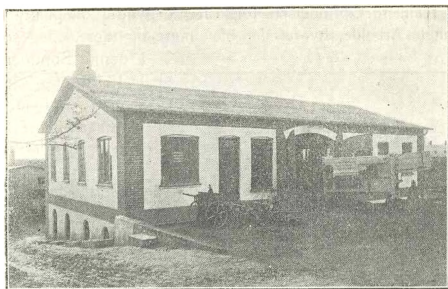
jeg tidt hele Dage nævnte Damp-
tærskværk uden at faa nogen Spise
udover et Par Æbler, og mine graa-
dige Øjne aad hver Bevægelse, som
Fyrbøderen (nu gamle Niels Olsen,
Aastofte) gjorde, naar han skruede
paa den spruttende og hvæsende
Bil. Trods denne udprægede Lyst
for Maskinfaget, kom jeg alligevel
ikke i Maskinlære, der var jo den
Gang ingen rigtige Maskinværksteder
nærmere end Holbæk eller Nykøbing,
og da min Moder var bange for alt
det daarlige, der kan læres i Byerne,
blev det bestemt, at jeg skulde være
Træarbejder, hvilket jeg efter Skæbnens
Tilskikkelse har haft
meget Udbytte af. Efter udstaaet
Læretid arbejdede jeg et halvt
Aars Tid i Jyderup som Tømrersvend,
og derefter et Aar som
Karetmager.

I Efteraaret 1895 fik jeg Arbejde
hos Brødrene Madsen, hvis Forretning
paa dette Tidspunkt var i sin Vorden;
vi havde den Gang mest Reparations-
arbejde af Landbrugsmaskiner. For
dette Firma arbejdede jeg saa i ca. 16
Aar, de sidste Aar som
Værkfører.

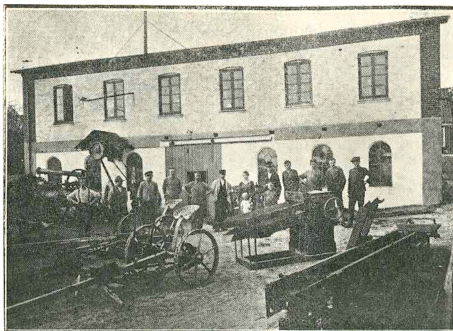
1. Marts 1911 startede jeg min egen
Forretning, der den Gang udelukkende
var beregnet som Reparationsværksted
samt

Peter Madsen, Fabrikant

Peter Madsens Maskinfabrik

Interiør fra Peter Madsens Maskinfabrik

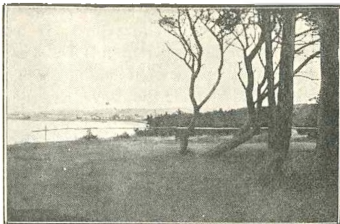
Agentur i alle Arter Landbrugsmaskiner. Under de mest beskedne Forhold og Former lagde jeg ud. Af Penge havde jeg meget lidt, derimod mere Erfaring. Ved gode Venners Hjælp fik jeg i Banken for Holbæk og Omegn aabnet en Kassekredit paa 4000 Kr. De gik omtrent med til Opbygning af Værksted samt til Anskaffelse af Værktøj og Maskiner. Imidlertid gik Sommeren godt, der var meget at bestille; men samtidig med Vinteren holdt Arbejdsløsheden sit Indtog. Jeg konstruerede saa i Løbet af Vinteren en Cement-Blandemaskine, hvorpaa jeg fik udstedt Patent; men da Foraaret kom, manglede jeg Penge til at realisere Opfindelsen for. Jeg begyndte da paany med det lokale Arbejde, hvoraf der blev mere og mere. Jeg solgte

Fot. Bay

i denne Sommer en Del Motoranlæg til Industri og Landbrug og beskæftigede i Slutningen af Aaret 5 a 6 Mand. Men som Aaret i Forvejen hørte Arbejdet atter op med Vinteren. Jeg var nu klar over, at paa denne Maade kunde det ikke blive ved at gaa, der maatte findes

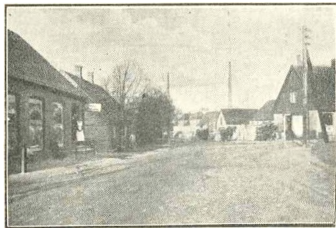
paa noget nyt, noget, hvorved der kunde være Arbejde for en fast Stab af øvede Folk baade Vinter og Sommer. Det lykkedes mig da i Løbet af denne Vinter at konstruere en Halm-Pakke-maskine, hvorpaa jeg ligeledes fik ud-

Fot. Bay

stedt Patent, og med denne som Grundled lagdes en større Plan. En skønne Dag fik jeg Besøg af en Repræsentant for Grosserer Otto Hansen, København, han ønskede at faa Eneforhandling af disse Maskiner, samt at faa mig til at fabrikere selvreisende Tærskværker, og da dette var mit Speciale, gik jeg med Glæde ind herpaa. Jeg fik nu min Kassekredit udvidet til 12,000 Kr., og i Vinteren 1913—14 byggedes det nuværende Værksted. Som ved en Skæbnens Tilskikkelse blev den færdig samtidig med Nordvestsjælland's Elektricitetsværk. Jeg havde først tænkt at anvende Raalis Motor som Drivkraft; men da jeg nu fik et godt Tilbud paa Strøm, nemlig $12\frac{1}{2}$ Øre pr. Kilowat, lod jeg installere 3 Stkr. Elektromotorer med tilsammen 14 Hestes Kraft samt 39 Lampesteder; senere er der yderligere installeret 7 HK.

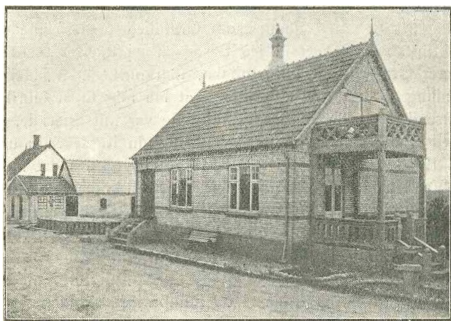
Den 25. Maj 1914 begyndte Driften, og Fremtiden laa tilsyneladende lys for mig; men allerede samme Sommer kom jo Krigen, der som en uhyggelig Spøgelsesky har holdt sig svævende over Forretningshimmelen. Illusionerne bristede; men i Haab om, at han, som hidtil havde hjulpet, fremdeles vilde hjælpe, arbejdede jeg roligt videre, og det er Gud ske Lov gaaet godt. De nye Tider har affødt nye Muligheder, Købevennen hos det danske

Fot. Bay

Landbrug er ikke blevet svækket, saa der har været temmelig god Afsætning paa alt Maskineri; vi har i Løbet af de sidste 4 Aar lavet ca. 500 selvreisende Tærskværker og Halmpakkere og desforuden en Mængde andre Maskiner og Redskaber saasom Kartoffelsortere, Rundsave, Kværne og Maskiner, og Redskaber til Tørvefabrikationen. I den bedste Tid af Aaret har jeg beskæftiget 14 a 16 Mand, og Pengeomsætningen har i Regnskabsaaret 1917—18 været ca. 115,000."

Saa vidt P. Madsen selv. Han er Søn af Husmand Lars Madsen, Tolsager her i Sognet og født 26. November 1875 og

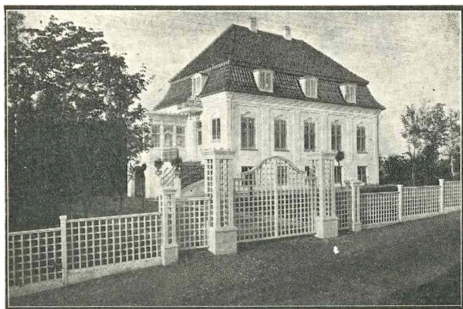
P. Th. Hansens Fabrik og Lager

altsaa endnu en forholdsvis ung Mand. Naar man betænker, hvad han har opnaaet ved sin utrættelige Energi og Opfindelsesevne, at han ved eget Snille selv har arbejdet sig op, samtidig med, at han har forsørgt den stadig voksende Familie som en god Mand og Fader, saa maa man sige, at han fortjener Medbør paa sin Fremtidsvej, om nogen gør det.

I Nærheden af sidstnævnte Fabrik ligger Asnæs Cementvarefabrik, bygget af Fabrikant P. Th. Hansen, født i Hørve 29. Juli 1882 og er altsaa ogsaa fra Asnæs Sogn. Han støber Cementrør i alle Størrelser, de er særdeles praktiske til Brug ved Vandledning, da de er særdeles uigennemtrængelige for Rødder, som jo ellers gerne vil stoppe Vandet ved at danne Rodnet i Rørene. P. Th. Hansen var den første i Odsherred,

som støbte Rør med Muffe, de støbes [ved Maskine. Hans Cementtagstens-Klippemaskine er kendt overalt i Danmarks blandt Murermestrene, ja, kendes ogsaa i Tyksland.

I sit Kartoffeltørreri ejer Asnæs en stor Sjældenhed, da det er det første og eneste i sin Slags i Danmark. Disse bliver skaaret i Skiver, de saakaldte Snitter, der gennemgaar en Tørringsproces, saa de bliver i Stand til at kunne gemmes i lang Tid og kan benyttes som Foder saavel til Kvæg som til Svin. Siden er man gaaet over til at tørre andre Plantestoffer, saasom Kaalrabi, Gulerødder og forskellige Slags Urtesager, der

Villa „Hvide Hus“ (Ejer: Fabrikant O. Madsen)

saa kan benyttes som Konservesbestanddele. Fabrikken har haft en hel Del Vanskeligheder at overvinde, først ved, at en Del Aktieejere købte sig fri for Medansvar, og det svækker jo altid nye Foretagender at møde Mistro og Modstand. Dernæst kom Udførselsforbud paa Konserves, ligesom der kom begrænset Tilladelse til at tørre Kartofler; men nu gaar Fabrikken udmærket, og de nuværende Aktieejere tjener sikkert gode Penge paa dette Foretagende.

Lige udenfor Byen ligger Asnæs Teglværk paa Gdr. Nordgaards Mark. Det byggedes 1898 og ejedes af et Aktieselskab, der bestod af Byens mest velstaaende Borgere, der drev det med en Bestyrer som Leder indtil 1916, da den daværende Bestyrer, K. M. Andersen, købte det og nu driver det for egen Regning, hvilket lader til at gaa heldigere, end medens Selskabet ejede det.

Paa samme Mark som Teglværket ligger Asnæs Vandværk, der paabegyndtes 1905, og som vist især skylder Stationsforstander Hansen, Asnæs, sin Tilværelse, idet han sammen med en forhenværende Bager her i Byen ved Navn Nielsen udarbejdede de første Udkast til Sagens Virkeliggørelse. Senere hen, da Vandværket udvidedes til ogsaa at skaffe Vand til udenbys Beboere og Beboerne paa Asnæs Lammefjord, blev Proprietær Wiuff, [Søholm, Formand. Ogsaa dette Foretagende har haft meget trange Tider, og særlig uheldigt er det, at det ikke kan skaffe tilstrækkeligt Vand til Forbrugerne.

Otto Rasmussens Manufakturforretning

Paa Havbunden af Lammefjorden findes store Fordybninger af forkalkede Østers og andre Skaldyr. Disse fandt man snart paa at grave op og tilberede til Høns, der som bekendt skal bruge Kalk ved Æglægning, og det paastaas, at Fodring med denne Havbundskalk betydeligt forøger Æggets Vægt. Det er især Fabrikant P. Gyldenvang, som driver denne Forretning. Skallerne graves op af Flodlejet og køres til en Fabrik, som Gyldenvang har bygget paa Præstegaardens Mark tæt ved Stationen. Her bliver de vasket, harpet og knust, saa de er færdige til Brug, og det er ikke faa Vognladninger, der Aaret rundt herfra sendes hele Landet over.

FORRETNINGER

Asnæs maa med Rette kaldes en livlig Forretningsby, og her er en hel Del Forretninger, som efter Byens Størrelse maa kaldes ret store og grundsolide.

Indenfor Manufakturomraadet maa nævnes Købmændene Otto Rasmussen og Albert Jensen. Forretningerne ligger over for hinanden paa Hjørnet af Enghavevej.

Otto Rasmussen er en ny Mand her i Byen, idet han købte Forretningen fra 1. April 1916 af daværende Købmand N. P. Nielsen, som nu har Forretning i Roskilde, men Rasmussen har ved sit ligefremme og behagelige Væsen, ved livlig og smuk Reklame og ved altid at føre kurante Varer formaaet at holde Forretningen oppe paa det solide Standpunkt, som hans Formand havde arbejdet den op paa.

Albert Jensens Forretning begyndte som en Filial af T. W. Jørgensens Forretning i Nykøbing S. Men i 1911 købte Jensen Forretningen, og den har vundet betydeligt siden dengang. Konkurrencen mellem disse to Forretninger bliver ført paa en saa smuk og naturlig Maade, at man ikke med Rette kan give den ene Fordelen for den anden.

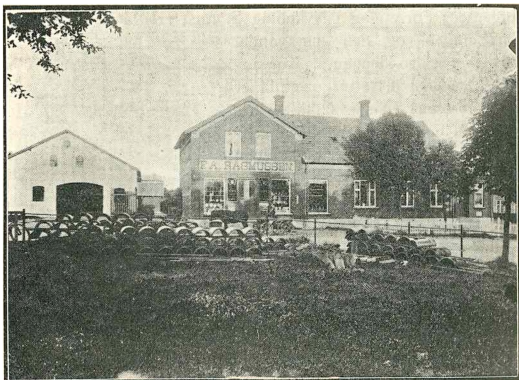
I samme Gade, i Nærheden af Stationen, ligger Hans Olsens Forretning, der er baade Manufaktur- og Marskandiserforretning. Denne Forretning er arbejdet en hel Del op, siden Olsen købte den 1. August 1914, det er ogsaa udefra set en smuk Forretning, den pryder Gaden og frister Øjet.

Af Kolonialforretninger maa nævnes Købmand F. A. Rasmussens, der er oprettet samtidig med, at Banen kom her til Byen. Rasmussen, der er en Lærersøn fra Lolland, har selv bygget Ejendommen og paabegyndt Forretningen. Da han havde købt Pladsen og var ved at bygge, mødte han en Dag en Kollega der fra Egnen, og da denne fik at vide, at R. var den vordende Købmand lige ved Banen, gik han hen til ham, slog ham paa Skulderen og sagde: „Det skulde De aldrig indlade Dem paa, unge Ven!“ og da R. tillod sig at spørge hvorfor, svarede han: „Nej, for det vil aldrig komme til at gaa“. Det var jo ikke nogen opmuntrende Spaadom for den unge Begynder, men han lod sig ikke forbløffe, og det har ogsaa vist sig ikke at være nogen solid Profeti; thi nu er der ingen Forretning i Byen, som i Størrelse kan maale sig med denne.

F. A. Rasmussen,
Købmand

Foruden Kolonialhandelen har R. ogsaa en betydelig Tømmer- og Kulhandel og driver ogsaa Handel med Foderstoffer. For Tømmerets Vedkommende hævnes Forretningen for Tiden en Del begrundet paa de kolossale Priser paa alt Bygningsmateriel, da der selvfølgelig bygges saa lidt som muligt, og hvad Kulhandelen angaar ved vi jo, at det ikke er herpaa Købmændene i disse Aar bygger deres Velstand, men da R. allerede før Krigens Begyndelse havde arbejdet Forretningen saadan op, at han absolut maa kaldes en velstaaende Mand, kan han let taale disse uheldige Aars Tryk.

F. A. Rasmussens Kolonial-, Foderstof- og Trælasthandel.

En endnu meget ældre Forretning af samme Slags er Købmand P. H. Krabbes, som var startet allerede en Tid før Lammefjordens Udtørring. Efter at have skiftet Ejer flere Gange købtes den 1878 af P. Fischer, og under ham blev det efterhaanden en holden Forretning, saa Fischer fra at være en fattig Mand er blevet en af Byens mest velstaaende Borgere. Han afhændede først Forretningen i Foraaret 1918 efter at have været Købmand i Asnæs i 40 Aar, og nu har han købt sig et lille, dejligt Hjem lige uden for Byen, hvor han og hans Hustru kan leve deres sidste Aar stille og sorgfrit. Hans Eftermand, P. H. Krabbe, har hidtil været Mejerist og siden Gaardmand i Thy.

En tredje Forretning er Købmand Nørbys Kolonial- og Isenkramforretning. Det er ogsaa en af Byens ældre Forretninger, idet Ejendommen byggedes 1897, og Forretningen aabnedes af en Købmand P. Christensen, som saa 1895 solgte den til Jensen-Nørby, der er født i Lemvig 1875. Nørby har selv passet sin Forretning uden Bihjælp indtil for faa Aar siden, da hans ældste Søn var konfirmeret og saa fik Plads som Lærling i Faderens Butik. Især i een Retning er det interessant at komme i denne Butik, thi man mærker straks, at her er man kommen til en Mand, der fuldt ud har lært og lige saa fuldt praktiserer, hvad

J. Nørbys Kolonial-, Isenkram- og Vinhandel.

der hører til ideel Betjening; thi her bliver man ekspederet usædvanlig hurtigt og nobelt og resikerer ikke at skulle staa og vente; og mest morsomt er det at se, at Sønnerne fuldt ud maa tage Faderens Princip op: at være hurtige Ekspedienter og ærbødige overfor Kunderne. Købmand Nørby har foruden sin Købmandsforretning ogsaa Røgeri.

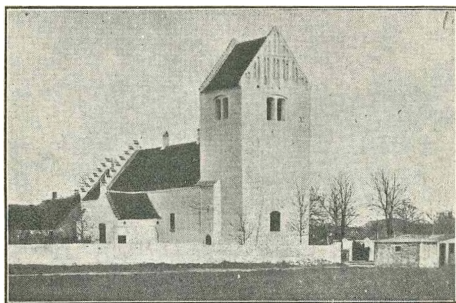
Som nyere Forretning maa nævnes Købmand Chr. Jensens, der begyndte i 1911. Chr. Jensen, der forhen var Slagter, er gift med en Søster til Fabrikanterne Madsen.

Af Haandværkere maa nævnes Tømrer J. Eriksen, der sikkert har bygget de fleste nyere Hjem i Asnæs, og Smed A. Clemmensen, som i mange Aar har drevet Smedehaandværket i Byen. For faa Aar siden har en af Sønnerne, Otto Clemmensen, overtaget Forretningen medens Faderen passer det lille Landbrug, som hører til Hjemmet. Midt i Byen bor Cyklehandler

C. Madsen, som foruden sin Forretning ogsaa har Telefoncentralen, som nu tæller henved 150 Abonnenter i Asnæs og Omegn.

Asnæs Beboere har den Behagelighed ikke at skulle ty til andre Byer for at gøre Indkøb, og det samme gælder i Sygdomstilfælde baade hos Mennesker og Dyr, eftersom vi har Læge, Dyrlæge og Apoteker i selve Byen.

Læge Benthin-Hansen har købt Lægebolig og Praksis af forhenværende Læge J. Hansen. Denne afstod — særlig begrundet paa sin Hustrus Svagelighed — sin Praksis i 1915 og rejste til

Fot. Bay

København. Han havde været Læge i Asnæs i henved 40 Aar. Nu har Benthin-Hansen ombygget den gamle, skrøbelige Bolig til en særdeles smuk og i alle Maader komfortabel Lægebolig.

I Nærheden heraf bor Dyrlæge J. Jensen, der har praktiseret i Byen og Omegnen i ca. en Snes Aar. Han er Søn af nylig afdøde Gaardejer Niels Jensen, Høve Borrevang her i Sognet.

Apoteket ejes af Wilken, som købte det i 1913. Det blev bygget omtrent samtidig med Banens Anlæg af Apoteker Andersens, der ved Afstaaelsen af det rejste til Aarhus.

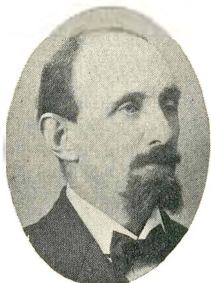
Intet minder nu mere om Asnæs som en gammel By end Kirken, som er bygget i det tolvte Aarhundrede. Den fik dog ikke straks den Størrelse og Skikkelse som den har nu, der er siden bygget mere til, ligesom den fra at have haft fladt Loft har faaet Hvælvinger. En Sjældenhed og stor Seværdighed ejer Kirken i et Krucifiks af den korsfæstede Jesus. Der var en Tid

i Middelalderen, hvor man ikke afbildede Jesus paa Korset som den, der legemligt lider i sin Stilling, men han afbildedes med et hoverende Minespil for at tilkendegive sin fuldstændige Sejr over Verden, og netop dette Krucifiks er det, Asnæs Kirke ejer. Det var et stort og svært Krucifiks, der hængte over Korbuen og naaede op til Loftet; men da der blev lagt hvælvet Loft ind, blev Pladsen over Korbuen for lav og smal, og man har da begaaet den store Ubesindighed at bortsave Enderne af alle Korshjørner, hvorved Krucifikset er blevet meget skamferet. Senere har der været en Tid, hvor man brød sig fuldstændig fejl om disse gamle Vægprydelser i Kirken, og i Ringeagt for Kirkens Mindeprydelser, der havde med Fortiden at gøre, har man borttaget det og lagt det op paa Loftet. Heldigvis har det saa faaet Lov til at ligge der, kun udsatte for Tidens ødelæggende Tand, indtil der for faa Aar siden kom Interesse for at faa de gamle Værdier hængt op igen. Der var foruden Krucifikset en Altertavle, stammende fra den katolske Tid, og et Maleri, forestillende en af Kirkens Præster, vistnok fra det 16. Aarhundrede. Nationalmusæet blev gjort opmærksom paa de gamle Skatte, og Direktør Macheprang sammen med en Hjælper kom herud og restaurerede Altertavlen og Maleriet; Krucifikset var Musæet allerede bleven gjort opmærksom paa, og det var sendt ind paa Musæet, og da det er en stor historisk Mærkværdighed, vilde man ikke gerne af med det, og kun efter Menighedsraadets udtrykkelige Forlangende fik vi det tilbage, og nu hænger det atter i Kirken, ligesom Altertavlen og Maleriet ogsaa er naaet til samme Værdighed. Dette kan man sikkert mest takke Sognets nuværende Præst, Pastor W. W. Bagger for; thi uden hans Ihærdighed for Sagen var det maaske ikke sket, at de gamle Værdier atter var kommet til at pryde Kirken og minde om den gamle Tid.

Lige udenfor Kirkegaarden, paa Præstegaardens Mark, ligger Ruinerne af en gammel Borg. Den er nu udgravet og indhegnet; men der er intet, der sikkert kan bringe Lys i dens Historie, saa man ved ikke bestemt, fra hvilken Tid, den stammer, eller hvem der har ejet den.

SKOLEVÆSENET

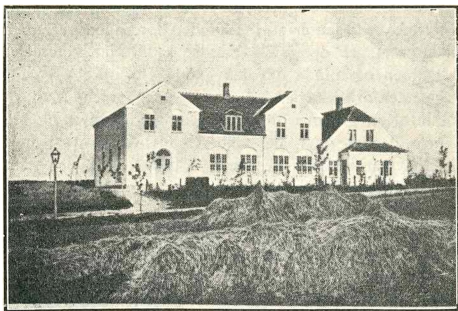
Asnæs har som andre mindre Landsbyer kun haft en to Klasses Skole. Den første Lærer ved Asnæs Skole siden Skolelovens Tilblivelse 1814 var Skriver og Tjener Lorentz Sørensen fra Dragsholm. Han var allerede indsat som Lærer ved Skolen

O. Gjevnøe,
Førstelærer.

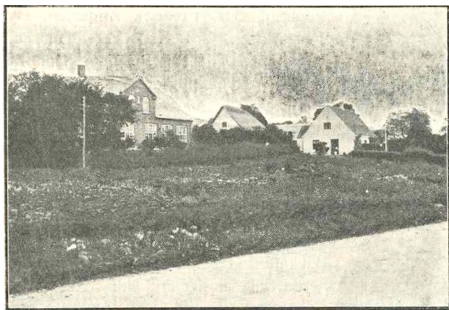
1804 og beholdt Embedet til sin Død 1836. Derefter kaldedes Seminarist Erik Enevoldsen som Lærer og Kirkesanger og bestred som saadan Embedet fra 1836 til 1871. De sidste Aar maattes dog holdes Vikar i Embedet, det blev Seminarist Hans Peter Larsen fra Lyngby Seminarium ved Grenaa, der fik denne Plads i 1868, og da Enevoldsen søgte og fik sin Afsked, søgte Vikaren Embedet og fik det ogsaa, han var saa Enelærer og Kirkesanger indtil 1901, da Skolen fik sin første Uevidelse fra to til fire Klasser, og den første Andenlærer

var Søn af forhenværende Lærer Larsen i Harrestrup i Grevinge Sogn, Johannes Larsen, som nu er Førstelærer i Brøndby-Øster. Allerede 1903 maatte der atter en Udvidelse til, idet der oprettedes et Lærerindeembede ved Skolen, og til at bestride dette kaldedes Frk. Schultz, der den Dag i Dag er Lærerinde ved samme Skole. I 1906 blev hun gift med Gaardejer Hans Larsen, Gyldenholm, men passer ligefuldt selv sit Embede som Lærerinde. I 1904 byggedes en ny Skolebygning, indtil da havde man maattet leje Lokale i Byen; men nu blev der bygget en smuk Bygning paa Skolebakken. Dog maa det føles den Dag i Dag, at Sogneraadet har villet „spare paa Skillingen“, idet der ikke

samtidig er blevet bygget Gymnastikhus og en tidssvarende Lejlighed til Førstelæreren, hvis Lejlighed er bygget samtidig med den gamle Skole, der nu er Forskole, 1826, og den er saa lille i Rumfang, at der vist vanskelig kan opdrives en lignende Førstelærerbolig i Danmark. 1910 afgik H. P. Larsen som Førstelærer ved Skolen, og daværende Andenlærer ved samme Skole, O. Gjevnøe, fik Førstelærerembedet. Den nuværende Andenlærer ved Skolen er Seminarist N. A. Villadsen.

At Skolen ikke senere er udvidet, skyldes, at der i 1907 oprettedes en Aktie-Realskole lige udenfor Byen, hvortil en Del

af Kommuneskolens Børn gaar over i 10—11 Aars Alderen. Den første Bestyrer paa denne vaa cand. theol. W. Grove-Rasmussen, han opgav denne Stilling i Efteraaret 1917. Skolens nuværende Bestyrer er Seminarist C. Bay.

Asnæs er en driftig By, der sikkert har en god Fremtid for sig. Forretningslivet er livligt saavel som Fabriklivet, og Pengene cirkulerer kvikt, derfor er her ogsaa tidlig dannet Sparekasser, ja allerede 1867 begyndte Asnæs Sparekasse, det var den første af samme Art i Odsherred. 1899 oprettede Lærer Høberg, Høve, en Tyendesparekasse, den har været til megen Nytte for Sognets Tyende, her kan man nemlig indsætte ganske smaa Summer, og under visse Betingelser faar man foruden den almindelige Rente 2 pCt. i Tillægsrente, hvilket virker som en Spore til at spare. Tyendespareforeningen har sine Penge staaende i Sognesparekassen, og begge gaar udmærket.

Banken for Holbæk og Omegn har en Filial her i Byen

Købmand J. Nørby.

Otto Kasinussen,
Købmand.

P. Th. Hansen,
Fabrikant.

Vilh. C. Igel,
Hotelejer.

med forhenværende Købmand Lund af Asnæs som Bankbestyrer. Bondestandens Sparekasse har to ugentlige Kontordage i Asnæs, og i 1918 har den nystartede Andelsbank ogsaa to ugentlige Kontordage i Byen, saa her er Steder nok, hvor man kan faa opbevaret sine Penge, og skønt det er mange Sparekasser efter Byen, udviser de alle en livlig Omsætning.

Kommunens nuværende Sogneraad er Gdr. Niels Søgaard (Formand), Gdr. Nicolaj Poulsen, Gdr. Frederik Andersen, Dyrslæge Jens Jensen, Grd. Hans Peter Hansen, Husmand Michael Christensen og Gdr. Rasmus Eriksen. Af Mænd, der i dette Aarhundrede har staaet i Spidsen for Sogneraadet kan nævnes Gdr. og Tiendekommissær Christen Larsen, Gdr. Jens Nielsen, Akshøj og Gdr. Niels Larsen, Høve.

Asnæs er en lille, venlig Stationsby, der udadtil ikke kan siges at prale med sin Tilværelse, idet den ligger lavt, omgivet af Bakketerræn paa de tre Sider, kun mod den fjerde Side er der frit Udsyn over det flade Lammefjordsterræn, men kommer man ind i Byen, opdager man snart, at her er en Befolkning, der er glade ved deres By med dens Omgivelser, og især er de stolte af den dejlige Høve Skov ved Sejerø-Bugten og saa det smukke Høve Stræde, som fører ud til Skoven. Og de har ogsaa al god Grund til at være stolte deraf, eftersom det har Ret til at tage sin Del af Æren, naar Digteren synger om Danmarks herlige Bakker og skovkrante Søer.

For indtil faa Aar tilbage var det nærmest en skjult Skat, men nu er dens Skønhed og sunde Beliggenhed opdaget; der ligger mange Sommergæster paa Hotel „Klinten“ hver Sommer, i Særdeleshed Kunstmalere med Familie, ligesom Frederiksberg Kommune har bygget et Sanatorium lige ved Stranden,

hvor deres kirtelsvage Skolebørn indlogeres hver Sommer, og de boltrer sig ret af Hjertens Lyst i det vaade Sand og de venlige blaa Bølger.

Kendte Navne og Datoer

Købmand *P. Fischer*, født 1852 i Roskilde. Uddannet hos Købmand Ludvig Jensen, Ringsted. Derefter hos Aug. Henningsen, Nykøbing S., B. J. Bang, Ringsted og Carl J. Ulrich & Søn, Haslev. Købmandshandel med Kolonial, Korn, Foderstof, Trælast og Kul m. m. fra 1878—1918. Kommunalrevisor i mange Aar. Medlem af Bestyrelsen for Nordvestsjællands Handelsforening siden dens Stiftelse.

Skomagermester *Chr. Hansen*, født 1869 i Rynkeby Sogn, Fyen. Lært hos Skomagermester Jens Gregersen, Kerteminde, og søgte derefter videre Uddannelse dels i København dels i Berlin. Grundlagde Forretningen i 1908 og har en ret betydelig og solid Kundekreds. Fra 1917 Bestyrelsesmedlem i Asnæs Sogns Sygekasse, og fra 1918 i Asnæs Sogns Afholdsforening.

Manufakturhandler *Otto Rasmussen*, født 1867 i Aarhus. Uddannet hos Otto Stabelt, Aarhus. Overtog 1916 Wessel & Vetts Udsalg.

Købmand *J. Nørby*, født 1873 i Lemvig. Lært hos Andreas Holm, Lemvig, og var i en længere Aarrække ansat i det landskendte Firma Elias B. Muus, Kerteminde. Forretningen omfatter Kolonial, Kaffebrænderi og Røgeri og N. er Ejer af flere Ejendomme i Asnæs. Har virket meget for Korsang i Asnæs og som Korets Dirigent givet flere Koncerter.

Maskinfabrikant *Peter Madsen*, født 1875 i Tolsager pr. Asnæs. Lært Karetmagerprofessionen hos Karetmager L. Petersen, Hørve. Arbejdet 16 Aar hos Brd. Madsen, Asnæs, de sidste 6 Aar som Værkfører. Grundlagde Forretning 1. Marts 1911.

Hotelejer *Vilh. C. Igel*, født 1877 i Sorø. Bestyrelsesmedlem for Landhotelværtforeningen i Holbæk Amt.

Fabrikant *P. Th. Hansen*, født 1882 i Høve pr. Asnæs. Uddannet paa Søllested Cementvarefabrik paa Lolland, som anses for en af Landets fineste i denne Branche. Foruden Rør og Tagsten og m. a. fabrikeres meget fine Ting i Cement-Vaser, som forsendes over hele Landet, ja selv til Norge, tillige er H. Indehaver af Byens største Forretning med Ovne, Komfurer og

Bygningsstøbegods. Endvidere fabrikeres her Tagstensklippe-
maskinen „Diamant“, som nu er velkendt og skattet af enhver
Murermester over hele Landet. Formand for Interessentskabet
„Asnæs Vandværk“, og den stedlige Fredsforening.

L. P. ANDERSEN

GREVINGE STATIONSBY

Grevinge Sogn er den sydøstlige Del af Odsherred. Mod Syd begrænses det af den inddæmmede Lammefjord og staaer ved Andebo-Dæmningen i Forbindelse med Hagested Sogn og Tudse Næs. Før Dæmningens Tid var der Færgeforbindelse, hvorom Færgetroen ved Gundestrup endnu vidner. Mod Syd-øst og Øst gaar det ud mod Lammefjorden, og Nord for er den udtørrede Siddingefjord. Sognet har altsaa tidligere været en Halvø. Adskillige Steder, særlig ud mod Lammefjorden, er der Partier af stor Naturskønhed. Det stærkt kuperede, ofte træbevoksede Terræn med den blaa Fjord som Baggrund, kan med Rette nævnes blandt det mest idylliske i vort Land. Ligeledes findes der mange høje Punkter, hvorfra Udsigten uden Overdrivelse kan kaldes storslaet.

Sognets Hovedby, Grevinge, ligger i det sydvestlige Hjørne, kun ca. 3 km fra Asnæs. Det er en af Odsherreds ældste Byer, hvilket ogsaa Endelsen „inge“ vidner om. Gennem de ca. 20 Aar, den har været Stationsby, har den bevaret Landsbyens hyggelige Præg over sig. I Størrelse kan den ikke maale sig med sine Naboer: Asnæs og Vig, men nok med Hensyn til Beliggenhed, idet den ligger saa højt, at man mod Syd har en glimrende Udsigt over det udtørrede Lammefjordsterræn og de Syd for dette liggende Byer og mod Vest over det sydlige Odsherreds smukke bakkede Landskab. Østlig og højest i Byen ligger den anselige Kirke; det brede, røde Taarn med sine takkede Gavle ses viden om. Den største af Kirkens to Klokker er meget gammel, og siges at være den mest vellydende i Odsherred. I alt Eald er det sikkert, at den har en ualmindelig ren og smuk Klang. Kirken ejes af Universitetet og er særdeles velholdt. Forhenværende Gaardejer J. Hansen har i mange Aar været Kirkeværge. Øst for ligger den gamle, hyggelige Præstegaard, godt gemt mellem store Træer. Den er bygget 1776 af Provst Rasmussen, der paa flere Maader var en Foregangsmand. Særlig var han ivrig for Oplysningens fremme, en stor Børneven, og han har skrevet en ABC, flere Religions-

lærebøger m. m. Han havde lidt under sin Barndomstids aandsløse Undervisning, men forstod selv at give en bedre, hvorfor han ogsaa har det Eftermæle, „at han var en af Grevinge Menighed elsket Lærer“. En i Kirkemurens Nordside indsat, nu meget forvitret Sandsten viser, hvor hans Grav er. En senere Præst i Grevinge var Forfatteren Ricard Pedersen (1838—1905), der har skrevet en Række fortræffelige Bøger om Kingo, Steffens, Ingemann, Fr. Barfod m. fl. — Nu er den særlig i grundtvigske Kredse kendte H. P. H. Gjevnøe Præst i Grevinge.

Tæt op ad Kirke og Præstegaard ligger Skolen, der ligeledes er gammel, bygget 1822. Her var N. B. Schou Lærer fra 1815—74. Han var som Lærer dygtig og nidkær og interesserede sig i høj Grad for Landbrugets fremme, hvilket gav Anledning til, at han 1839 af Regeringen fik overdraget Frenderupgaarden (midt i Sognet) for at indrette den som Mønstergaard og oprette en Landbrugsskole, hvilken han ledede til 1850.

I Grevinge Skole har den kendte Forfatter Kappel Bøcker skrevet flere af sine fortrinlige Fortællinger for Børn, idet hans Fader, H. Blom, var Lærer her fra 1896—1918.

Den gamle Degnebolig, bygget 1741 af Lyder Høyer, kendt fra sin interessante Beskrivelse af Grevinge Sogn, staar endnu som en af Skolens Fløje. Lyder Høyer har endvidere udarbejdet en Beskrivelse af hele Odsherred, hvilket Værk desværre er bortkommet. Den nuværende Skole har 4 Klasser, der undervises af Førstelærer L. P. Andersen, som tillige er Kirkebylærer og Organist, og Lærerinde Frk. Josepha Johansen.

Skønt Grevinge, som før sagt, har bevaret Landsbyens hyggelige Præg over sig, er den dog særlig en Forretnings- og Haandværkerby. Af Landbrug findes der kun ganske enkelte, idet den overvejende Del af disse er udflyttede. At den til Trods for sin noget uheldige Beliggenhed i det store Sogn med sine 12 Byer alligevel har naaet sin nuværende Størrelse og

Betydning skyldes dels, at den er Kirke- og Stationsby, men ogsaa, at der har været energiske og dygtige Mænd til at føre den frem.

At Grevinge i det hele taget blev Stationsby har sin Historie. Da Odsherredbanen skulde anlægges, var der Strid mellem de interesserede Kommuner om Retningen, og særlig Grevinge Kommune ønskede, at den skulde føres over Andebodæmningen. Derved vilde Strækningen til Holbæk blive meget betydelig kortere, og Kommunen vilde blive stærkt berørt af Banen. Det satte de vestlige Kommuner sig imod, og de blev de stærkeste, saa det blev bestemt, at Banen skulde have den nuværende Retning uden om Lammefjorden. Denne Bestemmelse bevirkede, at det daværende Sogneraad i Grevinge nægtede at give Banen Tilskud, og der var en Overgang Udsigt til, at Grevinge Sogn helt vilde blive forbigaaet. Det var der nogle der indsaa vilde være i høj Grad uheldigt, hvoriblandt særlig kan nævnes den nuværende Sogneraadsformand, Ekviperingshandler J. P. Hansen, Gaardejer Hans Ludvigsen i Sneglerup, og daværende Førstelærer i Grevinge, H. Blom. De kom i Spidsen for en Bevægelse, der gik ud paa at formaa Sogneraadet til at yde Tilskud til Banen. Dette lykkedes i sidste Øjeblik, og Grevinge fik sin Station. Denne bestyres nu af Stationsforstander Chr. Jensen.

Stationen fik Plads lidt Nordvest for Byen. I Aarenes Løb har der rejst sig en Del Bygninger langs Stationsvejen, saa der nu er bygningsmæssig Forbindelse mellem den gamle og den nye By. Af Virksomheder i dette Kvarter kan særlig nævnes Grevinge Afholdshotel og Grevinge Elektricitetsværk. Sidstnævnte opførtes 1912 af Tømrer Martin Pedersen, der tillige indrettede et ret stort Maskinsnedkeri indenfor dets Mure. Da det er indrettet paa Oliedrift, har det i Krigsaarene haft betydelige Vanskeligheder at kæmpe med, saa at det omsider blev for tungt for en Mand at bære det, hvorfor M. Pedersen i 1918 solgte Værket til et Andelselskab, der dannedes af Forbrugerne, og for hvilket Købmand P. Overgaard blev Formand. Der er nu anskaffet Vindmølle, og der indstalles for Tiden Sugegas-motor, saa man maa haabe, at Vanskelighederne nu er overvundne.

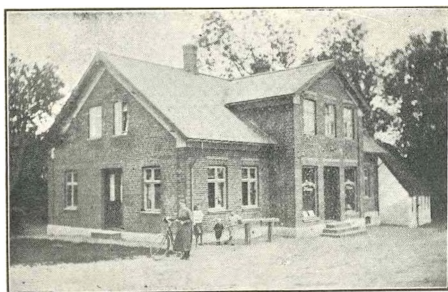
En af de Mænd, der har gjort mest for at fremme sin Bys Vel, er den nuværende Sogneraadsformand, Ekviperingshandler J. P. Hansen. Han er født i Grevinge Lynghuse, hvor han i flere Aar arbejdede som Skrædermester. I 1898 flyttedes For-

retningen til Grevinge, hvor Hansen lod opføre en anselig Bygning midt i Byen ved Hovedgaden. Hansen har fra sin Ungdom af interesseret sig meget for sociale Anliggender, og da Sognets Beboere lagde mere og mere af det offentlige Livs Arbejde over paa ham, blev der ikke Tid til at passe Haandværket, og han har i de senere Aar kun drevet Ekviperingshandel. I 1909 valgtes han ind i Sogneraadet, hvilket ikke var ukendt for ham, idet han den Gang i 18 Aar havde været kommunal Revisor.

J. P. Hansen,
Skræderm. og Sogneraadsmnd.

Siden 1913 har han været Sogneraadets formand, hvilket Hverv han har bestredet med uimodsigelig Dygtighed. Men ogsaa paa andre Omraader har man vidst at tage Hansens Evner i Brug. Han har saaledes været Formand for Grevinge Sogns Sygekasse siden 1895, et ogsaa ret stort Arbejde, idet Medlemstallet i disse Aar er vokset fra 453 til ca. 1000. Ligeledes har Hansen interesseret sig meget for Skytteforeningssagen. Han er selv en dygtig Skytte, hvilket hans sjældne Samling af Præmier og Riffelplader vidner om. Siden 1896 har han været Medlem af Bestyrelsen for Holbæk Amts Skytteforening og fra 1905 tillige dens Forretningsfører. Det

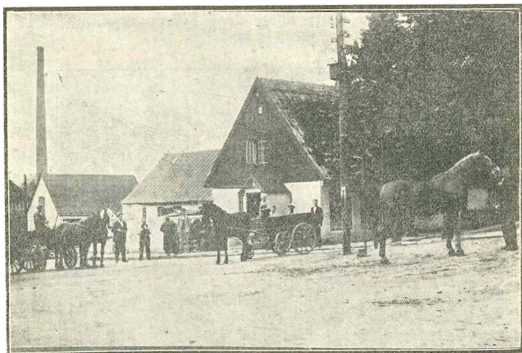
J. P. Hansens Herreekviperingsforretning

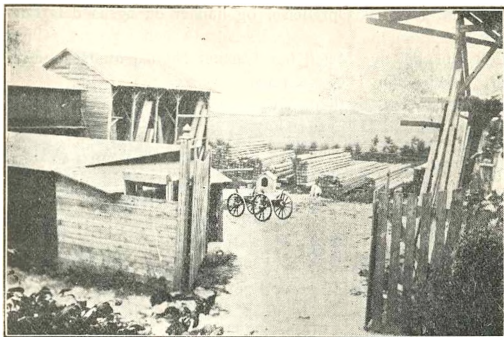
P. Overgaard, Købmand

er før nævnt, at han arbejdede for, at Grevinge blev Stationsby, ligesom han var en af de bærende, da Grevinge fik sit Vandværk i 1907 og da Grevinge Sogns nye Forsamlingshus blev bygget ca. 1900, da det gamle var blevet for lille.

Byens mest kendte Købmand er P. Overgaard, der driver en omfattende Forretning med Kolonial, Foderstoffer, Tømmer m. m. Forretningslokalerne er ret uanselige, men man skal som bekendt ikke skue Hunden paa Haarene. De ligger paa et godt Strøg, nemlig der hvor Sognets Hovedveje samles og tæt ved Kirken, og P. Overgaard har paa særdeles dygtig Maade og ved sit elskværdige og vindende Væsen forstaaet at lede og udvikle de forskellige Grene af sin store Virksomhed. Dette er saa meget mere prisværdig gjort, fordi Overgaard, da han kom til Grevinge i 1907 overtog Foretningen i fuldstændig ødelagt Stand. I 1904 var den tidligere Indehaver gaaet fallit, og der var saa godt som ingen Omsætning. Men Overgaard tog trøstigt fat, og det er udelukkende hans ubestridelige Forretningstalent, der har gjort, at

P. Overgaards Kolonial-, Korn- og Foderstofforretning.

P. Overgaards Tømmerhandel

Foreningen nu er en af Egnens største. Han er som før nævnt Formand for Andelselskabet Grevinge Elektricitetsværk.

Lige overfor P. Overgaards Forretning har Grevinge Brugsforening sine Lokaler, en ret stor Virksomhed, der tidligere har haft vanskelige Forhold at arbejde under, men nu ledes dygtigt af Uddeler C. Bugge. Dens Formand er J. P. Andersen, Torrendrup.

Tidligere var de fleste Landbrugere i Grevinge og nærmeste Omegn Medlemmer af Andelsmejeriet i Herrestrup ca. midt i Sognet. Dette Forhold forandrede i 1916, da Stationsbyen fik sit eget Andelsmejeri, en anselig og stilfuld Bygning, opført efter Tegning af Iver Bentsen. Efter Sigende skal det være hans smukkeste Mejeri. Det blev opført midt i Byen, hvor Gadekæret var, og har bidraget mægtigt til Byens Forskønnelse. Dets Bestyrer er J. Jeppesen. Gaardejer H. P. Klausen i Grevinge kan særlig nævnes blandt dem, der var

Grevinge Skole.

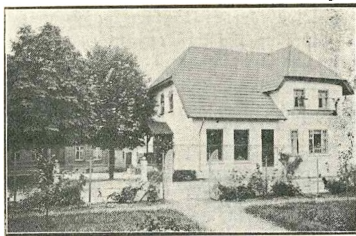
virksomme for dets Oprettelse, og han er da ogsaa dets Formand.

Overfor det nye Mejeri bor Gartner Nikolaj Madsen. Tidligere boede han i et gammelt Hus ved Kirkegaardsmuren, og hans Virksomhed har da ogsaa for en Del været knyttet til Kirken, idet han i 37 Aar har været dens Klokker, et Arbejde han i disse mange Aar har udført med en sjælden Pietetsfuldhed. Ogsaa paa anden Maade har han været med i Sognets offentlige Liv, idet han i flere Aar var Medlem af Sogneraadet. I 1903 byggede han et Hus midt i Byen og i 1912 en Villalignende Bygning omtrent foran dette og tæt op ad Hovedgaden. Bagved ligger den store og indbringende Have med Gartneri, hvilken Virksomhed han har drevet siden 1881. Han har altsaa været en sjælden foretagsom Mand. Hans Søn, Martin Madsen, der er en anerkendt dygtig Musikker, har i Bygningerne indrettet et mekanisk Værksted og Cykleforretning.

Nikolaj Madsen,
Handelsgartner

Der kunde være Grund til at nævne mange flere af Grevinge Bys Borgere. Dette vilde imidlertid føre for vidt. Endnu skal dog nævnes en enkelt, nemlig Uhrmager og Guldsmed

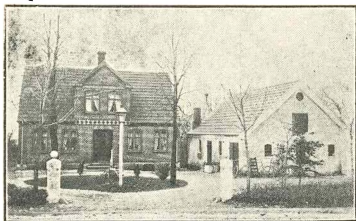

Gartner Nikolaj Madsens Ejendom

M. Larsen, fordi han er en af de ældste i Byen, og fordi man vanskeligt vil finde en saa retlinjet og samvittighedsfuld Forretningsmand som ham. Larsen er født i Grevinge Lynghuse 1853. Allerede i 12—14 Aars Alderen havde han istandsat

flere Stueuhre og kunde adskille og sammensætte et Lommeuhr. Efter at have udstaaet sin Læretid nedsætter han sig, kun 18 Aar gammel, som Mester i sin Fødeby Grevinge, og var der til 1891, da han flyttede til Stationsbyen. Han er

kendt viden om, hvilket vil fremgaa deraf, at han ikke kender en By i hele Odsherred, uden at han har haft Arbejde at udføre derfra.

Gartner Nikolaj Madsens Ejendom

H. S. SØRENSEN & A. SØRENSEN

VIG BY

TOPOGRAFI

Omtrent midt i Odsherred ved den Landevej, der fra Holbæk gaar over Lammefjorden ved Andebo Dæmning til Nykøbing ligger Stationsbyen Vig. Kommer man Syd fra ad denne Vej, kan man se Byen allerede i en 6—7 km Afstand fra de Sneglerup Bakker. Kommer man derimod Nord fra, dukker den først frem, naar man er helt inde paa Livet af den, efter at man har passeret en Aas, der løber umiddelbart Nord om Byen. Byen har sin største Udstrækning i Retning Vest—Øst, og dens Hovedgade fortsætter sig mod Øst i Landevejen til Siddinge Fjord og Nabsognet Egebjerg. Mod Vest staa den i Forbindelse med den gamle Hovedlandevej Slagelse—Nykøbing, ad hvilken alt Samkvem foregik mellem Odsherred og det øvrige Land i den Tid, da Lammefjorden strakte sin brede Arm helt ind til Faarevejle Kirke. Først da Andebo-Dæmningen for ca. et halvt Hundrede Aar siden blev bygget, kom den nærmere Forbindelse med Holbæk i Stand. — Afstanden fra Byen til Sejerøbugten er kun 4 km, og den lille idylliske Høve Skov, der ligger ved det inderste af Bugten og ved Foden af de efter danske Forhold kæmpehøje Høve Bakker, er da ogsaa det mest søgte Sommerudflugtssted, ligesom navnlig Byens Ungdom flittigt besøger Bugten i Badesæsonen.

HISTORIE OG SAGNHISTORIE

Saa langt tilbage i Tiden, som ingen nulevende kan huske, var de lave Enge Øst for Byen dækkede af Vand. Det var Isefjorden, der sendte en Gren omtrent helt ind til Vig Kirke, og det er efter denne Vig, at Byen har faaet sit Navn. I Tidernes Løb, da Landet hævede sig, trak Vandet sig noget tilbage, og da Dæmningen ved Siddinge blev anlagt, og der derefter blev gravet Kanaler, blev de store Engdrag taget i Menneskenes Tjeneste; dog kan de endnu i særlig vandrige Vintre delvis staa under Vand og efter tilstrækkelig Frost frembyde en ideel Tumbleplads for Skøjteløbere. Byen har selvfølgelig i Tidens Løb sta-

dig skiftet Udseende; men ingensinde før eller senere er der vel sket en saa pludselig Forandring, som da den store Udflytning efter Livegenskabets Ophør fandt Sted i 1791. Der findes en gammel Byplan fra 1786, opmaalt og tegnet af en Mand ved Navn Juel, og ledsaget af en Fortegnelse over de daværende Lodsejeres Navne. Det fremgaar af denne Plan, at der paa denne Tid fandtes 17 Gaarde i Byen foruden Præstegaarden. De 8 af disse laa Nord for og de 9 Syd for Vejen, og Afstanden mellem den vestligste og den østligste var kun ca. 700 Alen. I 1791 blev de 11 Gaarde udflyttede. Af de 6 tilbageblevne ligger de to, som nu ejes af Hans Jensen og Niels Olsens Enke, Nord for Vejen. De beboedes den Gang af henholdsvis Rasmus Hansen og Niels Jensen. De tre Syd for Vejen liggende Gaarde ejes nu af Niels P. Nielsen, Johan Olsen og Laurits Hansen og beboedes den Gang af Jens Larsen, Gamle Niels Petersen og Otto Petersen. Den sjette blivende Gaard, som tillige den Gang var den eneste Bebyggelse Øst for Kirken, ejedes af Madam Hansen. Dens Jorder er nu solgt fra, og i Gaarden, hvor der tidligere har været Slagterforretning, Mejeri o. a., er der nu et Osteri, som ejes af L. Kajbæk. De 6 Gaarde Nord for Vejen, som nu er udflyttede, ejedes da af Niels Andersen, Lars Jacobsen, Unge Niels Petersen, Lars Rasmussen, Gamle Peder Nielsen og Lars Petersen; nu ejes de henholdsvis af Niels Nielsen, Jens Nielsen, Kristian Jensen, Herman Nielsen, Peter Andersen og Julius Petersen. De 5 Gaarde Syd for Vejen beboedes den Gang af Jens Petersen, Jens Mortensen, Jens Larsen, Mads Jensen og Ole Petersen; nu ejes de af Laurits Larsen, Bøjlsgaard, Morten Hansen, Laurits Larsen, Kildebæksgaard, Valdemar Hansen og Jakob Olsen. Gaardene laa meget tæt sammen, ja, i et enkelt Tilfælde havde 2 Gaarde en Længe fælles. De tilbageblevne Gaarde findes dog ikke mere i deres oprindelige Skikkelse; de er ombygget, for nogles Vedkommende efter Brand. En af dem, N. P. Nielsens, blev i den foregaaende Ejer Morten Jensens Tid, flyttet fra sin oprindelige Plads ved Holbækvejens Sving et Stykke mod Syd. Gadekæret, som nu er forsvundet, var den Gang meget stort, og strakte sig helt op over Vejen paa det Sted, hvor denne nu skæres af Banelinien. Foruden Gaardmændene nævnes følgende andre Lodsejere i Fortegnelsen: Skolelærer Ruhe, Niels Pedersen, Lars Mortensen, Henrik Tønnesen, Peder Nielsen og Rasmus Eriksen. Spredt mellem Gaardene laa enkelte Huse; paa et Par Steder dog lidt tættere, nemlig der, hvor nu Brugsforenin-

gen og Telefoncentralen ligger og ude i Smedehaven. Ved Skolejordens vestligste Ende — ikke som nu ved den gamle Skole — gik Vejen til Lille Egebjerg fra, og fra denne Vej og helt ind til Byen strakte Smedehaven sig.

Paa en lille Banke lige bagved den gamle Skole laa der en Mølle, og meget gamle Folk kan fortælle om, hvorledes de som Børn var med til at standse Møllen ved at gribe fat i Vingerne. Lige Vest for Otto Pedersens Gaard, nu Laurits Hansens, bag ved Graver Niels Karlsens Hus, laa der en Høj, som efter Sagnet var beboet af Trolde. Disse maatte, naar de om Natten skulde vande deres Heste i Gadekæret, passere Otto Pedersens Gaard. Sagnet fortæller da, at Troidene en Nat havde tabt en Guld-Hestesko; Folkene turde da af Frygt for Troidene ikke beholde den, men hængte den op paa et Søm i Porten, og næste Nat hentede Troidene den saa igen.

Et andet Sagn handler om en stor Sten, som ligger et lille Stykke Sydøst for Byen. Den skal være kastet ovre fra Tude Næs af en Jætte, som forsøgte at ramme Vig Kirke med den. Nogle Mærker paa den tydes som Aftryk af Jættens Fingre. Efter en anden og maaske mere rimelig Overlevering, skal Stenen være sat som Gravsten over en Kræmmer, der var blevet slaaet ihjel paa det Sted, og endnu den Dag i Dag bærer Stenen i Folkemunde Navnet „Kræmmerstenen“.

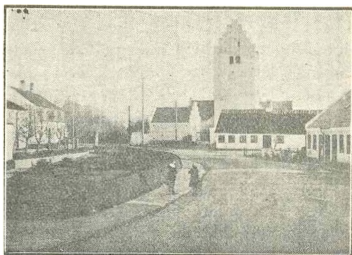
STØRRELSE OG UDVIKLING

Efter Udflytningen var Byen som omtalt reduceret til at bestaa af Præstegaarden, Skolen, de 5—6 Gaarde og nogle faa Huse, og endnu i 1870erne staaer den omtrent paa dette Størrelsetrin. Af Haandværkere fandtes der saaledes kun en Smed, en Hugger, en Skomager og en Sadelmager, der samtidig drev en lille Høkerforretning. For Forbindelsen med Omverdenen sørgede Diligencen, der hver Morgen ved 3½ Tiden rumlede igennem Byen paa Vej fra Nykøbing til Holbæk og hver Middag ved 2 Tiden kom samme Vej tilbage.

I 80erne og 90erne voksede Byen langsomt, og saa kom i 1899 Banen, der her som mange andre Steder foraarsagede en hel lille Revolution i Byens Udvikling. Haandværkere og Handlende strømmede til, det ene Hus opførtes efter det andet, og Byen blev efterhaanden forsynet med alle moderne Indretninger. I 1900 blev der oprettet en Telefoncentral, som nu har ikke mindre end 134 Abonnenter. 1904 anlagde Tømrer og Karetmager Olaf Larsen et privat Elektricitetsværk, der i de første

Aar dreves ved Hjælp af en Vindmotor, senere ved Damp og Sugegas. I 1914 overtoges Værket af det ny Højspændingsværk i Svinninge, som nu sender sine stærke Arme op over hele Ods Herred. I saa godt som alle Hjem, i Forretninger og paa Værksteder straalere nu det kolde Lys. Kirkeejerne lod det 1910 indlægge i Kirken, og ved Indsamling blandt Menigheden skaffedes Midler til Anskaffelse af Lysekroner. Kun i Statens og Sognets egne Bygninger, Præstegaard og Skole, savnes Lyset. Maaske har man tænkt, at det aandelige Lys paa de Steder maatte være saa stærkt, at det materielle var overflødigt. Præsten og Læreren er sikkert de første til at beklage denne Misforstaaelse.

I 1906 kom Vandværket, men først efter mange forgæves Anstregelser og store Udgifter. Man havde nemlig taget fat paa et forkert Sted, en Bakke lidt Vest for Byen. Efter i Aar og Dag at have gravet og boret, undertiden baade

Dag og Nat, maatte Forsøget opgives paa det Sted, og man tog saa i Stedet for fat neden for Bakken. Nu lykkedes det, og Vandhanernes store Flok har siden da gjort Gadeposten og og de andre Brønde i Byen samt Gadekæret overflødigt. Dog, ikke ganske. Indtil 1913, da der blev indsat Motor, besørgedes Pumpningen af en Vindmølle, og det kunde da hænde efter et Par Dages stille Vejr, at Beholderen løb tom, og man maatte atter ty til de gode, gamle Brønde. Selv nu kan det ske, at Vinden og Motoren samtidig strejker.

1908 sker der en ny Forandring i Byens Fysiognomi. Da forsvinder Gadekæret, der anlægges en Gangsti gennem hele Byen, og der bliver lagt Kloakledninger. I Gadekærets Sted ses nu et lille, pynteligt Anlæg med Roser og Hortensier. Gaden bliver nu ogsaa mere farbar. Indtil da havde den efter hvert Regnskyl været næsten ufremkommelig, og især var Partiet omkring Gadekæret slemt. Dette skyldes naturligvis ikke mindst, at Kvæget fra de omliggende Gaarde blev drevet til Vands i

J. P. Jensen †, Bagermester

N. Hansen, Murermester

Kæret. Den, der var mest utilfreds med Gadepløret, skal efter Sigende have været Læreren, der klagede over, at han aldrig kunde møde med rene Støvler i Kirken, og han skulde dog som Kirkesanger og Kordegn møde hver Søndag og staa frem for Menighedens Øjne. Ogsaa de mørke Vinteraftener var man slemt udsat for at blive hængende i Dyndet eller havne i en af Grøfterne ved Vejen. Noget bedre blev det maaske, da Gadebelysningen avancerede til at blive elektrisk, skønt det jo ikke kunde hjælpe meget, at man nu bedre kunde se, at der var lige snavset overalt. Kloakerne og Gangstien har nu gjort Færdselsforholdene gode. Ogsaa paa Folketallet ses Byens stærke Udvikling. Selve Byen havde saaledes i 1901 ca. 290 Indbyggere, 1906 374 Indb., 1911 475 Indb. og 1916 600 Indb. I Løbet af de første 15 Aar efter Banens Anlæggelse er Folketallet altsaa mere end fordoblet. I hele Vig Sogn fandtes i 1916 2665 Indbyggere.

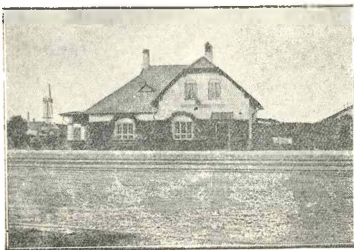
Undersøger man, hvad det er for Folk, der nu bor i Byen, vil man se, at det i Modsætning til 70erne er Handelsfolk og Haandværkere, der i Tal langt har overfløjet Agrarerne. Nu findes der i Byen bl. a.: 2 Murere, 3 Malere, 3 Skomagere, 3 Slagtere, 3 Snedkere, 1 Tømrer og Karethmager, 1 Smed, 1 Maskinfabrik, 1 Cykleforretning, 1 Bager, 1 Bageriudsalg, 1 Skræder, 1 Marskandiser, 1 Sadelmager, 1 Blikkenslager, 2 Uhrmager og Guldsmede, 2 Barberstuer, 1 Træskomager og Røgmand, 1 Fotograf, 1 Gartneri med Planteskole, 1 Ægsamler, 2 Vaskerier, 2 Systuer, 1 Cementvarefabrik, 1 Haandkøbsapoteke, 1 Kaffehandel, 1 Ølforretning, 1 Osteri, 1 Trikotagehandel, 2 Modeforretninger og 1 Vognmandsforretning.

Da Byen kun ligger 9 km fra den nærmeste Købstad, Nykøbing, og altsaa indenfor dennes Læbælte, findes ingen Købmænd, derimod er der en stor Brugsforening og 3 Høkere.

JERNBANEN

Ods Herreds Jernbane, paa hvilken Vig Station ligger, blev indviet i Maj 1899. Med Trafikkens Vækst er ogsaa Stationen blevet udvidet, idet Varehuset er gjort større, og der nu findes 3 Sidespor foruden Hovedsporet. Paa Grund af de unormale Forhold i Krigsaarene er her nævnt nogle Omsætningstal fra Driftsaaret 1913—14. Omsætningen ved Persontrafikken udgjorde 19,750 Kr., ved Befordring af Gods og Kreaturer 33,750 Kr. Fra Stationen

afgik af Fragtstyk-gods 905,581 kg, af Vognladnings-gods 1,085,960 kg, af Heste 71 Stk., Kvæg 612 Stk., Kalve 1967 Stk. og Svin 10,609 Stk. Den samlede Indtægt, hvoraf Stationernes Procentandele beregnes, er af alle Banens Sta-

tioner størst for Vig, nemlig 26,764 Kr. De første 4 Maaneder af Banens Levetid var Nielsen Stationsforstander; siden da har L. Larsen været Stationsforstander og Postmester. Ved Stationen er ansat en Assistent og to faste Portører.

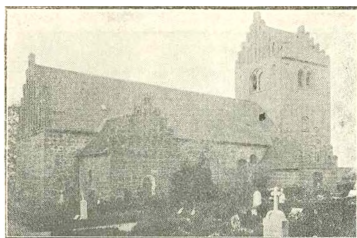
POSTVÆSENET

Før 1882 fik Byen sin Post fra Nykøbing, hvorfra den blev bragt til Vig af et Landpostbud. Lidt længere tilbage i Tiden blev den hele Post en Gang om Ugen hentet af Niels Jensens Kone „Post-Marie“. Den Gang var man ikke saa skrive- og læselysten som nu. 1882 oprettedes saa et Brevsamlingssted med Høker Niels Jensen som Brevsamler, og Lars Jensen som Landpostbud. I 1886 var der 4 Landpost-Ruter, I 1890 blev de forøget til 7, det samme Antal findes den Dag i Dag. 1887 afgik Niels Jensen som Brevsamler og i Stedet for blev antaget Tømrer Peder Nielsen, som atter i 1896 erstattedes af Uhrmager Hans Jensen. Da Banen kom, nedlagdes Brevsamlingsstedet.

Nu udgaar der, foruden de 7 Landpostbude, 2 Gange daglig Post til selve Byen. Nogle Tal fra 1917—18 viser Postvæsenets Omsætning i Nutiden: Ankomne Breve 106,000 Stk., afgaaede Breve 116,300 Stk., Aviser og Tidsskrifter 51,925 Stk., ankomne Postanvisninger og -opkrævninger 3900 Stk., med Værdi 225,090 Kr., afgaaede Anvisninger og Opkrævninger 14,110 Stk., med Værdi 758,560 Kr.

KIRKEN

Hvornaar Vig Kirke er bygget ved vi ikke; men dens nuværende Skikkelse er ikke dens oprindelige lig. Den østlige

Vig Kirke

Del, det nuværende Kor, er senere tilbygget, og Aars-tallet 1787, som findes paa Taarnet, henviser til en Restauration af dette, hvorved det er blevet gjort større og maaske højere. I Taarnet findes 2 store Malmklokker, af hvilke den ene er

fra 1605, den anden fra 1649. I Koret, som ligger lidt skævt for Kirkens Længdeakse, staar det store Egetræsalter, med en meget stor og pragtfuldt udskåret Altertavle, ligeledes af Egetræ. Den centrale Udskæring forestiller Paaskemaaltidet, og under den er Sakramentets Ordlyd skrevet med Guldskrift. Baade Altertavlen, som er fra 1650, og Klokkeren fra 1649 er skænket af Rigskansler Christopher Urne og hans Hustru Sophia Lindenow. Døbefonden, som er en vældig, tilhugguet Granitblok, er forsynet med et Blybækken fra 1818, som bærer følgende Indskrift: Wiigs Kiercke Til - Hørrer Dete Becken. Paa en gammel Indsamlingsbasse af Træ fra 1702 findes en Udskæring, der skal forestille den fattige Lazarus. I Aaret 1902 blev der dels ved Indsamling, dels ved en Bazar skaffet Midler til Veje til Anskaffelse af et Kirkeorgel. I 1910 blev der indlagt elektrisk Lys og i 1916 Centralvarmeanlæg.

Som tidligere omtalt er Præstegaarden afsat paa Kortet fra 1786, men det sidste halve Aarhundredes Præster har ladet

K. F. Petersen, Handelsgartner

P. Rasmussen, Smedemester

foretage en eller anden Ombygning og Forbedring. Til den hører en stor Have med mange prægtige, gamle Træer. Oprindelig var Præstegaarden paa Størrelse med Byens Bøndergaarde, men efterhaanden er der solgt Jord fra, saa at der nu kun er en Snes Tdr. Land tilbage, som er bortforpagtet til Parcellist Laurits Jensen. Af Præster, der har virket i Kaldet, kan nævnes Provst Bloch fra 1868—81, den kendte senere Valgmenighedspræst i København, Fr. Jungersen fra 1881—91, J. J. V. Prytz, der først var Kapellan her fra 1875—79 og siden Sognepræst fra 1891—1916. Da han tog sin Afsked, blev den nuværende Præst, Jørgen Rasmussen, Vig, kaldet. Han er født i Nøttrup 1869, blev Student 1890, cand. theol. 1896, var derefter Kapellan paa Samsø fra 1897—1901, Sognepræst i Stadil fra 1901—10 og fra 1910—17 i Brørup og Holsted, hvorfra han kom til Vig. Da Arbejdet i Vig—Asmindrup Pastorat med de to Kirker blev for stort, blev der 1875 oprettet fast Kapellani. Den nuværende Kaldskapellan er C. Dragsdahl.

SKOLEVÆSENET

Vig gamle Skole blev bygget i 1835 og er en af Kristian den Sjettes Rytterskoler, hvoraf der findes flere i Ods Herred. Skolebygningen er et Vidnesbyd om, at man paa den Tid byggede solidt, idet den staar endnu. Dog benyttes den ikke mere som Skole, men Byens Good-Templar-Loge har til Huse i Skolestuen, og i den øvige Del af Bygningen er der privat Beboelse. I Muren sad en Tavle, som blev taget ud og indmuret i den nye Skole, og som fortæller om Skolens Oprindelse. Ordlyden af Indskriften paa Tavlen er følgende:

Carl Jensen,
Skrådermester

V. Andersen,
Uhrmager

J. K. Hansen,
Snedermester

I 1890 blev den gamle østlige Længe erstattet med en ny, mere rummelig og tidssvarende.

Da Byens stærke Udvikling begyndte, voksede Børnetallet hurtigt til en saadan Højde, at en Udvidelse blev nødvendig, og i 1905 blev saa en ny Skole bygget, og samtidig blev der ansat en Andenlærer, idet Skolen fik 4 Klasser. Desuden har der i mange Aar været en privat Pogeskole i Byen. Saaledes har Fru Dorteia Frederiksen i ikke mindre end 18 Aar, fra 1893 forestaaet en saadan. For Tiden virker Frk. Emma Uhe ved en privat Pogeskole, som har til Huse i en Del af den for den ugifte Andenlærer overflødige store Privatlejlighed.

Den ny, smukke, røde Skole, som blev bygget af Tømrermester Hansen, Svinninge, og Muremester N. Hansen, Vig, efter Tegning af Arkitekt Bendtsen, Vallekilde, har to store, lyse Klasseværelser, en anseelig Gymnastiksal og en stor Legeplads for Børnene. Privatlejlighederne er store og praktisk indrettede, og en passende Have er tildelt hver af Lærerne. Lidt fremsynet har man ogsaa været, idet der er afsat Have til en eventuel Lærerinde og ligeledes paa Forhaand indrettet Spisekammer og W. C. for hende i Beboelsesbygningen.

Arealet til den ny Skole blev taget fra Skolejorden. Denne, som var 5 Tdr. Land stor, havde været dyrket af Læreren selv indtil 1880, da den blev givet i Forpagtning til Skolens Nabo mod Vest, Hans Pedersen, og senere hans Svigersøn, Hans Chr. Olsen. Da den ny Skole blev bygget, købt denne sidste baade den gamle Skole og Resten af Skolejorden. Nu er baade den østlige og den vestlige Længe nedrevet og Legepladsen og en Del af Haven taget under Ploven, saa at Skolen knap er til at kende mere.

Skolens Førstelærer er tillige Kirkebylærer, Andenlæreren Organist ved Kirken.

FATTIGVÆSENET

I Aaret 1902 brændte Byens gamle Fattighus, der laa paa det Sted, hvor nu Snedkermester Hansens Ejendom ligger. Ilden blev paasat af en af de mandlige Beboere, og det er forstaaeligt, om han var utilfreds med Lejligheden; thi Huset var en frygtelig gammel Kasse. Et af Byens vittige Hoveder fortalte bagefter, at han havde set Lusene i store Kolonner marschere over Gaden under Branden. En af de kvindelige Beboere maa derimod have været særdeles tilfreds; thi hun og hendes Kat maatte med Magt bringes ud af den brændende Bygning. Det ny Kommunehus, som blev bygget Aaret efter, blev lagt et

Stykke op ad Holbækvejen og er betydelig større end det gamle.

For Tiden findes der i Kommunehuset kun 4 enlige Personer, alle Kvinder, som er „paa Sognet“. Derimod bor der paa Grund af Boligmangel en Familie til Leje der.

KOMMUNALE FORHOLD

Vig—Asmindrup Sogneraad bestaar siden 1. April 1917 af følgende Medlemmer: Amdtsraadsmedlem Kr. Jensen, Kollekolle, Fru Dyrlæge Ousen og Gaardejer Jakob Olsen, Vig, Gaardejer P. Rasmussen, Lille Egebjerg, Parcellist Kr. Pedersen, Jyderup, Parcellist H. H. Nielsen, Hønsinge, Gaardejer P. Henriksen, Siddinge, Murer J. P. Sørensen, Rode, Fru Møller Andersen og Træskomager Kr. Pedersen i Svinninge, Gaardejer Jens Nielsen og Gaardejer Laurits Olsen i Skaverup og Gaardejer Morten Lind i Brendt.

Siden 1. Januar 1895 har Kr. Jensen været Formand, og i den Tid er Kommunens Omsætning vokset fra 30,000 til 100,000 Kr.

LÆGER, DYRLÆGER M. M.

Før 1890 maatte man søge Læge i Nykøbing, men nævnte Aar kom Læge P. Wejlstrup til Vig. Samme Aar byggedes den nuværende Lægebolig af et Aktieselskab, men efter en Del Aars

Forløb købte Læge Wejlstrup Boligen. Han ophørte med at praktisere 1909. Araet efter kom Læge P. Egilsson til Byen, og hans Praksis strækker sig langt ud over Sognets Grænser. Læge Egilsson er født paa Island 1879, blev Student fra Reykjavik Universitet 1900 og tog medicinsk Embedseksamen 1908.

For godt et halvt Aarhundrede siden fandtes der ingen Dyr læge i Vig. I Tilfælde af Kreatursygd om maatte man have fat i Dyr læge Hansen i Bognæs eller før hans Tid i Morten Smed fra Hestehaven. Denne sidste var ikke, som Navnet kunde tyde paa, Smed, men virkelig, eksamineret Dyr læge. I de Tider lagdes der stor Vægt paa, at Dyr lægen tillige var en dygtig Beslagsmed. 1866 kom saa Dyr læge Richard Jensen til Lille Egebjerg ved Vig,

hvor han virkede som Dyr læge til 1887. 1897 flyttede Ousen til Vig, hvor han stadig bor og har en meget omfattende Praksis, som kun kan overkommes ved Hjælp af Bil eller Motorcykle. At Dyr læge Ousen er vel anset blandt Kolleger ses

deraf, at han er Formand for Holbæk Amts Dyr lægeforening, ligesom han er Medlem af Hovedbestyrelsen for og Kasserer i Dansk Dyr lægeforening. Desuden har Ousen ogsaa efterfulgt sin Svigerfader som Direktør for Den almindelige Brandassurance for Landejendomme i Ods Herred. Endelig er han Formand for det lokale Huslejenævn.

1892 stiftedes Vig Sygeplejeforening, som har en uddannet Sygeplejerske.

Ogsaa en Distriktsjordemoder har Bopæl i Vig.

FORENINGER

Vig-Asmindrup Haandværkerforening stiftedes 1900 med det Formaal, at støtte unge Haandværkeres Uddannelse ved teknisk Aftenskole og lade afholde oplysende Foredrag og at fremme det indbyrdes Sammenhold mellem Haandværkerne. Den første Bestyrelse bestod af Murer O. Pedersen, Jyderup, Murer P.

Nielsen, Kollekolle, Smed Rasmussen, Gartner Petersen og Bødker Petersen, Vig, med sidstnævnte som Formand. Samtidig stiftedes den tekniske Skole, der fik Lokale i Skolestuen, senere eget Lokale paa første Sal i den ny Skolebygning. Senere har følgende fungeret som Formænd: Tømrer Olaf Larsen, Skræder C. Jensen, Maler Jørgensen, og Murer Andreas Hansen. Foreningen er den eneste af sin Art paa Landet i Odsherred, skønt en lignende har været forsøgt forskellige andre Steder. Den faar aarligt Tilskud fra Staten, Holbæk Amts Skolefond, Holbæk Amts økonomiske Selskab og Varelotteriets Midler. Mange af Medlemmerne er Leverandører til Varelotteriet. Det nuværende Medlemstal er ca. 50.

Vig Sogns Afholdsforening stiftedes 1886 med 35 Medlemmer. 1893 indgik den sammen med Herredets andre Afholdsforeninger i Ods Herreds Afholdskreds. Allerede 1896 byggede Foreningen sit eget Afholdshjem, som senere flere Gange er udvidet. Grunden til Bygningen skænkedes af Husejer Peter Karlsen og Hustru. Foreningen har udfoldet en betydelig Foredragsvirksomhed, holder hvert Aar Juletræ for Børn og har siden 1909 holdt Konfirmandfest for hvert Hold Konfirmander. Af Medlemmer, der har udført et stort Arbejde for Foreningen, maa nævnes: Hjulmand Rasmus Nielsen, Konsulent Chr. O. Nielsen-Vig, Maler A. Hansen, Gartner Petersen, Skræder C. Jensen og Høker Chr. Larsen. For Tiden har Foreningen 200 Medlemmer; dens Formand er Murer Chr. Nielsen, Rode.

Vig Skytteforening, som stiftedes i Slutningen af 70'erne, lader hver Sommer afholde Skydeøvelser og hver Vinter Gymnastik for Medlemmerne, hvis Antal er ca. 200. Nuværende Formand er Købmand A. Ortmann, Kjeldstrup.

Foredragsforeningen for Vig og Omegn stiftedes 1881 samtidig med, at Forsamlingshuset blev bygget. Efter nogle Aars Dvale vaagnede den til fornyet Liv 1917 med Pastor Vig som Formand. Foreningen tæller ca. 300 Medlemmer.

Folkeuniversitetsforeningen stiftedes 1907. Dyrlæge Ousen har været Foreningens Formand i hele dens Levetid. Den har nu ca. 200 Medlemmer.

Af andre Foreninger kan nævnes: Hundredmandsforeningen, som er en Understøttelsesforening, Ungdomsforeningen, Sangforeningen, Idrætsforeningen, A/S Vig Strandkoloni, som sikrer Byens Borgere Adgang til Sejrøbugten, og endelig de politiske: Vig Sogns Venstreforening og Vig Sogns radikale Forening.

J. L. Jensen, Bagermester

Th. Hansen, Fabrikant

FORSKELLIGE INSTITUTIONER

Vig-Asmindrup Sogns Spare- og Laanekasse stiftedes 1. Maj 1872. Den største Del af Æren herfor bør tildeles afdøde Lærer Sorensen, Jyderup. Sparekassen er i de forløbne Aar vokset jævnt, indtil Krigsaarenes Unormalitet viste sig; da blev Væksten meget stor; i 3 Aar ca. 150,000 Kr. Ved Alberti-Affæren i 1908 led Sparekassen et Tab paa 16,000 Kr., som dog blev dækket af Reservefonden, saa at Sparerne intet Tab led. Sparernes Antal er for Tiden 1106, deres Tilgodehavende ca. 510,000 Kr. Udlaan ca. 340,000 Kr. Indlaan i Banker og Sparekasser 195,000 Kr. Reservefond 26,500 Kr. Paa Statsgældsbeviser og Aktier indestaar ca. 24,000 Kr. Indlaansprocenten er 4, Udlaansprocenten $4\frac{3}{4}$. Formand og Kasserer er Gaardejer Ole Nielsen, Jyderup. Lærer H. Sørensen, Vig, er Regnskabsfører.

1907 oprettedes en Filial af Banken for Holbæk og Omegn. Dens Bruttoomsætning kan for Tiden regnes til ca. 4 Mill. Kr. Fra 1908 har P. Rasmussen været Bestyrer.

Vig-Asmindrup Sogns Sygekasse stiftedes 1873. Den er med sine 1400 Medlemmer en af Sjællands største Sygekasser. Dens Formand er for Tiden Tømrer L. Larsen, Vig.

FORRETNINGSLIVET

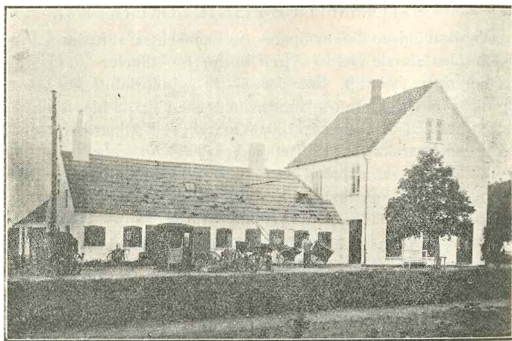
Som allerede nævnt har Forretninglivet taget et stort Opsving efter Banens Anlæggelse. Mange af Byens Handlende og Haandværkere har siden da arbejdet sig stærkt frem, idet de til at begynde med ejede intet eller lidet og maatte bo til Leje, medens de nu bor i egne Huse, som de i mange Tilfælde selv har ladet bygge.

En af de ældste er Sadelmagerforretningen. Den er grundlagt 1865 af A. Pedersen. Efter hans Død 1895 fortsatte hans

Enke Forretningen, bistaet af sin Søn, L. Th. Petersen, som overtog den 1918. Er nu tillige Møbelforretning.

1881 etablerede R. Rasmussen sig som Vogn- og Beslag-smed. Forretningen voksede stærkt og beskæftiger nu 3 Mand. 1915 overtoges den af Sønnen, P. Rasmussen, som fortsætter den uforandret, dog med Vognfabrikation som Specialitet.

1886 nedsatte N. Jørgensen sig som Skræder, men 1892 forandredes Forretningen til Marskandiserforretning. Da Banens Anlæggelse begyndte 1898, blev hans daværende Ejendom ned-revet, og han byggede da sin nuværende.

Vig Vognfabrik (Poul Rasmussen)

1889 kom Gartner Petersen til Byen. Han begyndte med at leje et Kvistværrelse og 2 Skp. Land. Efter 2 Aars Forløb købte han sin nuværende Ejendom. Nu omfatter Vig Plante-skole 35 Tdr. Land og har Handelsforbindelse baade for Eks-port og Import med Sverrig, Norge, Tyskland, Holland og Belgien.

Vig Brugsforening dannedes 1890 og havde først tilhuse i J. Andresens Hjørneejendom. 1902 byggedes den nuværende „Brugs“, som atter 1914 udvidedes meget. Den har mange Medlemmer fra Byen og Omegnen, og Omsætningen var i 1916 ca. $\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Træskomager P. Kristiansen nedsatte sig i Vig 1892. De første 3 Aar boede han til Leje, men saa byggede han sin nuværende Ejendom og anlagde samtidig et Røgeri.

K. Fr. Petersens Planteskole

Murermester N. Hansen grundlagde sin Forretning 1895. Paa Grund af de vanskelige Licitationsforhold gik Forretningen efterhaanden over til Cementvarefabrikation og Støbegodshandel. Byggede 1897 sin nuværende Forretningsejendom.

Byens ældste Ekviperingshandel er grundlagt 1895 af C. Jensen. Han boede de første 3 Aar til Leje, men byggede saa den nuværende Jordemoderbolig. 1903 byggede han den Sko-

Murermester Niels Hansens Ejendom

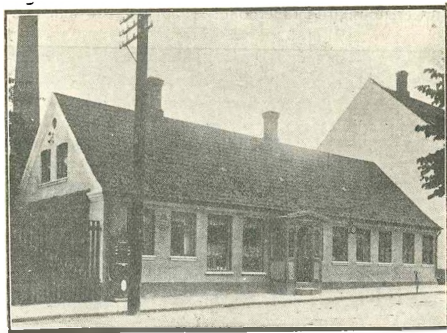
Carl Jensens Skræder- og Ekviperingstorretning

mager J. Jensen nu tilhørende Ejendom. 1906 flyttedes Forretningen til Maler A. Hansens Ejendom, som Jensen købte og 1910 forvandlede til den nuværende smukke 2-Etages Ejendom.

Chr. Larsen nedsatte sig 1898, efter i 2 Aar at have haft Fragtkørsel, som Slagter i en lejet Butik. 1903 købte han en mindre Ejendom og fik samtidig Slagteriudsalg. 1911 byggede han sin store Ejendom. Forretningen omfatter nu Høkerforretning,

Slagteriudsalg, Indkøb af Huder og Skind, Oste forretning, Bog- og Galanterihandel. Desuden er Larsen en af Byens faa Bilejere.

J. L. Jensens Bageri og Konditori er Byens ældste Forretning i denne Branche. Det grundlagdes 1897 og overtoges efter

L. J. Jensens Bageri og Konditori

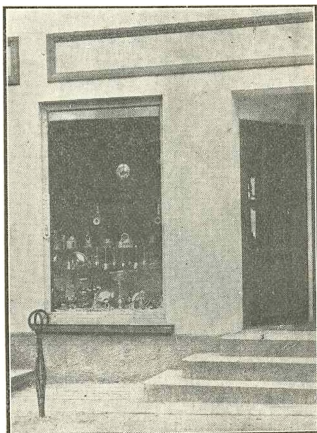
Faderens Død af Sønnen J. L. Jensen. Det beskæftiger nu 4 Mand.

Fr. Niensens Cykleforretning er fra 1897. Andersens Cykleforretning, som havde været i Byen nogle Aar, blev overtaget af Nielsen 1899. En anden Forretning, som senere opstod, overtog Nielsen i 1917, saa at hans Forretning for Tiden er den eneste Cykle- og Automobilforretning i Byen.

De øvrige Forretninger som nævnes, er alle fra Tiden efter Banens Anlæggelse.

1900 kom Tømrer og Hjulmager Olaf Larsen til Byen og købte sin nuværende Ejendom, men allerede 1912 maatte den udvides, samtidig med at der blev indrettet et Savværk. 1904 oprettede han sit private Elektricitetsværk. 1912 foretoges en fuldstændig Ombygning af Ejendommen, som nu er en af Byens smukkeste.

Byens Ølforretning startedes 1900 af Karl Jensen og Peder Olsen; 1903 overtoges den af O. Andersen og 1906 af J. Jensen, i hvis Tid Omsætningen er bragt op til den dobbelte.

Vilh. Andersens Uhrmager- & Guldmedeforretning

Blikkenslager Th.

Petersen kom til Byen 1901 og efter at have boet til Leje forskellige Steder købte han 1913 sin nuværende Ejendom ved Siden af Baneoverskæringen. Petersens Forretning er den første af sin Art her i Byen.

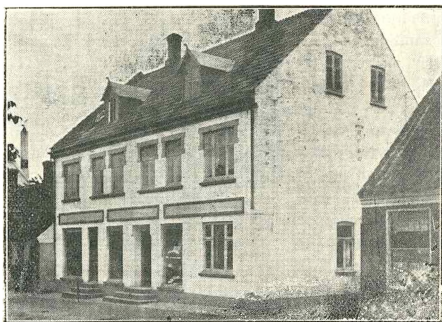
1902 overtog Th. Bremer, efter i 15 Aar at have haft Forretning i København, Chr. O. Niensens Skotøjsforretning.

Byens anden store Forretning i denne Branche indehaves af J. Jensen, som 1907 flyttede sin da 7-aarige Forretning fra Hestehaven til sin nuværende Ejendom.

H. Engels moderne indrette Barber- og Frisørstue aabnedes

1903. 1906 flyttedes den til Høbergs ny Bygning. 1910 købte Engels sin nuværende Ejendom, og skønt der findes en Barberstue til i Byen, er der paa visse Tider rigeligt Arbejde til 3 Mand. Men Forretningen omfatter ogsaa tillige Cigar- og Tobakshandel, Landbrugslotterikollektion og autoriseret Fæstekontor.

Murermester Andreas Hansen byggede 1904 sin smukke Villa i Byens allerøstligste Ende. 1905 grundlagde han sin Rørvævfabrik. Samme Aar rejstes en anden Nybygning lige overfor, nemlig Møllen. I vel henved 100 Aar havde Vig ikke haft nogen Mølle, men maatte lade sig betjene af Møllerne i i Hønsing, Kjelstrup og Hestehaven.

J. K. Hansens Møbelforretning

Da Møller H. Henriksen derfor i 1904 byggede sin Mølle, afhjalp han et stort Savn.

E. Jørgensens Maler- og Tapetsererforretning etableredes i 1904. Samme Aar købte Jørgensen sin nuværende Ejendom i Nygade.

1905 paabegyndte Uhrmager V. Andersen sin Forretning i nuværende Kommissionær Petersens Ejendom, men allerede 1906 flytede han til sin nuværende Butik, som indeholder et rigt Udvalg alt til Uhrmager- og Guldsmedeforretning hørende.

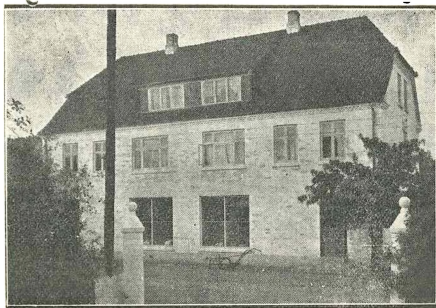
1906 søgte og fik Høker P. Nielsen Bevilling til at drive Haandkøbsapotek. Mange Varer, som man tidligere maatte sende Bud til Nykøbing efter, kan nu faas her.

1906 byggede Chr. Høberg sin store 2 Etages Bygning og etablerede en Møbelforretning. Baade den og Ejendommen

overtoges 1908 af Snedkermester J. K. Hansen. Virksomheden beskæftiger nu til Stadighed 7—8 Mand.

Tidligere maatte Byens og Omegnens Landmænd sende deres Mælk den lange Vej til Kjeldstrup og Svinninge Mejerier, men efter lange Tidens Forhandlinger enedes man saa i 1911 om at oprette et Andelsmejeri i Vig. I den forløbne Tid har Oluf Jensen været Bestyrer af Mejeriet.

Vig Maskinfabrik byggedes 1912 af Brødrene Hansen, som købte det daværende Jordemodersted og i dets Have opførte en stor 2 Etages Privatbolig med Udstillingslokaler og bagved

Brødrene Hansens Maskinfabrik

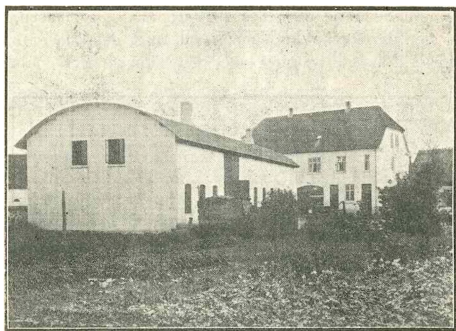
den en imponerende Maskinhal. Forretningen, hvis Specialitet er Landbrugsmaskiner, er meget omfattende.

Vig Kro byggedes 1881 af Niels Jensen. De, der før den Tid langvejsfra kom kørende til Kirken, maatte køre ind i de nærliggende Gaarde, men da Kroen med dens Rejsestald kom, kunde de der faa Staldplads. 1886 overtoges Kroen af Peder Vestisen, og 1904 overgik den til dennes Søn W. P. Westi, som 1908 lod foretage en større Ombygning og Udvidelse af den.

Vig Forsamlingshus byggedes af et Aktieselskab 1881, da der var Trang til en Møde- og Gymnastiksal. Efter en tidligere mindre Omforandring foretoges 1914 en stor Udvidelse, hvorefter Mødesalen er den største paa Landet i Ods Herred. Skønt Forsamlingshuset er blevet overmaade fiittig besøgt, har Aktionærerne dog aldrig kunnet glæde sig ved noget Udbytte,

idet der ingensinde er blevet Overskud. For Tiden er fhv. Gaardejer P. Olsen Vært i Forsamlingshuset.

Vig Afholdshjem er, som andetsteds omtalt, bygget 1896. Her findes nu Byens Biograftheater, medens almindelige Theaterforestillinger afholdes i Forsamlingshuset. Vært er G. Hornbech.

Brødrene Hansens Maskinfabrik

Kendte Navne og Datoer

Malermester *A. Hansen*, født 1853 i Nørre Aaby paa Fyen, død 1917. Lærte paa Fyn, arbejdede i København og hos R. Nielsen, Vig, begyndte som Mester 1878. Har været et virksomt Bestyrelsesmedlem i Afholdsforeningen og Afholds-Logen.

Smedemester *R. Rasmussen*, født 1856 i Kundby. Uddannet i Roskilde, derefter arbejdet i forskellige Byer. Etableret i Vig 1881.

Bagermester *J. P. Jensen*, født 1860 i Kjeldstrup, død 1916. Lært hos Madsen i Høve. Etableret i Gundestrup fra 1889—93. Bestyrer af Kollekolle Andelsbageri fra 1893—97, derefter i Vig. Var Medlem af Sogneraadet; Medlem af Bankraadet for Holbæk Bank; i Bestyrelsen for Afholdsforeningen.

Gartner *K. F. Petersen*, født 1862 paa Mors. I Skrædderlære i 3 Aar, derefter i Gartnerlære i Skippinge 1 Aar. Arbejdet i Holstebro og Støvring. Etableret sig 1889. Foretog 1916

med Statsstipendium en Studierejse til Holsten og Qvidlenburg i Harzen for at studere Plante- og Frøkultur. Medlem af Sogneraadet i 10 Aar. Formand for Afholdsforeningen i 4 Aar, Medlem af Menighedsraadet, Kasserer i „Arbejde adler“s Lokalforening for det sydlige Odsherred. Har været Medlem af Værgeraad og Skolekommission. Er Formand for Sangforeningen og Bestyrelsesmedlem i Foredragsforeningen.

Murermester og Cementvarefabrikant *Niels Hansen*, født 1865 i Lumbaas. Begyndte som Stenhugger, derefter i Murerlære i 3 Aar hos Niels Jensen, Vig; arbejdet indenlands og i Tyskland. Besøgt Haandværkerskolerne paa Roskilde og Vallekilde Højskoler. Formand for Ods Herreds Bygningshaandværkerforening i 20 Aar; i Bestyrelsen for Holbæk Amts Bygningshaandværkerforening. Formand for Vig Sogns Husflidsforening 1903—09. Næstformand i Svendeprovekommissionen 1905—18. Formand for A/S Vig Strandkoloni. Repræsentant i Ods Herred for Foreningen „Bedre Byggeskik“.

Bankbestyrer *P. Rasmussen*, født 1865 i Vig. Lært Tømrerfaget i Høve. Arbejdet forskellige Steder paa Fyen og Sjælland. Besøgt Vallekilde Haandværkerskole og Sorø Højskole. Gymnastiklærer i Haderslev 1891. Bestyrelsesmedlem og Regnskabsfører i Brugsforeningen i 20 Aar. Bankbestyrer fra 1908. Sognekommisær i Ods Herreds Brandassurance fra 1906. Medlem af Prisreguleringskommissionen. Medlem af Sogneraadet. Formand for Sygekassen 1912—18.

Otto Petersen, født 1867 i Vig. Sognefoged og Lægdsmand fra 1898. Sognevurderingsformand for den alm. Brandassurance for Landejendomme fra 1910. Revisor i Ods Herreds Brandkasse fra 1899 og i Sognesparekassen fra 1914. Kirkevæрге fra 1911.

Skræddermester *Carl Jensen*, født 1870 i Grevinge Sogn. Lært hos Chr. Jensen i Jyderup. Arbejdet 5 Aar i Amerika. Har været Formand for Afholdsforeningen og Haandværkerforeningen.

Tømrer og Karetmager *Olaf Larsen*, født 1872 paa Ourø. Lærte og arbejdede i Højby Sogn; besøgt Haandværkerskolen i Vallekilde. Formand for Tømrerarbejdet ved Opførelsen af de første Frimenighedskirker i Sønderjylland i Bovlund og Haderslev. Formand for Haandværkerforeningen 1902—07. Lærer ved Teknisk Skole i 4 Aar. Formand for Brugsforeningen i 12 Aar. Sognevurderingsmand og Amtstaksationsmand for den alm. Brandassurance for Landejendomme. Kirketilsynsmand fra 1904.

Kommissionær *Chr. Petersen*, født 1875 i Sæby. Nedsatte sig i Vig og tog sin første Forretningsrejse samme Dag, Ods-herredsbanen aabnedes. Rejste i Begyndelsen til Nykøbing og Holbæk med kun en Vadsæk. Har nu to Vogladninger ugentlig fra de nævnte Byer. Fragtede i 1916 1,000,000 kg her til Byen og sendte 372 Vogladninger med Kreaturer og Gods til København.

Murermester og Rørvævsfabrikant *Andreas Hansen*, født 1876 i Svinninge. Lært hos Faderen. Arbejdet i Esbjerg, Kristiania, Hannover, Westfalen, Rhinprovinsen. Besøgt Vallekilde Haandværkerskole. Formand for Haandværkerforeningen. Lærer ved Teknisk Skole. Kirketilsynsmand fra 1913. Sognevurderingsmand og Amtstaksationsmand for den alm. Brandassurance for Landejendomme.

Barber *Hugo Engels*, født 1879 i Oldesloe. Lært i Wandsbeck. Fik 1896 og 1897 Diplom for Parykarbejder. Arbejdet i Hamborg, Kiel, Berlin, Wien, København, Rønne og Holbæk. Dirigent i Sangforeningen.

Snedkermester *J. K. Hansen*, født 1881 i Jyderup. Lært hos Folkman i Jyderup. Arbejdet paa Viborg Trævarefabrik.

Maskinfabrikant *Th. Hansen*, født 1882 i Svinninge. Lært hos Faderen, derefter arbejdet hjemme, i Slagelse og i København.

Uhrmager og Guldsmed *V. Andersen*, født 1883 i Faarevejle. Lært i Nykøbing. Arbejdet i Holbæk, København, Sorø.

Maskinfabrikant *H. Hansen*, født 1884 i Svinninge. Lært hos Faderen, derefter arbejdet i Frederikssund og Aarhus.

Bagermester *J. L. Jensen*, født 1886 i Asnæs Sogn. Lært hos Iversen i Nykøbing; arbejdet paa Island 1 Aar, i Amerika i 5 Aar.

Smedemester *Poul Rasmussen*, født 1890 i Vig. Lært hos Faderen, derefter arbejdet i Vejle, Faaborg og forskellige sjællandske Byer.

A. Raemussøne Bogtrykkeri, Ringkøbing